ଶିକ୍ଷାର ସଂସ୍କୃତି

ଚିତ୍ତରଂଜନ ଦାସ

ଶିକ୍ଷାରୁ ସଂକ୍ରମଣ

ଲେଖକ :

ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ

ପ୍ରକାଶକ :

ଉତ୍କଳିକା

ଝାଙ୍କାବଜାର, କଟକ-୨

ଶିକ୍ଷାରୁ ସଂକ୍ରମଣ

ଲେଖକ :

ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ

ପ୍ରକାଶକ :

ଉତ୍କଳିକା

ବାଙ୍କା ବଜାର, କଟକ-୨

ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ : ୧୯୯୨

ପ୍ରଚ୍ଛଦପଟ୍ଟ :

ବିନୋଦ ରାଉତରାୟ

ମୁଦ୍ରଣ :

ସ୍ୱରାଜ ପ୍ରେସ

ଝୋଲସାହି, କଟକ-୧

ମୂଲ୍ୟ : **ଟ ୩୨-୦୦ ମାତ୍ର**

SHIKHYARU SANKRAMANA

Written by :

Chittaranjan Das

Published by :

Utkalika

Banka Bazar, Cuttack-2

Printed by :

Swaraj Press

Jhola Sahi, Cuttack-1

Price : **Rs, 32-00 Only**

ସୂଚୀ

୧ ।	ସଞ୍ଜ୍ଞା ବଦଳିଯିବା ଉଚିତ	୧
୨ ।	ଉଚ୍ଚ ଅଶିକ୍ଷାର ଦ୍ୱୀପବୃତ୍ତାନ୍ତ	୬
୩ ।	ନୂଆ କଲେଜ ନା ନୂଆ ଶିକ୍ଷା ?	୧୯
୪ ।	ବିଦେଶରେ ପିଲାଙ୍କ ଶିକ୍ଷା	୨୩
୫ ।	ଅଧ୍ୟାପକ ଗୋଲକ ବିହାରୀ ଧଳ	୨୯
୬ ।	ପୋଥି ବାହାରେ ବି ପୃଥିବୀ ଅଛି	୫୦
୭ ।	ଯୁଦ୍ଧରହିତ ପୃଥିବୀ ଓ ମଣିଷସମାଜର ଶିକ୍ଷା	୫୨
୮ ।	ସଂକ୍ରମଣର ଟେକ୍‌ନିକ୍ (୧–୨୮)	୭୯
୯ ।	ନୂଆ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରେରଣା	୧୫୨
୧୦ ।	ବିଦ୍ୟା ଓ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ (୧ ଓ ୨)	୧୫୭

ସଂଜ୍ଞା ବଦଳାଯିବା ଉଚିତ

ଶିକ୍ଷା ପ୍ରକୃତରେ ଯେପରି ହେବା ଉଚିତ ବୋଲି ଆମ ଦେଶରେ ଆସୁଛୁ ଯାଉଛୁ କୁହାଯିବାରେ ଲାଗିଛି ଏବଂ ଶିକ୍ଷା ନାମରେ ଆମ ଦେଶରେ ଯାହାକିଛିର କାରବାର କରାଯାଉଛି, ସେହି ଦୁଇଟା ଭିତରେ ପ୍ରକୃତରେ କେତେ ଫରକ ନ ରହିଛି ! ଅର୍ଥାତ୍, ଏହି ଦେଶରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଯାହା ହେବ ବୋଲି ବଡେଇ କରୁଛୁ ଓ ତଥାପି ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିଷ୍ଠା ସହକାରେ ଯାହାକିଛି ହେବାରେ ଲାଗିଛୁ, ସେହି ଦୁଇଟା ଭିତରେ ପ୍ରକୃତରେ କେତେ ଅନ୍ତର ଓ କେତେ ବିରୋଧ ନ ରହିଛି ! ଦେଶର ସବୁ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ଲୋକ ପ୍ରାୟ ଏକମୁଖ ହୋଇ ଏଣେ ଗୋଟାଏ ମଣ୍ଡପ ଉପରେ ଆମ ଦେଶରେ ଶିକ୍ଷା ନାମରେ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇ ରହିଥିବା ଶିକ୍ଷାକୁ ତୁଚ୍ଛା ଅଶିକ୍ଷା ବୋଲି ପାଟି କରି କହିବାରେ ଲାଗିଥିବା ସମୟରେ ତେଣେ ଦ୍ୱିତୀୟ ପ୍ରହରରେ ହୁଏତ ଆଉ ଏକ ସଜ୍ଜିତ ମଣ୍ଡପ ଉପରେ ତଥାକଥିତ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କର ଜୟନ୍ତୀ ଗାଇବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି, ତୁଚ୍ଛା ଅନ୍ଧାର ଏବଂ ତୁଚ୍ଛା ଅସନା ଗୁଡ଼ାକରେ ଦୀର୍ଘ-ଜୀବନ କାମନା କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ସେହି କାରଖାନାମାନଙ୍କରେ ସଫଳ ଭାବରେ ନେଇ ଆଣି କାମ ଚଳାଇ ପାରୁଥିବା ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ କେଡ଼େ ମଧୁର ଭାବରେ କୃତଶିକ୍ଷକ ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି, ଅଫିସର ମାନଙ୍କର ସୁପାରିଶରେ ସେହିମାନଙ୍କୁ ହିଁ ରାଷ୍ଟ୍ରପତିଙ୍କ ପୁରସ୍କାର ଦିଆଯାଉଛି, ରାଜ୍ୟସ୍ତରରେ ତଥା ଜାତୀୟ ସ୍ତରରେ ସମ୍ମାନିତ କରାଯାଉଛି ଏବଂ ଏହି ସବୁଯାକ ଅବର୍ଜିଆ ହାସ୍ୟକରତାକୁ ଏକ ପ୍ରତିଭାମୟ ଔଜ୍ଜ୍ୱଲ୍ୟ ଦେଇ ତୋଟା କରି ରଖିଥିବା ନିତାନ୍ତ ଯନ୍ତ୍ର ଓ ନିତାନ୍ତ ଭୃତ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପରମ ଆଦରର ସହିତ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ବୋଲି କୁହଯାଉଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ସଂପୃକ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କର ବିପଣି-ଗୁଡ଼ାକ ଭାରି ଚମତ୍କାର ଭାବରେ ଚାଲିଛି । ଭବିଷ୍ୟତକୁ ତଳକଣ୍ଟା ଓ ଉପରକଣ୍ଟା ବାଡ଼େଇ ସାବାଡ଼ କରାହୋଇ ବର୍ତ୍ତମାନର ଲାଭଗୁଡ଼ାକୁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସନ୍ତର୍ପଣରେ ଭୋଗ କରାଯିବାରେ ଲାଗିଛି । ଏବଂ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏହି ପ୍ରହସନ ମଧ୍ୟରେ ସହଯୋଗ କରିବାରେ ବି ଲାଗିଛୁ ।

ତେଣୁ ଏଗୁଡ଼ାକର ସଂଜ୍ଞା ବଦଳିଯିବା ଉଚିତ । ହାସ୍ୟାସ୍ପଦତା ଗୁଡ଼ାକ ବଦଳିଯାଇ ଆଚରିତ ସତ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇପାରିବା ଉଚିତ । ଆମର ସଂସ୍ଥା-ଗୁଡ଼ାକ ବଦଳି ଯାଇ ଯଥାର୍ଥରେ ଏକ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଆଗ୍ରହରେ ପରିଣତ ହୋଇପାରିବା ଉଚିତ । ଆମର ଚାଲାଖିଗୁଡ଼ାକ ବଦଳିଯାଇ ଏକ ଯଥାର୍ଥ ଆନ୍ତରିକତାରେ ପରିଣତ ହୋଇପାରିବା ଉଚିତ । ଆମର ଯାବତୀୟ ଉଦ୍ୟମ ଭିତରେ ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ କୌଣସି ଆନ୍ତରିକତା ହିଁ ନ ଥାଏ, ତେବେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରିବାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିବା ଆଲୋକ ଏବଂ ଆକାଂକ୍ଷା ପାଖରେ ସେହି ସତକଥାଟି ଅନ୍ତତଃ ଉନ୍ମୋଚିତ ହୋଇଯିବା ଉଚିତ । ଯଦି ଆମ ଆଖିରେ ଆଦୌ କୌଣସି ସ୍ୱପ୍ନ ନ ଥାଏ, ତାହାହେଲେ କେବଳ ନାଲଠା ଭାବପ୍ରବଣତା ଗୁଡ଼ାକୁ ସ୍ୱପ୍ନ ବୋଲି ଦେଖାଇ ହେବାର ଆମର ଉଗ୍ର କୁସଂସ୍କାର ଗୁଡ଼ାକ କୁସଂସ୍କାର ବୋଲି ଘୋଷିତ ହେବା ଉଚିତ । କୌଣସି ଆଦର୍ଶକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ଯଦି ଆମେ ତାହାକୁ ବଞ୍ଚିବାଲାଗି କୌଣସି ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରି ନ ଥାଉ, ତେବେ ଆମର ଯାବତୀୟ ଆଦର୍ଶବାଦ ସହିତ ଆମର ଏହି ହାଟ ଭିତରୁ ଅନ୍ତତଃ ବାହାରି ଚାଲିଯିବା ଉଚିତ । ଏବଂ, ସର୍ବୋପରି ଯଦି ଆମ ଭିତରେ ପ୍ରକୃତରେ କୌଣସି ଶ୍ରଦ୍ଧା ନଥାଏ, ତେବେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ନାମରେ ବଖାଣ କରି ଯାଉଥିବା ଏହି ଯାବତୀୟ କପଟ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟକୁ ଶ୍ରଦ୍ଧାଠାରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଲଗା କରି ଚିହ୍ନିବାଲାଗି ଆମ ପାଖରେ ଏକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ପଷ୍ଟ ମାପକାଠି ମଧ୍ୟ ରହିଥିବା ଉଚିତ ।

ଶିକ୍ଷା ନାମରେ ତିନିଗୁଣ ଅଧିକ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଲେ ଶିକ୍ଷା ତାହାର ଦ୍ୱାରା ହିଁ କଦାପି ବଦଳି ଯାଏନାହିଁ, ଅଥବା ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗରେ ଉଚ୍ଚାନାସିକ ଆହୁରି ତିନିଜଣ ଅଧିକା ଅଫିସର ଆସି ପଶିଲେ ବା ବସିଲେ ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷା କଦାପି ବଦଳି ଯାଏନାହିଁ । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ହୁଏତ ଗୁଣେ ଅସମର୍ଥତା ଦଶଗୁଣ ହୁଏ ଓ ଦଶଗୁଣ ଚାଲାଖି ପନ୍ଦରଗୁଣ ହୁଏ ସତ ମାତ୍ର ଶିକ୍ଷାରେ କୌଣସି ଉନ୍ନତି ହୁଏନାହିଁ, କୌଣସି ପାହାଚ ଉଠିବା ସମ୍ଭବ ବି ହୁଏନାହିଁ । ପାହାଚ ଉଠିବାଲାଗି ସ୍ୱୟଂ ମନ କରି ଯିଏ ସଂସାର ଭିତରକୁ ବାହାରି-ଥାଏ, କେବଳ ସେଇ ଯେଉଁଠାକୁ ଯାଏ, ଯୋଉଠି ପ୍ରବେଶ କରେ, ଅଥବା ଯାହାକୁ ସ୍ପର୍ଶକରେ, ସିଏ ତାହାର ବଦଳିବାରେ ମଧ୍ୟ ଯଥାର୍ଥ ସହଯୋଗ କରିବା ଲାଗି ସମର୍ଥ ହୁଏ । ଯିଏ ସ୍ୱୟଂ ବାଟ ଚାଲୁଥାଏ, କେବଳ ସେଇ ଆହୁରି ଅନେକଙ୍କର ବାଟ ଚାଲିବାରେ ବନ୍ଧୁ ପରି, ପ୍ରେରକ ପରି, ଦ୍ୟୋତକ ପରି ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ଖେଳାଳି ଖେଳର ପ୍ରେରଣା ଦିଏ, ଶ୍ରଦ୍ଧାବାନ୍ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ପ୍ରେରଣା ଦିଏ, ଗିରିଶିଖରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ବାଟ ଚାଲୁଥିବା ମଣିଷ ଗିରିଶିଖରର ପ୍ରେରଣା ଦିଏ । ଶିକ୍ଷିତ ମଣିଷ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରେରଣା ଦିଏ । ଏବଂ ଅଭିନେତା ଅଭିନୟର ପ୍ରେରଣା ଦିଏ । ସରକାରୀ ବହିରେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ନାମଦରଜ କରି ରହିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀର ଅଭିନୟ ଲାଗି

ଏବଂ ତେଣୁ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଗୃହଯୁଦ୍ଧର ଅଭିନୟ-ଦର୍ଶନକୁ ଆଣି ଭରି-ଦେବାରେ ଅତ୍ୟଧିକ ପରିମାଣରେ ସହାନୁଭୂତି କରିପାରେ ସତ, ମାତ୍ର ଛପରର କଣାଗୁଡ଼ାକୁ ବନ୍ଦ କରିବାରେ ଅଥବା ଆମର ଅସଲ କ୍ଷମତାଗୁଡ଼ାକୁ ଆରୋଗ୍ୟ କରି-ବାରେ ସିଏ ଆଦୌ କୌଣସି ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ଦେଇ ପାରେନାହିଁ । ଅନ୍ତଃପୁର ଭିତରେ ରହି ସିଏ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରିପାରେ, ଆପଣା ପାରିଲାପଣ ବଳରେ ଜୀବନଯାକ ଏହି ଖାସମାହାଲ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ହିଁ ଘର କରି ରହିପାରେ, ସିଏ ଭାରି ସଫଳ ଭାବରେ ଖୋସାମଦ କରିପାରେ ଏବଂ ବଡ଼ରୁ ଆହୁରି ବଡ଼ ଠାକୁରମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରସନ୍ନ କରି ରଖିପାରେ । ସିଏ ସବୁକିଛି କରିପାରେ ସତ, ମାତ୍ର ଏହି ଘରର ପ୍ରକୃତରେ ଆଦୌ କୌଣସି କାମରେ ଆସେନାହିଁ ।

ଆମ ଦେଶରେ ପ୍ରଚଳିତ ହେଉଥିବା ଶିକ୍ଷାର ଚେହେରା ଓ ସ୍ୱରୂପ ଗୁଡ଼ାକ ବଦଳିଯାଉ ବୋଲି କହିଲାବେଳେ ଆମେ ପ୍ରକୃତରେ କ'ଣସବୁ ଭାବୁଥାଉ ଓ କ'ଣ ସବୁ କହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଉ ? ଶିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ସମାଜ ବଦଳିଯାଏ ବୋଲି ଆମେ ସମସ୍ତେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ସ୍ୱୀକାର କରିଥାଉ । ଆମ ଦେଶରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମହାର୍ଘ ନାନାଭଳି ପରିପାଟୀ ସହିତ ଯେଉଁସବୁ ଶିକ୍ଷାର ଦରବାର ବସିଛି, ସେଥିରେ ଆମ ସମାଜକୁ ବଦଳାଇ ପାରିବାର କୌଣସି ଶକ୍ତି ଆଦୌ ନିହିତ ହୋଇ ରହିଛି କି ? ଏହି ଶିକ୍ଷାକୁ ଦେବା ଫଳରେ ଆମ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ଏତେ ଟିକିଏ ହେଲେ ବଦଳି ପାରୁଛନ୍ତି କି ? ଏହି ଶିକ୍ଷାକୁ ପାଇବା ଫଳରେ ଆମ ତରୁଣମାନଙ୍କର ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ଓ ଆଗ୍ରହଗତ ଆଭିମୁଖ୍ୟରେ ଆଦୌ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟୁଛି କି ? ଆମେ ସମସ୍ତେ ଅର୍ଥାତ୍ ସବୁ ଶିକ୍ଷିତଯାକ ମିଶି ନାନା ଚତୁରତା ସହିତ ଆମକୁ ବର୍ଷ-ବର୍ଷ ଧରି ଉପଲବ୍ଧ କରି ଆସିଥିବା ପୁରୁଣାଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ କାମୁଡ଼ି କରି ରହିଛୁ । ଆମ ଚେତନା ଗୁଡ଼ାକ ପ୍ରଧାନତଃ ଆମ ନିଜର ଦୁର୍ବଳତା ଅର୍ଥାତ୍ ଆମ ନିଜର ନିରାପତ୍ତା ଗୁଡ଼ିକର ବାଡ଼ ଭିତରେ ଭାରି ଶୋଚନୀୟ ଭାବରେ ଅଚେତନ ପ୍ରାୟ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଛି । ସେଥିଲାଗି ଆମ ପାଟିରେ ଏବଂ ଆମର କାଗଜପତ୍ର ଗୁଡ଼ାକରେ, ଆମ ଦେଶ, ଆମ ଜାତି, ଆମ ନୀତି ଓ ଆମ ଭବିଷ୍ୟ ସବୁକିଛି ପ୍ରାୟ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ବୋଲିରେ ପରିଣତ ହୋଇ ରହିଛି । କପଟାଗ୍ରହ ପ୍ରାୟ ଏକ-ମାତ୍ର ବେଦ ଓ ଏକମାତ୍ର ବିଦ୍ୟା ହୋଇ ରହିଛି ।

ତେଣୁ, ଆମ ଦେଶର ଆହୁରି ଅନେକ ଜିନିଷ ପରି ଆମ ଶିକ୍ଷାର ମଧ୍ୟ ଫର୍ଦ୍ଦ ବଦଳିଯିବା ଦରକାର ! ଆମ ରାଜନୀତିର ଫର୍ଦ୍ଦ ବଦଳିଯିବା ଦରକାର, ଆମ ନେତୃତ୍ୱ ଗୁଡ଼ାକର ବି ଫର୍ଦ୍ଦ ବଦଳିଯିବା ଦରକାର । ନେତୃତ୍ୱ ନେତୃତ୍ୱରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବାକୁ ହେଲେ ସେଥିରେ ଯେ ଏକ ଦୃଢ଼ ଓ ଭାରସାମ୍ୟଯୁକ୍ତ ମେରୁଦଣ୍ଡ ରହିବା

ଦରକାର, ଆମ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ବ୍ୟାକରଣ ଗୁଡ଼ାକରେ ସବାଆଗ ସେହି କଥାଟି ସ୍ୱୀକୃତ ପାଇବା ଦରକାର । ବର୍ତ୍ତମାନ କୌଣସି ଚେର ଓ କୌଣସି ମେରୁଦଣ୍ଡ ନଥିବା ଦୁର୍ବୃତ୍ତ ଗୁଡ଼ାକ ହିଁ ନେତୃତ୍ୱ ନାମରେ ଆମଉପରେ ଆସି କେବଳ ଲଦି-ହୋଇ ପଡ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି । ଏହି ଲଜ୍ଜାକର ପରିସ୍ଥିତିର ଅବସାନ ହେବା ଦରକାର । ଆମ ଦେଶର ଇତିହାସରେ ସମ୍ଭବତଃ ଆଉ କୌଣସି ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ମେରୁଦଣ୍ଡହୀନତାର ଏତେବେଶୀ ସ୍ତୁତି ହୋଇନଥିଲା । ଏହି ସ୍ତୁତିଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଯୁଗରେ ସାମ୍ବାଦକତା ବୋଲି କୁହା ଯାଇନଥିଲା । ଏହି ଶ୍ରୀହୀନତାର ଯୁଗରେ ଏହିଗୁଡ଼ାକ ହିଁ ପ୍ରାୟ ସର୍ବମାନ୍ୟ ଚଳଣି ହେବାକୁ ବସିଲାଣି । ଆମର ସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତି ନାମରେ ଆମେ କରୁଥିବା ପ୍ରାୟ ଯାବତୀୟ ରସରଙ୍ଗ ଏବଂ ଆମ ସଭା-ଘରର ସବୁଯାକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଭିତରକୁ ସେହି ଚଳଣି ଗୁଡ଼ାକ ହିଁ କ୍ରମଶଃ ସଂକ୍ରମିତ ହୋଇ ଆସିଲେଣି । ଆମର ଝିଅଁମାନେ ବି ହୁଏତ ତାହାରି ସ୍ତୂପରେ ପଡ଼ି ମେରୁ-ଦଣ୍ଡ ହରାଇ ବସିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେଣି ।

ଏସବୁ ବଦଳିବାକୁ ହେଲେ ଆଗ ଶିକ୍ଷାର ସଂଜ୍ଞା ବଦଳିବା ଦରକାର, ଶିକ୍ଷିତତାର ସଂଜ୍ଞା ବଦଳିଯିବା ଦରକାର । ପ୍ରାଚୀର ଉପରେ ମୋଟା ନାଲିଗାରରେ ରାଜଧାନୀ ମାନଙ୍କରେ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ମାନଙ୍କର ବରାଦ ଅନୁସାରେ କେତେ କ'ଣ ଲେଖା ହେବାରେ ଲାଗିଛି, ପୁଣି ନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବାରେ ଲାଗିଛି । ତୁଣ୍ଡୀଗୁଡ଼ାକ କେତେବେଳେ ଉତ୍ତରମୁହାଁ ହୋଇ ବାଜୁଛନ୍ତି ତ ପୁଣି କେତେବେଳେ ପଶ୍ଚିମମୁହାଁ ହୋଇ ବାଜୁଛନ୍ତି । ଏସବୁ ବଦଳିବାକୁ ଆଦୌ ବଦଳିଯିବା ବୋଲି କୁହା ଯିବନାହିଁ । ଶୈଳୀଗୁଡ଼ାକର ବଦଳି ଯିବାକୁ ହିଁ ସତକୁ ସତ ମର୍ମରେ କିଛି ବଦଳିଗଲା ବୋଲି କଦାପି କୁହାଯିବନାହିଁ । ଏହି ଭୀରୁତାଗୁଡ଼ାକ ଉପରେ ପ୍ରହାର ହେଲେ ଯାଇ ସଂଜ୍ଞା ବଦଳିବ । ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ରାସ୍ୱତନତା ଓ କପଟତା ଗୁଡ଼ାକ ପଦାରେ ପଡ଼ିଲେ ଯାଇ ସଂଜ୍ଞା ବଦଳି ପାରିବ । ଆମର ଅନୁରକ୍ତି ଗୁଡ଼ିକ ଚେତନାଲାଗି ଆକାଂକ୍ଷା କରିପାରିଲେ ଯାଇ ଆମକୁ ନମିତ କରି ଆମର ସଂଜ୍ଞାଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟ ବଦଳିଯାଇ ପାରିବ । ଆମେ ନମିତ ହେବାଲାଗି ସମ୍ମତ ହେଲେ ଯାଇ ସଂଜ୍ଞା ବଦଳିବ ।

ନଚେତ୍ ମୋଟା କାନ୍ଥଭିତରେ ଉଚ୍ଚ ଚଉକୀଗୁଡ଼ାକ ଉପରେ 'ବର୍ବରତା' ଗୁଡ଼ାକ ହିଁ ସଭ୍ୟତାର ମର୍ଯ୍ୟାଦାରେ ପୂଜା ପାଇବାରେ ଲାଗିଥିବେ । ଆମ ପିଲାମାନେ ବଡ଼ ହୋଇ କେବଳ ଆମରିଭଳି ଧୂର୍ତ୍ତ ହେବାକୁ ହିଁ ଅସଲ ବିଦ୍ୟା ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବାରେ ଲାଗିଥିବେ । ନିର୍ମମତା ଗୁଡ଼ାକୁ ବୀରର ଭୂଷଣ ବୋଲି କୁହା ଯାଉଥିବ । ହାତୀଦାନ୍ତର ଦୁର୍ଗ ଓ ମହଲମାନ ଠିଆ କରି ରଖିଥିବା ଦୁର୍ବୃତ୍ତଗୁଡ଼ାକୁ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ

ବୋଲି କହି କିଏ କେତେପ୍ରକାର ଫୁଲେଇ ହେବାରେ ଲାଗିଥିବେ । ଆମେ ପରସ୍ପରକୁ ଈର୍ଷା କରିବାରେ ଲାଗିଥିବା, ପରସ୍ପରକୁ ଭସ୍ମ କରିବାରେ ଲାଗିଥିବା । ଆପଣା ଆପଣାର ଅହଙ୍କାର ଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟରେ କ୍ଷୁଦ୍ର ହୋଇ ବସି ରହିଥିବା । ସେତେବେଳ-ଯାଏ ଏତେ ମଣ୍ଡଣି ଦେଇ ଛଆଣି ହୋଇ ରହିଥିବା ଓ ତାହାର ଭିତରେ ଆମକୁ ସୁବେଶ କରି ରଖିଥିବା ଆମର ଏହି ତଥାକଥିତ ବିଦ୍ୟାବିହାର ଗୁଡ଼ାକ କେବଳ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଫମ୍ପାସର ହୋଇ ରହିଥିବେ, ଆମକୁ ଏକ ଆଳସ୍ୟ-ବିଳାସ ମଧ୍ୟରେ ନାନାପ୍ରକାରେ ଅନୁଦାର ଏବଂ କୁଣ୍ଠିତ କରି ରଖିଥିବେ । ତେଣୁ ସଂଜ୍ଞା ବଦଳି ଯିବା ଦରକାର ।

[ଅନାମ, ଜାନୁଆରୀ, ୧୯୭୮]

ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷାର ଦ୍ୱୀପ-ବୃତ୍ତାନ୍ତ

"The University stands for humanism, for tolerance, for reason, for progress, for the adventure of ideas and for the search for truth. It stands for the onward march of the human race towards even higher objectives"

ପଣ୍ଡିତ ଜବାହାରଲାଲ ନେହରୁ କେବେ ଥରେ ଏ କଥାଟି କହିଥିଲେ । ଭାରତବର୍ଷର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲାବେଳେ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ଦେଶର ସର୍ବୋଚ୍ଚ କ୍ଷମତାସନରେ ଆରୂଢ଼ ହୋଇ ରହିଥିଲା ବେଳେ ସେ ଏକଥା କହିଥିଲେ । ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷ ସେତେବେଳେ ନାନା ମୌଳିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲାଗି ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିଲା ଓ ଏହି ସବୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲାଗି ପଥ ପରିଷ୍କାର କରିଦେବାକୁ ଦେଶବାସୀ ପଣ୍ଡିତ ନେହରୁଙ୍କ ହାତରେ ହିଁ ରଜ୍ଜୁ ଦେଇ ରଖିଥିଲେ । ନେହରୁଙ୍କର ଶାସନକାଳରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅନେକ ହେଲା ; ହଜାର ହଜାର ମାଇଲ ରାସ୍ତା ଓ ରେଳରାସ୍ତା ତିଆରି ହେଲା । ବଡ଼ ଓ ସାନ କେତେ ନଈରେ ବନ୍ଧ ପଡ଼ିଲା, ବଡ଼ ସାନ କେତେ କେତେ କାରଖାନା ଖୋଲିଲା । ଅଧିକ ଉପାର୍ଜନ କରିବାର କେତେ କେତେ ନୂଆ ସୂତ୍ର ଖୋଲିଗଲା ଓ କେତେ କେତେ ଲୋକ ବଡ଼ଲୋକ ହେଲେ । ମାତ୍ର ଏହିସବୁ ବାହ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଚହଟ ଚମକ ତଳେ ଯେଉଁଠି ଅସଲ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଗୁଡ଼ାକ ହେବାର ଉଚିତ ଥିଲା, ସେଠି କିନ୍ତୁ ହେଲାନାହିଁ । ସେଠାରେ ସେଇ ପୁରୁଣାଟା, ଅର୍ଥାତ୍ ପୁରୁଣା ମନ ଓ ପୁରୁଣା ଉଦାସୀନତା ଗୁଡ଼ାକ ସେମିତି ଥୋବଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ିରହିଲା । ମଣିଷ ବଦଳିଲା ନାହିଁ, ମଣିଷ ଚରାଉଥିବା ବାବୁମାନେ ବି ବଦଳିଲେ ନାହିଁ । ନୂଆ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ସେଇ ଅଲାଜୁକ ପୁରୁଣା ପାଠଟାକୁ ନୂଆ ପାଲିଶ ଦେଇ ଚଳାଇ ଦିଆଗଲା ।

ଭିତରେ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଫମ୍ପା ରହି ବାହାରକୁ ବଡ଼ିଆରୁ ବଡ଼ିଆ ହୋଇ ଦିଶିବାର ସାଆନ୍ତପଣିଆ ଓ ଅନୁକରଣପଣିଆ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ନେହରୁଙ୍କ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଆମ ଗାଆଁର ନରୋତ୍ତମ ଦାସଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା କହିଲେ, କିନ୍ତୁ କିଛି ନକରି ପାରିବାର ଲାଜଟାକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିବା ଲାଗି ସେମାନେ ଏପରି ରଙ୍ଗିନ୍ ବେଲୁନ୍ ହୋଇ ଠୋ' ଠୋ' ଫାଟିବାକୁ ଧନ୍ଦା ବୋଲି ଧରିନେଲେ । ନେହରୁଙ୍କର ଅମଳ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଆମ ଅମଳ ଯାଏ ଦେଶରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ସଂଖ୍ୟା ଗୁଣରୁ ତିନିଗୁଣ ହୋଇ ବଢ଼ିଲା, ଶିକ୍ଷାର ମେସିନ୍ ଗୁଡ଼ାକୁ ଚଳାଇବା ଲାଗି ଗୁଏକ ଜାଗାରେ ଦଶଗୁଣ ମଣିଷ ଖଟା ହେଲେ । ସେହି ନେହରୁଙ୍କ ଅମଳରେ ଦୁଇ ଦୁଇଟି ଶିକ୍ଷା-କମିଶନ ବସିଲା । କମିଶନମାନେ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖିଲେ, ଏ ଦେଶର ଶିକ୍ଷକକୁ ନେଇ କେତେ କବିତ୍ୱ କଲେ, କେତେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଲେ, ପ୍ରଖ୍ୟାତ ହେଲେ, ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଲେ । ମାତ୍ର ଶିକ୍ଷା ଅପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ରହିଲା, ଅର୍ଥାତ୍ ଅଶିକ୍ଷାକୁ ଅପ୍ରତିହତ କରି ରଖାଗଲା ।

ଆମ ଦେଶରେ କଲେଜ ମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁ ପାଠ ପଢ଼ାହୁଏ, ଲୋକମୁଖରେ ତାହାକୁ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ତଥାକଥିତ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟମାନେ ଏହି ଶିକ୍ଷାର ପରୀକ୍ଷା ନିଅନ୍ତି । ପିଲାଏ ପରୀକ୍ଷା ଦିଅନ୍ତି, ସ୍ୱୀକୃତିସୂଚକ କାଗଜ ପାଆନ୍ତି ଓ ଚାକିରି ଖୋଜି ବୁଲିଲାବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ଏହି କାଗଜ ଖଣ୍ଡିକ କାମରେ ଲାଗେ । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଏହି କାଗଜ ଖଣ୍ଡିକ ଥାଏ, ଆମ ସମାଜରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷିତ ବୋଲି କୁହାଯାଏ ଓ ଏମାନେ ଯେଉଁ ସମାଜରେ ବିଚରଣ କରନ୍ତି, ତାହାକୁ ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଆମ ଦେଶରେ ଏଇ ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜ ସମଗ୍ର ସମାଜର ପଚିଶଭାଗରୁ ଭାଗେ ବି ହେବନାହିଁ । ତଥାପି ଏହିମାନଙ୍କର ଆଙ୍ଗୁଠି ଆଗରେ ଆମ ସମାଜ ଚାଲେ । ଏହି ମାନଙ୍କର କଲମ ଅନୁସାରେ ସମାଜର ହାନିଲାଭ ବିଚାର କରାଯାଏ, ଏହି ମାନଙ୍କର କ୍ଷମତାଟା ସମୁଦାୟ ସମାଜକୁ ଗିଳିକରି ରହିଥାଏ । ମୁଖ୍ୟତଃ ଏଇମାନେ ସାହିତ୍ୟ କରନ୍ତି, ସଂସ୍କୃତିର ଲାଖରାଜୀଟାକୁ ଦଖଲ କରି ରହିଥାନ୍ତି । ଏଠି ଜାତୀୟତା କହିଲେ ଦେଶକୁ ନେଇ ଠିକ୍ ଏହିମାନଙ୍କର ଖାଲି ଉତ୍ସାହଟାକୁ ବୁଝାଏ । ଆମ ଦେଶରେ ଏଇମାନେ ରାଜନୀତି କରନ୍ତି, ଏଇମାନେ ଅଫିସର ହୁଅନ୍ତି ; ସେଇମାନେ ହିଁ ପୋଲିସ ହୋଇ ବାନ୍ଧିନିଅନ୍ତି, ବିଚାରକ ହୋଇ ବିଚାର କରନ୍ତି ଓ ଶାସ୍ତି ଦିଅନ୍ତି । କଲେଜର କୋଠାଘରେ ବସି ଏମାନେ ଯାହା ସବୁ ପଢ଼ନ୍ତି, ସେମାନେ ନିଜେ ବି ସେଗୁଡ଼ାକ ବୁଝି ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ଅଧ୍ୟାପକ ହୋଇ ପାଠ ପଢ଼ାନ୍ତି, ହୁଏତ ସେମାନେ ବି ପଢ଼ାଇଥିବା ପାଠକୁ ଭଲ କରି ବୁଝି ନଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ଏକ ଅନ୍ୟ ଭାଷାରେ

ପାଠ ପଢ଼ନ୍ତି ଓ ପାଠ ପଢ଼ାନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋଟାଏ ଅର୍ଦ୍ଧଆବୃତ ଅଥବା ବିଲକୁଲ ଅଣଆବୃତ ଗୋଟାଏ ଭୂପାର ଏଡ଼େବଡ଼ ପାଚେରୀଟାକୁ ଆପଣା ମଝିରେ ଠିଆ କରି ରଖି ସେମାନ ଶିକ୍ଷାସ୍ଥାନ ମାନଙ୍କରେ ପରସ୍ପରର ମୁହଁ ଚୁହାଁଚୁହଁ ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥାନ୍ତି । ଶିକ୍ଷାଗତ ଆଦାନପ୍ରଦାନ କହିଲେ ଆମର ଏଠାରେ କେବଳ ଏତିକି ମାତ୍ର ଆଦାନପ୍ରଦାନ ହୁଏ । ପରୀକ୍ଷାରେ ପାସ୍ କରିବାଲାଗି ଏହି ଆଦାନପ୍ରଦାନଟା ଆମକୁ ଆଦୌ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଏଇଟା ଉପରେ ସେପରି ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବା ମଧ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ ହୁଏନାହିଁ । ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ କିମ୍ବା ବରଂ ଚଟ୍ ପଟ୍ ପାସ୍ କରିବା ଲାଗି ତଥାକଥିତ ସହଚର ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କୁ ମୁଖସ୍ଥ କରି ପରୀକ୍ଷାରେ ପାସ୍ କରାଯାଏ । ତେଣୁ ତାହାରି ଉପରେହିଁ ଅଧିକତର ପରିମାଣରେ ନିର୍ଭର କରି ରହିବାକୁ ହୁଏ, ବଜାରରେ ସେହିଗୁଡ଼ାକ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ବିକ୍ରୀ ହୁଏ । ସୁତରାଂ ସାଂସାରିକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ଲାଭଧରର ଅନୁରୋଧରେ ପଡ଼ି, ଆମ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ଆପଣାର ଅଧ୍ୟାପନା ଅପେକ୍ଷା ଏହିସବୁ 'ସହଚର' ପୁସ୍ତକ ଲେଖିବାରେ ଓ ସବୁ-ପ୍ରକାର ଚେଷ୍ଟା କରି ସେଇ ଗୁଡ଼ାକୁହିଁ ସମ୍ପୃକ୍ତ ମହଲରେ ଅଧିକ ଲୋକପ୍ରିୟ ତଥା ଆଦୃତ କରି ରଖିବାରେ ଅଧିକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦେଇଥାନ୍ତି । ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷାବିଜ୍ଞାନ ଅନୁସାରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାର ସ୍ତରରେ ଜ୍ଞାନ-ଅର୍ଜନ ଅର୍ଥାତ୍ ଜ୍ଞାନଗତ ଦୃଷ୍ଟିର ଅର୍ଜନରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଛାତ୍ରର ମୂଳତଃ ଜଣେ ସହଚର ପରି ହୋଇ ରହିବା ଉଚିତ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଆମର ବଡ଼କୋଠା ମାନଙ୍କରେ ଏହି ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ନିୟମତଃ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଉପରେ ଆଲୋଚିତ 'ସହଚର' ଗୁଡ଼ିକର ମାଧ୍ୟମରେହିଁ ଆମ ଅଧ୍ୟାପକ-ମାନେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଯାହାକିଛି ସାହଚର୍ଯ୍ୟ ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି । ଅଧ୍ୟାପନାବେଳେ ଏଠାରେ ମଣିଷ ମଣିଷ ଭିତରେ ଦେଖାଚୁହାଁ ହୁଏ ନାହିଁ; ଦୁଇ ପିପାସିତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନଦୀଜଳ ପାଖରେ ଯେଉଁ ଭେଟାଭେଟି ହୁଏ, ଆମର ଏଠି ତାହା ହୋଇପାରେ-ନାହିଁ । ସବୁ ଭେଟାଭେଟି ପରୀକ୍ଷାଘରେହିଁ ହୁଏ, କେବଳ ଅଦୃଶ୍ୟ ଭାବରେ ହୁଏ ।

ଆମ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ବିଜ୍ଞାନ ପଢ଼ାହୁଏ, ଶିକ୍ଷା ବିଜ୍ଞାନର ବି ଚର୍ଚ୍ଚା ଓ ପରିଚର୍ଚ୍ଚା ମାନ ହୁଏ । ମାତ୍ର ସେଠାରେ ଆମ ବ୍ୟବସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକରେ ଯେ ପ୍ରକୃତରେ କେଉଁଠି ହେଲେ ଏକ ବୈଜ୍ଞାନିକ କିମ୍ବା ମାନବିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଲାଗି ଆଦୌ କୌଣସି ସ୍ଥାନ ରହିଚି, ସେକଥା ସହଜରେ କହି ହୁଏ ନାହିଁ । ଧାଡ଼ିକୁ ଧାଡ଼ି ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଥିବା ଉଚ୍ଚ ଘରଗୁଡ଼ାକର ପାଚିଭିଡ଼ି ଭିତରେ ଏପାଖରୁ ସେପାଖ ଯାଏ ବୁଲି ଆସିଲେ ଏ ବିଷୟରେ ଅନେକ ସମୟରେ ନିରାଶ ହେବାକୁ ହୁଏ । ଆମ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁମାନେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ପାଇବାକୁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଥାନ୍ତି, ସେଇମାନେ ହିଁ ଯେ ଏଥିଲାଗି ପ୍ରକୃତରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଯୋଗ୍ୟ,

ସେକଥା କହିବା ଲାଗି କେଉଁଠି ହେଲେ କୌଣସି ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ ପ୍ରକ୍ରିୟା ନ ଥାଏ । କାରଣ ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ କୌଣସି ମାନଦଣ୍ଡରେ ନିର୍ବାଚିତ ହୋଇ ସେମାନେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ଆସିନଥାନ୍ତି । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଘରେ ପଇସା ଥାଏ, ପ୍ରାୟ ସେଇମାନେ ହିଁ ଆସିଥାନ୍ତି । ଏବଂ ପଇସା ଥିଲେ ଯେ ଜଣେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଲାଗି ନିଶ୍ଚୟ ଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ସାବ୍ୟସ୍ତ ହେବ, କୌଣସି ପ୍ରକାର ନିର୍ବାଚନ-ବିଜ୍ଞାନରେ ଏଭଳି ଏକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଆଜିଯାଏ କେଉଁଠି ହେଲେ ବାହାରି ନାହିଁ । କୌଣସି ସଭ୍ୟ ଓ ଶିକ୍ଷାନୁରାଗୀ ଦେଶରେ ଏପରି ହୁଏନାହିଁ । ଆମରି ଏହି ଦେଶରେ ହୁଏ । ଆମ ଦେଶରେ ଯେ-ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଶର ସବୁ ପିଲାଙ୍କ ଲାଗି ନିମ୍ନତମ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷାର ଏକ ସାର୍ବଜନୀନ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇ ନାହିଁ, ସେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମର ଏଠି ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାର କ୍ଷେତ୍ରରେ କଦାପି କୌଣସି ନ୍ୟାୟୋଚିତ ନିର୍ବାଚନ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଆମ ଦେଶରେ ସ୍କୁଲରେ ପାଠ ପଢିବା ବୟସର ଅଧିକରୁ ବେଶୀ ପିଲା ନାନା କାରଣରୁ ସ୍କୁଲକୁ ଆସି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାର ଆଲୋଚନା ପଡ଼ିଲାବେଳେ ଯେଉଁ ସବୁ ଦେଶକୁ ପୃଥିବୀରେ ମଡେଲ୍ ବୋଲି ଧରାଯାଏ, ସେସବୁ ଦେଶରେ ସାର୍ବଜନୀନ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରାୟ ଶହେ ବର୍ଷ ହେଲା ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇ ଆସୁଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ସେଠାରେ ଉଚ୍ଚ-ଶିକ୍ଷା ଏକ ସୁଦୃଢ଼ ମୂଳଦୁଆ ଉପରେ ଠିଆ ହୋଇଛି । ଆମ ସ୍ୱାଧୀନ ଦେଶର ଗତ ପଚାଶ ବର୍ଷର ଅପକର୍ମଗତ ଇତିହାସରେ ଆମେ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷାର ଚରମ ଅବହେଳା କରି ଭୀମକାୟ ଓ ପୋଲଦେହି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଗୁଡ଼ାକ ଗଢ଼ି ତୁଚ୍ଛା ଗୌରବ ଅନୁଭବ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରି ଆସିଛୁ । ଅର୍ଥାତ୍ ଶହେରୁ ନବେଜଣଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷାଗତ ସମ୍ଭାବନା ଗୁଡ଼ିକରୁ ପ୍ରବଞ୍ଚିତ କରି ରଖି ଆମେ ଶହେରେ ମାତ୍ର ଦଶଜଣଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ନାମରେ ସରଳବଣୀ ଭୁଞ୍ଜାଇବାର ବର୍ଦ୍ଦ କରି ଆସିଛୁ । ଆମ ସମ୍ବିଧାନ ଅନୁସାରେ ୧୯୬୫ ମସିହା ସୁଦ୍ଧା ଦେଶର ସବୁ ପିଲା ସ୍କୁଲରେ ବସିବେ ବୋଲି ସ୍ୱପ୍ନଦେଖା ହୋଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ୧୯୮୫ ସୁଦ୍ଧା ବି ଏ କଥା କଦାପି ହୋଇ ପାରିବନାହିଁ ବୋଲି ରାଜ୍ୟର ସରକାରମାନେ ହିସାବ କରି କହିସାରିଲେଣି । ଅର୍ଥାତ୍ ହୁଏତ ଆହୁରି ପୁରୁଷେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥୋକେ ଏମିତି ସରଳବଣୀ ଭୁଞ୍ଜିବାର ଆନନ୍ଦ ପାଉଥିବେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାୟ କୋଡ଼ିଏଗୁଣ ଲୋକ ଏମିତି ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ରହିଥିବେ । ଯୋଗ୍ୟତାର ବିଚାର ନ ହୋଇ ଭାଗ୍ୟର ବିଚାର ହେବାରେ ଲାଗିଥିବେ । ସମସ୍ତେ ଆପଣାର କର୍ମଫଳ ଭୁଞ୍ଜୁଥିବେ, ତେଣୁ କରିବାର କିଛି ନ ଥିବ ।

ଅଧ୍ୟାପନା କହିଲେ ବସ୍ତୁତଃ କେବଳ ପାଠ ପଢାଇବାକୁ ବୁଝାଏ ନାହିଁ । କାରଣ ପଢାଇ ପାରିବାକୁ ହେଲେ ଆପଣାକୁ ମଧ୍ୟ ସତତ ପଢ଼ିବାକୁ ହୋଇଥାଏ ।

ଆପଣା ଭିତରେ ଅଧିକ ଜାଣିବାର ଆଗ୍ରହ ରହିଥିବା ମଣିଷ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେହି ଆଗ୍ରହ ଦ୍ୱାରା ସଂକ୍ରମିତ କରାଏ । ଭେକ ଭେକର ସଂକ୍ରମଣ କରାଏ । ମାତ୍ର ଯିଏ ଯେତିକ ଜାଣିଚି, ଯଦି ସେ ସେତିକରେ ମୁହଁ ମଧୁର କରି ବସିଥାଏ, ତେବେ ଜାଣିବାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ଅଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ପ୍ରତିପାଦିତ ହୁଏ । ତେଣୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଜ୍ଞାନଗତ ପ୍ରବେଶ ଲାଗି ଭିତରେ ଏକ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅସନ୍ତୋଷ ରହିଥିବା ଦରକାର । ଅର୍ଥାତ୍ ଯେତେ ବେଶୀ ଜାଣିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ତଥାପି ଯଥେଷ୍ଟ ଜାଣି-ନାହିଁ ଓ ଜାଣିବାଲାଗି ଆହୁରି କେତେ କ'ଣ ବାକୀ ରହିଚି, ଏହିପରି ଏକ ବିନମ୍ରତା ହିଁ ଆମର ଏକ ସ୍ୱଭାବଗତ ଭିତ୍ତି ହୋଇ ରହିବା ଉଚିତ । ଆପଣାର ବ୍ୟଞ୍ଜନାତ୍ମକ ଭାଷାରେ Karl Jaspers ଏହାକୁ ହିଁ the purity of not-knowing ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ଆମ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ସହିତ ଦଣ୍ଡେ ବସିଲେ ମନେ-ହୁଏ ଯେମିତି ସେପରି ଗୋଟାଏ ଡିଆଁକେ ଏକାବେଳେକେ ଦଶଗଣ୍ଡା ଲଙ୍କା ପୋଡ଼ିକରି ଆସିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ ଲାଗି ଆଉ କିଛି ହେଲେ ଜାଣିବାର ନାହିଁ । ଏବଂ ଆଉ ଯିଏ କେହି ସେହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯାହାକିଛି କରୁଚି ବା କରିବ, ତାହା ଯେ କଦାପି ତାଙ୍କର ସୀମାକୁ ଡେଇଁ ପାରିବ ନାହିଁ, ଏହିପରି ଗୋଟାଏ ଅଳ୍ପଜ୍ଞାନ ଦାମ୍ଭିକତା ସେମାନଙ୍କୁ ଗ୍ରାସ କରି ରଖିଛି । ଏ ଦେଶରେ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ଏହିଭଳି ଏକ ଦୁର୍ବିନୀତତାରେ ହିଁ ବଡ଼ ହୋଇ ରହିଚନ୍ତି । ପାଠ ପଢ଼ାଉଥିବା ବେଳେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ଅଥବା ପରୋକ୍ଷରେ ସେମାନେ ଏହି ଦୁର୍ବିନୀତତାର ବାଣ ମାରି ହିଁ ବିଚରା ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ କରିପକାନ୍ତି ଓ ଭାରି ସହଜରେ ଭୁତେଇ ରଖିଥାନ୍ତି । ଆମର ଏଠି ଗବେଷଣା ହୁଏ, ମାତ୍ର ଡିଗ୍ରୀ ପାଇଁ ଗବେଷଣା ହୁଏ ଏବଂ ଡିଗ୍ରୀ ପାଇଲେ ଚାକିରୀର ସିଡ଼ିରେ ପାହାଚ ଉଠି ହୁଏ । ସେଥିଲାଗି ଗବେଷଣାରେ ଗବେଷଣା ଅପେକ୍ଷା ଡିଗ୍ରୀ ହାସଲ କରିବାଟା ହିଁ ମୁଖ୍ୟତର ଧନ୍ଦା ହୋଇ ରହେ ଏବଂ କେବଳ ଗବେଷଣା ବ୍ୟତୀତ ଆହୁରି କେତେ-କେତେ ସେଣାରେ ପାଣି ଉଠାଇ ପାରିବାକୁ ହୁଏ । ଏବଂ ଥରେ ଡିଗ୍ରୀଟା ପାଇଗଲେ ଆଉ ଗବେଷଣା କରିବାର କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ରହେ ନାହିଁ । ଜ୍ଞାନର ଉଆସରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ଚଉକିଟିରେ ବସିଯାଇ ପାରିବା ପରେ ସକଳ ଜ୍ଞାନାଗ୍ରହରୁ ଅବସର ନେବାକୁ ହୁଏ । ତାପରେ ଆଉ କିଛି କରିବାକୁ ପଡେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ରାଜନୀତି କରିବାରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ପରସ୍ପରର ଗୋଡ଼ ଟାଣିବାରେ ବିପୁଳ ପାରଦର୍ଶିତା ସହିତ ପ୍ରମତ୍ତ ହୋଇ ରହିଲେ ମଧ୍ୟ କାହାରି କିଛି କହିବାର ନ ଥାଏ । ଏହିପରି ଅବସର-ପ୍ରାପ୍ତ ସର୍ବଜ୍ଞାନ୍ତାମାନେ ଆମ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷାର କ୍ଷେତ୍ରଗୁଡ଼ିକରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ଛାତ୍ରର ସଜୀବ ମନକୁ ଶୀତଳ କରିଦେବାର ଅମୋଘ ବିଦ୍ୟା

ଜାଣିଥାନ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ମଉଛିବାର କଳାରେ ମଣ କରିଦିଅନ୍ତି । ପରମ୍ପରା ଲାଗି ରହିଥାଏ । ତାମସା ଲାଗି ରହିଥାଏ ।

ଆମର ଏଠାରେ ନିଜେ ନିଜେ କୌଣସି ଗବେଷଣା କରିବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ । ଆଉଜଣକ ଅଧୀନରେ ଗବେଷଣା କରିବାକୁ ହୁଏ । ଗବେଷଣାର ବିଷୟବସ୍ତୁକୁ ସେଇ ଠିକ୍ କରିଦିଅନ୍ତି । ସେଇ ହାତ ଧରି ବାଟ କଢ଼ାଇ ନିଅନ୍ତି । ତେଣୁ କେବଳ ତାଙ୍କୁହିଁ ତୁଷ୍ଟ କରି ରଖିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ତାଙ୍କର ପ୍ରସନ୍ନତା ଉପରେ ତଥାକଥିତ ଗବେଷକର ପଣ୍ଡିତ ହୋଇ ପାରିବା ନିର୍ଭର କରେ । ଅର୍ଥାତ୍ ଡିଗ୍ରୀ ପାଇବା ନିର୍ଭର କରେ । ସେଥିଲାଗି ଆବଶ୍ୟକ ଖାନାପୁରି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ରଖିବାକୁ ହୁଏ । ମୁଁ ଯାହା ଗବେଷଣା କଲି, ସାଧାରଣତଃ ତାହାକୁ ଏହି ସଂସାରରେ ଦୁଇ ତିନି-ଜଣଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କେହିହେଲେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ମୋର ଭାଗ୍ୟ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ଗବେଷଣାଟି ଗୋଟିଏ ବନ୍ଧାଖାତା ହୋଇ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଗୋଦାମଘରେ ପହରା ଦିଆହୋଇ ରହେ । ଅବାଞ୍ଛିତ ଲୋକମାନଙ୍କର ସେଠାକୁ ପ୍ରବେଶାଧିକାର ନ ଥାଏ । ଡିଗ୍ରୀଟା ପାଇ ମୋର ଭାଗ୍ୟ ନିର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଯିବା ପରେ ମୋ' ନିଜର ମଧ୍ୟ ସେଇଟା ବିଷୟରେ ମୁଣ୍ଡ ଖେଳାଇବା ଲାଗି ଆଉ ପ୍ରୟୋଜନ ରହେନାହିଁ । ଗବେଷଣାରୁ ଯଦି ଗୋଟାଏ ଡିଗ୍ରୀ ମିଳୁନଥାନ୍ତା, ତେବେ ଆମର ଏଠି କେତେଜଣ ମଣିଷ ଗବେଷଣାର ଅର୍ଗଳ ଭିତରେ ପଶିବାକୁ ମନ କରୁଥାନ୍ତେ, ସେକଥାର ଉତ୍ତର ସେହି ଗବେଷକମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କଦାପି ଅଗୋଚର ନଥିବ । ଡିଗ୍ରୀରୁ ଚାକିରି ମିଳୁ-ନଥିଲେ ଆମ ଦେଶରେ କେତେଜଣ ମଣିଷ ଯେ ଏହି କଲେଜକୁ ମନ କରନ୍ତେ ବା ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷାର ବ୍ୟାଙ୍ଗସଭାରେ ମୁଖା ପିନ୍ଧି ଆସିଥିବା ଅଧିକ ଅଭିଜ୍ଞ ମାନଙ୍କର ବଚନ ଶୁଣିବାକୁ ଯାଆନ୍ତେ, ସେହିକଥା ଭାବିଲେ ବେଳେବେଳେ ଏଗୁଡ଼ାକୁ ଉଚ୍ଚ-ଶିକ୍ଷା ବୋଲି ସ୍ୱୀକୃତ ଦେଉଥିବା ଏହି ଯୁଗଟାକୁ ମଧ୍ୟ ହସିବାକୁ ମନ ହୁଏ । କେତେବର୍ଷ ତଳେ ଆପଣାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ସ୍ୱର୍ଗତଃ Aldous Huxley ଠିକ୍ ଏହି ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଏକ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅନୁମାନକୁ ଉସ୍କାଇ ଦେବାଭଳି ସେ କହିଛନ୍ତି ଯେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଗୁଡ଼ାକ ଯଦି ଡିଗ୍ରୀ ଦେବା ବନ୍ଦ କରି ଦିଅନ୍ତେ, ତେବେ ଆଜି ବୈଜ୍ଞାନିକ ପଦ୍ଧତିରେ ବିଦ୍ୟାର ଗବେଷଣା କରୁଥିବାର ଭ୍ରମ ସୃଷ୍ଟି କରି ସେଠାରେ ବସିଥିବା ଗବେଷକ ମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ ଶୂନ୍ୟରେ ଆସି ପହଞ୍ଚି ଯାଆନ୍ତା । ଅର୍ଥାତ୍ ଏଗୁଡ଼ାକ ଏକାବେଳେକେ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତା, ଏବଂ ତା'ପରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାର ମୂଲ୍ୟମାନ ତଥା ସମ୍ମାନ ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ ଅନେକ ଗୁଣରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇ ଯାଆନ୍ତା । ସେତେବେଳେ କେବଳ ଆପଣା ଆଗ୍ରହର ତାଡ଼ନାରେ ହିଁ କେହିକେହି ଗବେଷଣା କରିବାକୁ ଆସନ୍ତେ, ଏହି ଦୁର୍ଗମ ପଥରେ

ସାଧି ବଳାନ୍ତେ । ସେମାନେ ଆପଣାର ପଥ ଆପେ କାଟନ୍ତେ । ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ଗବେଷକମାନେ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୁଣ୍ଡରେ ଖଣ୍ଡୁଆ ବାନ୍ଧି ବସିଛନ୍ତି କାମ୍ଳା ବାନ୍ଧିବାର ଲୋଭ ରଖିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାର କେବଳ ଅବମାନନାହିଁ କରୁଛନ୍ତି । ଆପଣାକୁ ମାମା ରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବାକୁ ଯାଇ ସକଳ ମାନର ଘରକୁ ମାଡ଼ି କରି ଦେଉଛନ୍ତି । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ସେମାନେ ଆଉ ଅଧିକ କ'ଣ କରି ପାରନ୍ତେ ? [Aldous Huxley : Proper studies; Chatto and Windus, London, 1957; ପୃଷ୍ଠା - ୧୩୫]

ଆମ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଗୁଡ଼ିକ ଏହି ଦେଶର ଅଜ୍ଞାନ ସମୁଦ୍ରରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱୀପ ପରି ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ବାହାରୁ ଅନାଇଲା ବେଳକୁ ଏଗୁଡ଼ିକ ଆମକୁ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ଦିଶୁଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ପ୍ରକୃତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏମାନେ ଆମଠାରୁ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ଏବଂ ତେଣୁ ନାନା ଦୃଶ୍ୟ ଓ ଅଦୃଶ୍ୟ ଦୁର୍ଗ ରଚନା ଦ୍ୱାରା ଆପଣାକୁ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ କରି ଦେଖାଇବା ଫିକର କରିଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷା ସମାଜକୁ ନୂଆ ବାଟ ଦେଖାଏ, ଆମର ବୁଦ୍ଧି ଓ ବୃତ୍ତିରେ ବିଦ୍ୟା ନୂଆ ନୂଆ ଆଖି ଖୋଲିଦିଏ । ଆମ ସ୍ୱାଧୀନ ଦେଶର ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଥୋକେ ଲୋକଙ୍କୁ ଗେହ୍ଲା କରି ରଖିବା ଲାଗି ଆପଣାକୁ ବୃହତ୍ତର ଜନଜୀବନ ଠାରୁ ଅଲଗା କରି ରଖିଛି । ଅଥବା ଆମ ଦେଶର ଥୋକେ ଗେହ୍ଲା ଲୋକ ଆମ ଦେଶର ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷାକୁ ଜନଜୀବନ ଠାରୁ ଅଲଗା କରି ରଖିଛନ୍ତି । ଗତ ପଚିଶବର୍ଷ ହେଲା ସୁବିଧାଭୋଗୀ ଯେଉଁ ବର୍ଗଟି ଏହି ଦେଶର ନେତୃତ୍ୱକୁ ଆତ୍ମସାତ୍ କରି କେବଳ ଆପଣା ବର୍ଗଟିର ଅୟସ ଓ ଆଳସ୍ୟଗୁଡ଼ାକୁ ମୋଟା କରିବାରେ ଲାଗିଚି, ହୁଏତ ଗୋଟାଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ ସେଇ ବର୍ଗଟା ହିଁ ଆମ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ରାଜତ୍ୱ କରୁଛି । ଏହି ବର୍ଗଟି ଦ୍ୱାରା ଆମ ଦେଶର ପ୍ରଗତି ସତେ ଅବା କାହାର ହାତ ମୁଠା ଭିତରେ ଅଟକି ରହିଛି । ମଣିଷକୁ ପଣ୍ୟ ପରି ଦେଖିବାର ଯେଉଁ ବର୍ବରତା ଏହି ସ୍ୱାଧୀନ ଦେଶର ବଡ଼ ଅଡ଼ଶକ୍ତ ଭାବରେ ଆପଣାର ପ୍ରତିପତ୍ତି ବିସ୍ତାର କରି ରହିଚି, ସେହି ବର୍ବରତା ଆମର ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାକୁ ମଧ୍ୟ କାମୁଡ଼ି ଧରିଛି । ମଣିଷକୁ ମଣିଷର ସମ୍ମାନ ନଦେଇ ତାକୁ କ୍ରମେ ଆପଣାକୁ ଆପଣା ପାଖରେ ମଧ୍ୟ ଧିକ୍କୃତ କରି ରଖିବାର ଚେଷ୍ଟା କରି ଆସିଛି । ଏହି ଦେଶରେ ସବୁ ଆକାଶ ଗୁଡ଼ାକ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ୁଥିବା ବେଳେ ଓ ସବୁ ପୃଥିବୀ ଭୂଷୁଡ଼ି ପଡ଼ୁଥିବା ସମୟରେ ଆମ ବିଶ୍ୱ-ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ବିଚରଣ କରୁଥିବା ପ୍ରାଣୀମାନେ ମଧ୍ୟାକାଶଗୃହୀ ହୋଇ ରହିବାର ଫନ୍ଦା ଧରିଛନ୍ତି । ଏମାନେ ଏଠି ନାହାନ୍ତି, ଏମାନେ ଶିକ୍ଷା ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ନାହାନ୍ତି; ପୁରୁଣାକୁ ନୂଆରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିବାର ଯେଉଁ ସ୍ୱପ୍ନ ପାଖରେ ଶିକ୍ଷିତ ମଣିଷ ଆପଣାକୁ ସମର୍ପିତ କରି ରଖିଥାଏ, ଏମାନେ ସେଇ ସ୍ୱପ୍ନ

ଭିତିରେ ମଧ୍ୟ ନାହାନ୍ତି । ଏମାନେ ଲୋଭରେ ପଡ଼ିଯାଇଛନ୍ତି ; ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାହା ଯେପରି ଅଛି, ତାହି ଅନ୍ୟ ଅନେକଙ୍କୁ ଅତି ନିର୍ମମ ଭାବରେ ବଞ୍ଚିତ କରି ରଖିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ତାହାର ଭିତରୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଲାଭ ଖାଇ ଜୀବନର ପ୍ରୟୋଜନଟାକୁ ମେଣ୍ଟାଇ ଦେବାର ଲୋଭ ଭିତରେ ଏମାନେ ପଡ଼ିଯାଇଛନ୍ତି । ଏମାନେ ଭୟ କରୁ-ଛନ୍ତି । ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ଭୟ କରୁଛନ୍ତି ; ଯୋଗ୍ୟତା, ପ୍ରତିଭା ଓ ଶିକ୍ଷିତତାକୁ ବାଟ ଛାଡ଼ି ଦେବାକୁ ଡରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ସର୍ବୋପରି ଆପଣା ଭିତରର ଫମ୍ପାଟା କାଳେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ଧରା ପଡ଼ିଯିବ ବୋଲି ଭୟ କରୁଛନ୍ତି । ତେଣୁ ସରକାରୀ କ୍ଷମତାସୀନମାନଙ୍କ ପରି ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରର ଏହି କ୍ଷମତାସୀନମାନେ କ୍ଷମତାରେ ରହିବାକୁ ହିଁ ଆପଣାର ପ୍ରାଣ ବୋଲି ମଣୁଛନ୍ତି । କ୍ଷମତା ଜର୍ଜର ମଣିଷର ଆପଣାର ଯୋଗ୍ୟତା ଆଡ଼କୁ ଅନାଇବା ଲାଗି ସାଧାରଣତଃ କୌଣସି ବେଳ ନଥାଏ । କାରଣ କ୍ଷମତାରେ ରହିବାଟାକୁ ହିଁ ସେମାନେ ଯୋଗ୍ୟତାର ସମବାଚୀ ବୋଲି ମାନି ନେଇଥାନ୍ତି । ଏମାନେ ପୁଣି କେଉଁ ନୂଆର ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିବେ ! କେବଳ ସେହି ପୁରୁଣା ଗର୍ତ୍ତର ଭିତରେ ପୁରୁଣା ପଗଡ଼ିଗୁଡ଼ାକୁ ମୁଣ୍ଡରେ ବାନ୍ଧି ପଡ଼ି ରହିଥିବେ ଓ ଆପଣାର ସେହି ଅପପ୍ରୀତି ଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ବୋଲି କହୁଥିବେ । ସକଳ ପ୍ରକାର ପ୍ରଗତି ଓ ଅଗ୍ରଗତିକୁ ଏମାନେ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଭିତରେ ରଖିଥିବେ ।

ପ୍ରାୟ ତିନିଶହ ବର୍ଷତଳେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ରୟାଲ ସୋସାଇଟିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଜ୍ଞାନ ଓ ବିଜ୍ଞାନର ପ୍ରଗତି ଲାଗି ରୟାଲ ସୋସାଇଟିର ଅବଦାନ ସମ୍ଭବତଃ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ । ସେତେବେଳେ ସେଠାରେ ଶିଳ୍ପବିପ୍ଳବର ପ୍ରଥମ ଯୁଗ । ନୂଆ ନୂଆ ମେସିନ୍‌ର ଉଦ୍‌ଭାବନ ହେଉଥାଏ, ତା ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ପାଦନର ବେଗ ବହୁଗୁଣିତ ହେବାରେ ଲାଗିଥାଏ ଏବଂ ନୂତନ ଟେକ୍‌ନିକ୍‌କୁ କାମରେ ଲଗାଇ ପ୍ରଭୂତ ଧନୋପାର୍ଜନର ପନ୍ଥା ମଧ୍ୟ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଯାଉଥାଏ । ସେତେବେଳର ନୂଆ ପୁଞ୍ଜିପତିମାନେ ନୂଆ ଟେକ୍‌ନିକ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ଆତ୍ମସାତ୍ କରି ତଦ୍ଦ୍ୱାରା କାଳକାଳକୁ ବଡ଼ଲୋକ ହୋଇ ରହିବାର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥାନ୍ତି । ଆପଣାର ନିରାପତ୍ତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ନେଇ ମେଣ୍ଟ ବାନ୍ଧି ରହିଥାନ୍ତି ଓ ଯେପରି ହଠାତ୍ ଆହୁରି ନୂଆ ଟେକ୍‌ନିକ୍ ସବୁ ବାହାରି ସେମାନଙ୍କର ଅଧିକାରରେ ରହିଥିବା ଟେକ୍‌ନିକ୍‌କୁ ଅକାମୀ କରି ନଦେବ ଓ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ଅର୍ଥାଗମର ଏକଗୁଟିଆ ଗୁଡ଼ାକୁ ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ନ କରିବ, ସେଥିଲାଗି ସେମାନେ ସେତେବେଳର ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରୟୋଗ ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଗବେଷଣା ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଆପଣାର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ରଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାନ୍ତି । ସରକାର ଉପରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଆପଣାର ପ୍ରଭାବ ପକାଇ ସରକାରକୁ ଏହିସବୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣର ପକ୍ଷପାତୀ କରି ରଖିଥାନ୍ତି । ସେତେବେଳର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ

ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ମାନଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥ ସକଳ ଜ୍ଞାନ ଓ ବିଜ୍ଞାନର କ୍ଷେତ୍ରରେ ବେଗ ନିରୂପଣ କରୁଥାଏ । ମାତ୍ର ଯେଉଁମାନେ ଧନ କମାଇବା ଠାରୁ ଓ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା କ୍ଷମତାଶାଳୀ ହୋଇ ବସିବାଠାରୁ ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନର ନିୟନ୍ତ୍ରଣମୁକ୍ତ ବିକାଶକୁ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ ଓ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ବିଚାରିଲେ, ସେହିପରି କେତେଜଣ ଏକାଠି ମିଶି ସେତେବେଳେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ରୟାଲ୍ ସୋସାଇଟିର ସ୍ଥାପନା କଲେ । ରୟାଲ ସୋସାଇଟି ଓ ସେହିଭଳି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଏକାଧିକ ସଂଗଠନରେ କେତେକ କାରଖାନା ମାଲିକ ଅବଶ୍ୟ ଥିଲେ, ମାତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଓ ଧନବାନ କାରଖାନା ମାଲିକମାନେ ଏମାନଙ୍କୁ ଗୋଠଖଣ୍ଡିଆ ବୋଲି ମନେ କରୁଥିଲେ । ଏମାନେ ଲାଭଲାଳସୀ ମାନଙ୍କର ନିୟନ୍ତ୍ରଣକୁ ନମାନି ଟେକ୍ନିକ୍‌ର ନୂତନତର ପ୍ରୟୋଗରେ ଅଧିକ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ରୟାଲ ସୋସାଇଟିର ଇତିହାସରେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ଠିକ୍ ଏହିପରି ଏକ ବିକାଶକ୍ରମ ଦେଖିବାକୁ ପାଇବା । ନୂତନ ବିଜ୍ଞାନର ଉନ୍ମୋଚନ ପଥରେ ସେତେ-ବେଳେ ଯେଉଁମାନେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ସହଯୋଗ କରିଥିଲେ, ସେମାନେ ସାଧାରଣତଃ ତତ୍କାଳୀନ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଗୁଡ଼ିକର ସହାନୁଭୂତି ହରାଇ ବସିଥିଲେ । ସାହସ କରି ସରକାରୀ ନିୟନ୍ତ୍ରଣର ବାହାରେ ରହି ହିଁ ସେମାନେ ଆପଣାର ଆଗ୍ରହ ଓ ଅନୁସନ୍ଧାନ ଗୁଡ଼ିକ ଲାଗି ବାଟ ଖୋଜୁଥିଲେ । [J. Bronowski and Bruce Mazlish : The Western Intellectual Tradition, Pelican Books, London, 1963, ପୃଷ୍ଠା—୨୭୭] ଆମର ଏଠି ଏହି ଭାରତବର୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ସେହିଭଳି ଏକ ବାଧକଶକ୍ତି ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି-ଆସିଛି । ଆମର ଏଠାରେ ତାହା ଅନେକ ଦ୍ୱାର ଅନେକ ଗବାକ୍ଷକୁ ବନ୍ଦ କରି-ରଖିଛି, ଅନେକ ଶକ୍ତିକୁ ଅକର୍ମୀ କରି ରଖିଛି । ସମଗ୍ର ସମାଜ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିକୁ ନେଇ ଏହି ଦେଶରେ ଯେତେ ଯେତେ ବିପ୍ଳବ ବା ରୂପାନ୍ତର ଘଟୁଛି ବା ଘଟିବାକୁ ଯାଉଛି, ଆମର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ନାନା କାରଣରୁ ସେଗୁଡ଼ାକ ପାଖରେ ଆପଣାକୁ ଅସ୍ପୃଶ୍ୟପ୍ରାୟ କରି ରଖିଛି । ସଂସ୍କୃତିକୁ ଏକ ଆହ୍ୱାନ ବା ଏକ ପ୍ରେରଣା ରୂପେ, ନୁହେଁ ମାତ୍ର ଏକ ସମ୍ପତ୍ତି କରି ରଖିବା ହିଁ ସତେ ଯେପରି ତାର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ପ୍ରେରଣା ହୋଇ ରହିଛି ।

ଶିକ୍ଷିତ ମାନଙ୍କର ସମାଜପ୍ରତି ଯେ ଏକ ଦାୟିତ୍ୱ ରହିଛି, ଅନେକ ସମୟରେ ସେହି ଶିକ୍ଷିତମାନେ ହିଁ ଏକଥା କହିଥାନ୍ତି । ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ମାନଙ୍କର ଯେ ସମାଜ ପ୍ରତି ଏକ ଦାୟିତ୍ୱ ରହିଛି, ତଥାକଥିତ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀମାନେ ହିଁ ଅନେକ ସମୟରେ ଏକଥା କହିଥାନ୍ତି । ଯାହା ଅନ୍ୟ ଅନେକଙ୍କ ପାଖରେ ନାହିଁ, ମୋଭଳି ମାତ୍ର ଅଳ୍ପ କେତେ-ଜଣଙ୍କ ପାଖରେ ରହିଛି, ତାହା ସମୁଦାୟ ସମାଜଟି ପ୍ରତି ମୋର ଦାୟିତ୍ୱକୁ ନ୍ୟାୟତଃ ବହୁଗୁଣରେ ବଢ଼ାଇଦେବା ଉଚିତ, ସମସ୍ତଙ୍କ ଲାଗି ମୋ'ଠାରୁ ଏକ ସମର୍ପଣ ଅର୍ଥାତ୍

Commitment ଦାବୀ କରିବା ଉଚିତ । ମାତ୍ର ଏକଥା ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟ ଯେ ମୋର ଅଧିକ ଜ୍ଞାନ, ଅଧିକ ପାଠ ଓ ଅଧିକ ପାରଙ୍ଗମତା ମୋତେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଉପରେ କେତେଭଳି କ୍ଷମତା ବିସ୍ତାର କରିବାର ଏକ ସୁଯୋଗ ମଧ୍ୟ ଆଣି ଦେଇଥାଏ । ଯେଉଁମାନେ ଅଶିକ୍ଷା ଭିତରେ ରହିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଭିତରକୁ ଆଣିବା ହେଉଛି ଶିକ୍ଷିତର ଦାୟିତ୍ୱ ; ମନୁଷ୍ୟକୃତ ନାନା କାରଣରୁ ଯେଉଁମାନେ ଅସମର୍ଥ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି, ଆତ୍ମସାମର୍ଥ୍ୟ ଲାଭ କରିବାରେ ସେମାନଙ୍କର ସହାୟକ ହେବା ହେଉଚି ପ୍ରକୃତ ସମର୍ଥ ବ୍ୟକ୍ତିର ଦାୟିତ୍ୱ । ଯେଉଁମାନେ ଆପଣକୁ ଅଶକ୍ତ ଓ ଅକିଞ୍ଚନ ବୋଲି ଭାବୁଛନ୍ତି, ଜ୍ଞାନର ଶକ୍ତି ବଳରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଶକ୍ତିସଚେତନ ଓ ପ୍ରେରିତ କରିବା ହେଉଛି ଯଥାର୍ଥ ଜ୍ଞାନୀର ଦାୟିତ୍ୱ । ଯେ କୌଣସି ସୁସ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧ ତଥା ସମ୍ମିଳନର କ୍ଷେତ୍ରରେ ସର୍ବଥା ଏହିପରି ହେବା ଉଚିତ । ମାତ୍ର ଯେଉଁଠି କୌଶଳ କରି ଜ୍ଞାନ, ପାଠ, ସୁଯୋଗ ଓ ସୌଭାଗ୍ୟକୁ ମାତ୍ର ଅଳ୍ପ କେତେଜଣ ଆପଣାର ସମ୍ପତ୍ତି କରି ରଖିଥାନ୍ତି, ସେଠାରେ ସାଧାରଣତଃ ଏପରି କ୍ୱଚିତ୍ ହୁଏ । ସେଠାରେ ଏହି ସମ୍ପନ୍ନତାକୁ ଏକ କ୍ଷମତା ପରି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । ଯେତେବେଳେ ସମର୍ଥ ଅସମର୍ଥର କାନ୍ଧଉପରେ ଯାଇ ବସିବାକୁ ଭଲପାଏ, ଆପଣାର ଶକ୍ତିବଳରେ ଅଶକ୍ତକୁ ସବୁଦିନ ଲାଗି ଅଶକ୍ତ କରି ରଖିବାର ବଡ଼ପଣ ଦେଖାଏ ଜ୍ଞାନବନ୍ତର କୁହୁଡ଼ି ମାରି ଜ୍ଞାନୀ ଆପଣା ଜ୍ଞାନଗତ ନାନା କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱକୁ ଅଧସ୍ତନ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଉପରେ ହିଁ ଜାରି କରି ରଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଏ, ସେତେବେଳେ ତାହାର ଅନ୍ୟାୟଗୁଡ଼ା ହିଁ ସମାଜରେ ନ୍ୟାୟ ବୋଲି ଗୃହୀଲେ, ତାହାର ଏକଆଖିଆ ଅସତ୍ୟତା ଗୁଡ଼ାକ ହିଁ ସତ୍ୟବୋଲି ଜାହିର କରାହୁଏ । ଉପରକୁ ଦେଖିବାଲାଗି ଶିକ୍ଷାର କେତେବଡ଼ ଦରବାର ବସି-ଆଏ । ସଂସ୍କୃତି, ସାହିତ୍ୟ ଓ ଜାତୀୟତାକୁ ନେଇ ହରିବୋଲ ପଡ଼ୁଥାଏ । ଜୀବନ ନାମରେ ଚମତ୍କାର ଅଭିନୟ ଗୃହୀଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଅମଣିଷ ପରି ଅତ୍ୟାଚାର କରିବାର ଓ ଅମଣିଷ ପରି ଅତ୍ୟାଚାର ସହିବାର ଅନ୍ଧାରଧର୍ମ ଗୁଡ଼ାକ ଗୃହୀଆଡ଼େ ଘୋଟି ରହିଥାଏ । ଏଇଠି ଏହି ସମାଜ ଭିତରେ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତେ ଏଠୁ ଚେରକଟା ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି, ଆପଣାଠାରୁ ବି ଛିଅଛଣା ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି ।

ଜ୍ଞାନୀ ଓ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ମାନଙ୍କର ଏହି ଦାୟିତ୍ୱ ଏବଂ ବିଫଳତା ବିଷୟରେ ଜଣେ ଫରାସୀ ଲେଖକ ଏକ ବିଶ୍ଳେଷଣାତ୍ମକ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । [Julien Benda : La—Trahison des Clercs ; ଏହାର ଇଂରାଜୀ ଅନୁବାଦ : The Betrayal of the Intellectuals, Beacon Press, Boston, 1955] Clerc ଅର୍ଥାତ୍ Intellectual ଅର୍ଥାତ୍ ଶିକ୍ଷିତ ମଣିଷ; ଜ୍ଞାନ ଲାଭ କରିଥିବା, ତାହାର ଅନୁଶୀଳନ କରୁଥିବା ଓ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମଗ୍ର

ସମାଜକୁ ନେତୃତ୍ୱ ଦେଉଥିବା ମଣିଷ । ବୁଦ୍ଧିକୁ ଜୀବିକାନିର୍ବାହର ପନ୍ଥାରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଯଦି ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ବୋଲି କୁହାଯାଏ, ତେବେ ଆମ ମାଲଗୋଦାମର ଦଲାଲ ବା ଆମ ସହରମାମଲତର ଟାଉଟର ମାନଙ୍କୁ ବି ହୁଏତ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରନ୍ତା । ବୁଦ୍ଧି ବା ଜ୍ଞାନକୁ, ଜ୍ଞାନାଗ୍ରହ, ଜ୍ଞାନଲାଭ ଓ ଜ୍ଞାନବିତରଣକୁ ଯିଏ ଆପଣାର ସ୍ୱଭାବ-ବେଉସାରେ ପରିଣତ କରିପାରେ, ଆପଣାର ଧର୍ମ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରୁଥାଏ, ତାହାକୁ ହିଁ ଆମେ ଉଚିତ ଅର୍ଥରେ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ବୋଲି କହିପାରିବା । ଏପରି ମଣିଷ ସାଧାରଣ ଦେଖିବାଠାରୁ ଅଧିକ ଦେଖି ପାରନ୍ତି, ଅଧିକ ବିସ୍ତୃତ ଦେଇ ଦେଖି ପାରନ୍ତି ଓ ଅଧିକ ଗଭୀରକୁ ଦେଖି ପାରନ୍ତି । ତେଣୁ ତାତ୍କାଳିକ ସ୍ୱାର୍ଥ, ମୋହ ଓ ଉତ୍ତେଜନା ଗୁଡ଼ାକୁ କାଟି ଏମାନେ ଯଥାର୍ଥ ସତ୍ୟର ଅଧିକ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି । ଅଧିକ ସାହସର ସହିତ ନ୍ୟାୟଟାକୁ ନ୍ୟାୟ ବୋଲି କହି ପାରନ୍ତି । ତେଣୁ ଏମାନେ ସବୁ ଯୁଗରେ ସବୁ ମୋହଗ୍ରସ୍ତ, ଅନ୍ୟାୟମତ୍ତ ଓ ଏକଆଖିଆ ଲୋକଙ୍କ ଲାଗି ଏକ ସଚେତକ ପରି ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ସକଳ ପ୍ରକାର ଅନ୍ଧ କ୍ଷମତା-ସକ୍ତତା ଲାଗି ଏକ ପ୍ରମାଦ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି । ସେଥିଲାଗି ଆମର ଇତିହାସରେ ଓ ଆମ ସମାଜରେ କ୍ଷମତାଧାରୀ ମାନଙ୍କ ସହିତ ଏହି ଆଖିଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର ଏକ ଲଢ଼େଇ ସର୍ବଦା ଲାଗି ରହିଥାଏ । କ୍ଷମତା ଅଟକାଇ ରଖିବାକୁ ଚାହେଁ, ଆଖିଥିବା ଲୋକ ଆଗକୁ ବାଟ କଢାଇନିଏ ; ସିଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ଲାଗି ଆଖି ଦାବୀ କରିବସେ, କ୍ଷମତାସୀନ ଲାଗି ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ପ୍ରମାଦର କାରଣ ହୁଏ । [ତଦେବ, ପୃଷ୍ଠା-୩୬,୪୧]

ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଗୁଡ଼ାକ ଜ୍ଞାନୀମାନଙ୍କର ପ୍ରାୟ ଏହିଭଳି ଏକ ଘର ହୋଇ ରହିବା ଉଚିତ ବୋଲି ଅନେକ ସମୟରେ କୁହାଯାଇ ଥାଏ । ବଡ଼ମାନେ ଆମକୁ ଠିକ୍ ଏହିପରି ଏକ ଆକାଶମଣ୍ଡା ବିଷୟରେ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଓ ଉପଦେଶମାନ ଦେଇଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର ଫଳ ଯାହା ହେବା ଉଚିତ, ଠିକ୍ ତାହି ହିଁ ହୁଏ । କଥା କହି ଆମକୁ ଭୁଲାଇ ରଖିଥିବା ଓ ସେଠିଯାଇ ବସିଥିବା ଲୋକମାନେ ମଣ୍ଡା ଖାଇବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି ଓ ଆମେ ଆକାଶକୁ ଅନାଇ ରହିଥାଉ । ଆମଦେଶରେ ଯେଉଁସବୁ କାରଖାନାରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଏ ବା ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଚାଲେ, ସେଗୁଡ଼ାକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ହୁଏତ କେବଳ ଏହି କଥା ହିଁ କୁହା ଯାଇ ପାରିବ । ସେଠି ପାଠ ନାହିଁ, ପାଠର ଆଗ୍ରହ ନାହିଁ, ପାଠର ଆଦର ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ମୂଳତଃ କ୍ଷମତା ଅଛି, କ୍ଷମତାର ଲାଳସାଗୁଡ଼ାକ ସବୁଠାରେ ଅଠା ହୋଇ ମଣିଷର ବିବେକକୁ ବାନ୍ଧି କରି ରଖିଛି ; ନାନା ଅକ୍ଷମତାକୁ କ୍ଷମତାର ଚାକଚକ୍ୟ ଓ ଚହଲପହଲ ଭିତରେ ଲୁଚାଇ କରି ରଖାଯାଇଛି । ଯେଉଁ ସବୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ଆଖିଆଗରେ ରଖି ଏହି ଦରିଦ୍ର ଦେଶର ଅନେକ ଅର୍ଥ ଖରଚ ହୋଇ ଏହି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟମାନ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା, ସେହି

ସବୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଲାଗି ସେଠାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଦୌ କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ; ଏବଂ ଆଦୌ କୌଣସି ସମ୍ମାନ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ସେଠାକୁ ଯିବା ଆଦୌ ପ୍ରୟୋଜନ ନ ଥିଲ ବା ଉଚିତ ନଥିଲା, ମୁଖ୍ୟତଃ ସେମାନେହିଁ ସେଠାରେ ଆସ୍ଥାନ ମାଡ଼ି ବସିଛନ୍ତି । ପାଠ ନାହିଁ, ଗବେଷଣା ନାହିଁ, ହୁଏତ ଜ୍ଞାନଗତ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଏଷଣା ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଅଧ୍ୟାପକ ପାଠ ପଢ଼ାଉ ନାହାନ୍ତି, ଏବଂ ଆମ ସାଆନ୍ତିଆ ସମାଜଲାଗି ଗଢ଼ା ହେଉଥିବା ଛାତ୍ରମାନେ ବି ଆଉ ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ଚାହୁଁନାହାନ୍ତି; ଏହି ପାଠଗୁଡ଼ାକ ଯେ ସେମାନଙ୍କର ଆଦୌ କୌଣସି କାମରେ ଲାଗିବ ନାହିଁ, ହୁଏତ ଏହି କଥାଟା ଜାଣିସାରିବା ପରେ ସେମାନେ ଏପରି କରୁଛନ୍ତି । ସାଆନ୍ତ ହେବାଲାଗି ପୁଣି ପାଠର କି ଦରକାର ଅଛି, ଜ୍ଞାନରେ କି ଲୋଡ଼ା ଅଛି, କୌଣସି ବିଚାର ଓ Commitment ବା କି ଆବଶ୍ୟକତା ଅଛି ? କେବଳ ପାଠୁଆପରି ଦେଖାଗଲେହିଁ ଯଥେଷ୍ଟ, ଦୁର୍ବିନୀତ ହେବାର ଆଚାର ଗୁଡ଼ାକୁ ଚତୁର ଭାବରେ ଆୟତ୍ତ କରି ପାରିଲେହିଁ ଯଥେଷ୍ଟ । ଏସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ତଥାପି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ନାମରେ ଆମ ଦେଶରେ ଏହି ଦୋକାନ ଗୁଡ଼ାକ ଚାଲିଛି । ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କ ସମେତ ଶିକ୍ଷାପେଶାର ଅନ୍ୟ ବେତନଭୋଗୀମାନେ ସେଇଥିରୁ ଚଳୁଚନ୍ତି, ସେଇଠୁ ବେତନ ପାଉଚନ୍ତି, ତାହାରି ଭେକ ଧରି ସେମାନେ ସମାଜ ଭିତରେ ବିଚରଣ କରୁଚନ୍ତି । ତେଣୁ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଦୋକାନଟିକୁ ଚାଲୁ ରଖିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଦାନା ଓ ଦାନାର ପ୍ରଶ୍ନଟି ସହିତ ଜଡ଼ିତ ହୋଇ ନଥିଲେ ଏହି ଦୋକାନଗୁଡ଼ାକ ହୁଏତ କେଉଁଦିନୁ ବନ୍ଦ ହୋଇ ସାରନ୍ତାଣି । ଦୋକାନର ନ୍ୟାୟଦ୍ୱାରା ବିଦ୍ୟାଳୟର ନ୍ୟାୟକୁ ଭଣ୍ଡୁର କରି ସେଠି ଉଆସ ଜମାଇ ରଖିବାର ଆଉ ଆଦୌ କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନହିଁ ନଥାନ୍ତା ।

ଆମ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଗୁଡ଼ିକରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିର ରାଜତ୍ୱ ଚାଲିଛି ତାହାକୁ ଅନେକେ ଏକ ସଙ୍କଟ ବୋଲି କହିଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର ଏହାକୁ କେବଳ ଗୋଟାଏ ସଙ୍କଟ କହିଲେ ତାହା ଆଦୌ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବନାହିଁ । ଏହାକୁ ବସ୍ତୁତଃ ଏକ କର୍କଟରୋଗ ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । ମାତ୍ର କର୍କଟରୋଗ ଏକ ରୋଗ ନୁହେଁ, ଏହା ବାହାରୁ ଅକ୍ରମଣ କରେନାହିଁ, ଭିତରୁ ଖାଇଖାଇ ଯାଏ । ଯେତେବେଳେ ଶରୀରଟା ଆଉ ଆଦୌ ଚଳି ପାରିବନାହିଁ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରେ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଘୋଷଣାର ଲକ୍ଷଣ ଗୁଡ଼ାକୁ ଆମେ କର୍କଟରୋଗ ବୋଲି କହିଥାଉ । ଆମ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ଗୁଡ଼ାକର ରୋଗ ହେଉଛି ଏହିପରି ଏକ ଅସମର୍ଥତାର ଘୋଷଣା, କୋଉଠି କ'ଣ ସଢ଼ିପଚି ଯାଇ ସମସ୍ତ ଗଠନଟିକୁ ପଚାଇ ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲାଣି ବୋଲି ଏକ ଘୋଷଣା ।

ଏହି ରୋଗକୁ ଭଲ କରିବ କିଏ ? ଯେଉଁମାନେ ରଜ୍ଜୁ ଧରି ବସିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଏହାକୁ ଭଲ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ସେଠୁ ରଜ୍ଜୁଗୁଡ଼ାକୁ ଜୋର କରି କାଟିଆଣି ଆପଣା ହାତରେ ରଖିବେ ବୋଲି ଯେଉଁମାନେ ଭରି ଉତ୍ତେଜନା ସହିତ ବକ୍ତୃତା ଦେଉଛନ୍ତି, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ପାରିବେ ନାହିଁ । ଏମାନେ କିଛି ବଦଳାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ବଦଳାଇବାକୁ କହି ବୁଲୁଥିବେ ଓ ଏଣେ ଆସ୍ଥାନଗୁଡ଼ାକର ଲାଳସାରେ ଜର୍ଜର ହୋଇ ରହିଥିବେ । ରଜ୍ଜୁଗତ ସକଳ ମୋହକୁ ଛାଡ଼ି ଯିଏ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାର ସମସ୍ୟା ଓ ସମ୍ଭାବନାଗୁଡ଼ିକୁ ନେଇ ବିଚାର କରିପାରିବ, ଯାହାର ସାହସ ଥିବ, ହୁଏତ ସେଇ ପାରିବ । ଅନ୍ତତଃ ସେଇ ଆଗକୁ ଉଚିତ ବାଟଟି ବତାଇଦେଇ ପାରିବ ।

୨୭ । ୧୦ । ୭୧

['ନବରବି,' ଜାନୁୟାରି, ୧୯୭୩]

ନୂଆ କଲେଜ ନା ନୂଆ ଶିକ୍ଷା ?

ନୂଆ କଲେଜ କହିଲେ ଆମ ଅନ୍ଧାଳଗୁଡ଼ାକ ପାଖରେ ସବା ଆଉ ଗୁଡ଼ାଏ ବଡ ବଡ଼ କୋଠାକୁ ବୁଝାଉଛି, ଏହି ଦେଶର ଶହେରେ ପଞ୍ଚାନବେ ଜଣ ବୁଝି ନଥିବା ଗୁଡ଼ାଏ ପାଠକୁ ବୁଝାଉଛି, ହୁଏତ ଏହି ଦେଶର ଶତକଡ଼ା ପଞ୍ଚାନବେ ଅଥବା ତତୋଽଧିକ ମଣିଷଙ୍କର ଆଦୌ କୌଣସି କାମରେ ଲାଗୁ ନଥିବା ଗୁଡ଼ାଏ ଧନ୍ଦାକୁ ବୁଝାଉଛି । ଆମ ଗାଆଁରୁ ପିଲାମାନେ ଆସି ଯେତେବେଳେ ଏହିସବୁ କଲେଜରେ ପଢୁଛନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ଆଉ ନିଜ ଗାଆଁକୁ ଫେରିବାକୁ ମନ କରୁ ନାହାଁନ୍ତି, ନିଜ ଗାଁ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ଫେରାଇବାକୁ ବି ହୁଏତ ମୋଟେ ମନେ କରୁ ନାହାନ୍ତି । ଆମ କଲେଜ ଗୁଡାକର ବାଟଦେଇ ଗୁଡ଼ାଏ ଅଲକ୍ଷଣା ସହରିଆ ରୀତି ଆମ ଗାଆଁ ଗୁଡ଼ାକ ଭିତରେ ଯାଇ ପଶିଯିବାହିଁ ସାର ହେଉଛି ।

ଗତ ଦଶଟି ବର୍ଷ ଭିତରେ ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟରେ କେତେ ନୂଆ କଲେଜ ବସିଲାଣି । ଯେଉଁଠି ଆଗେ ନିପଟ ଗାଆଁ ଥିଲା; ସେଠି ସବୁ ବି କଲେଜର ଗହଳି ଲାଗିଗଲାଣି । ଏହାର ଫଳରେ ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ କେତେ କେତେ ଶହ ଶିକ୍ଷକ ଏବେ ଅଧ୍ୟାପକ ହେଲେଣି । ଆମ ଗାଆଁର ନେଳିଆ ଆକାଶ ଗୁଡ଼ାକ କୋଠା ମାଳରେ ଧବଳ ଦେଖାଗଲେଣି, ଆମ ଗାଆଁ-ଅଞ୍ଚଳର ଟୋକା ଗୁଡ଼ାକୁ ନୂଆ ପରିମଳ ଯୋଗାଇ ଦେଇ କ୍ରମେ କେତେ ଢଙ୍ଗର ଦୋକାନ ବସିଲାଣି । ଏଗୁଡ଼ାକ ଆମ ଜୀବନକୁ କ୍ରମେ କେତେ କେତେ ନୂଆ ଭଙ୍ଗୀ ଏବଂ ନୂଆ ମୋଡ଼ ଦେବାକୁ ବି ବସିଲେଣି । ଆମ ଗାଆଁରେ ଥାଇ ଆମେ କେତେ ଦୂରର ଅଜନ୍ତ୍ରା ସ୍ୱପ୍ନମାନ ଦେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲୁଣି । ଆମେ ଆଧୁନିକ ହେଲୁଣି । ଆଧୁନିକ କବିତା ଲେଖିଲୁଣି ଓ ପଢ଼ିଲୁଣି; ଆମ କଲେଜ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁକରି ବେପାରୀମାନେ ନୂଆ ପତ୍ର ପତ୍ରିକାର ଦୋକାନ ଖୋଲି ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କିଣି ନେବାକୁ ଆସି ଆମ ଗାଆଁରେ ପହଞ୍ଚିଲେଣି,

ସଢ଼େଥିବା ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏଠୁ ଆଉ ଅନ୍ୟ କୁଆଡ଼େ ଉଡ଼ାଇ ନେଇ ଯିବାଲାଗି ସେମାନେ ଆସି ପହଞ୍ଚି ଗଲେଣି ।

ବକ୍ତୃତା ଦେଇ ବଡ଼ମାନେ କହୁଛନ୍ତି ଯେ ଏହି ଶିକ୍ଷା ବଦଳିଯିବା ଉଚିତ । ଆମକୁ ଚେରଛିଣ୍ଡା କରି ପକାଉଥିବା ଏହି ଶିକ୍ଷା ଏକାବେଳକେ ଅକାମୀ ହୋଇଗଲାଣି ବୋଲି ଡେଣେ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ବି ଗୋଳ ହେଲାଣି । ତଥାପି କଲେଜଗୁଡ଼ାକ ଗୋଟାକରୁ ଗଣ୍ଡାଏ ହେବାରେ ଲାଗିଛି, ଗଣ୍ଡାରୁ ଛଅଗଣ୍ଡା ହେଉଛି । ଆମେ ସମସ୍ତେ କେତେ ସଗର୍ବରେ ଏକାବେଳକେ ଶତସନ୍ତାନ ପ୍ରସବ କରିବାର ଲୋଭରେ ସେହି ପୁରୁଣା ମାଂସପିଣ୍ଡୁଳା ଗୁଡ଼ାକୁ ତାତ ଦେବାରେ ଲାଗିଛୁ । ଶିକ୍ଷା ଅଲଗା ପ୍ରକାରର ହେଉ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ରଡ଼ି କରୁଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ଅଲଗା ପ୍ରକାରର କଲେଜଟିଏ ଗଢ଼ା ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ କାହିଁକି ? ଆମେ ସମସ୍ତେ ସେଇ ପୁରୁଣା ତାମସାଗୁଡ଼ାକୁହିଁ ଆମର ନୂଆ କଲେଜ ବୋଲି କହି ଆପଣାକୁ ଭାରି ଚମତ୍କାର ଭାବରେ ସବୁକଥା ବୁଝାଇ ଦେଇ ପାରୁଛୁ କପରି ? ଆମେ କେହି ହେଲେ ଏହି ପୁରୁଣା ଗୁଳାଗୁଡ଼ାକୁ ଗ୍ରୁଡ଼ି, ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର ହୋଇ ପାରୁନାହୁଁ କପରି ?

ଆମର ଏହି ପର୍ବତଗୁଡ଼ିକ କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର, ଏଠି ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ଓ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟମାନ କେଡ଼େ ମନୋରମ । ଏଠି ଆକାଶଗୁଡ଼ାକ କି ବିଶାଳ, ଶସ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରମାନ କି ସ୍ନେହମୟ, ସ୍ୱପ୍ନମୟ । ଅଥଚ ଆମର ଆଖିଗୁଡ଼ାକ ଏଠି ଥାଇ ବି ତଥାପି ସେହି ପୁରୁଣା ଆଖି ହୋଇ ରହି ପାରୁଛି କପରି ? ଭୁବନେଶ୍ୱରରୁ ଯନ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ାକ ଅର୍ଥାତ୍ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶଗୁଡ଼ାକ ଆସି ଆମକୁ ଏଡ଼େ ସହଜରେ ଏତେ ବେଶୀ ଯନ୍ତ୍ରବତ୍ କରି ପକାଉଛନ୍ତି କପରି ? ଭୁବନେଶ୍ୱରରୁ ରାଜନୀତି ଆସି ଆମ ଗୃହନୀତି ଗୁଡ଼ାକୁ ଏପରି ବିକୃତ ଓ ହୃଦୟବର୍ଜିତ କରି ପକାଉଛନ୍ତି କପରି ? ଆଗେ କଲେଜ ନଥିଲା, ତଥାପି ମଣିଷ ଥିଲେ; ଆଗେ କୋଠାଘର ନଥିଲା, ସହୃଦୟତା ରହିଥିଲା, ସହିଷ୍ଣୁତା ମଧ୍ୟ ରହିଥିଲା । ଆଗେ ଆମ ଗାଆଁକୁ ରାସ୍ତା ନଥିଲା, ତଥାପି ଆମ ଆମ୍ବଗଛ ଗୁଡ଼ାକରେ ବଉଳ ହେଉଥିଲା, ଆମ ସକାଳଗୁଡ଼ାକୁ ଉଲ୍ଲାସ-ମୁଖରିତ କରି ଦେବାଲାଗି ଆମର ଏଠି ଚଢ଼େଇମାନେ ଥିଲେ । ଆମେ ଯେ ଏଠାରେ ମୋଟେ ଏକାକୀ ହୋଇ ରହିନାହୁଁ, ଆମର ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତିଟା ଯେ ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତିରେ ଆସି ମୋଟେ ଏହି ମୁହୂର୍ତ୍ତିକେ ଶେଷହୋଇ ଯାଉନାହିଁ, ଏହିପରି ଏକ ବିଶ୍ୱାସ ଆମକୁ କେତେ ସରସ କରି ରଖି ନଥିଲା । ସେତେବେଳେ ମଣିଷ ପାଖରେ ମଣିଷ ବସିଗଲେ କୋଟିନିଧି ପାଇଗଲା ପରି ଲାଗୁଥିଲା । ଆମେ ସମସ୍ତେ କେଡ଼େ ସହଜ ଥିଲୁ,—କେଡ଼େ ସହଜ ହୋଇ ଦେଇ

ପାରୁଥିଲୁ ଓ ସହଜ ଭାବରେ ନେଇ ବି ପାରୁଥିଲୁ । ସତରେ କ'ଣ ଏଇ କଲେଜ ଆସି ଆମର ଘରକୁ ସବୁଯାକ ଉଜାଡ଼ି ଦେଇ ଚାଲିଗଲା ?

ନୂଆ କଲେଜ ସହିତ ଯଦି ନୂଆ ଶିକ୍ଷା ଆସନ୍ତା, ତେବେ ହୁଏତ ଏପରି କଦାପି ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ । ତାହେଲେ ନୂଆ କୋଠାଘର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମକୁ ଅନେକ ନୂଆ ଆଖି ବି ମିଳି ଯାଆନ୍ତା । ଆମ ଜୀବନରେ ଏଠି ସବୁକିଛିକୁ ସମ୍ଭାଳି ରଖି ପାରିବା ଲାଗି ଆମକୁ ନୂଆ ନୂଆ କେତେ ପ୍ରଶସ୍ତତା ମିଳିଯାଇ ପାରନ୍ତା । ନୂଆ ଆସି ଆମର ଅସଲ ଚେରଗୁଡ଼ାକୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ଦୃଢ଼ କରିଦେଇ ପାରନ୍ତା, ଆମର ଗବାକ୍ଷଗୁଡ଼ାକୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ଗ୍ରହଣଶୀଳ କରିଦେଇ ପାରନ୍ତା । ଏହି ମାଟିକୁ ଆମେ ଆହୁରି ଭଲ କରି ଚହ୍ନନ୍ତୁ, ଆମ ଭବିଷ୍ୟତ ଲାଗି ଆମେ ଯଥାର୍ଥରେ ଅଧିକ ସଚେତନ ଭାବରେ ତିଆରି ହୋଇ ପାରନ୍ତୁ । ଗତ ତିରିଶି ବର୍ଷ ଭିତରେ ଆମ ଗ୍ରାମ ପାଖରେ ଏତେଗୁଡ଼ାଏ କଲେଜ ବସି ଆମ ଦେଶରେ ଯାହା ହୋଇନାହିଁ, ଆମର ଏହି ଗୋଟାଏ କଲେଜଦ୍ୱାରା ହୁଏତ ସେହି ଦିଗରେ ଏକ ନିଶ୍ଚିତ ଯାତ୍ରାରମ୍ଭ ହୋଇ ପାରନ୍ତା ।

ଆମ ନୂଆ କଲେଜକୁ ନୂଆ ଶିକ୍ଷାର ମଧ୍ୟ ଏକ ଆସ୍ଥାନରେ ପରିଣତ କରିବାକୁ ହେଲେ ଆମେ କ'ଣ କରନ୍ତେ ? ଏକାବେଳେକେ ଏକ ନୂଆ ମନ ନେଇ ଆମେ ଏଠାକୁ ଶିକ୍ଷକ ହେବାକୁ ଆସନ୍ତେ, ଛାତ୍ର ହେବାକୁ ଆସନ୍ତେ । ଆମେ ଖୁସୀ ହୋଇ ପାଠ ପଢ଼ାଇବାକୁ ଆସନ୍ତେ, ଖୁସୀହୋଇ ପଢ଼ିବାକୁ ଆସନ୍ତେ । ଏହି ନୂତନ ବସତିଟିରେ ଆମେ କେହି ହେଲେ କାହାରିକୁ ଡରନ୍ତେ ନାହିଁ, କାହାରିଠାରୁ ଲୁଚି ରହିବାକୁ ଆଦୌ କୌଣସି କୌଶଳ—ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତେ ନାହିଁ । ଶ୍ରଦ୍ଧା ମଣିଷକୁ ପରସ୍ପରର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ କରାଇ ଆଣେ, ଶ୍ରଦ୍ଧା ମଣିଷର ଭୟଭଞ୍ଜନ କରାଏ, ଶ୍ରଦ୍ଧା ହିଁ ଯାବତୀୟ ପ୍ରକାରର ଜଡ଼ତା ଏବଂ ଉପେକ୍ଷାକୁ ହରଣ କରି ନେଇଯାଏ । ଆଧୁନିକତା ନାଆଁରେ ସହର ଗୁଡ଼ାକରୁ ଏବେ ଯେତେ ଯେତେ ଭୀରୁତା, ଯେତେ ଯେତେ ଜଡ଼ତା ଏବଂ ଯେତେ ଯେତେ ଉପେକ୍ଷାର ମଳିନ ଅପଦର୍ଶନ ଆମ ଜୀବନକୁ ଗ୍ରାସ କରିବାକୁ ମାଡ଼ି ଆସୁଛି, ଶ୍ରଦ୍ଧାର ଅଭାବ ହେତୁହିଁ ତାହା ସମ୍ଭବ ହେଉଛି । ମଣିଷ ଅଧିକ ବୁଦ୍ଧିଆ ହୋଇ ଅଧିକ ଡରୁଛି, ଅଧିକ ପାଠୁଆ ହୋଇ ଅଧିକ ଭୀରୁ ହେଉଛି ଏବଂ ଅଧିକ ଆଧୁନିକ ହୋଇ ଅଧିକ କୃତ୍ରିମ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ପରସ୍ପର ସହିତ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ ପାରିବାର ଦ୍ୱାରଗୁଡ଼ାକ କ୍ରମେ ହାତଛଡ଼ା ହୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି ।

ଖୁସୀ ହୋଇ ପାଠ ପଢ଼ିବାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଆଖି ଆଗରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ପାଠ ପଢ଼ିବା । ଖୁସୀ ହୋଇ ପାଠ ପଢ଼ାଇବାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି

ବି ଆଖି ଆଗରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ପାଠ ପଢ଼ାଇବା । ମୁଁ ମୋ' ଜୀବନକୁ ଅଧିକ ସୁନ୍ଦର କରିବି, ମୁଁ ମୋ ସମାଜଟିକୁ ଅଧିକ ସୁନ୍ଦର କରିବି, ମୋ' ଯୁଗଟିକୁ ସୁନ୍ଦର କରିବି—ମୋ' ପାଠପଢ଼ା ଆଗରେ ଏହିପରି ଏକ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରହିଥିଲେ ହୁଏତ ତାହାରି ଦ୍ୱାରାହିଁ ମୋତେ ବିକଳ, ଖଣ୍ଡିତ ଏବଂ ହତବଳ କରି ରଖିଥିବା ଅନେକ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ହୋଇଯାଇ ପାରେ । ପାଠ ପଢ଼ାଇବାର ମାଧ୍ୟମରେ ମୁଁ ବିଭିନ୍ନ ବହିରୁ ସଂଗ୍ରହ କରି ଆଣିଥିବା ତଥ୍ୟଗୁଡ଼ାକୁ ଦେବନାହିଁ, ମୁଁ ତଦ୍ୱାରା ଆପଣାକୁହିଁ ଦେଇ ଦେବା ପରି ଅନୁଭବ କରୁଥିବି—ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକର ଜୀବନରେ ଏହାଠାରୁ ବଳି ଆଉ ବଡ ସାର୍ଥକତା କ'ଣ ବା ଥାଇପାରେ ? ଠିକ୍ ଏହିପରି ଏକ ଯୋଟକ ସମ୍ଭବ ହେଲେହିଁ ପାଠ ଗୁଡ଼ାକ ଜ୍ଞାନରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୁଅନ୍ତି, ତୁଚ୍ଛା ତାତ୍କାଳିକଗୁଡ଼ାକ ସତେଅବା କେତେକେତେ ବିଭବମୟ ଭବିଷ୍ୟ ଆଡକୁ ପ୍ରଲମ୍ବିତ ହୋଇଯାଆନ୍ତି, ଆମେ ସମସ୍ତେ ଆମର ପଢ଼ିବା ଏବଂ ପଢ଼ାଇବାର ମାଧ୍ୟମରେ ଏପରି ଏକ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ବିଦ୍ୟାରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରୁ, ଯାହାକି ଆମକୁ ସତେଅବା ଅମୃତଭୂମିର ଆସ୍ୱାଦନ ଦେଇଯାଏ, ଅମୃତସଙ୍ଗର ଆସ୍ୱାଦନ ଆଣିଦେଇ ଯାଏ ।

ତେଣୁ, ଆମେ ଖାଲି ନୂଆ କଲେଜଟାଏ ବସାଇବା ନାହିଁ, ଆମେ ଏକ ନୂଆ ଶିକ୍ଷାକୁ ବି ମନ କରିବା । ଆମେ ଅଧିକ ଲାଗି ମନ କରିବା, ଅଧିକ ସଖ୍ୟ ଲାଗି ମନ କରିବା । ଅଧିକ ସହୃଦୟତା ଲାଗି ମନ କରିବା । ଆମେ ଗୀତଗୁଡ଼ାକୁ ବଦଳାଇ ଦେବା, ସଂସ୍କାରଗୁଡ଼ାକୁ ବି ବଦଳାଇ ଦେବା । ଆମେ ଆମର ପୁରୁଣା ମନଟାକୁ ଏକାବେଳକେ ବଦଳାଇ ଦେବା, ପୁରୁଣା ଗାତଗୁଡ଼ାକୁ ଛାଡ଼ି ଆଉ ଅନ୍ୟ କିଛିର ଅନ୍ୱେଷଣରେ ବାହାରି ଆସିବା । ଆମେ ଆମ ପାହାଡ଼, ଅରଣ୍ୟ, ଆକାଶ ଆଉ ତୋଟାମାଳ ସହିତ ସଙ୍ଗତି ରଖି ଆଗକୁ ଯିବା, ହୃଦୟ ସହିତ ଆହୁରି ଅଧିକ ଡୋରି ଲଗାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା । ଆମ କଲେଜ ଆମ ସୌଖିନ୍ ନାକ ଉପରେ ଆଦୌ ଏକ ଗହଣା ହୋଇ ରହିବ ନାହିଁ, ଆମ ଜୀବନର ଏକ ଯଥାର୍ଥ ଅଙ୍ଗନ ହୋଇ ରହିବ ।

ଫେବୃଆରୀ ୧୯୭୮

['ପ୍ରଗତିବାଦୀ', ଶାରଦୀୟ ସଂଖ୍ୟା ୧୯୭୮]

ବିଦେଶରେ ପିଲାଙ୍କ ଶିକ୍ଷା

ବିଦେଶ କହିଲେ ମୋ'ର ଅଭିଜ୍ଞତା ଇଉରୋପର ତିନୋଟି ଦେଶ— ଡେନମାର୍କ୍, ଫିନ୍‌ଲାଣ୍ଡ୍ ଓ ପଶ୍ଚିମ ଜର୍ମାନୀରେ ସୀମାବଦ୍ଧ । ତେଣୁ ବିଦେଶରେ ପିଲାଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ ମୁଁ ଏହି ସାନ ପ୍ରବନ୍ଧଟିରେ ଯାହା କହିବି, ଉକ୍ତ ତିନୋଟି ଦେଶରେ ଅର୍ଜନ କରିଥିବା ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ହିଁ ତାହା କହିବି । ମୋର କହିବା କଥାଗୁଡ଼ାକ ହୁଏତ ୟୁରୋପର ସକଳ ଦେଶ ବିଷୟରେ ଆଦୌ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ସଭ୍ୟ ସଚେତ ବିଦେଶରେ ପିଲାଙ୍କ ଶିକ୍ଷାର ସର୍ବପ୍ରଧାନ କଥା ହେଉଛି ଯେ, ସେଠି ଦେଶର ସବୁ ପିଲା ପାଠ ପଢ଼ିବେ । ଆମ ଦେଶ ପରି କେବଳ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଘରେ ସମ୍ବଳ ଅଛି, ସେହିମାନେ ପଢ଼ିବେ ଓ ଅନ୍ୟମାନେ କର୍ମ ଆଦରି ଭାଗ୍ୟକୁ ମାନି ରହିବେ, ଇଉରୋପରେ ସେପରି ହୁଏନାହିଁ । ଆଗେ, ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାୟ ଶହେବର୍ଷ ତଳେ ହେଉଥିଲା, ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ସେପରି ହୁଏନାହିଁ । ସେଠାରେ ଦେଶର ସବୁ ପିଲାଙ୍କୁ—ପୁଅ ଓ ଝିଅ ଉଭୟଙ୍କୁ— ଆଠବର୍ଷର ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଭାବରେ ଦିଆଯିବ । ଅର୍ଥାତ୍ ଚଉଦବର୍ଷ ପୂର୍ତ୍ତିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଶର ସବୁପିଲା ସ୍କୁଲରେ ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ଯିବେ । ପିଲା କାଖେଇବାକୁ, ଗୋବର ଗୋଟାଇ ଯିବାକୁ କମ୍ବା ଗାଈ ଜଗିବାକୁ ସେମାନେ କଦାପି ଘରେ ରହିବେନାହିଁ । କେଉଁଠି ଏପରି ଘଟିଲେ ସଂପୃକ୍ତ ପିଲାଙ୍କର ପିତାମାତା ଆଇନ୍ ଅନୁସାରେ ଦଣ୍ଡନୀୟ ହେବେ । ଏବେ କୌଣସି କୌଣସି ଦେଶରେ ଏହି ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଶିକ୍ଷାକାଳକୁ ବଢ଼ାଇ ନଅବର୍ଷ କରାଗଲାଣି, ପୁଣି ଆଉ କେଉଁଠାରେ ଦଶବର୍ଷ କରାଯିବାର ଚେଷ୍ଟା ବି କରାଯାଉଛି ।

ଡେନ୍‌ମାର୍କ ଓ ଫିନ୍‌ଲଣ୍ଡ୍‌ରେ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ ଦେଶର ସବୁ ପିଲାଏ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାର ସ୍କୁଲରେ ପାଠ ପଢ଼ିବେ । ଆମ ଦେଶରେ ଗାଆଁ ପିଲାଙ୍କ ପାଇଁ ଗାଆଁ ପାଠଶାଳା ଅଛି, ଆଦିବାସୀ ପିଲାଙ୍କ ସକାଶେ ଆଶ୍ରମ ସ୍କୁଲ ଅଛି; କେଉଁଠି ମୌଳିକ ସ୍କୁଲ ଅଛି ତ ପୁଣି କେଉଁଠି ସୈନିକ ସ୍କୁଲ ଅଛି । ଭାଗ୍ୟବନ୍ତ ବଡ଼ଲୋକ ମାନଙ୍କର ପିଲାଙ୍କ ଲାଗି ତଥାକଥିତ ପବ୍ଲିକ୍ ସ୍କୁଲମାନ ରହିଛି । ଏହାଦ୍ୱାରା ପିଲାଙ୍କର ବିକାଶମାର୍ଗ ଏବଂ ବିକାଶ-ପରିସରକୁ ନିଜେ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରି ରଖାଯାଉଛି । ଇଂଲଣ୍ଡରେ ପୂର୍ବେ ପ୍ରଚଳିତ ଏକ ପୁରୁଣା ଗ୍ରନ୍ଥ ଅନୁସାରେ ଆମେ ଆମ ସ୍ୱାଧୀନ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି କୁପ୍ରଥାଟିକୁ ଚଳାଇ ଆସୁଛୁ । କିନ୍ତୁ ଉଲ୍ଲିଖିତ ଦୁଇଟି ଦେଶରେ ଦେଶର ସବୁ ପିଲା ଏକପ୍ରକାର ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଆନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍, ଚଉଦବର୍ଷ ବୟସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାର ପାଠ ପଢ଼ନ୍ତି, ନିଜ ପ୍ରତିଭାର ପରିଚୟ ଦେବାଲାଗି ସମାନ କ୍ଷେତ୍ର ଓ ସମାନ ସୁଯୋଗ ପାଆନ୍ତି । ମୋ'ର ମନେ ଅଛି, ମୁଁ ଡେନ୍‌ମାର୍କର କୌଣସି ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲରେ ସେହି ଦେଶର ରାଜାଙ୍କ ଝିଅକୁ ମଧ୍ୟ ପଢ଼ିବାର ଦେଖିଥିଲି । ମନେ ରଖନ୍ତୁ, ଅଳ୍ପ କେତେବର୍ଷ ପରେ ନିଜ ବାପାଙ୍କ ଅନ୍ତେ ସେହି ଝିଅ ଡେନ୍‌ମାର୍କର ରାଣୀ ହୋଇ ସିଂହାସନରେ ବସିବ । ଜାତୀୟ ଏକତା ଓ ଜାତୀୟ ସଂହତିଲାଗି ଦେଶର ସବୁ ପିଲାଙ୍କୁ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାରର ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବା ଉଚିତ । ଡେନ୍‌ମାର୍କର ଶିକ୍ଷା ପଦ୍ଧତିକୁ ଦେଖିଲେ ତାହାର ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ମିଳିଯାଏ ।

ଆଗରୁ କହିଛି, ବିଦେଶରେ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା କହିଲେ ପ୍ରଥମ ଆଠବର୍ଷର ଶିକ୍ଷାକୁ ବୁଝାଏ । ସହରରେ ଥିବା ଏହି ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ଅବଶ୍ୟ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ପିଲା ପଢ଼ନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଗାଆଁର ସ୍କୁଲମାନଙ୍କୁ ସାଧାରଣତଃ ଛୋଟ ଛୋଟ ସ୍କୁଲ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ । ଆଠଗୋଟି ଶ୍ରେଣୀକୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇବାଲାଗି ସାଧାରଣତଃ ଚାରି ପାଞ୍ଚଜଣ ଶିକ୍ଷକ ରହିଲେ ସେଠାରେ କାମ ଚାଲିଯାଏ । ୧୯୫୩ ମସିହାରେ ପଶ୍ଚିମ ଜର୍ମାନୀର ଗୋଟିଏ ଅତି ସାନ ଗାଆଁରେ ମୁଁ ଏପରି ଏକ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲ ଦେଖିଛି, ଯେଉଁଠାରେ କି ଆଠୋଟିଯାକ ଶ୍ରେଣୀରେ ସର୍ବମୋଟ ଏଗାରଜଣ ପିଲା ପାଠ ପଢୁଥିଲେ । ଗୋଟିଏ ବଖରାରେ ଏହି ଆଠୋଟିଯାକ ଶ୍ରେଣୀର ପିଲାମାନେ ବସୁଥିଲେ ଓ କେବଳ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଉପରେ ଏମାନଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇବାର ଦାୟିତ୍ୱ ନ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ୧୯୬୩ ମସିହାରେ ଜର୍ମାନୀର ଆଉଏକ ଗାଆଁରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ସ୍କୁଲ ଦେଖି ଅବସ୍ଥା ବିଶେଷ ବଦଳିଛି ବୋଲି ମୋର ମନେ ହେଲାନାହିଁ । ସେହି ସ୍କୁଲରେ ଦୁଇବଖରା ଘର ଥିଲା,

ଦୁଇଜଣ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ ଓ ଆଠୋଟି ଶ୍ରେଣୀରେ ପିଲାଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ପଚାଶରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ହୋଇ ରହିଥିଲା ।

ବିଦେଶର ସ୍କୁଲ ମାନଙ୍କରେ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍ତରରେ ପୁଅ ଓ ଝିଅ ଏକାଠି ପାଠ ପଢ଼ନ୍ତି । ଆମ ଦେଶ ପରି ସେଠାରେ ପୁଅକୁ ଝିଅଠାରୁ ଅଧିକ ଗେଲବସର କରି ଯାଏନାହିଁ ବା ଝିଅକୁ ପୁଅଠାରୁ ଅଧିକ ଦାୟିତ୍ୱହୀନ ଭାବରେ ସମାଜରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଦିଆ ଯାଏନାହିଁ । ସେଠାରେ ପିଲାମାନଙ୍କର ସ୍କୁଲ ସକାଳ ଆଠଟାରୁ ଦିନ ଦୁଇଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବସେ । ଖରାବେଳେ ଖାଇବାଲାଗି ପିଲାମାନେ ବହିମୁଣା ଭିତରେ କିଛି ଖାଇବା ଜିନିଷ ବାନ୍ଧିକରି ଆଣିଥାନ୍ତି । ଶୀତଦିନେ ପ୍ରବଳ ତୁଷାରପାତ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ପିଲାଏ ଭୋର ଆଠଟା ବେଳର ଅନ୍ଧାର ପହରରେ ଇସ୍କୁଲରେ ଆସି ପହଞ୍ଚନ୍ତି । ପାଖ ପିଲାମାନେ ଚାଲିକରି ଆସନ୍ତି, ଦୂର ବାଟର ପିଲାମାନେ ସାଇକେଲ୍‌ରେ ଆସନ୍ତି । ଶୀତଦିନେ ସକାଳେ ସବୁରି ଘରେ ଏହି ପାଠପଢ଼ୁଆ ପିଲାମାନଙ୍କର ନିଦ ସବାଆଗ ଭାଙ୍ଗେ । ଏମାନଙ୍କର ସବୁଠାରୁ ଲମ୍ବା ଛୁଟି ଖରାଦିନରେ ହୁଏ । ତା'ପରେ ବଡ଼ଦିନ ପର୍ବର ଛୁଟି । ଆମଦେଶର ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ଯେପରି ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଦିନକିଆ ଛୁଟିରଖି ସ୍କୁଲର ଧାରାବାହିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଏ, ବିଦେଶରେ ସେପରି ହୁଏନାହିଁ ।

ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ଶିକ୍ଷକତା କରିବାକୁ ହେଲେ ସେସବୁ ଦେଶରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ତାଲିମ ନେବାକୁ ହୁଏ । ଡେନ୍‌ମାର୍କରେ ଏହି ତାଲିମ ମାଟ୍ରିକ୍ ପାସ୍ କରିବାପରେ ଚାରିବର୍ଷଲାଗି ଦିଆଯାଏ । ସେହି ଦେଶର ମାଟ୍ରିକ୍ ପାସ୍ ଓ ଆମ ଦେଶର ମାଟ୍ରିକ୍ ପାସ୍ ଭିତରେ ଅନେକ ତଫାତ୍ ରହିଛି । ଆମ ଦେଶରେ ପନ୍ଦର ଷୋଳ ବରଷରେ ମାଟ୍ରିକ୍ ପାସ୍ କରିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରୁଛି । ଟିଉସନ୍ ମାଷ୍ଟରଙ୍କଠାରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପାଠପଢ଼ାର ଟନିକ୍ ପିଇ ଆମ ଦେଶରେ ଭଲ ଘରର ପିଲାଏ ଅନେକ ସମୟରେ ପନ୍ଦରବର୍ଷ ପୂରିବା ଆଗରୁ ମଧ୍ୟ ମାଟ୍ରିକ୍ ପାସ୍ କରି ଯାଉଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଡେନ୍‌ମାର୍କରେ ଊଣେଇଶି ବର୍ଷ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ କାହାରିକୁ ମାଟ୍ରିକ୍ ପାସ୍ କରିବାର ଦେଖିନାହିଁ । ଅର୍ଥାତ୍, ଆମ ଦେଶରେ ମାଟ୍ରିକ୍ ପାସ୍ ବୋଲାଇବାକୁ ଯେତେ ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ପଡ଼େ, ବିଦେଶରେ ତାହାଠାରୁ ଅନେକ ଅଧିକ ପଢ଼ିବାକୁ ପଡ଼େ । ମାଟ୍ରିକ୍ ପାସ୍ କରି ଆହୁରି ଚାରିବର୍ଷ ଏକ ତାଲିମକେନ୍ଦ୍ର ବା ସେମିନାରରେ ପଢ଼ିସାରିବା ପରେ ଯାଇ ସେଠାରେ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକ ହେବାକୁ ଅନୁମତି ମିଳେ ।

ସେସବୁ ଦେଶରେ ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ମାନଙ୍କରେ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ମାସିକ ବେତନ ବିଷୟରେ ଆମ ଦେଶର ଶିକ୍ଷକମାନେ କୌତୂହଳ ପ୍ରକାଶ

କରିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ଜର୍ମାନୀରେ ଜଣେ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷକର ବେତନ ମାସିକ ପ୍ରାୟ ଛଅଶହ ଟଙ୍କାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ଶେଷ ହେବା ବେଳକୁ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ସେଠି ମାସକୁ ପ୍ରାୟ ବାରଶହ ଟଙ୍କା ବେତନ ପାଏ । ଗାଆଁ ସ୍କୁଲର ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷକ ଗାଆଁର କେବଳ ଏକ ଅସରଣିଆ ସେବାକାରୀ ନୁହେଁ କିମ୍ବା ସରକାରୀ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗର ଏକ ମେରୁଦଣ୍ଡହୀନ ଆଜ୍ଞାବହମାତ୍ର ବି ନୁହେଁ;— ସେହି ଦେଶରେ ଲୋକେ ସେହିକଥା ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିଥିବା ପରି ବୋଧହୁଏ । ଶିକ୍ଷକର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଉପରେ ହିଁ ପିଲାମାନଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଗଢା ହେବାର ସୁସ୍ଥତା ବା ଅସୁସ୍ଥତା ଅନେକ ପରିମାଣରେ ନିର୍ଭର କରେ, ଏକଥା ବୁଝି ସେସବୁ ଦେଶର ଲୋକେ ସେ ଦେଶର ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ଯଥାଯୋଗ୍ୟ ସମ୍ମାନ ଓ ସମ୍ପନ୍ନତା ଦେବାରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର କୃପଣତା କରିନାହାନ୍ତି । ସେଠାରେ ଗାଆଁ ପ୍ରାଇମେରୀ ସ୍କୁଲରେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଆପଣାଲାଗି ମଟରଗାଡ଼ୀ ରଖିବାର ସମ୍ବଳ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଶିକ୍ଷକ ମାନଙ୍କର ରହିବା ସକାଶେ ଗାଆଁ ମାନଙ୍କରେ ସ୍କୁଲ୍ ହତା ଭିତରେ ରହିବାଘର ପ୍ରଭୃତି ଯୋଗାଇ ଦିଆଯାଏ । ସେଠାରେ ସ୍କୁଲର ପରିଚାଳକ ଓ ପିଲାମାନଙ୍କର ଅଭିଭାବକମାନେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ଜଣେ ସମ୍ମାନାସ୍ପଦ ବ୍ୟକ୍ତିରୂପେ ଜ୍ଞାନ କରନ୍ତି, ଗାଆଁର ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ସଂସ୍କୃତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କୁ ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ ବୋଲି ମାନନ୍ତି । ଆମ ଦେଶପରି ସେମାନଙ୍କୁ ବେଖାତିର କରନ୍ତିନାହିଁ ବା ସ୍ଥାନୀୟ ରାଜନୀତିରେ ଆପଣାର ମତଲବ ଗୁଡ଼ାକୁ ସିଦ୍ଧ କରିବା ଲାଗି ସେମାନଙ୍କୁ ହାତବାରିସି କରି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତିନାହିଁ ।

ବିଦେଶରେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ବେତନ ବେଶୀ ବୋଲି ଯେ ସେଠି ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ମାନଙ୍କରେ ବେଶୀ ପାଠପଢା ହୁଏ, ସେକଥା କହିଲେ ମଧ୍ୟ ଆଦୌ ସତକଥା କୁହା ହେବନାହିଁ । ଆମ ଦେଶରେ ମାସକୁ ଛଅଶହ ଟଙ୍କା ବେତନ ପାଇବାକୁ ଏକ ମହାନ୍ ସୌଭାଗ୍ୟ ଲାଭ କରିବା ପରି ମନେହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । କିନ୍ତୁ ପଶ୍ଚିମ ଜର୍ମାନୀରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲରେ ଶିକ୍ଷକର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ଆଦୌ ଖୁବ୍ ବଡ ଆଖିରେ ଦେଖନ୍ତିନାହିଁ । ସେଠି ସମସ୍ତେ ଆହୁରି ଅଧିକ ବେତନ ମିଳୁଥିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାନ୍ତି । ହୁଏତ ସେହି କାରଣରୁ ହିଁ ଜର୍ମାନୀର ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ମାନଙ୍କରେ ଆଜି ସତୁରି ହଜାର ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ଅଭାବ ରହିଛି ଓ ସେହି ଅଭାବ କ୍ରମଶଃ ବଢିବଢି ଚାଲିଛି । ଆମ ଦେଶରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ଆମ ଦେଶର ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷକ ମାନଙ୍କର ବେତନ ଅନୁପାତରେ ବେଶ୍ ମୋଟା ବେତନ ପାଇଆନ୍ତି । ବିଦେଶରେ ଏହି ଅନୁପାତଠାରୁ ଆମ ଦେଶର ଅନୁପାତ ଅନେକ ଗୁଣ

ବେଶୀ ହେବ । କିନ୍ତୁ ଆମ ଦେଶର ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ କି ପାଠ ପଢ଼ାନ୍ତି ବା ଦେଶରେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷାର ଆଦର ଏବଂ ଆଦର୍ଶର ସମ୍ପର୍କିପାଇଁ କି ଉଦ୍ୟମ କରନ୍ତି ! ଶିକ୍ଷାଳୟରେ ଶିକ୍ଷାର ମାନ ଓ ଜୀବନଗଠନର ମାନ ବଢ଼ିବା କେବଳ ବେତନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେନାହିଁ । ଏହି ପ୍ରଶ୍ନର ଆଲୋଚନା କଲେ ଆମକୁ ସାମାଜିକ ଓ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ କାରଣଗୁଡ଼ିକର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧରେ ତାହା କରିବା ସମ୍ଭବନୁହେଁ ।

ବିଦେଶର ଓ ଆମ ଦେଶର ପ୍ରାଥମିକ ବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ପାର୍ଥକ୍ୟ ସବାଆଗ ନଜରରେ ପଡ଼ିଯାଏ । ଭଲ ଶିକ୍ଷକ ସେଠି ଅଛନ୍ତି, ଆମ ଦେଶରେ ବି ଅଛନ୍ତି । ସବୁ ସୁବିଧାଥାଇ ମଧ୍ୟ ସେଠି ଜଣେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ଆପଣାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ ନକରୁଥିବା ପରି ବେଶ୍ ମନେ ହୋଇଥାଏ । ଏଠାରେ ଆମ ଦେଶରେ ଶିକ୍ଷାଦାନଗତ ବିଶେଷ ଅନେକ ସୁବିଧା ନଥାଇ ମଧ୍ୟ ଆଗ୍ରହୀ ଏବଂ ଉଦ୍ୟମୀ ଶିକ୍ଷକ ତଥାପି ଦେଖିବାକୁ ମିଳନ୍ତି କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ଆସି ଆଖିରେ ପଡ଼ିଯାଏ । ସେଠି ଶିକ୍ଷକମାନେ ପିଲାମାନଙ୍କ ସହିତ ମଣିଷ ପରି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଭଦ୍ରଲୋକ ପରି ବ୍ୟବହାର କରନ୍ତି । ଆମ ଦେଶରେ ଶିକ୍ଷକମାନେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ କେବଳ ଯେ ଗଧ ବୋଲି ସମ୍ଭାଷଣ କରନ୍ତି ତାହା ନୁହେଁ । ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଗଧପରି ବ୍ୟବହାର ବି କରନ୍ତି । ତାଲିମପ୍ରାପ୍ତ ଶିକ୍ଷକମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି କରନ୍ତି । କେବଳ ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲରେ ନୁହେଁ, ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ସ୍ତର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ କରିଥାନ୍ତି । ଆମ ଦେଶର ସାମାଜିକ ଧର୍ମ ଅନୁସାରେ ଆମ ପୁଣ୍ୟର ପୁରସ୍କାର ସ୍ୱରୂପ ଭଗବାନ ଆମକୁ ସନ୍ତାନ ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଆମେ ଜଣେ ଜଣେ ବିକାଶମାନ ମଣିଷ ବୋଲି ଯେତେ ନଭାବୁ, ଆମର ସମ୍ପତ୍ତି ବୋଲି ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ଭାବିଥାଉ । ଆମ ଜାତୀୟ ଶିକ୍ଷାର ଅନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ସେହି ମନୋଦୃଷ୍ଟି ସଂକ୍ରାମିତ କରି ରଖିଥାଏ । ଆମେ ଶିକ୍ଷକମାନେ ବି ସାଧାରଣତଃ ଆମ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିଥିବା ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଆମର ସମ୍ପତ୍ତି ପରି ଭାବୁ, ମାଟିଗୋଡ଼ି ପରି ଭାବୁ, ସେମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଆପଣାର ନାନା ବୟସ୍କତା ଓ ପ୍ରମତ୍ତତା ଦେଖାଇ ଆମେ ସେମାନଙ୍କୁ ସାନ ବୋଲି ଦେଖାଇ ଦେବାରେ ଭାରି ଚେଷ୍ଟାମାନ କରିଥାଉ । ଆମେ ସେମାନଙ୍କର ସକଳ ବିଶ୍ୱାସରେ ଗୁଡ଼ାଏ ଭୟ ମିଶାଇ ଦୂଷିତ କରିପକାଉ । ସେମାନଙ୍କର ସକଳ ଶିଖିବାକୁ ଆମେ ପ୍ରଧାନତଃ କଥା ମାନିବା ଏବଂ ପାଠ ମୁଖସ୍ଥ କରିବାରେ ପର୍ଯ୍ୟବେସିତ କରି ରଖୁ । ମନୁଷ୍ୟ ଶିଶୁର ସ୍ୱାଭାବିକ ନିର୍ଭରଶୀଳତାକୁ ଆମେ ଏକ ଅବାଞ୍ଛନ ପରାବଲମ୍ବନ— ପ୍ରକୃତିରେ ପରିଣତ କରିଦେଉ । କିନ୍ତୁ

ଇଉରୋପର ବିଦ୍ୟାଳୟ ମାନଙ୍କରେ ସାଧାରଣତଃ ସେପରି ଦେଖାଯାଏନାହିଁ । ସେଠାରେ ପିଲାମାନେ ଆମ ଦେଶର ପିଲାମାନଙ୍କ ଠାରୁ ତା' ଇସ୍କୁଲରେ ଅଧିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଏ । ଅଧିକ ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ ସମ୍ମାନ ପାଏ, ଅଧିକ ଦାୟିତ୍ୱ ନେଇଶିଖେ ଏବଂ ତେଣୁ ଅଧିକ ଦାୟିତ୍ୱସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ବଢ଼େ । ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ମଧ୍ୟ ସିଏ ଆପଣା ଜୀବନକୁ ଆପେ ଗଢ଼ିବାର ପ୍ରେରଣା ପାଏ ।

ଆମ ଦେଶର ଶିକ୍ଷକମାନେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଧାନତଃ ଗଧପରି ଦେଖନ୍ତି; ତାହାର କାରଣ ହେଉଛି ଯେ, ଶିକ୍ଷକ ହେବାକୁ ତାଲିମ ପାଇଲାବେଳେ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଧାନତଃ ଗଧପରି ତାଲିମ ଓ ଗଧପରି ବ୍ୟବହାର ପାଆନ୍ତି । ଏହିଭଳି ଏକ ଅନୁମାନ କରିବାପାଇଁ ପ୍ରକୃତରେ ଯଥେଷ୍ଟ କାରଣ ରହିଛି । ତାଲିମ ସମୟରେ ଏଠି ଜଣେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷାଦାନର କୌଶଳମାନ ଶିଖାଇ ଦିଆଯାଏ ସତ, ମାତ୍ର ଶିକ୍ଷକର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ବିକାଶ ସକାଶେ ସେପରି କୌଣସି ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଏ କି ? ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଧାନତଃ ପାଠ ପଢ଼ାଇବାର ଏକ ଯନ୍ତ୍ରପରି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । କିନ୍ତୁ, ସେମାନେ ଦାୟିତ୍ୱସମ୍ପନ୍ନ ଓ ସମ୍ମାନର ଯୋଗ୍ୟ ମଣିଷ ହିସାବରେ ଆପଣାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାର ତାଲିମ ଖୁବ୍ କ୍ୱଚିତ୍ ପାଇଥାନ୍ତି । ଫଳତଃ, ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ପରେ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଗୁଡ଼ିକୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇବାକୁ ଯାଇ ସେମାନେ ପିଲାମାନଙ୍କ ଉପରେ ସେହି ଅଭାବ ଓ ଅନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିଶୋଧ ନିଅନ୍ତି । ଶିକ୍ଷା ନାମରେ ଏକ କୁଶିକ୍ଷାର ବିଷଚକ୍ର ବୁଲିବାରେ ଲାଗିଥାଏ ।

ଆମ ଦେଶରେ ପ୍ରଚଳିତ ଶିକ୍ଷାର ନିନ୍ଦା କଲେ ଶିକ୍ଷାର ଉନ୍ନତି ଯେ ହୁଏନାହିଁ, ସେକଥା ମୁଁ ଭଲ କରି ଜାଣିଛି । ତଥାପି ଆମର ଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ ଆମ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ଏକ ସମାଲୋଚନାମୂଳକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଅବଶ୍ୟ ରହିଥିବା ଦରକାର । ମଣିଷକୁ ମଣିଷପରି ଦେଖି ପାରିବାକୁ ହେଲେ ଏହିପରି ଏକ ସମାଲୋଚନାମୂଳକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଯାବତୀୟ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସତ୍ତ୍ୱେ ଆମ ଦେଶରେ ତଥାପି ଅନେକ ଶିକ୍ଷକ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କି ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ଓ ସ୍ୱଧର୍ମଗତ ଆଗ୍ରହ ନେଇ ଶିକ୍ଷକ ହେବାକୁ ଆସିଥାନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଆପଣାର ଧନ୍ଦାଟିକୁ ପ୍ରକୃତରେ ଭଲ ପାଆନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଧାନତଃ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସହିତ ପାଠ ପଢ଼ାନ୍ତି ଓ ଯେଉଁମାନେ ଦେଶ, ଶିକ୍ଷା ଓ ମଣିଷ ସମାଜର ଭବିଷ୍ୟତ ବିଷୟରେ ତଥାପି ବିଶ୍ୱାସ ହରାଇ ନଥାନ୍ତି । ଆମ ଦେଶର ଶିକ୍ଷା ସେହିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ବଦଳିଯିବ । ଆମ ଦେଶର ସମାଜବ୍ୟବସ୍ଥା ବଦଳିଯାଇ ପାରିବ ଏବଂ ସେହିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଆମ ଦେଶର ପିଲାମାନେ ମଣିଷ ହେବେ ।

ଅଧ୍ୟାପକ ଗୋଲୋକ ବିହାରୀ ଧଳ

ମେସିନ୍ ଭିତରେ ସବୁଯାକ ପେଚ ଓ ସବୁଯାକ କବଜା କୁଆଡ଼େ ସେଇ ଏକାଭଳି କାର୍ଯ୍ୟ କରନ୍ତି । କୌଣସି କାରଖାନାରେ କାମ କରୁଥିବା ସବୁଯାକ ମୂଲିଆ କୁଆଡ଼େ ଏକାଭଳି କାମ କରନ୍ତି । କେହି କାହାଠାରୁ କିଛି ଅନ୍ୟପ୍ରକାର କରେନାହିଁ, ଅଧିକ କରେନାହିଁ କିମ୍ବା ଅଧିକ ହୁଏନାହିଁ । ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ କଲେଜକୁ ଗଲେ ଅନେକ ସମୟରେ ସତେଅବା ଗୋଟାଏ କାରଖାନା ଭିତରକୁ ପଶିଆସିଲୁ ପରି ବୋଧ ହୋଇଥାଏ । ସେଠି ପିଲାମାନେ ପ୍ରାୟ ଏକାପରି ଦିଶନ୍ତି, ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ବି ପ୍ରାୟ ଏକାପରି ଦିଶନ୍ତି । କେହି କାହାଠାରୁ ଅଲଗା ହୋଇ ବାରିହୋଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । କାଗଜର ଫାଇଲ ଭିତରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ନାମ, ଧାମ, ଗୁଣ ଓ ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ାକ କାରଖାନାଟି ସହିତ ଏକାଠି ଗୁଣ୍ଠାହୋଇ ରହିଥାଏ । କାଗଜରେ ହୁକୁମ ଦିଆହୁଏ, ପୁଣି ସେଇ କାଗଜରେ ହୁକୁମମାନ ଫେରାଇ ବି ନିଆହୁଏ । କଲମ ମୁନରେ ଦାନା ଦିଆଯାଏ, ଦାନା କଟାଯାଏ; ପୌରୁଷ ଦିଆଯାଏ, ପୌରୁଷ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରି ନିଆଯାଏ । ଏହିଭଳି ଯେଉଁସବୁ କାରଖାନାକୁ କଲେଜ ବୋଲି କୁହାଯାଏ, ସେଠାରେ ବିଦ୍ୟାଦାନ କରାଯାଏ, ବିଦ୍ୟାର ପରୀକ୍ଷା ନିଆଯାଏ, ପାଠ ଦାନ କରାହୁଏ, ଦେଇଥିବା ପାଠର ମପା ବି ହୁଏ । ନିଜର ହାତକୁ ଅନେକଙ୍କର ଚୁଟିରେ ନେଇ ଲଗାଇ ଦିଆଯାଇଥାଏ ତ ନିଜର ଚୁଟିଟା ବି ତେଣେ ଆଉ କାହା ହାତରେ ଯାଇ ରହିଥାଏ । ସମସ୍ତେ ଦାମ୍ଭିକ ହୋଇ ବସିଥାନ୍ତି, ପୁଣି ସମସ୍ତଙ୍କର ଦମ୍ଭ ଚୂନା ହେବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ସିଡ଼ି ପକାହୋଇ ଭାଗ୍ୟଗୁଡ଼ାକ ଗଢ଼ାହେବାରେ ଲାଗିଥାଏ, ଆପଣାର ଭାଗ୍ୟଟିକୁ ହାତରେ ଧରି ପାହାଚ ପରେ ପାହାଚ ଉଠି ଚାଲିଯିବାର ସିଡ଼ିଟି ପଡ଼ିଥାଏ । ଚତୁର ଓ ଅଭିଜ୍ଞମାନେ ନିରାପଦରେ

ଆସନ୍ତି. ନଗ୍ନପଦରେ ସିଡ଼ି ଉଠିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି, ନଗ୍ନପଦରେ ଦୁର୍ଗର ପ୍ରାଚୀରଗୁଡ଼ାକୁ ଲଙ୍ଘି ଯାଆନ୍ତି । ଅଚତୁରମାନେ ଦୁଃଖ ଭୋଗନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ଅଧିକା ହେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଅଧିକା କରି ଦେଖାଇବାକୁ । ଚାହାନ୍ତି, ମେସିନ୍ ପାଖରେ ଅନୁଗତ ହୋଇ ନ ରହି ଯେଉଁମାନେ ଆପଣାର ଧର୍ମ ପାଖରେ ଆନୁଗତ୍ୟ ଦେଖାଇବାର ଶରଧା ରଖନ୍ତି, ସେମାନେ ହଟହଟା ହୁଅନ୍ତି ।

ଅଧ୍ୟାପନା ଗୋଟାଏ ଚାକିରି ହୋଇପାରେ, ଗୋଟାଏ ଧର୍ମ ବି ହୋଇପାରେ । ଅଧ୍ୟାପକ ଗୋଲକ ବିହାରୀ ଧଳ ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ ହୋଇ ଚାକିରି କରୁଥିଲେ ସତ, ମାତ୍ର ଅଧ୍ୟାପନାକୁ ପ୍ରାୟ ଏକ ଧର୍ମ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ଧର୍ମାବତାରମାନେ ତୁମଠାରୁ କେବଳ ଭୃତ୍ୟ ଭାବରେ ହିଁ ସେବା ଚାହୁଁଥାନ୍ତି, ତୁମେ ଭୃତ୍ୟ ଭାବରେ ଆପଣାର ପରିଚୟ ଦେଇ ପାରିଲେ ସେମାନେ ତୁମ ଘରେ ସୁନା ରୂପା ସବୁ ଆଣି ଅଜାଡ଼ି ଦେବାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇ ରଖିଥାନ୍ତି, ସେହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ତୁମେ ଅଧ୍ୟାପନାକୁ ଧର୍ମ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିନେଲେ ପଂକ୍ତି ଭିତରେ ଅପାଂକ୍ତେୟ ହୋଇ ରହିଯିବାର ହିଁ ଅଧିକତର ଆଶଙ୍କା ରହିଥାଏ । ସଭା ଭିତରେ ତୁମକୁ ଧର୍ମଦ୍ରୋହୀ ବୋଲି ଏକ ଅପବାଦ ମିଳେ । ମେସିନ୍ ଭିତରେ ବିଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗର ମଣ୍ଡନ କରି ରହିଥିବା ଆସନ ଓ ପାବଚ୍ଛଗୁଡ଼ାକ ଯଦି ହଠାତ୍ କେଉଁଦିନ ଭାବିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବେ, ଯଦି କେବଳ ସ୍ଥାନ ପୂରଣର ସନ୍ତକଟିଏ ହୋଇ ରହିବାଠାରୁ ସେମାନେ କିଞ୍ଚିତ୍ ଅଧିକ ହେବାକୁ ମନ କରିବେ, ତେବେ ସେମାନେ ଯେ ଆସନ ଓ ପାବଚ୍ଛଗୁଡ଼ାକର ରାଜ୍ୟବିବେକରେ ଏକାବେଳକେ ହୁଲସ୍ଥୁଲ ବି ପକାଇ ଦେବେ, ଆମେ ସମସ୍ତେ ସେକଥାଟିକୁ ଅତି ସହଜରେ ବୁଝି ପାରୁଥିବା । ସେମାନେ ଏଥିଲାଗି ଅପବାଦ ପାଇବେ ସତ, ମାତ୍ର ତଥାପି ସମସ୍ତଙ୍କ ଭିତରେ ଗୋଟାଯୁଝା ବାରିହୋଇ ପଡ଼ିବେ, ମୁହପିଙ୍ଗା ବତକଛୁଆଙ୍କ ମେଳରେ ସତେଅବା ଆଉ କୁଆଡ଼ୁ ଆସି ପଶି ଯାଇଥିବା ଅନ୍ୟ କୋଉ ଛୁଆପରି ଭାରି କୁତ୍ସିତ ଦେଖାଯିବେ । ଅଧ୍ୟାପକ ଗୋଲକ ବିହାରୀ ଧଳ ସେହିପରି ସବୁବେଳେ ଭାରି ବାରି-ହୋଇ ପଡ଼ୁଥିଲେ । ପଲ ଭିତରେ ମୋଟେ ମିଶି ପାରୁନଥିଲେ, ମୋଟେ ଖାପ ଖାଇ ପାରୁ ନ ଥିଲେ ।

ଗୋଲୋକବାବୁ ଅଧ୍ୟାପକ ହୋଇ ଜନ୍ମ ହୋଇ ନଥିଲେ, ସେ ପାଠ ପଢ଼ି ପରେ ଅଧ୍ୟାପକ ହୋଇଥିଲେ । ଢେଙ୍କାନାଳର ଗୋଟିଏ ଅତି ସାନ ଗାଆଁରେ ସେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପିଲାବେଳେ ଢେଙ୍କାନାଳ କହିଲେ ଗୋଟାଏ ଗଡ଼ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ଗୋଟାଏ ରାଜ୍ୟକୁ ବୁଝାଉଥିଲା । ତହିଁରେ ରାଜା ଥିଲେ, ସେ ଲୋକଙ୍କ

ଉପରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ମଣିଷଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ଛେଳି କରି ଚରାଉଥିଲେ । ଢେଙ୍କାନାଳର ରାଜ୍ୟବାସୀ ଏଇଟାକୁ ଭାଗ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଥିଲେ । କପାଳଲିଖନ ବୋଲି ମାନି ନେଇଥିଲେ । ଯେପରି ମେସିନ୍‌ଟାକୁ ଅନେକ ଲୋକ ଭାଗ୍ୟ ବୋଲି ମାନି ନଅନ୍ତି ଓ ତେଣୁ ତାହାରି ଭିତରେ ଭାରି ଚମତ୍କାର ଭାବରେ ସତେ ଅବା ଗୋଟାଏ ପେଚ ବା ଗୋଟାଏ କଣ୍ଟା ପରି ବିଲକୁଲ୍ ଖାପ ଖାଇଯାନ୍ତି, ଢେଙ୍କାନାଳର ଅନେକ ଲୋକ ସେତେବେଳେ ରାଜାଙ୍କର ଶାସନ ଓ ପ୍ରକୋପ ଗୁଡ଼ାକୁ ଯେଉଁପରି ଭାଗ୍ୟ ବୋଲି ମାନି ନେଇଥିଲେ । ଭିତରେ ବିବେକଟାକୁ କୋଲପ ପକାଇ ରଖିଥିଲେ, ଉପରେ ଅନୁଗତ ଭାବରେ ସେବା ଖଟୁଥିଲେ । ଗୋଲକବାବୁ ସେହି ଢେଙ୍କାନାଳରେ ଏଭଳି ଗୋଟିଏ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, ଯିଏ ମେସିନ୍ ଭିତରେ ରହି ମଧ୍ୟ ତଥାପି ମେସିନ୍‌ଟାକୁ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ଅନୁମନ୍ତା ବୋଲି ଆଦୌ ମାନି ନେଇ ନ ଥିଲା । ଭାଗ୍ୟକୁ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ବିଶ୍ୱକର୍ମା ବୋଲି ମାନି ନେଇ ନ ଥିଲା କିମ୍ବା ରାଜାକୁ ମଣିଷଠାରୁ ବଡ଼ ବୋଲି ମାନି ନେଇ ନ ଥିଲା । ସେହି ପରିବାରଟି ସେତେବେଳେ କେବଳ ସେହି ଗାଁରେ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ଗୋଟାଏ ଗଡ଼ଜାତରେ ଗୋଟାଏ ନିର୍ଧୁମ ଖାପଛଡ଼ା ପରିବାର ବୋଲି ବଦନାମ ଅର୍ଜନ କରି ସାରିଥିଲା । ଗୋଲୋକବାବୁ ସେହି ପରିବାରରେ ଜନ୍ମିଥିଲେ, ସେହି ପରିବାରରେ ବଡ଼ ହୋଇଥିଲେ, ସେହି ପରିବାରରୁ ଏକ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଆଖି ଏବଂ ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ସାହସ ନେଇ ସଂସାରକୁ ବାହାରିଥିଲେ । ଗୋଲକବାବୁ ପାଠପଢ଼ା ସାରି ଅଧ୍ୟାପକ ହେବା ବେଳକୁ ଢେଙ୍କାନାଳରେ ରାଜା ନଥିଲେ, ଗଡ଼ଜାତ ବି ନଥିଲା, ଯବନନଗରର ସୌଧଶୃଙ୍ଗ ଉପରେ କୁଆ ଉଡ଼ୁଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଗୋଲକ ବାବୁଙ୍କର ସେହି ଆଖିଟା ସତେ ଯେପରି ତାଙ୍କର ଜୀବନସାରା ରହିଗଲା । ତାଙ୍କର ହିମ୍ମତଟା ସତେଅବା ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ରହିଗଲା । ବିଦ୍ୟା ସହିତ ହିମ୍ମତ ମିଶିଲେ ସେଥିରୁ ଯେତିକି ପରାକ୍ରମ ମିଳେ ଓ ସଂସାରରେ ଯେତିକି ହଟହଟା ହେବାକୁ ହୁଏ, ଅଧ୍ୟାପକ ଗୋଲକ ବିହାରୀ ଧଳଙ୍କୁ ସେତିକି ପରାକ୍ରମ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା, ସେତିକି ପରାଭବ ବି ସହିବାକୁ ହୋଇଥିଲା ।

ଆମ ବିଜ୍ଞାଣିମାନେ ବିଦ୍ୟାକୁ ବେଳେବେଳେ ବିନୟ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି ଏବଂ ଲୋକାଚାରର ଯନ୍ତ୍ର ଭିତରେ ପଡ଼ି ସେହି ବିନୟ କାଳକ୍ରମେ ସତେଅବା କେବଳ ନୁଆଁଣିଆ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଓ ନଇଁ ପଡ଼ିବାକୁ ବୁଝାଇଛି, କେବଳ ସହିନେବାକୁ ହିଁ ବୁଝାଇଛି । ସେହି ମତଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ଆମର ଅନେକ ବିଦ୍ୱାନ କେବଳ ମୁଣ୍ଡ ପାତି ସହି ନେଇଛନ୍ତି, ସଫଳତା ଲାଭ କରିବା ଲାଗି ଯେତେ ଯାହା ମାନିବା କଥା, ମହତ ହରାଇବାକୁ ପଡ଼ିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ସବୁକିଛି ମାନି ନେଇଛନ୍ତି ।

ଏବେ ମଧ୍ୟ ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା ଠିକ୍ ସେହିପରି ଭାବରେ ସିଦ୍ଧି ନେଉଛନ୍ତି, ଠିକ୍ ସେହିପରି ଭାବରେ ସଫଳତା ହାସଲ କରୁଛନ୍ତି ଓ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଭାବରେ ମହତ ହରାଇ ମଥାକୁ ତଳକୁ ପୋତି ବସିଛନ୍ତି । ବିଦ୍ୟାଗୁଡ଼ିକୁ ସତେଅବା କୁଆଡ଼େ ପାସୋରି ଦେଇ ଝାଡ଼ିଝୁଣ୍ଡି ହୋଇ ଆସିଛନ୍ତି, ଆସନ ଉପରେ ବସିଚନ୍ତି । ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଯନ୍ତ୍ର ଭିତରେ ପେଚ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ବାଟ ଉପରେ ପାବଚ୍ଛଟିଏ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଛନ୍ତି, ପରମ ସନ୍ତର୍ପଣରେ ଏସବୁ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଅଧ୍ୟାପକ ଧଳ ସମ୍ଭବତଃ ବିଦ୍ୟାକୁ ଏହି ଅର୍ଥରେ ବିନଯୁବୋଲି ଆଦୌ ଗ୍ରହଣ କରିନଥିଲେ । ଜୀବନକୁ ସେ ମୂଳତଃ ଏକ ଅଭିକ୍ରମ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଆପଣାର ବିଦ୍ୟାକୁ ସେ ସେହି ଅଭିକ୍ରମର ସନ୍ତକ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟା ମେରୁଦଣ୍ଡକୁ ସିଧା କରିଦିଏ, ଆଖି ସିଧା କରି ଆଗକୁ ଅନାଇ ପାରିବା ସାହସ ଆଣିଦିଏ, ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟା ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ଭେଦି ଭବିଷ୍ୟତ ଯାଏ ଲମ୍ବି ଯାଇ ପାରିବାର ବଳ ଆଣିଦିଏ ଓ କେବଳ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସୁଖ ଓ ସଫଳତାର ସୁଡଙ୍ଗ ଆୟତନକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ି ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ଯୁଗ ଏବଂ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗର ସମସ୍ତଙ୍କର ଆକୁତି ମଧ୍ୟରେ ଆପଣାକୁ ସୈନିକ ରୂପେ ଅର୍ଥାତ ନିମିତ୍ତ ରୂପେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ କରାଇବାର ବାଞ୍ଛା ରଖିଥାଏ, ଗୋଟିଏ କଥାରେ କହିଲେ, ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟା ମଣିଷକୁ ସଂଗ୍ରାମୀ କରାଏ, ସନ୍ଧାନୀ କରାଏ ଓ ସମର୍ପଣ-ବୁଦ୍ଧି ଆଣିଦିଏ, ଗୋଲୋକବାବୁ ସେହି ବିଦ୍ୟାର ଗୁମରଟିଏ ବୁଝିଥିଲେ । ବିଦ୍ୟାର ଯେ ଏଭଳି ଏକ ଅନ୍ୟ ପ୍ରସ୍ଥ ରହିଛି, ସିଏ ସେକଥାଟିକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିପାରୁଥିଲେ । ଯନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ରହି ମଧ୍ୟ ସେ ସେହି କଥାଟିକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ପାରୁଥିଲେ । ପ୍ରାଣପଣେ ସେହି ବିଦ୍ୟାଟିକୁ ସାଧିବାଲାଗି ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖିଥିଲେ । ଏହି ବିଦ୍ୟାର ସର୍ବମୂଳ ବୀଜଟିକୁ ସେ ନିଜର ଘରୁ ପାଇଥିଲେ, ସେଇଟିକୁ ନିଜ ଭିତରେ ବପନ କରି ରଖିଥିଲେ । ତାପରେ ବିଦେଶକୁ ଗଲେ, ମଣିଷକୁ ତାର ଅନେକ ସମ୍ଭାବନାର ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତୀକ ରୂପେ ଦେଖିଲେ । ତାଙ୍କର କଳ୍ପନାରେ କେତେକେତେ ଡେଣା ଲାଗିଗଲା, କେତେ ପ୍ରକାର ଆଗ୍ରହ ଓ ଆକାଂକ୍ଷାରେ ତାଙ୍କର ବିଦ୍ୟା ଦୀପ୍ତିମନ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲା । ବିଶ୍ୱାସବନ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲା ।

ବିଦେଶ-ଭ୍ରମଣ ବିଷୟରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଧଳ ଏକାଧିକ ବହି ଲେଖିଛନ୍ତି । ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଆମେରିକାର ଅନୁଭୂତିକୁ ସେ ଅଲଗା ଅଲଗା ବହିରେ ଲେଖିଛନ୍ତି । ଆଖି ଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକର ବିଦେଶ ଯିବା ଉଚିତ, ସିଏ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ବହିଗୁଡ଼ିକର ମାଧ୍ୟମରେ ବୋଧହୁଏ ଏହିକଥା କହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ବିଦେଶ ଯିବାକୁ ମନ କରୁଥିବା ଆମ କାହାରିକୁ ଯେପରି ବିଦେଶଯାତ୍ରାର ନାନା ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବା ବିଷୟରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ହରକତ ହେବାକୁ ନ ପଡ଼ିବ,

ସେଥିଲାଗି ସେ 'ବିଦେଶ ଯାତ୍ରା' ବୋଲି ଖାସ୍‌ଖଣ୍ଡେ ଗାଇଡ୍‌ ବହି ମଧ୍ୟ ଲେଖିଛନ୍ତି । ପାଣିରେ ତଥା ଆକାଶ ମାର୍ଗରେ ଯିବାକୁ ମନ କରୁଥିବା ଆମ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ଯାହା ସବୁ ଲୋଡ଼ା ଓ ଯାହାସବୁ ଲୋଡ଼ା ନୁହେଁ, ଏହି ବହିଟିରେ ସିଏ ସେହି ସବୁ କଥା ଗୁଡ଼ିକୁ ଆମକୁ ଠିକେ ଠିକେ ସୂଚାଇ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଛନ୍ତି । 'ଆମେରିକା ଅନୁଭୂତି'ରେ ଆମେ ତାଙ୍କର ଦେହଜ-ଦେହୀ ଉଲ୍ଲାସ-ଯାତ୍ରୀ ପିଲାମନଟିକୁ ବେଶ୍ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ପାରିବା । ବହିଟିର ପୃଷ୍ଠାପରେ ପୃଷ୍ଠା ପଢ଼ି ଯାଉଥିବା ସମୟରେ ସତେ ଅବା ମନେହେବ, ଯେପରି ଆମେରିକାରେ ସବୁ ଅଛି ଆମର ଏହି ଦେଶଟାରେ ଯେପରି କିଛି ହେଲେ ନାହିଁ । ଭୂଇଁ ନାହିଁ କି ଆକାଶ ନାହିଁ, —ସେହି ଆମେରିକା ଦେଶରେ ହିଁ ସବୁଯାକ ଭୂଇଁ ଓ ସବୁଯାକ ଆକାଶ କନିଆଟି ଦେହରେ ସବୁଯାକ ଅଲଙ୍କାର ଗୋଟିଗଣିତା ହୋଇ ଝଙ୍କି ହୋଇ ରହିଥିବା ପରି ଝଙ୍କି ହୋଇ ରହିଛି । ଆମେରିକାର ପ୍ରଥମ ଦର୍ଶନରେ ଓ ପ୍ରଥମ ସ୍ପର୍ଶନରେ ଗୋଲୋକବାବୁ ଯେ ପୁଲକିତ ହୋଇ ଉଠିଛନ୍ତି, ସେଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ; ଆମେରିକାରେ ମଣିଷକୁ ଓ ସେହି ମଣିଷଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ଜୀବନର ବଜାରଗୁଡ଼ାକୁ ଦେଖୁଥିବା ସମୟରେ ଗୋଲୋକ ବାବୁଙ୍କର ମନଟା ଯେ ବାରମ୍ବାର ଘରମୁହାଁ ହୋଇ ଭାରତବର୍ଷ ଭିତରେ, ଏପରିକି ଓଡ଼ିଶା ଭିତରେ ଘୁମୁରି ବୁଲିଛି, ସେ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ଆଦୌ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଏବଂ ଆମେ ସେଗୁଡ଼ାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ସତକଥା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବା । ଆମେରିକାର ଲୋକମାନେ ଆମେରିକାକୁ ଏଡ଼େ ସୁନ୍ଦର କରି ଗଢିଛନ୍ତି, ଆମ ଦେଶଟିକୁ ମଧ୍ୟ ଆମେ ସେହିପରି ସୁନ୍ଦର ଓ ସୁଠାମ କରି ଗଢ଼ିବା, ସୁନ୍ଦର ହେବା, ସୁନ୍ଦର ଦେଖିବା, ସୁନ୍ଦର ଭବିଷ୍ୟର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିବା, ଆମ ସମ୍ବନ୍ଧ ଗୁଡ଼ାକୁ ସୁନ୍ଦର କରିବା,—ଏସବୁ ଏକାବେଳକେ ସତ କଥା ଓ ଠିକ୍ କଥା । ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ଭାରତବର୍ଷର ସନ୍ଦୀପିତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁବକ ଭିତରେ ଯେଉଁ ସହଜ ଉତ୍ସାହଟି ସମଗ୍ର ଦୃଷ୍ଟିର ରଙ୍ଗ ହୋଇ ଝଟକି ଉଠିଥିଲା, କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ ଗୋଲୋକବାବୁ ସେହି ଦୃଷ୍ଟିଟିକୁ ନିଜ ଆଖିରେ ଅଞ୍ଜନ କରି ଲଗାଇ ବିଦେଶ ଯାଇଥିଲେ । ଅନେକ ଭାଗ୍ୟବନ୍ତଙ୍କ ପରି ସିଏ ମଧ୍ୟ ଏଠୁ ବିଦେଶକୁ ପାଠ ପଢ଼ି ଯାଇଥିଲେ ଏବଂ ବିଦେଶରୁ କଥାମାନ ଶିଖି ଏଠାରେ ଆମ ଘରେ ସେହି କଥାଗୁଡ଼ାକୁ ପ୍ରସରାଇବା ଲାଗି ତାଙ୍କର ମନ ଯେ ପ୍ରାୟ ଅସ୍ଥିର ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା, ସେଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଗୋଲୋକ ବାବୁଙ୍କର ଭାଷାର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ସନ୍ତକ ହେଉଛି ଉତ୍ସାହ,—ଯେଉଁ ଉତ୍ସାହରେ ସବୁକିଛି ସହଜ ପରି ଲାଗେ, ଜଟିଳ ଗୁଡ଼ାକ ନିର୍ଦ୍ଧୁମ ସହଜ ହୋଇଯାଏ, ବହୁମୁଖୀ ଆପେକ୍ଷିକତା ଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟ ସତେଅବା ଗୋଟାଏ ସରଳ ସୂତ୍ର ପରି ମନେହୁଏ—ଗୋଲୋକବାବୁ ସେହି ଉତ୍ସାହରେ ହିଁ ଆପଣାର ଭାଷାକୁ ସବୁବେଳେ ଧୋଇକରି ରଖିଥିଲେ । ତେଣୁ

ଗୋଡ଼ ଟେକିବା ମାତ୍ରକେ ସତେଅବା ଡଗ ଡଗ ହୋଇ ଗ୍ଭଲି ଯାଉଥିବା ପରି ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ, ଚନ୍ଦ୍ର ଉପରକୁ ଅନାଉ ଅନାଉ ସତେଅବା କୁଣ୍ଡଟା ଭିତରକୁ ଫଳ୍‌କିରି ଡେଇଁ ପଡୁଥିବା ପରି ମନେ କରୁଥିଲେ, ପାଟି ଖୋଲୁ ଖୋଲୁ ସତେଅବା ସବୁଯାକ କଥା କହି ପକାଇଲା ପରି ମନେ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ସେହି ଉତ୍ସାହ-ପ୍ରେରିତ ସହଜ ବୃତ୍ତିରେ ସିଏ ବିଦେଶର ଭୂଇଁରେ ପାଦ ପକାଉ ପକାଉ ନିଜ ଦେଶର ସବୁଯାକ ସମାଧାନ ଗୋଟିଏ ବରରେ ଲାଭ କରି ଯାଉଥିବା ପରି ଅନୁଭବ ବି କରିଥିଲେ ।

ହୁଏତ ସେହିପରି ଏକ ସକଳ-ସମ୍ଭାବ୍ୟତା ଓ ସହଜ-ସମ୍ଭାବ୍ୟତାର ଦୃଷ୍ଟି-ନେଇ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଧଳ ବିଦେଶରୁ ଦେଶକୁ ଫେରିଥିଲେ । ସେ ବିଦ୍ୱାନ ହୋଇ ଦେଶକୁ ଫେରିଥିଲେ, ଭାଷାବିତ୍‌ହୋଇ ଦେଶକୁ ଫେରିଥିଲେ । ଭାଷାବିଜ୍ଞାନ ତାଙ୍କ ଅଧ୍ୟୟନର ସର୍ବପ୍ରଧାନ କ୍ଷେତ୍ର ହୋଇ ରହିଲା । ଆମ ଦେଶରେ ଭାଷା କହିଲେ ସେତେବେଳେ ସାଧାରଣତଃ ହୁଏତ ଏକ ଭାବପ୍ରବଣତାକୁ ବୁଝାଉଥିଲା । ଆମ ଦେଶରେ ଏପରି ଥୋକେ ଲୋକ ଥିଲେ ଯେଉଁମାନେ ଭାଷା କହିଲେ କେବଳ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାକୁ ହିଁ ବୁଝୁଥିଲେ । ସେମାନେ ହୁଏତ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଦେଶରେ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ନିଜେ ଇଂରାଜୀ କହନ୍ତି, ଇଂରାଜୀରେ ଭାବନ୍ତି ଓ ଇଂରାଜୀରେ ଛେପ ଫୋପାଡ଼ନ୍ତି । ନିଜର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ସେମାନେ ଖାଣ୍ଟି ଇଂରାଜୀ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ପିଲା ବଡ଼ ହେଲେ ଦେଶଲାଗି ଯୋଗ୍ୟଭଳି ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇପାରିବ ବୋଲି ସେମାନେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ତଥାକଥିତ ଇଂରାଜୀ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ାନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ସାନ ମଣିଲେ ଯାଇ ଇଂରାଜୀଭାଷାରୂପୀ ସାନୁମାନଙ୍କୁ ଯଥାର୍ଥରେ ସାନୁମାନର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦେଇ ଚର୍ଚ୍ଚିବା ସମ୍ଭବ ହେବ ବୋଲି ସେମାନେ ଆପଣାର ଅନ୍ତନାଡ଼ି ଗୁଡ଼ାକରେ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥାନ୍ତି । ଭାଷା କହିଲେ ଭାବଦ୍ୱାରା କେବଳ ଗୋଟିଏ ଭାଷାକୁ ହିଁ ବୁଝୁଥିବାରୁ ଏମାନଙ୍କ ଲାଗି ଭାଷାବିଜ୍ଞାନର ପ୍ରାୟ କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନଥାଏ । ଏମାନଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଆହୁରି ଥୋକାଏ ଲୋକ ରହିଥିଲେ ବା ହୁଏତ ଏବେ ମଧ୍ୟ ରହିଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଭାଷା କହିଲେ ଖାଲି ଆପଣାର ଭାଷାଟିକୁ ହିଁ ବୁଝନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଅଭିଧାନରେ ତୁଳନାତ୍ମକତା ବୋଲି ଆଦୌ କୌଣସି ଶବ୍ଦ ନଥାଏ । ଆମର ଯାହାକିଛି ଅଛି, ତାହାକୁ ସେମାନେ ଗୋଟାଏ ସୁଦ୍ଧା ଭଲ ବୋଲି ଧରି ନେଇଥାନ୍ତି । ଇଂରାଜୀ ଭାଷାକୁ ବିଜାତୀୟ ଭାଷା ବୋଲି କହନ୍ତି; ସଂସ୍କୃତକୁ ମୃତ ବୋଲି ବର୍ଜନ କରନ୍ତି । ତେଲେଗୁକୁ ଆନ୍ଧ୍ରର ଭାଷା ଓ ବଙ୍ଗଳାକୁ ବଙ୍ଗାଳିମାନଙ୍କ ଭାଷା ବୋଲି କହି ଫୁର୍କି ଉଡ଼ାଇ ଦେବାପରି କହନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ଲାଗି ବି ଭାଷାବିଜ୍ଞାନର ଆଦୌ କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ, ହୁଏତ ଆଦୌ କୌଣସି ବିଜ୍ଞାନର ବି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଗୋଲୋକବାବୁ ଯେତେବେଳେ

ଭାଷାବିଜ୍ଞାନରେ ପାରଦର୍ଶିତା ଲାଭ କରି ଓଡ଼ିଶା ଦେଶକୁ ଫେରିଲେ, ସେତେବେଳେ ଭାଷାକୁ, ପୁଣି ଆମର ଏହି ଓଡ଼ିଆଭାଷାକୁ ନେଇ ଯେ ଗୋଟାଏ ବିଜ୍ଞାନ ହୋଇପାରେ, ସେକଥା ଆମ କନିକା-ପଢ଼ୁଆର ଏପାଖରେ ଥିବା ବିଜ୍ଞାନୀମାନେ ବିଶ୍ୱାସହିଁ କରି ପାରୁନଥିଲେ,— ଅବିଜ୍ଞାନୀନାଂ ଚ କା କଥା । ଓଡ଼ିଆସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗରେ ଅଧ୍ୟାପକ ହୋଇ ଅଧ୍ୟାପକ ଧଳ ଯେତେବେଳେ ସାମନ୍ତ ଓ ବିଶାରଦମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଭାଷାର ବିଜ୍ଞାନ କଥା କହିଥିବେ, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କୁ ହୁଏତ ଅନେକ ଟାପରା ଶୁଣିବାକୁ ପଡ଼ିଥିବ, ଅନେକ ପଥରଙ୍କର ହୃଦ୍‌ବୋଧ କରାଇବାକୁ ପଡ଼ିଥିବ, ଅନେକ ଶିଶୁ ଓ ଅନେକ ନଣନ୍ଦଙ୍କର ମନ ତୋଷିବାକୁ ପଡ଼ିଥିବ । ଭାଷା-ବିଜ୍ଞାନର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଧଳ ହେଉଛନ୍ତି ଓଡ଼ିଶାରେ ଜଣେ ପୁରୋଗାମୀ, ଏବଂ ତେଣୁ ଜଣେ ପୁରୋଗାମୀର ସବୁଯାକ ଶ୍ରେୟ ଓ ଗୌରବ ଯଥାର୍ଥରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ୟ । ଇଂଲଣ୍ଡର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଏମ୍. ଏ. ପଢ଼ିଲାବେଳେ ପରୀକ୍ଷାର ଏକ ଅଙ୍ଗସ୍ୱରୂପ ସେ ଯେଉଁ ନିବନ୍ଧଟି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ, ସେଇଟି ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଉଚ୍ଚାରଣର ମୂଳଦୁଆ ବିଷୟରେ ଏକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଶ୍ଳେଷଣାତ୍ମକ ଆଲୋଚନାର ସୂତ୍ରପାତ କରି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଥିଲା । ହିନ୍ଦୀଭାଷାରେ ଧ୍ୱନିବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେ ସର୍ବପ୍ରଥମ ପୁସ୍ତକର ପ୍ରଣୟନ କଲେ । ପରେ ତାହାକୁ ସ୍ୱୟଂ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କରିଥିଲେ । ଧ୍ୱନିବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଓଡ଼ିଆରେ ସମ୍ଭବତଃ ଏଇଟି ହିଁ ଏବେସୁଦ୍ଧା ଏକମାତ୍ର ପୁସ୍ତକ । ଏହିସବୁ ବିଦଗ୍ଧ ଭାଷାବଲୋକନ କରୁଥିବା ବେଳେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଧଳ ସ୍କୁଲ୍ ଓ କଲେଜର ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ କଥା ମଧ୍ୟ ନିଶ୍ଚୟ ଭୁଲି ନଥିଲେ । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କର କାମରେ ଲାଗିଲାଭଳି 'ଇଂରେଜୀ ଉଚ୍ଚାରଣ ଶିକ୍ଷା' ମଧ୍ୟ ଲେଖିଥିଲେ । ସେ ସେଥିରେ ଇଂରେଜୀ ଓ ଆମେରିକାନ୍ ଉଭୟ ପ୍ରକାରର ଉଚ୍ଚାରଣ ବିଷୟରେ ସୁବୋଧ ସୂତ୍ରମାନ ବତାଇ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ପୁଣି ଭାଷାବିଜ୍ଞାନ ବିଷୟରେ ସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରିବାର ଅଭିପ୍ରାୟରେ ସାନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ଏକ ଅତି ସୁନ୍ଦର ବହି 'ପେଟର ପବନ ଓ ପାଟିର କଥା' ଲେଖିଥିଲେ ।

ଆମ ରାଜ୍ୟରେ ଆମେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ପାଠ ପଢ଼ିବା ନା ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ପାଠ ପଢ଼ିବା, ଶିକ୍ଷିତ ହେବାକୁ ହେଲେ ଆମକୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ନିଜର ଭାଷା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ ନା ଗୋଟାଏ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ବେଶ୍ କାମ ଚଳିଯିବ, ଓଡ଼ିଶାରେ ଓଡ଼ିଆଭାଷା ସରକାରୀ କାଗଜପତ୍ର ଓ ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟ-ନିର୍ବାହର ଭାଷା ହେବ ନା ଯେମିତି ଆଗରୁ ସବୁକଥା ଇଂରାଜୀରେ ଚାଲୁଥିଲା ଓ ତାହାକୁହିଁ ଉଚିତ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା, ଏବେ

ମଧ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ସବୁ ସ୍କୁଲ ଓ ତାହାକୁ ହିଁ ସର୍ବୋତ୍ତମ ବୋଲି କହି ଗିଳାଇ ଦିଆଯାଉଥିବ ? —ଏଗୁଡ଼ାକ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ ଓଡ଼ିଶାରେ ଚର୍ଚ୍ଚାର ବିଷୟ ହୋଇ ରହିଛି, ଏହାର ପକ୍ଷ ଓ ବିପକ୍ଷ ଉଭୟେ ଏବେ ମଧ ରହିଛନ୍ତି । ଅଧ୍ୟାପକ ଧଳ ଭାଷା ଓ ଭାଷାଜଗତର ଆଲୋଚନା କରୁଥିବା ସମୟରେ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାୟ ପଚାଶବର୍ଷ ତଳେ ସେହି ବିବାଦଟା କ୍ରମେ ବେଶ୍ ଚଡ଼କଷ ହୋଇ ଜମି ଆସିବାରେ ଲଗିଥିଲା । ଦେଶରେ ଜନଇଚ୍ଛାର ହାଉଆଟା ମୀମାଂସକମାନଙ୍କର ମହଲରେ ଏତେ ବେଶୀ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ହୋଇ ଅନୁଭୂତ ହୋଇନଥିଲା ; ତେଣୁ 'ସେତେବେଳେ ଶିକ୍ଷିତ ମାନେ ସମସ୍ତେ ସତେ ଯେପରି ସାହେବଙ୍କ ପରି ଇଂରାଜୀ ସହିତ ହିଁ ସହଜୀବନ ଯାପନ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ସେହି ଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କର ହିଁ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ଏବଂ ସେତେବେଳେ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଭାଷାବିତ୍ ଗୋଲୋକ ବିହାରୀ ଧଳ ଓଡ଼ିଆ ବିଷୟରେ ଯେଉଁସବୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଥିଲେ, ଉତ୍ତମର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କର ସଭାରେ ତାହା ପ୍ରାୟ ଏକ ଔଦ୍ଧତ୍ୟ ପରି ଯାଇ ଟାଇଁ ଟାଇଁ ବାଜିଥିବ, - ବିଲାତ ଯାଇ ଓ ବିଲାତୀ ଦଣ୍ଡାରେ ବାଗୁଡ଼ିଖେଳ ଖେଳି ମଧ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଧଳ ଯେ ଦେଶକୁ ଫେରିଆସି ସେହି ମରହଟ୍ଟିଆଙ୍କ ପରି ଓଡ଼ିଆଟାର ସପକ୍ଷରେ ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ କଥା ଏପରି ଖାଣ୍ଟି ଯୁକ୍ତି ଦେଖାଇ କହୁଛନ୍ତି, ଆମ ବିଭୂଷିତମାନଙ୍କୁ ତାହା ହୁଏତ ବଡ଼ କମ୍ଫୁତ ପରି ମନେ ହୋଇଥିବ ।

'ଓଡ଼ିଆ କେବେ ?' ବହିଖଣ୍ଡିକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଧଳ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା, ଜାତୀୟ ଭାଷା, ସରକାରୀ ଭାଷା ବନାମ ଇଂରାଜୀ ଭାଷା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଲେଖିଥିବା କେତୋଟି ପ୍ରବନ୍ଧର ଏକତ୍ର—ସଙ୍କଳନ । ଏଠାରେ ସ୍ମରଣ କରାଯାଇପାରେ ଯେ ଭାରତବର୍ଷରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଭାଷା ବିଷୟରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମତ ରହିଥିଲା । ଭାରତରେ ଇଂରେଜୀ ଭାଷାର ଅବଦାନ କ'ଣ ଓ ସ୍ଥାନ କେଉଁଠି, ଜାତୀୟ ଭାଷା ଓ ସରକାରୀ ଭାଷା ହେବାକୁ କେଉଁ ଭାରତୀୟ ତଥା ଅଭାରତୀୟ ଭାଷା କାହିଁକି କେତେ ପରିମାଣରେ ଯୋଗ୍ୟ ଅଥବା ଅଯୋଗ୍ୟ, ଭାରତୀୟ ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷା ଗୁଡ଼ିକର ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ କେଉଁଠି କିପରି ସ୍ଥାନ ରହିବା ଉଚିତ୍ ଏସବୁ ବିଷୟରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଅନେକ କଥା ଲେଖିଛନ୍ତି, ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ କରିଛନ୍ତି । ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଅନ୍ୟ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ର ପରି ଭାଷାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଯେଉଁ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଓ ମତର ପୋଷଣ କରୁଥିଲେ, ଆମେ ବଡ଼ ଉତ୍ସାହିତ ଭାବରେ ତାହାକୁ ହିଁ ଭାରତବର୍ଷର ଜାତୀୟ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଓ ଜାତୀୟମତ ବୋଲି ମାନି ନେଉଥିଲୁ । ଭାରତ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲା, ଗାନ୍ଧୀ ଆମ ଭିତରୁ ଗଲେ । ଆମ ସ୍ୱାଧୀନତା-ସଂଗ୍ରାମର ସର୍ବବିଶିଷ୍ଟ ନାୟକ ରୂପେ ଆମେ ତାଙ୍କୁ ଦିଲ୍ଲୀଠାରୁ ଦୌଲତପୁର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁଠାରେ

ପୂଜା କଲୁ, କିନ୍ତୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ଭାରତବର୍ଷର ସାମାଜିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ ତଥା ରାଜନୀତିକ ଚେତନାର ମାଟିଟିକୁ କିପରି ପାଗ କରିବାକୁ ହେବ, ସେହିସବୁ ବିଷୟରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଯାହା ସବୁ କହିଥିଲେ, ସେଗୁଡ଼ାକୁ ଆମେ କ୍ରମେ କଡ଼କୁ ଆଡ଼େଇ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲୁ, ବା ଆହୁରି ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ କହିଲେ, ସେଗୁଡ଼ିକ ଠାରୁ ଆମେ ସବୁ ନାନା କାରଣରୁ ତଥା ନାନା ଆଗ୍ରହରୁ ଅନ୍ୟ ନାନାଆଡ଼କୁ ଆଡ଼େଇ ହୋଇଗଲୁ । ଭାରତର ଭାଷା ବିଷୟରେ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଯାହା କହିଥିଲେ, କ୍ରମେ ସେଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟ ପବିତ୍ର ପୋଥି ହୋଇ ରହିଲା, ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଗ୍ରନ୍ଥଶାଳୀରେ ବସି ଏକଦା ଜାତିଚେତନାର ପାଠ ପଢ଼ିଥିବା ସାଧବ ପୁଅ ଏବଂ କଣ୍ଟିଆଳ ପୁଅମାନେ ଭାରତବର୍ଷ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଲା ପରେ ସତେ ଅବା ଆନମନା ହୋଇ ଅତି ସତ୍ୱରରେ ଆପଣାର ଗାଡ଼ିଟିମାନ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଗଡ଼ାଇ ଦେଲେ । ଏଣିକି ସେମାନେ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର କଥା ଶୁଣିଲେ, ବିଶେଷଜ୍ଞମାନଙ୍କର କଥା ଶୁଣିଲେ, ଜୀବନୋଦ୍‌ବୋଧନର ଅସଲ ଦୁଆର ଗୁଡ଼ିକରୁ ନାଡ଼ୀ କାଟି ବସିଲେ । ପଣ୍ଡିତମାନେ ଇଂରାଜୀ ସପକ୍ଷରେ କହିଲେ, ବିଦେଶରୁ ବିଜ୍ଞବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଆସି ସେହିମାନଙ୍କର ମତଗୁଡ଼ାକୁ ସମର୍ଥନ କଲେ । ଇଂରାଜୀରେ ଜୁଆ ହୋଇଥିବା ଆମ ଦେଶର ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ଗୋଷ୍ଠୀସୁଦ୍ଧା ଇଂରାଜୀପାଇଁ ସ୍ଳୋଗାନ୍ ଦେଇ ବାହାରିଲେ । ଏ ଦେଶରୁ ଇଂରାଜୀ ତଥା ଭାରତୀୟ ଉଭୟ ଭାଷାର ମୂଳକୁ କାଟିଦେବା ପାଇଁ ବାହାରିଲେ । ଏହିପରି ଏକ ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଆମେ ଯେତେବେଳେ ଭାଷାବିଜ୍ଞାନୀ ଅଧ୍ୟାପକ ଧଳଙ୍କର ବିଗ୍ରହଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରିବା, ସେତେବେଳେ ଆମେ ପ୍ରକୃତରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବା । ପ୍ରବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକର ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ ସେ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କୁ ହିଁ ନଜିର ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ଭାଷାବିଷୟକ ମତକୁ ହିଁ ସେ ଏହି ଜାତିର ହୃଦୟ-ସତ୍ୟର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ମତ-ଗୁଡ଼ିକୁ ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ ବୋଲି ସାବ୍ୟସ୍ତ ବି କରିଛନ୍ତି । ତତ୍କାଳୀନ ଭାରତବର୍ଷର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ଅଧ୍ୟାପନାରତ ଆଉ କେହି ବିଶେଷଜ୍ଞ ବିଷୟ-ବିଶାରଦ ଏତେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଏତେ ଗୁଡ଼ିଏ କଥା କହି ପାରିଛନ୍ତି ଓ ସମସ୍ତ ଆଲୋଚନାଟିକୁ କେବଳ ଏକ ବୌଦ୍ଧିକ ଅବଲୋକନର ନିରାପଦ ଗଣ୍ଡିଟି ଭିତରୁ ବାହାର କରି ତାହାକୁ ଯେ ବୃହତ୍ତର ପ୍ରସ୍ଥ ଯୋଗାଇ ଦେଇ ପାରିଛନ୍ତି, ସେକଥା ମୋତେ ଜଣା-ନାହିଁ । 'ଓଡ଼ିଆ କେବେ ?' ସଂକଳନଟିର ଅନେକ ପୃଷ୍ଠାରେ ଆମେ ଅଧ୍ୟାପକ ଧଳଙ୍କର ଏହି ସ୍ୱାକ୍ଷରଟିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ପାରିବା । ଏବଂ ଯେତିକି ଯେତିକି ଅଧିକ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିବା, ସେତିକି ସେତିକି ଅବାକ୍ ବି ହେଉଥିବା । କାରଣ ସେତେବେଳର ସେହି ସମସ୍ୟାଟି ଆଜି ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଜବର ହୋଇ ଆମର ସବୁ ମତି ଓ ସବୁ ମଥାକୁ କାମୁଡ଼ି କରି ଧରିଛି ଏବଂ ଏବର ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ଏସବୁ

ବିଷୟରେ ଏପରି ନିର୍ଭୀକ ଓ ସ୍ପଷ୍ଟ ଅଥଚ ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ ଭାବରେ ଆପଣାର ମତଗୁଡ଼ିକୁ କ୍ୱଚିତ୍ ବ୍ୟକ୍ତ କରି ପାରୁଛନ୍ତି ।

"ଇଂରେଜୀକୁ ଯେଉଁ ସ୍ନେହ, ଆଦର ଓ ସମ୍ମାନ ମିଳିଥିଲା, ତାହା ଯେ-କୌଣସି ଲୋକଭାଷାକୁ ମିଳିଲେ, ତାହା ଯେ ଦେଶ ଓ ଜାତିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକକୁ ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ଛୁଇଁ ପାରିବ, ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।" (ଭୂମିକା) ପୁଣି, "ଇଂରେଜ ଶାସକମାନେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତାପ ବଳରେ ଜନତାକୁ ଦୂରରେ ରଖିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଦେଶୀ ସରକାର ଇଂରେଜୀ ବଳରେ ଲୋକଙ୍କୁ ଦୂରରେ ରଖିଛନ୍ତି ।" (ପୃଷ୍ଠା-୧୧) ଅଧ୍ୟାପକ ଧଳ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାର ବିରୋଧୀ ନୁହନ୍ତି, ଭାଷାବିଜ୍ଞାନର କୌଣସି ଛାତ୍ର ବସ୍ତୁତଃ କଦାପି କୌଣସି ଭାଷାର ବିରୋଧୀ ହୋଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ମାତ୍ର ସିଏ ହେଉଛନ୍ତି ଯାବତୀୟ ପ୍ରକାରର ଅଧିକାର-ପ୍ରମତ୍ତତାର ବିରୋଧୀ, ଆଧିପତ୍ୟର ବିରୋଧୀ, ଉଗ୍ରମନ୍ୟତାର ବିରୋଧୀ, ଆଉ ପଟଟାକୁ ଓଲଟାଇ ଦେଖାଇ କହିଲେ ଭୃତ୍ୟମନ୍ୟତାର ବିରୋଧୀ । "ଆଗ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାର ରାଜତ୍ୱ ହଟାଅ, ତା'ପରେ ଇଂରାଜୀ ପଢ ।" (ପୃଷ୍ଠା-୫), ଏଇଟି ହେଉଛି ଅଧ୍ୟାପକ ଧଳଙ୍କର ଅସଲ କଥା । ଏବଂ ଆମ ଦେଶରେ ଯାହା ସବୁଠାରୁ ଅସଲ କଥା, ସେଇଟି ହେଉଛି ଯେ ଏ ଦେଶରେ ଇଂରେଜୀ-ହରକରାମାନେ ଏଦେଶ ଉପରେ ରାଜତ୍ୱ କରିବେ ବୋଲି ହିଁ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାର ଏକାଧିପତ୍ୟଟାକୁ ଏହି ଦେଶ ଉପରେ ମଡାଇ ରଖିଛନ୍ତି ଏବଂ ଏହି ଦେଶର ଜୀବନ, ଏହି ଦେଶର ମଣିଷ ଓ ଏହି ଦେଶର ଭାଷାଗୁଡ଼ିକଠାରୁ ବର୍ବରଙ୍କ ପରି ଆପଣାକୁ ଅଲଗା କରି ରଖିଛନ୍ତି । ଏହି ସଙ୍କଳନଟିରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଧଳ 'ଭାଷା-ପାପଚକ୍ର' ବୋଲି ଗୋଟିଏ ପ୍ରସଙ୍ଗର ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି (ପୃଷ୍ଠା-୧୮) । ଇଂରାଜୀ ଭାଷାକୁ ଆମ ଦେଶର ମୁକ୍ତ ବିହାର ମାନଙ୍କରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ବାହାଦୁରୀ ଦିଆଯାଉଛି, ତାହାରିଲାଗି ସଂସାରଯାକର ଖଟ ପଲଙ୍କ ବିଛାଇ ଦିଆଯାଉଛି, ଏବଂ ଲୋକମୁଖର ଭାଷା ଅର୍ଥାତ୍ ଭୂମିର ଭାଷା ଓ ଭୂମିର ସାହିତ୍ୟକୁ ପିଣ୍ଡାରେ ଥାନ ଦେଲା ପରି ଅବଜ୍ଞା କରାଯାଉଛି । ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଦେଶରେ ସାହେବ ହେବା ମାନସେ ସମସ୍ତେ ଖାଲି ଇଂରେଜୀରେ ପାଣି ପିଉଛନ୍ତି ଓ ପିଆଇବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ଦେଶରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଲାଗି ପ୍ରାପ୍ୟ କିଛି ହେଉନାହିଁ । ସିଏ ହୁଏତ କିଛି ନ ପଢାଇ ପାରୁଛି, ଆମ ଇସ୍କୁଲ ମାନଙ୍କରେ ତାକୁ ଓଡ଼ିଆ ପଢାଇବାକୁ କୁହାଯାଉଛି । ନିଜର ଭାଷା ସହିତ ଏଠାରେ ଯେଉଁ ଜୀବନଗତ ସ୍ୱାଭାବିକ ସମ୍ପୃକ୍ତତାଟି ରହିଥାଆନ୍ତା, ସେଇଟିଲାଗି କାହାରି ଚିନ୍ତା ନାହିଁ; ଓଲଟି ନିଜର ବୋଲି ଗୋଟାଏ ଭାଷା ଅଛି ବୋଲି ଇଂରାଜୀରେ ଦୁଆରୀ ହୋଇ ବାହାରି-ଥିବା ଆମ ବଡ଼ମାନେ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ବେଳେବେଳେ କେମିତି କେମିତି

ଭାବୁଛନ୍ତି । ଏହିପରି ଗୋଟାଏ ପରିବେଶକୁ ଜାରି କରି ରଖି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଉନ୍ନତ ନୁହେଁ ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି ଓ ତେଣୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବଡ଼ ପାଠ ପଢ଼ା ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ଓ ବଡ ସରକାରୀ କୌଣସି କାମ କଦାପି ଚାଲି ପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଉଲୁଗୁଣା ଦିଆ ଯାଉଛି । ଇଂରାଜୀର ମୁଖା ପିନ୍ଧି ଇଂରାଜୀର ଅକୁଶଳ ପରାକ୍ରମିତାରେ ହୁଏତ ଇଂରେଜମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଲଜ୍ଜିତ କରି ଆମର ଆସନସ୍ଥ ଏବଂ ପଦସ୍ଥମାନେ କପଟ ଅମଲାତନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପରି ଓଡ଼ିଆଭାଷା ଉପଯୁକ୍ତ ହୋଇ ପାରି ନଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଇଂରାଜୀ ହିଁ ଅଙ୍ଗଲାଗି ଶାଢ଼ୀ ହୋଇ ରହିଥାଉ ବୋଲି ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି ଓ ଇଚ୍ଛାପୂରଣ କରିବାରେ ବି ଲାଗିଛନ୍ତି । ଅଧ୍ୟାପକ ଧଳ ଏହି ଜାଣିସିଆଣିଆ-ପଣକୁ ଭାଷା-ପାପଚକ୍ର ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଆମେ ଆଗ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବା, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାହିଁ ଆମ ଜୀବନନିର୍ବାହର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ଭାଷା ହେଉ ବୋଲି ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କଲା ପରେ ତାହାକୁ ଆମେ ସେହି ସ୍ତରକୁ ଉପଯୁକ୍ତ କରି ଆଣିବା ନିମନ୍ତେ ସଂପୃକ୍ତ ସକଳ ସ୍ତରରେ ଆବଶ୍ୟକ ଓ ଉପଯୁକ୍ତ ଉଦ୍ୟମମାନ କରିବା । ନିଜର ମନଗୁଡ଼ାକୁ ସେହି ଅନୁସାରେ ବଦଳାଇବା । ନିଜର ଗଉଁଗୁଡ଼ାକ ଗୁଡ଼ି ମଣିଷ ଆଡ଼କୁ ମନ ବଳାଇବା, ଆମର ଏହି ଉଦ୍ଧତ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ାକୁ ଭାଙ୍ଗିଦେଇ ବୃହତ୍ତର ଲୋକବେଷ୍ଟନୀ ସହିତ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇଯିବା । ତେବେଯାଇ ଏହି ପାପଚକ୍ରଟା ବି ଭାଙ୍ଗିବ, ପାପମୋଚନ ସମ୍ଭବ ହେବ । ଉପସଂହାର କଲାପରି, ତାଙ୍କର ଆଉ ଗୋଟିଏ ପୁସ୍ତକ 'ବିଗ୍ରହ ଆଲୋଚନା'ରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଧଳ ଏହି ବିଷୟରେ କହିଛନ୍ତି; "ମାତୃଭାଷା ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ କେବେ କେମିତି ବ୍ୟବହୃତ ହେବ, ତା' ଯେତେ ଚିନ୍ତାର କାରଣ ନୁହେଁ, ମାତୃଭାଷା ପ୍ରତି ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜର ଯେଉଁ ଅବଜ୍ଞା ଅନାଦର, ତାହାହିଁ ଓଡ଼ିଶାରେ ମାତୃଭାଷା-ପ୍ରଗତିର ପ୍ରକୃତ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ।" (ପୃଷ୍ଠା-୧୦୧) ଯେଉଁମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତିରେ କୌଣସି ସମାଜ ନାହିଁ, କେବଳ ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିଏ ଅଛି, ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଏଠାରେ କୌଣସି ଚେର ନାହିଁ, କେବଳ ଭବ୍ୟ ହୋଇ ଦିଶୁଥିବା ଶାଖାପ୍ରଶାଖାରୁ ଗୁଡ଼ିଏ ରହିଛି, ଆମ ଦେଶର ପ୍ରଚଳିତ ଅଜ୍ଞାନଟି ଅନୁସାରେ ଏଠି ସେହିମାନଙ୍କୁହିଁ ଶିକ୍ଷିତ ବୋଲି କୁହାଯାଇଥାଏ । ଏବଂ ସେହିମାନଙ୍କର ଅବଜ୍ଞା ହିଁ ଏଠି ଅନେକ ପ୍ରଗତିର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୋଇ ରହିଥାଏ ।

ଅଧ୍ୟାପକ ଧଳ ତାଙ୍କର ଲେଖିବା-କାଳ ଭିତରେ କେତେ କ'ଣ ଲେଖିଛନ୍ତି, କେତେ ବିଷୟରେ ଲେଖିଛନ୍ତି । ବଡ଼ଙ୍କ ପାଇଁ ଲେଖିଛନ୍ତି, ପିଲାଙ୍କ ପାଇଁ ଲେଖିଛନ୍ତି; ଶିକ୍ଷିତଙ୍କ ପାଇଁ ଲେଖିଛନ୍ତି ତଥାକଥିତ ସାକ୍ଷରଙ୍କ ପାଇଁ ବି ଲେଖିଛନ୍ତି । ନୀତିଶିକ୍ଷା ଦେବାଲାଗି ବହି ଲେଖିଛନ୍ତି, ଖାଲି ଖୁସି କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ବହି ଲେଖିଛନ୍ତି । ସିଏ କେତେ କେତେ ବହିର ଅନୁବାଦ ବି କରିଛନ୍ତି । ଯେଉଁଗୁଡ଼ିକୁ ଅନୁବାଦ କରିବେ

ବୋଲି ଯେ ନିକେ ବାଛିଛନ୍ତି, ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ-ସାହିତ୍ୟରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଗୋଟିଏ ରତ୍ନ ହୋଇ ରହିଥିବ । ନିଜର ବଛା ଓ ନିଜ ଆଗ୍ରହଦ୍ୱାରା ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ହିଁ ସେ ମୁନ୍‌ସି ପ୍ରେମ୍‌ଚାନ୍ଦଙ୍କୁ ଏଠି ଓଡ଼ିଶାରେ ଓଡ଼ିଆଭାଷାରେ ଆଣି ଉତରାଇବାକୁ ମନ ବଳାଇଛନ୍ତି । ପ୍ରେମ୍‌ଚାନ୍ଦଙ୍କର 'ଗୋଦାନ', 'ଗବନ' ଓ 'ପ୍ରେମାଶ୍ରମ' ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଅନବଦ୍ୟ ଉପନ୍ୟାସଗୁଡ଼ିକୁ ଆଉ କିଏ ଯେ ଏତେ ସଫଳ ଭାବରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଆଣି ଥୋଇ ପାରିଥାନ୍ତେ, ଗୋଲୋକ ବାବୁଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ସେ କଥା ହୁଏତ କଳ୍ପନା କରି ହେବନାହିଁ । ବିଜ୍ଞାନୀମାନେ କୁଆଡ଼େ ଖାଲି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଗୁଡ଼ାକୁ ଦେଖନ୍ତି, ଗଠନ ଗୁଡ଼ାକୁ ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ କରି ଚେନାଚେନା କରି ଦେଖନ୍ତି, ଶିରାଗୁଡ଼ାକୁ ଶିରାଶିରା କରି ଦେଖନ୍ତି, ପ୍ରେମିକାର କୁନ୍ତଳଠାରୁ ପ୍ରେମିକାର ମର୍ମ୍ମର ଗୁଡ଼ାକୁ ଅଲଗା କରି ଦେଖନ୍ତି । ବିଜ୍ଞାନୀମାନେ କୁଆଡ଼େ ହୃଦୟ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ହୃଦୟ-ପ୍ରବେଶ କରିବାର କାରିଗରିଟିକୁ ସେମାନେ ଅନ୍ୟଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଇଲାକା ବୋଲି ଜାଣି ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସନ୍ତି । ଏକ ବିଜ୍ଞାନ ହିସାବରେ ଭାଷାବିଜ୍ଞାନର ମଧ୍ୟ ନ୍ୟାୟତଃ ଏହି ସୀମାଗୁଡ଼ିକୁ ସର୍ବଥା ପାଳନ କରିବା କଥା । ଗୋଲୋକବାବୁ ଭାଷାବିଜ୍ଞାନୀ ଥିଲେ, ମାତ୍ର ସିଏ ଭାଷାର ପ୍ରାଣକୁ ଚିହ୍ନିଥିଲେ, ତାଙ୍କର ଭାଷାବିଜ୍ଞାନ ଓ ଧ୍ୱନିବିଜ୍ଞାନ ତାଙ୍କୁ ସିଧା ଅସଲ ପ୍ରାଣ ଓ ଅସଲ ଗୁମ୍ଫାଟି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନେଇ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇ ପାରୁଥିଲା । ହିନ୍ଦୀ ଓଡ଼ିଆ ଉଭୟ ଭାଷାର ପ୍ରାଣକୁ ଛୁଇଁ ପାରି ନଥିଲେ ଏତେ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସହିତ ସିଏ କଦାପି ପ୍ରେମଚାନ୍ଦଙ୍କର ସମଗ୍ର ଆକାଶଟିକୁ ଆଣି ଏଠି ଓଡ଼ିଶାରେ ଭୂଇଁ ଛୁଆଁଇ ଦେଇ ପାରି ନଥାନ୍ତେ । ଏବଂ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଶ୍ରେୟଃର କଥା ହେଉଛି ଯେ ଗୋଲୋକବାବୁ ବିଜ୍ଞାନର ବାଟ ଦେଇ ପ୍ରାଣଯାଏ ପହଞ୍ଚି ପାରିଥିଲେ । ଭକ୍ତି ସହିତ ଜ୍ଞାନ ମିଶିଲେ ତଦ୍ୱାରା ଜ୍ଞାନ ଓ ଭକ୍ତି ଉଭୟେ ସୁନା ପରି ସକଳ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଆସନ୍ତି ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ରୋକ୍ତି ରହିଛି । ଆମ ଓଡ଼ିଶାର ଭକ୍ତମାନେ ସେଥିଲାଗି ସେମାନଙ୍କର ସେ ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ଜ୍ଞାନମିଶ୍ରା ଭକ୍ତିର ଚର୍ଚ୍ଚା କରି ଯାଇଛନ୍ତି । ଯୋଉ ବିଜ୍ଞାନୀମାନେ ପ୍ରଜ୍ଞାକୁ ବାଦ ଦେଇ ବିଜ୍ଞାନ ସହିତ ଦରକରଣା କରନ୍ତି ଓ ମୁଣ୍ଡିଆ ତାଡ଼ିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି, ସେମାନେ ହୁଏତ କେଉଁଠି ହେଲେ ପହଞ୍ଚି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ତୁଚ୍ଛା ସୂତାଗୁଡ଼ାକରେ ଗୁଡ଼ାଇ ହୋଇ ରହିଯାନ୍ତି । ଭାଷାବିଜ୍ଞାନୀମାନେ ଭାଷାର ଟାଣି ଆଉ ଭରଣିଗୁଡ଼ାକୁ ଅଲଗା ଅଲଗା କରି ବେଶ୍ ଦେଖାଇ ଦେଇ ପାରନ୍ତି ସତ, କୌଣସି ବସ୍ତ୍ର ବୁଣି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅଧ୍ୟାପକ ଧଳ ଏକାଧାରରେ ବିଜ୍ଞାନୀ ଆଉ ଦରଦୀ । ଅଥବା,- ଅଧିକ ନିର୍ଭୁଲ ଭାବରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ଯଥାର୍ଥରେ ବିଜ୍ଞାନୀ ହେବାକୁ ହେଲେ ଯେ ଦରଦୀ ହେବାକୁ ହୁଏ ଓ ଯଥାର୍ଥରେ ଦରଦୀ ହେବାକୁ ହେଲେ ଯେ ବିଜ୍ଞାନୀ ହେବାକୁ ହୁଏ ଅଧ୍ୟାପକ ଧଳ ଏହି କଥାଟିକୁ ଭଲ କରି ଜାଣିଥିଲେ ସମ୍ଭବତଃ ସେ ଏହାକୁ ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇଥିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ଅନୁବାଦଗୁଡ଼ାକରେ ସେ କାହିଁକି ହାତ ଦେଲେ ? ତାଙ୍କୁ ଯୋଉ ବହିଟାକୁ ଅନୁବାଦ କରିବାକୁ କୁହାଗଲା, ସେଇଟାକୁ ଅନୁବାଦ କରିବସି ସିଏ ଆପଣାକୁ ଏପରି ଅନେକ-ବାହୁ ହୋଇ ଚଉ ଖେଳାଇ ପକାଇଲେ କାହିଁକି । ଯେତେଦୂର ମନେ ହେଉଛି, ତାଙ୍କର ବନ୍ଧୁପ୍ରକାଶମାନେ ତାଙ୍କୁ କେତେକ ପୁସ୍ତକର ଅନୁବାଦ କରିବାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ଥିବେ, ହଠାତ୍ କଞ୍ଚିତ ଅର୍ଥଲାଭର ପ୍ରରୋଚନାରେ ପଡ଼ି ସିଏ ହୁଏତ ଆଉ କେତୋଟି ଗ୍ରନ୍ଥ ଉପରେ ବରାଦ ଅନୁସାରେ ଝଡ଼୍‌ଗ ବୁଲାଇ ବି ବାହାରିଥିବେ । ଜୀବନରେ ଅବସର ଅନେକ ଆସେ, ପଦ୍ମତୋଳା ବୋଲୁଥିବା କେଳା ଅନେକ ଆସନ୍ତି । ମାତ୍ର ସବୁ ଅବସରକୁ ଆପଣାର ଅବସର ବୋଲି କଦାପି ଗ୍ରହଣ କରି ହୁଏ ନାହିଁ କିମ୍ବା ସବୁ କେଳାଙ୍କ ପଦ୍ମତୋଳା ଶୁଣି ଗାତରୁ ବାହାରି ଆସିବାକୁ ମୋଟେ ମନ ହୁଏନାହିଁ । ଆସିଲେ ଅନେକ ସମୟରେ ସତେଅବା ଦେହରୁ କାତଗୁଡ଼ାକ ଗୁଡ଼ି ଗୁଡ଼ି ଯାଉଥିଲା ପରି ଲାଗେ, ଗଣ୍ଠିଗୁଡ଼ାକ ଖସି ଖସି ଯାଉଥିବା ପରି ମନେହୁଏ । ଗୋଲୋକବାବୁ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ରାଜଗୋପାଳଚାରୀଙ୍କର 'ଆମ ସଂସ୍କୃତି'ର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ କରିଛନ୍ତି, ଲୁଇ ଫିସରଙ୍କର 'ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କ ସହିତ ଏକ ସପ୍ତାହ'କୁ ଓଡ଼ିଆ କରିଛନ୍ତି, 'ବନ୍ଦୀ ନେହରୁ'ରେ ବି ହାତ ଦେଇଛନ୍ତି । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ସେ କୁମାରୀ ସିନ୍ଥିଆ ବୋଲସଙ୍କର 'ଭାରତ ମୋର ଘର'ର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ କରିଛନ୍ତି ଓ ଭାରତରେ ଥିବା ଆମେରିକା ଦୂତାବାସ ତରଫରୁ ବହୁଳ ସଂଖ୍ୟାରେ ବିତରିତ 'ପୃଥିବୀର ନାରୀ'ର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ ବି କରିଛନ୍ତି । ମୁଁ ନିଜେ ଯେଉଁ ବହିଟିର ଅନୁବାଦ କରିବାକୁ ବାହାରିବି, ସେଇଟିର ଅନୁବାଦ ଯେ ପ୍ରକୃତରେ ମୋ'ର ଅନୁବାଦ ହୋଇ ଉଠୁଥିବ ଏବଂ ଅନୁବାଦ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେଥିରେ ଯେ ତଥାପି ସୃଜନଶୀଳତା ଲାଗି ଅନେକ ଅବକାଶ ରହିଥିବ, ସେଥିରେ ଆଦୌ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ମାତ୍ର, ଆଉ କୌଣସି କାରଣରୁ ମୋତେ ଯେଉଁ ଅନୁବାଦଟିକୁ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ସେହି କାର୍ଯ୍ୟଟି ଯେତେ ପକ୍‌କା ହୋଇ କରାଯାଉ ପଛକେ, ସେଥିରେ ମୁଁ ଯେ ତଥାପି ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ବା ଅନ୍ତତଃ ଧରା ପଡ଼ିଯିବା ଭଳି ପୋଲି ହୋଇ ଦିଶିଯାଉଥିବି, ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଆପଣା ନାଟକର ସବୁଜାକ ଦୃଶ୍ୟରେ ଯେ ମଣିଷ ହିରୋ ହୋଇ କାହାରେ ନାହିଁ । ଏଥିରୁ କେବଳ ସେହି ନିଷ୍କର୍ଷଟିକୁ ବାହାର କରି ଆମକୁ ଆଗକୁ ଚାଲିଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଅନୁବାଦ ପରେ ଗୋଲୋକବାବୁଙ୍କର ପ୍ରୌଢ ଶିକ୍ଷାମାଳା ଓ ଶିଶୁଶିକ୍ଷା କଥାମାଳା; ଅମର ମଣିଷ, ଅମର ଯାତ୍ରୀ ଓ ଅମର କାହାଣୀ । ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟର ପ୍ରାୟ ଅଧଡଜନେ ବହି ହେଉଛି ପୁରସ୍କୃତ ବହି । ଅବଶ୍ୟ ପୁରସ୍କାର ପାଇବା ଲାଗି ଯେ ପ୍ରକାଶକମାନଙ୍କର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନାରେ ଗୋଲୋକବାବୁ ଏହିସବୁ ବହି ଲେଖିଲେ,

ସେକଥା କଦାପି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । କାରଣ ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟର ପୁସ୍ତକ-ମାନଙ୍କରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଧଳ ଆପଣା ଲେଖକ-ଜୀବନର ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦିଗ ଦଗରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପରିଚୟ ଦେଇ ପାରିଛନ୍ତି । 'ଟଙ୍କା ସୁନାର ସଂସାର', 'ଆମ ସ୍ୱାଧୀନ ସଂସାର' ଓ 'ଶତ୍ରୁ ରକ୍ତଗାରେ'—ଏଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି ପ୍ରୌଢ଼ ଶିକ୍ଷାମାଳାର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସାନ ବହି । ସରକାରଙ୍କ ଅଭିଧାନ ଅନୁସାରେ ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରୌଢ଼ର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ପାଆନ୍ତି, ଏ ବହିଗୁଡ଼ିକ କେବଳ ସେହିମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଲେଖା ହୋଇନାହିଁ, ସେଗୁଡ଼ିକ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଲେଖା ହୋଇଛି । କାରଣ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏହି ବହିଗୁଡ଼ିକ ନିଶ୍ଚୟ ଭଲ ଲାଗିବ । ବିଷୟ ଗୁଡ଼ିକ ଆମକୁ ଆଗରୁ ଜଣାଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ଭାଷା ଆମକୁ ବଳେ ବଳେ ଏଗୁଡ଼ିକ ଆଡ଼କୁ ଟାଣି ନେଇଯିବ । ଭାଷା ଯେ କେତେ ସରଳ ହୋଇପାରେ, ଭାଷା ଯେ କେତେ ସାବଲୀଳ ହୋଇପାରେ, ଅଥଚ ମନୋବୋଧକ ହୋଇପାରେ, ଏହି ସାନ ବହିଗୁଡ଼ିକ ତାହାର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନମୁନା । ମୁଦ୍ରା-ସ୍ଫୀତି, ମୂଲ୍ୟବୃଦ୍ଧି ଓ ଲୋକସଂଖ୍ୟା-ବୃଦ୍ଧି ବିଷୟରେ ଶ୍ରୁତିସମ୍ବଳ ସାଧାରଣ ମଣିଷ ବୁଝିଲା ଭଳି ଲେଖା ହୋଇଥିବ 'ଟଙ୍କା-ସୁନାର ସଂସାର'ରୁ ନିମ୍ନ-ଲିଖିତ ବାକ୍ୟ କେତୋଟିକୁ ନମୁନାରୂପେ ନିଆଯାଇ ପାରେ (ପୃଷ୍ଠା-୨୦) ବିନ କହିଲା, "ବୁଝିଲ ଅଜା, ମଣିଷର ଅସଲ ହେଉଛି ମନ । ଧନ ଯେତେ ଥିଲେ କ'ଣ ହେବ, ମନ ସୁଖ ନଥିଲେ ସବୁ ପିତା । ସେ ଯେଉଁ ଆମେରିକା ଦେଶ କଥା କହୁଥିଲି, ସେ-ଦେଶରେ ଏତେ ଧନ ଯେ ପ୍ରତି ତିନିଜଣରେ ଗୋଟାଏ ଲେଖାଁ ମଟରଗାଡ଼ି ଅଛି କିନ୍ତୁ ଏତେ ଧନ ଥାଇ ବି ମନରେ ଶାନ୍ତି ସୁଖ ନାହିଁ । ସେ ଦେଶର ପ୍ରତି ଷୋଳ ଜଣରେ ଜଣେ ପାଗଳ । ଯାହା କହ, ଅସଲ ହେଉଛି ମନ । ମନ ତଳେ ଯାଇ ଧନ ।" ବା ଚୀନ-ଭାରତ ଯୁଦ୍ଧର ପ୍ରସ୍ତୁ ଏକ ସରକାରୀ ପ୍ରଚାର କରୁଥିବା ପରି ଲେଖା ହୋଇଥିବା 'ଶତ୍ରୁ ରକ୍ତଗାରେ' ଚଟି ବହିଟିରେ ଏ ପଦକ ବି ଶୁଣନ୍ତୁ; "ସତର ଗୋଟିଏ ମୁଣ୍ଡ, ମିଛର ଦଶଟି ମୁଣ୍ଡ । ସତର ଯୋଡ଼ିଏ ହାତ, ମିଛର କୋଡ଼ିଏଟା ହାତ । ହେଲେ ଲଢ଼େଇରେ ଏ ଦି'ହାତ ସଙ୍ଗେ ସେ କୋଡ଼ିଏଟା ହାତ ସମାନ ନୁହେଁ । ···ସତ ରହିବ, ଆଉ ସବୁ ଯିବ ।" ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଧଳଙ୍କ ବହିରେ ସହରରୁ ଶିକ୍ଷା ପାଇ ଆସିଥିବା ଗାଆଁର ଜଣେ ଯୁବକ ତା'ର ଅଜାଲେଖା ଜଣେ ବୃଦ୍ଧଙ୍କୁ ଯାହା କହୁଛି, ସେ କଥା ତା ଶିକ୍ଷାର ଲବ୍ଧ କଥା ନୁହେଁ । ତାହା ହେଉଛି ଆମର ଏହି ବୃଦ୍ଧ ମାଟିର କଥା, ଏହି ବୃଦ୍ଧ ସଂସ୍କୃତିର କଥା; ଏହି ଦେଶର ପ୍ରତ୍ୟେକ ବୃଦ୍ଧ ମୁହଁ ଖୋଲି ପାରୁଥିଲେ ଏଠି ତଥା କଥିତ ଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କୁ ହୁଏତ ଆଗ ଏହିକଥା ଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ କହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତେ ।

ଅଧ୍ୟାପକ ଧଳ ପିଲାମାନଙ୍କ ଲାଗି କେବଳ 'ଗଳ୍ପ ପାଖୁଡ଼ା' ଲେଖି ନାହାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ 'ଶିଶୁଶିକ୍ଷା କଥାମାଳା' ମଧ୍ୟ ଲେଖିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଉପକ୍ରମଣିକାର

ଭାଷାରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, "ଶହ ଶହ ଶିଶୁ ସନ୍ତାନଙ୍କୁ ସହଜ କାହାଣୀ ଛଳରେ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ଏହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ।...ଜାତିର ଭବିଷ୍ୟତ ଓ ସମସ୍ତ ଆଶା ଭରସାର ସ୍ଥଳ ସେହି ଶିଶୁକୁ ସହଜ ସରଳ ସାଧୁମାର୍ଗ ଦେଖାଇ ପାରିଲେ ଜାତିର ମୁକ୍ତି ଓ ବିଶ୍ୱର ଶାନ୍ତି ସମ୍ଭବ ହେବ ।" ଜୀବନୀ ଲେଖିବା ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତରେ ଯେ ଗୋଟାଏ କଳା, ପୁଣି, ପିଲାଙ୍କ ଲାଗି ଜୀବନୀ ଲେଖିବା ଯେ ପ୍ରକୃତରେ ଏକ ବିଶେଷ ସୃଜନାତ୍ମକ ଶକ୍ତିର ପରିଚାୟକ, ସେହି କଥାର ନଜିର ଆମେ ଅଧ୍ୟାପକ ଧଳ ଲେଖି ଯାଇଥିବା ଅନେକ ଅନେକ ଜୀବନୀରୁ ପାଇପାରିବା । ତାଙ୍କର ତିନୋଟିଯାକ ଜୀବନୀ ସଂଗ୍ରହରେ ସେ ପ୍ରାୟ ଶହେଟି ଜୀବନୀ ଲେଖିଛନ୍ତି, ଶହେଟି ସ୍ମରଣୀୟ ଜୀବନର ଝଲକ ଦେଇଛନ୍ତି, ନିଜ-ନିଜର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓ ସ୍ୱକୀୟ ପଥଗୁଡ଼ିକରେ ସତେ ଅବା କେଉଁ ଅଭିଦୃଷ୍ଟ ଭବିଷ୍ୟସିଦ୍ଧି ଆଡ଼କୁ ଛୁଟି ଯାଉଥିବା ଶହେଟି ଜୀବନ-ଧାରାର ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ଆଣି ସେ ଆମକୁ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏହି ଜୀବନୀଗୁଡ଼ିକୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଖାଲି ପିଲାଏ ପଢ଼ି ନ ଥିବେ ବଡ଼ମାନେ ମଧ୍ୟ ପଢ଼ିଥିବେ ଏବଂ ଠିକ୍ ପିଲାଙ୍କ ପରି ସେଗୁଡ଼ିକରୁ ପ୍ରେରଣା ପାଇଥିବେ ।

ଅଧ୍ୟାପକ ଗୋଲୋକ ବିହାରୀ ଧଳ ମର୍ମତଃ ଜଣେ ଦୁଃଖୀ ମଣିଷ ଥିଲେ । ଆଧୁନିକ ଅନେକ ମଣିଷ ଏକାଧିକ କାରଣରୁ ମୂଳତଃ ଜଣେ ଜଣେ ଦୁଃଖୀ ମଣିଷ । ସେମାନେ ନିଜ ଦୁଃଖଟାକୁ ଢାଙ୍କିବାଲାଗି କେତେ କେତେ ପ୍ରୟାସ କରୁଥାନ୍ତି, କେତେପ୍ରକାର କେତେ ସୁଚିନ୍ତିତ ଭାବରେ ଭିତରର ଅସଲ ଭାବଟିକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିବା ଲାଗି ଉପର ମୁହଁରେ ହସୁଥାନ୍ତି, କେତେଭଳି ସ୍ମାର୍ଟ୍ ଦେଖା ଯାଉଥାନ୍ତି— ମାତ୍ର ତଥାପି ଦୁଃଖୀ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି । ଦୁଃଖରହିଁ ସଉଦା କରିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ଏଇଟା ହୋଇଗଲେ ବା ସେଇଟା ମିଳିଗଲେ ଯେଉଁ ଦୁଃଖର ନିରାକରଣ ହୋଇଯାଏ ଏଠାରେ ଆଦୌ ସେହି ଦୁଃଖର କଥା କୁହା ଯାଉନାହିଁ । ଅନେକ ସମୟରେ ମଣିଷର ସବୁଥାଏ, ତଥାପି ସେର ମାଣ ପୂରିଲା ପରି ଲାଗେ ନାହିଁ । ମଣିଷ କ'ଣ ହେବାକୁ ଚାହୁଁଥାଏ ଓ କ'ଣ ହୋଇଯାଏ, ସେଥିଲାଗି ଦୁଃଖୀ ହୁଏ, ସଙ୍କୁଚିତ ହୋଇ ରହେ । ଏହି ସମାଜ ଭିତରେ ମଣିଷ ଆପଣାକୁ କେତେ ଜାଗାରେ କେତେ ପ୍ରକାରେ ଦେଇ ଦେବ ବୋଲି ବରଂ କେତେ ପ୍ରତ୍ୟାଶାରେ କବାଟରେ ଆସି ଖଡ଼ ଖଡ଼ କଲାବେଳକୁ ହୁଏତ କେହି ହେଲେ କବାଟ ଫିଟାଇବାକୁ ଆସନ୍ତି ନାହିଁ । ସେଇଥିରୁ ଦୁଃଖ ଜାତ ହୁଏ । ମଣିଷ ତା'ର ସମାଜ, ତାର ଦେଶ ଓ ତା'ର ବିଦ୍ୟାସ୍ଥାନ ଗୁଡାକ ଏପରି ହୋଇଯାଉ ବା ସେପରି ହୋଇଯାଉ ବୋଲି କଳ୍ପନା କରିଥାଏ, ମାତ୍ର ସେ ଯାହାକୁ ବଦଳାଇବାକୁ ଆସିଛି, ସତେ ଅବା ବାଧ୍ୟ ହେଲାପରି ତାହାର ସହିତ ଆସି ସାମିଲ୍ ହୋଇଯାଏ । ସେ ସଂସାର ଭିତରେ ପଶି କେଜାଣି କାହିଁକି

ଶୀତଳ ହୋଇଯାଏ, ତା'ର ଏହି ଶୀତଳ ହୋଇଯିବା ସକାଶେ ସଂସାରକୁ ଦୋଷ ଦିଏ ଏବଂ ତାହାର ଦ୍ୱାରା ସେ ପ୍ରକାରାନ୍ତରେ ଆପଣାକୁ କ୍ଷମା ଦେବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ସେଇଥିରୁ ଦୁଃଖ ଜାତ ହୁଏ । ଏହି ଦୁଃଖ ବାହାରକୁ ଜଣା ପଡ଼େ ନାହିଁ, ଏହି ଦୁଃଖ ଅନ୍ତର ଭିତରେ ଥାଏ, ସତେ ଅବା ମଣିଷଟାକୁ କାମୁଡ଼ି ଧରିଥାଏ । ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ଭାରତବର୍ଷର ଅନେକ ଯୁବକ ବିଦେଶକୁ ଅଧିକ ପାଠ ପଢ଼ି ଯାଇଥିଲେ । ବିଦେଶରେ ସେମାନେ କେତେ କ'ଣ ବିକାଶ ଦେଖି ଆସିଲେ । ନିଜ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ସେଗୁଡ଼ାକ ହୋଇ ପାରିବ ବୋଲି ସିଆଡ଼ୁ କେତେ ଆଶା ଧରି ଆସିଲେ । ଏଠାରେ ଏହି ପୁରୁଣା ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳଗୁମ୍ଫାଟା ଭିତରେ ପଶିବା ମାତ୍ରକେ ଆଗ ଦୁଆର ବନ୍ଧରେ ମୁଣ୍ଡ ବାଜିଲା । ସେମାନେ ଗୁମ୍ଫା ଭିତରେ ପଶି କିଏ ଅଧ୍ୟାପକ ହେଲେ, କିଏ ବୈଜ୍ଞାନିକ ହେଲେ, କିଏ ଆଉ କ'ଣ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ ବାବୁ ହୋଇଗଲେ । ପୁରୁଣାଟାର କ୍ରୀତଦାସ ହେଲେ । ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳଗୁମ୍ଫା ଭିତରେ ପଶି ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳଚର୍ମ ପରିଧାନ କରିବାକୁ ହେଲା । ତା'ପରେ ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା । ଉତ୍ସାହର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା, ବିଶ୍ୱାସର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା, ତାରୁଣ୍ୟର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା, ବୟସ ଗୁଡ଼ାକର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା । ଆମ ଦେଶର ଶହଶହ ଅଧ୍ୟାପକ ଅନ୍ତର ଭିତରେ ଯେଉଁ ଦୁରାରୋଗ୍ୟ ମୃତ୍ୟୁକୁ ଧରି ଉପରେ ଜଣେ ପରାକ୍ରମୀ ବିଦ୍ୱାନର ହସ ହସି ଆନନ୍ଦରେ ସମସ୍ତ କାଟି ଦିଅନ୍ତି, ନଶ୍ୱର ଜୀବନର ଦଣ୍ଡ ଆଉ ଲାତଗୁଡ଼ାକୁ ପଳାପଳ କରି ହଜମ କରିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି, ଏଠାରେ ସେହି ମୃତ୍ୟୁର କଥା କୁହାଯାଉଛି । ମୁଁ ଯାହାକୁ ବଦଳାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି, ମୁଁ ନିଜେ ତାହାର ଶୋଭାସଦନଟା ଭିତରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ ମୁଁ ତାକୁ ବଦଳାଇ ପାରିବି କିପରି ? ମୁଁ ସୃଜନଶୀଳ ହୋଇଥିଲେ ଯନ୍ତ୍ରଟା ସହିତ ଖାପଖାଇ ପାରିବି କିପରି ? ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ଏକ ସୁନ୍ଦରତର ଭବିଷ୍ୟତ ଲାଗି ଅଭିଳାଷ ରଖିଥିଲେ ଏହି ସଢ଼ା ବର୍ତ୍ତମାନଟା ଭିତରେ ଦାଇତାପଡ଼ ହୋଇ ବସିଯାଇ ପାରିବି କିପରି ? ହଁ, ହୁଏତ ପାରିବି, ମାତ୍ର ତା'ହେଲେ ମୋତେ ମୋର ଜୀବନଯାକ ଏକ ଦୁର୍ଦ୍ଦମ ଦୁଃଖକୁ ନେଇହିଁ ବାସ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଆପଣାର ଅଶକ୍ତତା-ଦ୍ୱାରା ଜୀବନଯାକ ଦହିହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏ ଘରେ ମୁଁ ଯାହାକୁ ଭର୍ତ୍ତା ବୋଲି ମାନୁନାହିଁ, ତାହାର ମହତ୍ତ୍ୱତଳେ ମୋତେ ସୁ-ଅନୁଗୃହୀତ ଖୁଣ୍ଟିଟିଏ ହୋଇ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଓ ଆପଣାର ଅନ୍ତଃଦୁଃଖଟି ଦ୍ୱାରା ଶୁଖି ଶୁଖି ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଅନେକ ଆଜିକାଲି ଏହି ଦୁଃଖକୁ ଯୁଗର ଦୁଃଖ ବୋଲି କହିଲେଣି । ଏପରି କହିବା-ଦ୍ୱାରା ବେଳେବେଳେ କିଞ୍ଚିତ୍ ଆଶ୍ୱାସନା ମିଳେ ସତ, ମାତ୍ର ଦୁଃଖଟି ଯେପରି ଥାଏ, ଠିକ୍ ସେହିପରି ରହିଯାଏ । ଆହ୍ୱାନଟିର ଜବାବ ଦେଇ ନପାରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଅର୍ଥାତ୍, ଆପଣାର ଆକାଂକ୍ଷା ଗୁଡ଼ିକର ଅସଲ ହୃଦସ୍ପନ୍ଦନକୁ ଚିହ୍ନି ତାହାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅନୁସାରେ

ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ନପାରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଦଶା ଲାଗି ରହିଥାଏ । ତା'ପରେ ଆମକୁ ନମିତ୍ତ କରି ପଦ ବଢ଼େ, ପାରିଶ୍ରମିକ ବଢ଼େ, ସୁଦୃଶ୍ୟ ବହିଃରମାନ ବଢ଼େ ; ସ୍ଥାନ ଓ ଉତ୍ତର ସ୍ଥାନ ଗୁଡ଼ାକ ପ୍ରବଳ ସମାରୋହରେ ଲାଗି ରହିଥାଏ । ତଥାପି ଭିତରେ ଜୀବନଗଛଟି ଖାଲି ଝାଉଁଳି ଝାଉଁଳି ଯାଉଥାଏ, ଆପଣା ଭିତରେ ତଥାପି ସମାହିତ ହୋଇ ପାରିନଥିବା ବିରୋଧଗୁଡ଼ାକ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଆୟତନର ଆକାର ଧାରଣ କରି ସଂସାରଗୁଡ଼ାକୁ ଖାଲି ଭେରେସା କରି ରଖିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥାନ୍ତି । ଅସଲ ସାହସଗୁଡ଼ାକ ଶୋଇ ରହିଥାନ୍ତି, ସ୍ଥବିରତା ସ୍ଥାଣୁତା ଭିତରେ ପ୍ରପଢିତ ହୋଇ ରହିଯାଏ, ଗୋଟାଏ ଯୁଗ ମାଟି ହୋଇଯାଏ ।

ଗୋଟାଏ ଯୁଗର ମୂଲ୍ୟବୋଧ କହିଲେ ପ୍ରକୃତରେ କ'ଣ ବୁଝାଏ । ଗୋଟାଏ ସମାଜର ମୂଲ୍ୟବୋଧ କହିଲେ କ'ଣ ବୁଝାଏ ? ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିର ମୂଲ୍ୟବୋଧ କହିଲେ ମଧ୍ୟ କ'ଣ ବୁଝାଏ ? ଯେଉଁସବୁ ମୂଲ୍ୟ ବିଷୟରେ ମୁଁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପଢ଼ିଛି ଓ ଯେଉଁଗୁଡ଼ିକର ମୁଁ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଛି, ସେଇଗୁଡ଼ାକ ମୋ'ର ମୂଲ୍ୟ ନା ଯେଉଁ ମୂଲ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ମୁଁ ନିତିଦିନର ଜୀବନ ଓ ନିତିଦିନର ସମ୍ବନ୍ଧ ଗୁଡ଼ିକରେ ବଞ୍ଚୁଛି, ସେଇଟି ହେଉଛି ଅଧିକ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ମୋ'ର ମୂଲ୍ୟ ? ମୁଁ ରାତିରେ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିବା ସମୟରେ ଯେଉଁ ମଞ୍ଚାଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଚଢ଼େ ବା ଡେଣା ଲଗାଇ ଯୋଉସବୁ ଆକାଶକୁ ଉଡ଼ି ପଳାଇଯାଏଁ, ସେଇଟା ମୋର ମୂଲ୍ୟ, ନା ଯେଉଁ ସବୁ ମୂଲ୍ୟକୁ ମୋ'ର ବିବେକ ଅଥବା ଅବିବେକ ବାସ୍ତବ ବୋଲି କହୁଥାନ୍ତି, ବାସ୍ତବ ବୋଲି ଭଜୁଥାନ୍ତି ଓ ବାସ୍ତବ ବୋଲି ବଞ୍ଚୁଥାନ୍ତି, ଅଧିକ ଯଥାର୍ଥତଃ ସେହିଗୁଡ଼ାକ ହେଉଛି ମୋ'ର ମୂଲ୍ୟ ? ଆପଣାର ଜୀବନରେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ଆମେ ଅନେକେ ଯେଉଁଟାକୁ ଅସୁଖ ପାଉଥାଉ, ସେହି ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭିତରେ ଆସି ପଡ଼ିଯାଉ । ଯନ୍ତ୍ରର ଚଟାପଇଟା ହୋଇଯାଉ । ଯନ୍ତ୍ରର ପ୍ରସାଦ ପାଇ, ଯନ୍ତ୍ରର ମୁକାମ ଦେଇ ଘରକୁ ଯାଉ । ଏବଂ ଜୀବନରେ ଅନେକ ଦୁଃଖକୁ ନେଇ ବୁଲିବାରେ ଲାଗିଥାଉ । ସଫଳତା ପରେ ସଫଳତା ଆସେ, କେତେ କ'ଣରେ ଭୂଷିତହୋଇ ଆମେ ସର୍ବାଙ୍ଗ ସୁନ୍ଦର ପରି ଦେଖାଯାଉ, କେତେ ଯୁଦ୍ଧ ଲଢ଼ି କେତେ ଦିଗ୍‌ବିଜୟରେ ହୁଙ୍କି କରି ରହିଥାଉ । ତଥାପି ଆମ ଭିତରେ କେଉଁଠି କ'ଣ ସତେଅବା ଘାରି ଜଖମ ହୋଇ ରହି ଯାଇଥାଏ, ଆମର ଅସଲ ମୁହଁଟିକୁ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିଥାଏ, ଆମ ଜୀବନର ଅସଲ ଯୋଦରଟି ପାଖରେ ଆମକୁ ବୈରି କରି ରଖିଥାଏ, ଅସଲ ଯୁଦ୍ଧଟି ବେଳକୁ ଆମକୁ ସତେଅବା ଲୁଚାଇ ଲୁଚାଇ ରଖିଥାଏ ।

'ବସ୍ତୁର ଆଲୋଚନା' ଗୋଲୋକ ବାବୁଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ପ୍ରବନ୍ଧ-ପୁସ୍ତକ, ତାଙ୍କର ନିଜ ଆଖି ଏବଂ ନିଜର ହୃଦୟକୁ ଯଥା-ସମ୍ଭବ ଅବିମିଶ୍ର ଏକ ରଙ୍ଗରେ

ପ୍ରତିଫଳିତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିବା ଏକ ପ୍ରବନ୍ଧ-ପୁସ୍ତକ । ମନେ ହେଉଛି, ଏହି ପୁସ୍ତକଟିକୁ ସିଏ କାହାରିପାଇଁ ଲେଖିନାହାନ୍ତି, ନିଜ ପାଇଁ ଲେଖିଛନ୍ତି ; ନିଜର ଅବଧାରଣାପାଇଁ ଲେଖିଛନ୍ତି । ଶିଶୁମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଲେଖିନାହାନ୍ତି, ପୌଢ଼ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଲେଖିନାହାନ୍ତି, ଅଥବା କଲେଜରେ ପାଠ ପଢ଼ୁଥିବା ପିଲାଙ୍କ ଲାଗି ବି ଲେଖି-ନାହାନ୍ତି । ସେ ଏହି ପୁସ୍ତକଟିର ମୁଖବନ୍ଧରେ ଲେଖିଛନ୍ତି ; "ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟ ମୁକୁଟ ପାଇଁ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ, ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଏ ତା'ର ତେଲ, ଲୁଣ, ତଣ୍ଡୁଳ ପାଇଁ ।" ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଆମେ ଅସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ଏହି କଥାଟି କହିଆସିଛୁ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ତେଲ, ଲୁଣ ଓ ତନ୍ଦୁଳର ଯେତିକି ମାଣ ଭରି ସାରିଥାଏ, ସେଇମାନେ କ'ଣ ଅସାଧାରଣ ମଣିଷ ? ଏବଂ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ସେ ସବୁ ଭରି ନଥାଏ ବା ହୁଏତ ମନୁଷ୍ୟକୃତ ନାନା କାରଣରୁ ଭରି ପାରୁ ନ ଥାଏ, ସେଇମାନେ କ'ଣ ସାଧାରଣ ମନୁଷ୍ୟ ? ଅନ୍ତତଃ ଆମ ଦେଶରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଆମର ଏହି ପ୍ରଚଳିତ ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ଘଟଣାଟା ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସତେଅବା ପ୍ରାୟ ଓଲଟା ହୋଇ ରହିଆସିଛି । ଆମ ଦେଶରେ ଅସାଧାରଣ ଲୋକମାନେ ହିଁ ତେଲ, ଲୁଣ ଓ ତଣ୍ଡୁଳ ଲାଗି ସେମାନଙ୍କର ବ୍ୟସ୍ତ ରହିବାର ପର୍ଯ୍ୟାୟଟା କଟିଯିବା ମାତ୍ରକେ କଳେ-ବଳେ କୌଶଳେ ଆହୁରି ଅଧିକ ତେଲ, ଲୁଣ ଓ ତଣ୍ଡୁଳ ଲାଗି ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି ; ଆପଣାଠାରୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଅଧିକ ଅଛି, ନିଜକୁ ସେମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ଅଧମ ଓ ହତଭାଗ୍ୟ ବୋଲି ଭାବୁଥାନ୍ତି । ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ତଥାକଥିତ ସାଧାରଣ ସ୍ତରରେ ଥାଆନ୍ତି, ହୁଏତି ସେହିମାନେ ହିଁ ଅଳପ ତେଲ, ଅଳପ ଲୁଣ ଏବଂ ଅଳପ ତଣ୍ଡୁଳକୁ ଯଥାଭାଗ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିନେଇ ଅନ୍ତତଃକୁ ପ୍ରକୃତରେ ମନ ବଳାନ୍ତି ; ମନ ଅଛି ବୋଲି ଦେଖାଇ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ବା ସଭା କରି କହନ୍ତିନାହିଁ, ପ୍ରକୃତରେ ମନ ବଳାନ୍ତି । ଟଙ୍କା ଦେବାକୁ ମନ ବଳାନ୍ତି, ଟଙ୍କା ପାଇବାକୁ ମନ ବଳାନ୍ତି ; ହୃଦୟ ଚହ୍ଲିବାକୁ ମନ ବଳାନ୍ତି, ଆହା ବୋଲି କହିବାକୁ ମନ ବଳାନ୍ତି, ସହ-ଅନୁଭବକୁ ମନ ବଳାନ୍ତି, ଔଷଧକୁ ମନ ବଳାନ୍ତି, ପରବକୁ ମନ ବଳାନ୍ତି, ପଡ଼ଶାକୁ ମନ ବଳାନ୍ତି, ସେହି ଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ମୁକୁଟ ବୋଲି ଘେନନ୍ତି । ଆଉ ଅସାଧାରଣ ଲୋକେ ସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତି, ଧର୍ମ ସେବା ବା ଅସେବା ଯାହାକିଛି କରୁଥାନ୍ତି, ସବୁଥିରେ ଖାଲି ଅଧିକ ତେଲ, ଅଧିକ ଲୁଣ ଓ ଅଧିକ ତଣ୍ଡୁଳ, ଲାଗି ମନ ବଳାଇ-ବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି, ସବୁଠାରେ କେବଳ ବ୍ରାହ୍ମଣର ଭାଗଟାକୁ ମାଡ଼ି ବସିବାକୁ ହିଁ କଳବଳ ହେବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ବଡ଼ ଦୁଃଖରେ କାଳାତିପାତ କରନ୍ତି ।

'ବସ୍ତୁର ଆଲୋଚନା'ରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଧଳ ପ୍ରଧାନତଃ ଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିଛନ୍ତି । ସିଏ ତାଙ୍କ ଜୀବନଟାଯାକ ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ କଟାଇଛନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍

ଶିକ୍ଷାବିଭାଗରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ଏ କଲେଜରୁ ସେ କଲେଜ ଓ ଏ ବିଭାଗରୁ ସେ ବିଭାଗ ଏମିତି ସେ କେତେ କଲେଜ ଓ କେତେ ବିଭାଗ ବୁଲିଛନ୍ତି । ତଥାପି ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଏକ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଅବଶ୍ୟ ରହିଛି । ଅର୍ଥାତ୍, ଆମ ଦେଶରେ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଯାହା କରନ୍ତି ନାହିଁ, ଅଧ୍ୟାପକ ଧଳ ତାହା କରିବା ଲାଗି ମନ କରିଛନ୍ତି । ଆମ ଦେଶରେ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କୁ ସଭା ଓ ଖବରକାଗଜ ମାନଙ୍କରେ ଅନେକ ସମୟରେ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ବୋଲି କୁହାଯାଇଥାଏ । ଯେଉଁମାନେ ପାଠ ପଢାନ୍ତି, ସେମାନେ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ନୁହନ୍ତି; ଯେଉଁମାନେ ଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତି, ସେଇମାନେ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ । ଏମାନେ ଶିକ୍ଷାର ସାଧାରଣ ସମସ୍ୟାଟି ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତି, ଏହି ସମସ୍ୟା ଗୁଡିକର ସମାଧାନ କରିବା ଲାଗି ସେମାନେ ବାଟ ଖୋଜନ୍ତି, ଶିକ୍ଷାରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣନ୍ତି । ଅଧ୍ୟାପକ ଯନ୍ତ୍ରଟିକୁ ଚଳାଏ, ସିଲାବସ୍‌ଟିକୁ ଚଳାଏ, ପରୀକ୍ଷାଗୁଡାକର ନାଟକରେ ଅନୁଚର ଅଥବା ପାର୍ଶ୍ୱଚରର ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରେ । ପୁରୁଣାଟି ଦ୍ୱାରା ଉପକୃତ ହେଉଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସିଏ ସେହି ପୁରୁଣାଟି ଭିତରେ ହିଁ ଆପଣାର ସ୍ଥାନ ଓ ପଦଟିକୁ ପକ୍‌କା କରି ରଖିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ଯୋଗକୁ ହେଉ ଅଥବା ଦୁର୍ଯୋଗକୁ ହେଉ ଆମ କଲେଜମାନଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ଅଧ୍ୟାପକ, ହୁଏତ ପ୍ରାୟ ସବୁ ଅଧ୍ୟାପକ, କେବଳ ଏତିକି କରିବାକୁ ହିଁ ନିରାପଦ ମଣନ୍ତି । ସେମାନେ ଦାଣ୍ଡରେ ନାଚିବାକୁ ଆସନ୍ତି, ଦାଣ୍ଡରେ ନାଚି ଚାଲିଯାଆନ୍ତି । ପିଣ୍ଡା ଉପରକୁ ଉଠି କୁଶଳ ପୁଚ୍ଛିବାକୁ କମ୍ପା କୁଶଳ ଇଚ୍ଛିବାକୁ ମଧ୍ୟ ହୁଏତ ଆପଦ ବୋଲି ଗଣନ୍ତି । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୋଲୋକବାବୁ ଏକ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଥିଲେ । ସେ ଆପଣାର ବିଦେଶ ଅଧ୍ୟୟନ ସମୟରେ ଅବଲୋକନର ଯେଉଁ ନୂଆ କାଠିଟିକୁ ପାଇଥିଲେ, ଏଠି ନିଜ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ସେହି କାଠିଟି ଅନୁସାରେ ବିଦ୍ୟା ଓ ଅବିଦ୍ୟା ଗୁଡାକର ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ ଗୁଡାକୁ ସେ କଳିବାର ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ଏହି କଳନାରେ ପ୍ରାୟ ସବୁବେଳେ ଯାହା ହୋଇଥାଏ, ଏଥିରେ ଥିବା ଅସଙ୍ଗତି ଓ ଅନାବଶ୍ୟକତାଗୁଡାକ ହିଁ ସବାଆଗ ତାଙ୍କ ଆଖିରେ ପଡିଥିଲା । ଆମ ଶିକ୍ଷାଘରମାନଙ୍କରେ ସେହି ଅନାବଶ୍ୟକତା ଓ ଅସଙ୍ଗତି ଗୁଡାକ ଏବେ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ବ୍ୟବସ୍ଥା ବୋଲି ଚାଲୁଥିବା ଏହି ଶୋଭାମୟ ସମଗ୍ର ଅବ୍ୟବସ୍ଥାଟି ଭିତରେ ରହିଛି, ଆମକୁ ଦାନାପାଣି ଯୋଗାଉଛି, ଏହି ନବ୍ୟୁଙ୍କିଆଙ୍କ ଦେଶରେ ଆମକୁ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ କରି ରଖିଛି, ଆଖି ନଥିବା ଅନେକଙ୍କ ଭିତରେ ରଙ୍ଗ-ରଙ୍ଗର ପ୍ରଚକ୍ଷୁ ପିନ୍ଧି ସୁଆଗିଆ ପଞ୍ଝୁରିଗୁଡିକ ଭିତରେ ଆମକୁ ଶୁଆସାରି କରି ରଖିଛି । ଏ ଗୁଡାକ ବିଷୟରେ ଗୋଲୋକ ବାବୁ ଭାବିଲେ ଓ ଲେଖିଲେ, ଏହାହିଁ କମ୍ ସାହସର କଥା ନୁହେଁ । ସିଏ ଲେଖିଛନ୍ତି "ଦୁନିଆରେ ପ୍ରକୃତ ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ ଝୁଙ୍କ ଯେଉଁଠି ଯେତେ କମ୍, ସେଠି ନାଁ ପଛରେ ଡିଗ୍ରୀ ଲେଖିବାର ଝୁଙ୍କ ସେତେ ବେଶୀ (ପୃଷ୍ଠା-୩୪) ପୁନଶ୍ଚ ଗବେଷଣାରେ ଆନ୍ତରିକତାର ପରୀକ୍ଷା ହେଉଛି

ପ୍ରମୋଶନ୍‌ର ପ୍ରତ୍ୟେହନାକୁ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ନିଷ୍ଠାର ସହ ଭାବରେ ଗବେଷଣା କରିଯିବା ଓ ନୂତନ ତଥ୍ୟ ଆବିଷ୍କାର କରିବା ।" (ପୃଷ୍ଠା-୩୭) ଏହି ବିଶ୍ୱାସଗୁଡ଼ାକ ଅଧ୍ୟାପକ ଧଳାଙ୍କୁ ହୁଏତ ଅନେକ ଦୁଃଖରେ ତପ୍ତ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଦେଇଥିବ । କାରଣ, ତତ୍ତ୍ୱର ଅସାରତା ବିଷୟରେ ଯିଏ ଗୋଟାଏ ପୂରା ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଛନ୍ତି, ତାହାଙ୍କୁ ହିଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଚକ୍ର ଭିତରେ ପଡ଼ି କେତେ ଆନ୍ତରିକତା ସହିତ କେତେ ପିଲାଙ୍କୁ ଡିଗ୍ରୀ ଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ଆଉ ଏକ ବିହାରର ବା ବିଭାଗର ତୁଳନାରେ ଆମ ବିହାର ପିଲାଏ ଅର୍ଥାତ ମୋ'ର ଛାତ୍ରମାନେ ପରୀକ୍ଷାରେ କିପରି ଅଧିକ କୃତିତ୍ୱ ଅର୍ଜ୍ଜନ କରିବେ, ସେଥିଲାଗି ତାଙ୍କୁ ହୁଏତ କେତେକେତେ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଭାଗୀ ହେବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ଆମ ଭିତରେ ଅନେକେ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କିଛି ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ କେବଳ କଥା କହନ୍ତି, ସଜାଇ କଥା କହନ୍ତି; ସେମାନେ କେବେହେଲେ ଦୁଃଖ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଏମିତି ସମର୍ଥ ଜନ ଯେମିତି ସବୁକାଳରେ ଅଧିକତର ସଂଖ୍ୟାରେ ଥିଲେ ଧରିତ୍ରୀକୁ ସରି ମନେ କରି ଆସୁଥିଲେ, ଏ ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ସେହିମାନେ ହିଁ ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ସର୍ବାଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ରହିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଅଧ୍ୟାପକ ଧଳା ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମନରେ ସ୍ୱପ୍ନ ଥିଲା, ସ୍ୱପ୍ନ ପଛରେ ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ ଥିଲା; ନିଜର ଦେଶକୁ ନେଇ, ସେହି ଦେଶରେ ମଣିଷର ଭବିଷ୍ୟକୁ ନେଇ ସେ କେତେ କ'ଣ ସୌଧର କଳ୍ପନା କରୁଥିଲେ, ସେଗୁଡ଼ାକ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ବି କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କାଳାବଶ୍ୟକତାର ପ୍ରକୋପ ଦ୍ୱାରା ତାଡ଼ିତ ହୋଇ, ସିଏ ଯୋଉଗୁଡ଼ାକ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁନଥିଲେ, ସେହିଗୁଡ଼ାକ ଭିତରେ ହିଁ ଗୁରେଇ ଗୁରେଇ ହୋଇ ରହିଥିଲେ, ଆପଣ ତା'ର ତହିଁଟିକୁ ସିଏ ସେହି ଅନଭିଳଷିତ ଉପରଟି ଉପରେ ମଡାଇ ରଖିଥିଲେ । ଏବଂ ଦୁଃଖ ପାଉଥିଲେ । ଆପଣା ଜୀବନର ଏହି ନିର୍ମମ ବିରୋଧଟି ଲାଗି ସେ ଦୁଃଖ ପାଉଥିଲେ । ଆପଣା ସହିତ ଯେଉଁ ମିତ୍ରତା ସମ୍ଭବ ହେଲେ ମଣିଷ ଜୀବନରେ ଯେଉଁଠି ରହିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଆତ୍ମସ୍ଥ ହୋଇ ରହେ, ସ୍ୱପ୍ରତିଷ୍ଠ ହୋଇ ରହେ, ଉକ୍ତ ବିରୋଧଟି ସକାଶେ ଅଧ୍ୟାପକ ଧଳା ସେହି ମିତ୍ରତାଟିକୁ ସମ୍ଭବ କରି ପାରିନଥିଲେ । ତେଣୁ ଆପଣା ଭିତରେ ରହିଥିବା ଅମିତ୍ରଟିର ଭାରରେ ସଂକ୍ରାମିତ ହୋଇ ରହିଥିଲେ ।

'ତାଜମହଲର ଦେଶେ' ଅଧ୍ୟାପକ ଧଳାଙ୍କର ଏହି ଅନ୍ତଃ-ଦୁଃଖର ଗୋଟିଏ ଗାଥା । ବହିଟିର ଶେଷଆଡ଼କୁ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି. "ଆଜି ଦୁନିଆରେ କେବଳ ବିଶ୍ୱାସ ହିଁ ମଣିଷର ଲୋଡ଼ା, ନଚେତ୍ ପ୍ରତାରଣା ଓ ଅବିଶ୍ୱାସର ଅନ୍ଧ ଭିତରେ ସମସ୍ତେ ଅନ୍ଧ ହୋଇ ରହିବେ ।" (ପୃଷ୍ଠା-୧୬୧) ମାତ୍ର ବହିଟିର ଆରମ୍ଭ ଆଡ଼କୁ ତାଙ୍କ ଭିତରର ଦୁଃଖୀ ମନଟି ତଥାପି ଏହି ଅନ୍ତଃବିରୋଧର କଥାଗୁଡ଼ିକୁ କହି ଆପଣାକୁ

ଧରି ପକାଇ ଦେଇଛି; "ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ଅତି ସହଜରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାର ଗୋଟାଏ ଆନ୍ତରିକ ଦୁର୍ବଳତା ମୋ'ର ଅଛି । ମୋ'ର ଧାରଣା ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସ ନକରିବା ମନୁଷ୍ୟତାର ଅପମାନ । କିନ୍ତୁ ଅସ୍ଥାନରେ ଏହି ବିଶ୍ୱାସକୁ ଢାଳିଦେଲେ ଫଳ କେବଳ ଆତ୍ମହତ୍ୟା ହିଁ ହୋଇଯାଏ ।" (ପୃଷ୍ଠା-୩୬) ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ହେଉଛି ଏକ ଜୀବନ-ରୀତି, ସଂସାରରେ ଖିଅ ଲଗାଇବାର ଏକ ଅନ୍ତଃପ୍ରେରିତ ସ୍ୱାଭାବିକ ରୀତି । ସ୍ଥାନ ଅସ୍ଥାନ ବାଛି ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ଅଥବା ନ କରିବା ବିଷୟରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କରିବାଟା ଗୋଟାଏ ଅନ୍ୟ ବଣିକ ବା ବ୍ୟାପାରିକତାର ସଙ୍କେତ ଦିଏ ସିନା, ମାତ୍ର ବିଶ୍ୱାସକୁ ନେଇ ବଞ୍ଚିବାର ଜିଦ୍‌ଟିର ଆଦୌ କୌଣସି ସୂଚନା ଦିଏ ନାହିଁ । ଏବଂ ବ୍ୟାପାରିକତା ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିରୋଧରେ ହିଁ ଦଗ୍ଧ ହେବାକୁ ପଡ଼ୁଥାଏ । ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା ମଣିଷ ସଂସାରରେ ସବୁ ଯୁଗରେ ହାରିଛି, ମାତ୍ର ତଥାପି ସେ ସବୁ ଯୁଗରେ କେବଳ ଜିତି ହିଁ ଆସିଛି; ଆପଣାର ଅନ୍ତଃବିରୋଧଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ସେ ବିଜୟ ହାସଲ କରିପାରିଛି । ଆପଣାର ଅନ୍ତରକୁ ସେ ନିଜର କରିନେଇ ପାରିଛି । ତେଣୁ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀକୁ ମଧ୍ୟ ନିଜର କରିଦେଇ ପାରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟତା କେବଳ ତାହାର ଅଛି । ସାହିତ୍ୟ, ଅଧ୍ୟାପନା—ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଜୀବନ-ଧର୍ମ ହିସାବରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛନ୍ତି ବିଶ୍ୱାସର ଧର୍ମ । ସତତ ଅଧିକ ବ୍ୟାପକ ହେବା ଓ ସତତ ଅଧିକ ଗଭୀର ହେବା ହେଉଛି ଏହି ଧର୍ମର ରୀତି । ଏକ ଅନ୍ୟ ସଂସାରର ରୀତି—ଏହାପରେ ଆସୁଥିବା ଏକ ନୂତନ ସଂସାରର ରୀତି ।

୩ । ୫ । ୭୬

[ପ୍ରଫେସର ଧଳ ସ୍ମରଣିକା, ଭୁବନେଶ୍ୱର, ୧୯୭୮]

ପୋଥି ବାହାରେ ବି ପୃଥିବୀ ଅଛି

ଆମ ପୃଥିବୀରେ ଏପରି ଅନେକ ମଣିଷ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ପୋଥିକୁ ହିଁ ସଂସାରର ପବିତ୍ରତମ ପଦାର୍ଥ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ହୁଏତ ସବୁ ଛାଡନ୍ତି, ମାତ୍ର ପୋଥିକୁ କେବେହେଲେ ଛାଡ଼ି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ପୋଥିକୁ କାଖରେ ଯାକି ବୁଲୁଥାନ୍ତି । ମୁଣ୍ଡରେ ମୁଣ୍ଡାଇ ବୁଲୁଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ପୋଥିକୁ ପୂଜା କରନ୍ତି ।

ସେମାନେ ଏହି ପୋଥିକୁ ହିଁ ଆଶ୍ରା କରି ରହିଥାନ୍ତି । ସେହି ପୋଥିକୁ ଦେଖି ହିଁ ଭଲ ଆଉ ମନ୍ଦକୁ ବୁଝିଥାନ୍ତି । ପୋଥିରେ ଲେଖା ହୋଇ ରହି ନ ଥିଲେ ସେମାନେ ସଂସାରରେ କିଛି ହେଲେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତିନାହିଁ । ପୋଥିକୁ ପଢ଼ି ନିଜକୁ ବୁଝନ୍ତି, ପୋଥିକୁ ପଢ଼ି ଆପଣାକୁ ପଢନ୍ତି । ପୋଥି ଭିତରୁ ହିଁ ଆପଣାର କଳନା କରନ୍ତି, ମଣିଷର କଳନା କରନ୍ତି ଓ ଜୀବନର କଳନା କରନ୍ତି । ହଁ, ସେହି ପୋଥିରୁ ଅନେକ ସମୟରେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ହିଁ କଳନା କରିବାକୁ ମନ କରନ୍ତି ।

ପୋଥି ବାହାରେ ବି ପୃଥିବୀ ରହିଛି । ପୋଥି ଭିତରେ ଯେତେ ନାହିଁ, ପୋଥି ବାହାରେ ତାହାର ଅନେକ ଗୁଣ ଅଧିକ ରହିଛି । ପୋଥିକୁ ହିଁ ପସରା କରି ଧରିଥିବା ମଣିଷମାନେ ଯାହା କହୁଥାନ୍ତୁ ପଛକେ, ପୋଥି ଅନୁସାରେ ଦିନ ହେଉନାହିଁ କି ରାତି ହେଉନାହିଁ କି ସିନ୍ଧୁରୀ ବି ଫାଟୁନାହିଁ । ପୋଥି ଗୁଡ଼ାକର ମଧ୍ୟଦେଇ ଆଦୌ ସତ ଆଉ ମିଛର ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେଉନାହିଁ । ପୋଥି ଭିତରେ ପଶିଥିବା ମଣିଷ ଯେତେଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଖି ପାରୁଛି, ପୋଥି ମାଡ଼ିନଥିବା ମଣିଷ ତା'ଠାରୁ ହୁଏତ ଆହୁରି ଅନେକ ଅଧିକ ଦୂରକୁ ଦେଖି ପାରୁଛି, ଆହୁରି ଅନେକ ଅଧିକ ସାହସ କରି ପାରୁଛି, ଅଧିକ ଭଲ ପାଇ ପାରୁଛି, ଅଧିକ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରୁଛି । ଅଧିକ ଆଗକୁ ଯେମିତି ଦେଖି ପାରୁଛି, ଅନେକ ଗଭୀରକୁ ମଧ୍ୟ ସେମିତି ଦେଖି ପାରୁଛି । ପୋଥି ସେହି ଉଚ୍ଚତାକୁ ଓ ସେହି ଗଭୀରତାକୁ ମାପିବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । କେତେ ଅକଳର ହୁନ୍ଦର ମେଲିଦେଇ ସିଏ ତାହାକୁ ମାପିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା

କରୁଛୁ । ତା'ର ବାଡ଼ ଗୁଡ଼ାକ ଯେତକ ଯାଏ ପାଉଛୁ, ସିଏ ସେତକକୁ ଖର୍ଚ୍ଚି-ଭୁର୍ଚ୍ଚି କେତେ ସହାଗରେ ସାରମର୍ଜି କରି ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛୁ । ତଥାପି ତାର କଳନା ପାଉନାହିଁ, ତାର ଅକଳ ପାଉନାହିଁ ।

ଆମ ପୋଥିଗୁଡ଼ାକର ବାହାରେ ବି ଅନେକ ମଣିଷ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ସବୁକଥାକୁ ଆମେ ଯେ ଆମ ପୋଥି ଭିତରେ ଜବତ କରି ରଖି ସାରିଲୁଣି, ସେକଥା ମୋଟେ ନୁହେଁ । ଗଦା ଗଦା ହୋଇ ଲେଖା ହେଉଥିବା ଆମର ପୋଥିଗୁଡ଼ାକ ହୁଏତ ସେମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ କିଛି ଜାଣି ନାହାନ୍ତି । ତେଣୁ ହୁଏତ କିଛିହେଲେ ବି ଲେଖି ପାରିନାହାନ୍ତି । ହୁଏତ କେବଳ ଆପଣାର ଅହଙ୍କାରଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ ଲେଖି ରଖିଛନ୍ତି, ଦର୍ପଣଗୁଡ଼ାକ ଉପରେ କେବଳ ଆପଣାର ମୁହଁଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ ହୁଏତ ଏତେବଡ଼ କରି ଦେଖିଛନ୍ତି । ଏହି ମୋହଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ ସତ୍ୟ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । କେତେ କୋଳାହଳ କରି ବାହାରିଛନ୍ତି । ସଂସାର ଦେଖିବାକୁ ଯାଇ କେବଳ ଆପଣାର ଏକାନ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ରତାକୁ ଏତେବଡ଼ କରି ଦେଖିଛନ୍ତି । ଗଭୀରକୁ ଭେଦ କରିବାକୁ ମନ କରି କେବଳ ପାଚେରିଗୁଡ଼ାକୁ ଦେଖିଛନ୍ତି । ଆପଣାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଯାଇ ଭୂତଗୁଡ଼ାକୁ ଦେଖିଛନ୍ତି ।

ସେଥିପାଇଁ ବେଳେବେଳେ ପୋଥି ଭିତରୁ ବାହାରିଆସି ପାରିଲେ ଯାଇ ଏହି ପୋଥିଗୁଡ଼ାକୁ ଯଥାର୍ଥ ଭବରେ ଚିହ୍ନି ହୁଏ । ଜୀବନର ଦର୍ପଣ ଉପରେ ଏହି ପୋଥିଗୁଡ଼ାକୁ ପଢ଼ିପାରିଲେ ହୁଏତ ଜୀବନର ଯଥାର୍ଥ ସମ୍ବାଦରୁ କିଛି ମିଳେ । ଏହି ପୋଥିଗୁଡ଼ାକ ଠିଆ କରି ରଖିଥିବା ପାଚେରିଗୁଡ଼ାକୁ ଡେଇଁ ପାରିଲେ ଯାଇ ଆପଣା ଗଭୀରର ପରିଚୟ ମିଳେ । ସିନ୍ଧୁ-ଦର୍ଶନ ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ଆପଣାର ଜନନୀରୂପଟିକୁ ଆବିଷ୍କାର କରିହୁଏ । ଆଗ ଏହି ଜୀବନକୁ ଦେଖି ତା'ପରେ ଯେଉଁମାନେ ପୋଥି ପାଖକୁ ଯାଆନ୍ତି ସମ୍ଭବତଃ ସେହିମାନେ ହିଁ ପୋଥିଦ୍ୱାରା ଲାଭବାନ୍ ହୁଅନ୍ତି । ମାତ୍ର ଯିଏ ପୋଥିଗୁଡ଼ାକର ସୂତ୍ରକୁ ମୁଖସ୍ଥ କରି ତାହାରି ଅନୁସାରେ ପୃଥିବୀଟାକୁ ଚିହ୍ନି ଓ ସଙ୍ଗୋଳି ବାହାରେ, ସିଏ ଖାଲି ବିଡ଼ମ୍ବିତ ହୋଇ ରହିଯାଏ । ତା' ଅକଳ ଭିତରର ଉଇଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ପୋଥି ଅଣ୍ଟେନାହିଁ ସତ, ମାତ୍ର ସିଏ ଯେଉଁ ଅଳପକୁ ସେହି ଅଳପ ହୋଇ ରହିଯାଏ । ଅଳପରେ ହିଁ ବୁଡ଼ା ହୁଏ । ତେଣୁ ବନ୍ଧୁଗଣ, ଚାଲ, ଆମେ ଜୀବନକୁ ସଙ୍ଗୀ କରି ପୃଥିବୀ ସହିତ ସଙ୍ଗାତ ବସି ପୋଥିର ବନସ୍ତ ଭିତରକୁ ମୃଗୟା କରି ଯିବ ।

ତା ୧୫-୬-୮୧
ଦୈନିକ 'ମାତୃଭୂମି'

ଯୁଦ୍ଧରହିତ ପୃଥିବୀ ଓ ମଣିଷ ସମାଜର ଶିକ୍ଷା

"Peace is not the absence of war, it is the virtue born of vigour of soul,"—Benedict Spinoza (୧)

ସୀତାହରଣରୁ ରାମାୟଣର ଅସଲ କାଣ୍ଡ ଅର୍ଥାତ୍ ଲଙ୍କାକାଣ୍ଡ ଲେଖା ହୋଇଥିଲା । ଚୌପଟି-ଖେଳରୁ ମହାଭାରତ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଥିଲା ।…ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରୀସ୍‌ର ଟ୍ରୋଜାନ୍ ଯୁଦ୍ଧ ଟ୍ରୟ୍‌ର ସୁନ୍ଦରୀ କନ୍ୟା ହେଲେନ୍‌ଙ୍କ ସକାଶେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ମିଶରର ରାଣୀ କ୍ଲିଓପେଟ୍ରାଙ୍କର ରୂପପ୍ରତିଭାରେ ବିଦଗ୍ଧ ହୋଇ ରୋମ୍ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସମ୍ରାଟ୍ ଜୁଲିଅସ୍ ସିଜର ସାଗର ଡେଇଁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ମାସିଡ଼ୋନିଆର ମହତ୍ତ୍ୱାକାଙ୍କ୍ଷୀ ରାଜକୁମାର ସିକନ୍ଦର ବିଶ୍ୱଜୟ କରିବାର ହରଣୀ ପଛରେ ଧାଇଁ ଧାଇଁ ସିନ୍ଧୁନଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାଡ଼ି ଆସିଥିଲେ । ମଣିଷର ଇତିହାସରେ ଯୁଦ୍ଧର ଅଭାବ ନାହିଁ, ଠିକ୍ ଯେମିତି ଧର୍ମପ୍ରଚାର ଓ ଧର୍ମବିସ୍ତାରର ଅଭାବ ନାହିଁ । ମଝିରେ ମଝିରେ ନିତ୍ୟନୈମିତ୍ତିକ ନାଗରିକ-ଜୀବନକୁ ଚହଲାଇ ଦେଇ ରାଜା ରାଜା ବା ରାଜ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ଭିତରେ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗି ରହି ନ ଥିଲେ ମଣିଷ ଜାତିର ଇତିହାସ ଲେଖିବାକୁ କେହି ଆଦୌ ମନ ବଳାଇଥାନ୍ତା କି ନାହିଁ, ସେ ବିଷୟରେ ସଂଶୟ କରିବାର ଯଥେଷ୍ଟ କାରଣ ରହିଛି ।

ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗେ କାହିଁକି ?, ଆମ ପୁରାଣ କହିବ, ଦେବତାମାନଙ୍କର ପାପଖଣ୍ଡନ ଲାଗି ଦୟାମୟ ଭଗବାନଙ୍କୁ ସେକାଳେ ଯୁଦ୍ଧ ଲଗାଇବାକୁ ହିଁ ପଡ଼ୁଥିଲା । ସ୍ୱର୍ଗରାଜ୍ୟରେ କେହି କୌଣସି ଗର୍ହିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପକାଉଥିଲା ତ ଅଭିଶାପ ନେଇ

ତାକୁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଧାମରେ ରାକ୍ଷସ ହୋଇ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଥରେ ନୁହେଁ, କଣ୍ଠୀର ବର୍ଗର ଅନୁସାରେ ଗୃହଗୃହ ଥର ଜନ୍ମ ନେବାକୁ ପଡୁଥିଲା । କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଅନୁରୋଧରେ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେତିକିଥର ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଅବତାର ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ, ଯୋଜନା ଅନୁସାରେ ରାକ୍ଷସ-ସଂହାର କରୁଥିଲେ ଓ ଭକ୍ତର ଉଦ୍ଧରଣ-କ୍ରମରେ ନିମିତ୍ତରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଏହି ଯୋଜନାର ପୂର୍ତ୍ତିଲାଗି ଯୁଦ୍ଧ ହେଉଥିଲା, ଭକ୍ତ ଓ ଭଗବାନର ଲୀଳା ପାରାୟଣ କରାଇବା ବ୍ୟତୀତ ଯୁଦ୍ଧଲାଗି ସେପରି ଅନ୍ୟକୌଣସି କାରଣ ହିଁ ନଥିଲା । ମାତ୍ର ଅତି ଦୁଃଖର କଥା, ଏ ଯୁଗରେ ପୁରାଣର ଏହି ଯୁକ୍ତି ଆମ କାହାରି ମନକୁ ପାଇବନାହିଁ । ଆମେ ପ୍ରତିବାଦ କରି ପଚାରି ବସିବା, ସ୍ୱର୍ଗବାସୀ ଭକ୍ତ ଓ ଭଗବାନଙ୍କର ଲୀଳାଭିନୟ ଲାଗି ଆମର ଏହି ମଣିଷର ପୃଥିବୀ ବାର ବାର ସମରଭୂଇଁରେ ପରିଣତ ହେବ କାହିଁକି ? ଆଧୁନିକ ଧର୍ମନୀତି ମଧ୍ୟ ଏହାର ଅନୁମୋଦନ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ହେବ । ସଂସାରରେ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିବାର କାରଣ ସଂସାରର ମଣିଷ ଭିତରେ ରହିଛି ବୋଲି ଏହା ଅତି ଜୋର ଦେଇ କହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବ ।

ଯଦି ଦୈତ୍ୟ ହିଁ ଯୁଦ୍ଧର କାରଣ ହୁଏ, ତେବେ ଏହି ଦୈତ୍ୟ ମଣିଷ ଭିତରେ ରହିଛି ଏବଂ ଏହି ଦୂଷିତ ଓ ଦୈତ୍ୟଗ୍ରସ୍ତ ମଣିଷ ଆପଣାର ଏକ ଜନ୍ମଗତ ମୂଳପ୍ରବୃତ୍ତିର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧ କରିଆସୁଛି—ଅନେକ ସମୟରେ ଯୁଦ୍ଧର କାରଣ ରୂପେ ଆମକୁ ଏପରି ପ୍ରମାଣ ମଧ୍ୟ ମିଳିଥାଏ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍ ଧର୍ମକଳ୍ପିତ ସୃଷ୍ଟିର ସେହି ପ୍ରଥମ ଯୁଗରେ ଆଦି-ପୁରୁଷ ଓ ଆଦି-ନାରୀ ଭଗବାନଙ୍କର ନିଷେଧ ନମାନି ଆପଣାକୁ କଳୁଷିତ କରି ପକାଇଥିଲେ । ଆଜି ମଧ୍ୟ ସେହି କଳୁଷ ଆଦି-ପିତାମାତାଙ୍କର ବଂଶଧରମାନଙ୍କ ଭିତରେ ରହିଛି । ମଣିଷ ପାପରେ ହିଁ ଜନ୍ମଲାଭ କରୁଛି, ପତିତ ମଣିଷ ଆପଣା ଜନ୍ମସିଦ୍ଧ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ଫାଶରେ ପଡ଼ି ସଂସାରରେ ଯୁଦ୍ଧ ଓ ଅନାଚାର କରିଆସୁଛି । ତେଣୁ ମଣିଷକୁ ମୂଳତଃ ମନ୍ଦ ବୋଲି ମାନି ନେଇଥିବା ଧର୍ମବିଚାର ଯୁଦ୍ଧକୁ ମଧ୍ୟ ଏକ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଦୁର୍ଯୋଗ ବୋଲି ମାନିନେବାର ପରାମର୍ଶ ଦେଉଛି । ଗତ ଶତାବ୍ଦୀରେ କେତେକ ସମାଜଶାସ୍ତ୍ରୀ ମଣିଷ ଭିତରେ ଏକ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଯୁଦ୍ଧପ୍ରବୃତ୍ତିର (War Instinct) ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ସଂଗ୍ରାମ ଓ ସଂହାର ଲାଗି ଯେଉଁ ମୂଳପ୍ରବୃତ୍ତି ମଣିଷ ଭିତରେ ରହିଛି (Intinct of Pugnacity), ତାହାହିଁ ମଣିଷ ଓ ତାର ସମାଜକୁ ବାରବାର ଯୁଦ୍ଧଭୂଇଁରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ କରାଇଛି ବୋଲି ସେମାନେ ମତ ଦେଇଛନ୍ତି (୨) ସିଗ୍‌ମୁଣ୍ଡ୍ ଫ୍ରଏଡ୍ କହନ୍ତି ଯେ ମଣିଷ ଭିତରେ ଜୀବନାଗ୍ରହ (Life Intinct) ପରି ମରଣାଗ୍ରହ (Death Instinct) ମଧ୍ୟ ଏକ ମୂଳପ୍ରବୃତ୍ତି ହୋଇ ରହିଛି । ଏହି ମରଣାଗ୍ରହ ଦ୍ୱାରା

ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ମଣିଷ ବୈର, ଦ୍ୱେଷ ଓ ହତ୍ୟା ପ୍ରଭୃତିର ଆଚରଣ କରୁଛି ଓ ସାମୂହିକ ଜୀବନସ୍ତରରେ ଏହି ପ୍ରବୃତ୍ତି ଯୁଦ୍ଧ ରୂପେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରୁଛି ।

ଗତ ଶତାବ୍ଦୀର ଇଉରୋପୀୟ ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ଗଭୀର ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିବା ଚାର୍ଲସ୍ ଡାର୍‌ଉଇନ୍‌ଙ୍କର ବିବର୍ତ୍ତନ-ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ମର୍ମତଃ ଯାହା ହୋଇଥାଉ ନା କାହିଁକି, ଡାର୍‌ଉଇନ୍‌ଙ୍କୁ ବାନା କରି ବିଚାରର ଶିବିର ଗଢ଼ିଥିବା ଡାର୍‌ଉଇନ୍‌ବାଦୀମାନେ ଆଧୁନିକ ଜଗତକୁ ଯୁଦ୍ଧର ନିଶା ଖୁଆଇବାରେ କମ୍ ସାହାଯ୍ୟ କରିନାହାନ୍ତି । ଜୀବନ-ସଂଗ୍ରାମକୁ ଡାର୍‌ଉଇନ୍ ଜୀବସଂସାରର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଓ ସହଯୋଗ—ଏହି ଦୁଇଟି ମାର୍ଗ ଅବଲମ୍ବନ କରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଣୀ ଆପଣାର ଜୀବନ-ସଂଗ୍ରାମରେ ବ୍ୟାପୃତ ହୋଇଥାଏ । ଯେକୌଣସି କାରଣରୁ ହେଉ ପଛକେ, ଡାର୍‌ଉଇନ୍‌ବାଦୀମାନେ ସହଯୋଗକୁ ଗୌଣ କରି ରଖି ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ମାର୍ଗଟିକୁ ହିଁ ସମଗ୍ର ଡାର୍‌ଉଇନ୍‌ବାଦ ବୋଲି ପ୍ରଚାର କଲେ । ସାମାଜିକ ସ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଯୁକ୍ତିର ପ୍ରୟୋଗ କରି ସେମାନେ କହିଲେ ଯେ ତିଷ୍ଠି ରହିବାକୁ ହେଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ଅନ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀମାନଙ୍କ ସହିତ ନିରନ୍ତର ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ, ଜାତୀୟତାବାଦ ଓ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ଉଗ୍ର ସମର-ଅଭିଯାନଗୁଡ଼ିକୁ ଏହି ବିଚାରକମାନେ ଅନେକ ଦାର୍ଶନିକ ବଳ ଯୋଗାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଆମେରିକାର ଉଇଲିଅମ୍ ସମ୍‌ନର୍ କହିଚନ୍ତି ଯେ ମଣିଷ ମଣିଷ ଓ ଜାତି ଜାତି ଭିତରେ ବଞ୍ଚିରହିବା ଓ ବିକାଶ କରିବା ଲାଗି ଯେଉଁ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ହୋଇ ପଡ଼େ, ସେଥିରୁ ହିଁ ଯୁଦ୍ଧ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । (୩) ଅଷ୍ଟ୍ରିଆର ଜଣେ ସମାଜଶାସ୍ତ୍ରୀ ଯୁକ୍ତି ଦେଖାଇଚନ୍ତି ଯେ, ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ହେଲେ ଗୋଟିଏ ଜାତିକୁ ଅନ୍ୟ ଏକ ଜାତିପ୍ରତି କେବଳ ଘୃଣା ହିଁ ପୋଷଣ କରିବାକୁ ହୁଏ, ଏବଂ ତାହାର ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ ଜାତି ଜାତି ଭିତରେ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗେ (**Rassenkampt**) । ସମାଜ-ଜୀବନର ଆଲୋଚନା କରିଥିବା ଜଣେ ଜର୍ମାନ ସମରାଧ୍ୟକ୍ଷ ବୋଧହୁଏ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଏହି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣଟିର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିଚନ୍ତି । "ଯିଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ଭିତରେ ଅଧିକ ବଳବାନ୍ ପ୍ରମାଣିତ ହେବ, କେବଳ ସେହି ବଞ୍ଚିରହିବ—ଏହା ହେଉଚି ପ୍ରକୃତିର ନିୟମ । ଅର୍ଥାତ୍ ବଳ, ପରିଶ୍ରମ ଓ ଜୀବନଦକ୍ଷତା ହିଁ ଜୀବକୁ ବିଜୟୀ କରାଇବ । ଯିଏ ଦୁର୍ବଳ, ତାକୁ ହଟିଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ତାକୁ ନଷ୍ଟ କରିଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏହି ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ ନିୟମଟି ମଣିଷ ଉପରେ ବି ଲାଗୁ ହୋଇପାରିବ । ବ୍ୟକ୍ତି ହିସାବରେ ମଣିଷ ପରିବାର, ବଂଶ, ଗୋଷ୍ଠୀ ବା ଜାତି ଯେଉଁଠି ରହିଥାଉ ପଛକେ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ତଥା ସାମାଜିକ ଉଭୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାକୁ ଏହି ନିୟମର ଅଧୀନ ହୋଇ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।" (୪)

ମଣିଷ ମୂଳତଃ ମନ୍ଦ ଓ ଦୂଷିତ, କାରଣ ସେ ଭଗବାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଭିଶପ୍ତ, କାରଣ ସେ ନିର୍ମମ ଜୀବନସଂଗ୍ରାମରେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ କ୍ରୂର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତାରେ ଲିପ୍ତ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ; ଏହା ହେଉଛି ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ମତ । ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ମତ ହେଉଛି ଯେ ମଣିଷ ମୂଳତଃ ଭଲ । ସ୍ୱଭାବତଃ ସେ ଶାନ୍ତି ଚାହେଁ ସବୁରି ସହିତ ସହଯୋଗ କରିବାକୁ ଚାହେଁ, ସବୁରି ସହିତ ସଦ୍‌ଭାବ ରଖି ମିଳାମିଶି ରହିବାକୁ ଚାହେଁ । ଆଧୁନିକ ଜୀବନବିଦ୍ୟାବିତ୍‌ମାନେ ପ୍ରଧାନତଃ ଏହି ମତ ଦେଇଥାନ୍ତି । କ୍ରମବିବର୍ତ୍ତନର ସୋପାନରେ ଜୀବ ଯେତିକି ଯେତିକି ଉଦ୍‌ଭୂତ ହୋଇ ଆସିଛି, ସେତିକି ସେତିକି ତା'ର ଜୀବନରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କମି ଯାଇଛି ଓ ସହଯୋଗ ବୃତ୍ତି ବଢ଼ିଛି, ନୃଶଂସତା କମିଯାଇଛି ଓ ପରହିତୈଷିତା ବଢ଼ିଛି । ସହଯୋଗନିପୁଣ ପ୍ରାଣୀମାନେ ବଞ୍ଚି ରହିଛନ୍ତି ଓ ହିଂସ୍ର କେବଳ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ପ୍ରାଣୀମାନେ ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଏହି ବିବର୍ତ୍ତନର ପରାକାଷ୍ଠାରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ମଣିଷପ୍ରାଣୀ ସହଯୋଗ ଏବଂ ପାରସ୍ପରିକତା ବଳରେ ଆପଣାକୁ ଇତର ସବୁ ପ୍ରାଣୀଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ ଦକ୍ଷ ଓ ଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ କରି-ପାରିଛି ବୋଲି ଏମାନେ କହନ୍ତି । (୫) ଏହି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣର ସାରାଂଶ ହେଉଛି : "ସୁସ୍ଥ ମଣିଷ ନୀତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସବୁଠି ଯୁଦ୍ଧ ଓ ବିଧ୍ୱଂସକୁ ବର୍ଜନ କରିଥାଏ । ସେ ସବୁଠି ଶାନ୍ତି ଚାହେଁ, ନିର୍ମାଣ ଚାହେଁ । ଆପଣା ପ୍ରତିବେଶୀମାନଙ୍କ ସହିତ ସେ ସବୁଠି ଶାନ୍ତି ଓ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ସହିତ ବାସ କରିବାକୁ ଚାହେଁ । ସେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଭଲ ପାଏ, ଅନ୍ୟମାନେ ତାକୁ ଭଲ ପାଆନ୍ତୁ ବୋଲି କାମନା କରିଥାଏ । ସେ କାହାରିକୁ ଘୃଣା କରେ ନାହିଁ ବା କାହାରିଠାରୁ ଘୃଣାର ଆଚରଣ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ସଂସାରରେ କେତେ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗେ, ତଥାପି ଆମେ ସମସ୍ତେ ଶାନ୍ତି ହିଁ କାମନା କରୁ । ସଂସାରରେ ବୈର ଲାଗି ରହିଥାଏ, ତଥାପି ମଣିଷଜାତି ସହଯୋଗୀ ଜୀବନମାର୍ଗକୁ ହିଁ ସବୁବେଳେ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟ ଦେଇ-ଥାଏ ।" (୬)

ତୃତୀୟ ମାର୍ଗର ମତ ହେଉଛି, ମଣିଷ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଭଲ ନୁହେଁ କି ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ମନ୍ଦ ନୁହେଁ । ତା' ଭିତରେ ଗୁଣ ରହିଛି । ଦୋଷ ବି ରହିଛି । ଦେବତା ରହିଛି, ଦୈତ୍ୟ ବି ରହିଛି । ସେଇ ଭାଙ୍ଗେ, ପୁଣି ସେଇ ଗଢ଼େ । ସେଇ ଡୋର ଛିଣ୍ଡାଏ, ପୁଣି ସଙ୍ଗକୁ ଝୁରି ସେଇ କାନ୍ଦି ବସେ । ସ୍ୱର୍ଗତଃ ଦାର୍ଶନିକ ମାର୍ଟିନ୍ ବୁବର୍ ମଣିଷର ମାନସ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦୁଇଟି ରୂପ ରହିଥିବାର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ଗୋଟିକୁ ସେ ମାନବିକ ମଣିଷ ((Homo Humanus)ଏବଂ ଅନ୍ୟଟିକୁ ମାନବିକତା-ଦ୍ରୋହୀ ମଣିଷ (Homo Contrahumanus) ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ପାର୍ସୀ ଧର୍ମରେ ଦେବତା ଓ ରାକ୍ଷସର ଯେଉଁ କଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି, ସେଥିରେ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ସମାନ ପାହିଆରେ ବସାଇ ଦିଆ ଯାଇଛି । ଦୁହେଁ ସମାନ ଭାବରେ ପରାକ୍ରମୀ, ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସତତ

ସଂଗ୍ରାମ ଲଗିଛି । କେତେବେଳେ ଦେବତା ଜିତୁଛି, ପୁଣି କେତେବେଳେ ରାକ୍ଷସ ମଧ୍ୟ ଜିତୁଛି । କେତେବେଳେ ଭଲ ଜିତୁଛି, କେତେବେଳେ ମନ୍ଦ ବି ଜିତୁଛି । ଏହି ଦ୍ୱୈତ କଳ୍ପନାର ଉପମାଟିକୁ ଆଧାର କରି ନିକୋଲାସ୍ ବର୍ଡିଆସ୍ୱେଭ କହିଛନ୍ତି : 'ମଣିଷ ଜାତିକୁ ଆମେ ଦେବତାର (Armuzd) ଶିବିର ଓ ରାକ୍ଷସର (Ahriman) ଶିବିର ରୂପେ ଦୁଇଖଣ୍ଡ କରି ବିଗ୍ରହ କରି ପାରିବା ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ଭିତରେ ଏହି ଉଭୟ ରାଜ୍ୟର ଆସ୍ଥାନ ରହିଛି । ଆଲୋକ ଓ ଅନ୍ଧାର, ସତ୍ୟ ଓ ମିଥ୍ୟା, ମୁକ୍ତି ଓ ଦାସତ୍ୱର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ଭିତରେ ରହିଛି ।' (୭) ଅଧ୍ୟାପକ ଏରିକ୍ ଫ୍ରମ୍‌ଙ୍କର ଭାଷାରେ ମଣିଷର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଶକ୍ତିକୁ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇ ପାରେ । ଗୋଟିକୁ ସେ ଜୀବନର ପୋଷକ ବା ବର୍ଦ୍ଧକ ଶକ୍ତି (Syndrome of Growth) ବୋଲି କହିଛନ୍ତି, ଅନ୍ୟଟିକୁ ଜୀବନର ବିନାଶକ ଶକ୍ତି (Syndrome of Decay) ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଜୀବନ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା, ମଣିଷ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଆତ୍ମନିର୍ଭରତାର ଜରିଆରେ ପ୍ରଥମଟି ଆପଣାକୁ ପରି-ପ୍ରକାଶିତ କରେ । ପୁଣି ଦ୍ୱିତୀୟଟି ମଣିଷକୁ ଭାଙ୍ଗିବାର ଉତ୍ସାହରେ ଭାଙ୍ଗି ପକାଇବା ଓ ଧ୍ୱଂସ କରିବାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ କରେ, ଘୃଣାର ଅଶୁଭ ଉତ୍ସାହ ଦେଇ ଘୃଣା କରିବାକୁ ଶିଖାଏ । (୮)

ମୁଁ ଭାବୁଛି, ମଣିଷ ଜନ୍ମବେଳୁ ଭଲ ବା ମନ୍ଦ କିଛୁ ନେଇ ଆସେ ନାହିଁ । ତା' ଭିତରେ ଯାବତୀୟ ସମ୍ଭାବନା ଓ ପ୍ରବଣତା ଲାଗି କ୍ଷେତ୍ର ରହିଥାଏ । ଭଲ ଓ ମନ୍ଦ,ଦେବତା ଓ ରାକ୍ଷସ, ତା ଭିତରେ ତଳ ଓ ଉପର ମହଲାରେ ଘର କରି ରହିବା ପରି ରହି ନ ଥାନ୍ତି । ମଣିଷ ଯେପରି ବାତାବରଣରେ ଆପଣା ଜୀବନକୁ ଗଢ଼ିବାର ଅବକାଶ ପାଏ, ତା'ର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ସମ୍ଭାବନା ଗୁଡ଼ିକ ତାହାର ଅନୁରୂପ ଆକୃତି ପାଏ । ମଣିଷ ଖାସ୍ ଶାନ୍ତି ପାଇଁ ବା ଖାସ୍ ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ସିଆଡ଼ୁ ଗଢ଼ା ହୋଇ ଆସିନାହିଁ । ସେ କେବଳ ଅମିତ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକତା ନେଇ ଆସିଛି । ଏହିଠାରେ ହିଁ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଶ୍ନ ଆସି ପହଞ୍ଚୁଛି । ଅତୀତରେ ମଣିଷ ଯଦି ହଜାରେ ଗୁଣ ଯୁଦ୍ଧ ଉପରେ ଆସ୍ଥା ରଖିବାର ଶିକ୍ଷା ପାଇ ଆସିଛି, ତେବେ ସମ୍ଭବତଃ ଗୁଣେ ମଧ୍ୟ ଶାନ୍ତି ଉପରେ ଆସ୍ଥା ରଖିବାର ଶିକ୍ଷା ପାଇନାହିଁ । ଯୁଦ୍ଧର ଗୌରବଗାନ କରାଯାଇଛି, ତେଣୁ ଯୁଦ୍ଧ ଲଢ଼ି ମଣିଷ ଆପଣାକୁ ସାଧାରଣତଃ ଗୌରବାନ୍ୱିତ ମନେ କରି ଆସିଛି । ଅସ୍ତ୍ରବଳକୁ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ବଳ ବୋଲି ସ୍ୱୀକୃତି ଦିଆ ଯାଇଛି, ତେଣୁ ମଣିଷ କ୍ରମେ ଅନ୍ୟ ବଳ ଉପରୁ ଆସ୍ଥା ହରାଇ ବସିବାର ପ୍ରରୋଚନା ପାଇଛି । ଏଣୁ ମଣିଷକୁ ଗଧ ବା ଅଙ୍ଗାର ବୋଲି ନ କହି ଆମକୁ ଆମ ଶିକ୍ଷାର ଭୂମିକୁ ଶାନ୍ତିର ଅନୁକୂଳ କରି ଗଢ଼ିବାକୁ ହେବ । ଏବଂ ସେଥିଲାଗି ଶାନ୍ତିର ପ୍ରକୃତ ଆକାଂକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ହିଁ ପ୍ରେରିତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । କେବଳ ଉପଦେଶ ଦେଉଥିବା ସନ୍ଥପୁରୁଷ ବା ଦାର୍ଶନିକମାନଙ୍କୁ ନୁହେଁ, ସଂସାରର ଶାସନକୁ

ସଜାଡ଼ିବା ବା ବିଗାଡ଼ିବାର ପରାକ୍ରମ ନେଇ ବସିଥିବା ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ଶାସକମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏହି ଆକାଂକ୍ଷା ଦ୍ଵାରା ପ୍ରେରିତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । "ଆପଣାର ସୁସ୍ଥ ବିକାଶ ଲାଗି ଯଦି ମଣିଷବ୍ୟକ୍ତି ଉପଯୁକ୍ତ ଖାଦ୍ୟ ପାଇ ପାରିବ, ତେବେ ତାହାର ଜୀବନଭୂମି ଉପରେ ଇପ୍‌ସିତ ଯେ କୌଣସି ଶୁଭ ବୃତ୍ତିର ବିକାଶ ଅବଶ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହେବ । କିନ୍ତୁ ଯଦି ମଣିଷ ଏହି ଖାଦ୍ୟରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ରହିବ, ତେବେ ତା' ଜୀବନର କୌଣସି ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତିକୁ ମଧ୍ୟ ଆମେ କ୍ଷୟ ମୁଖରୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖି ପାରିବା ନାହିଁ ।"—ପ୍ରାଚୀନ ଚୀନ୍ ଦେଶର ଦାର୍ଶନିକ ମେନ୍‌ସିଅସ୍ ଏହିପରି ଏକ ଘୋଷଣା କରି ଯାଇଛନ୍ତି ।

କବିଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସମାଜଶାସ୍ତ୍ରୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନାନା କ୍ଷେତ୍ରର ନାନା ବ୍ୟକ୍ତି ବିଭିନ୍ନ ଅବସରରେ ଯୁଦ୍ଧର ପ୍ରଶସ୍ତି ଗାଇ ଆସିଛନ୍ତି । ଧର୍ମ ବି ମଣିଷକୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବାକୁ କମ୍ ଉତ୍ତେଜନା ଯୋଗାଇ ନାହିଁ । ଧର୍ମକୁ ଆଳ କରି ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଛି, ଯୁଦ୍ଧରେ ଭଗବାନରୂପୀ କାଳ୍ପନିକ ପିତୁଳାକୁ ଆପଣା ପକ୍ଷର ଭାଗ୍ୟରକ୍ଷକ ରୂପେ ସଜାଇ ଦିଆଯାଇଛି । ଜାତୀୟତାବାଦ ଓ ଜାତୀୟତାବାଦୀ ଶାସକମାନେ ତ ଯୁଦ୍ଧକୁ ପରମ ପ୍ରୋତ୍ସାହକ ବୋଲି ମାନିଛନ୍ତି । ଆମେ ସମସ୍ତେ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗି ଏତେ ପ୍ରକାରେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିବାବେଳେ ତଥାପି କିପରି ଆମେ ପୃଥିବୀରେ ଶାନ୍ତିପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ପାରିଥାନ୍ତେ ? ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଯୁଗରୁ ଆଧୁନିକ ଲୋକଶାସନର ଯୁଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯେପରି ଭାବରେ ବାଟ ଛାଡ଼ି ଦିଆ ଯାଇଛି, ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆଜିଯାଏ ସଂସାରରୁ ଯୁଦ୍ଧର ଆତଙ୍କ ଦୂର ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ବୋଲି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାର କୌଣସି କାରଣ ମୁଁ ଦେଖୁ ନାହିଁ । ଗତ ଶହେ ବର୍ଷ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧର କିପରି ଗୁଣଗାନ ହୋଇଛି, ମୁଁ ଏଠାରେ ତାହାର ଗୋଟାଏ ଦୁଇଟା ନମୁନା ଦେବାକୁ ଯାଉଛି । ପର୍ତ୍ତୁଗାଲର ଜଣେ ସମାଜଶାସ୍ତ୍ରୀ (J. P. Oliveira Martins) ଯୁଦ୍ଧକୁ ସମଗ୍ର ସାମାଜିକ ଜୀବନପ୍ରବାହର ଉତ୍ସ ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ଆମେରିକାର ଜଣେ ସମାଜବିଶାରଦ (D.G. Brinton) କହିଛନ୍ତି : "ଯୁଦ୍ଧର ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ ଅବଶ୍ୟ ବହୁବିଧ ଦୁର୍ଗତି ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ତଥାପି ସମ୍ଭବତଃ ଯୁଦ୍ଧକୁ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟଜାତିର ପ୍ରଗତି ଲାଗି ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉତ୍ପ୍ରେରକ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ । ଯୁଦ୍ଧର ପ୍ରେରଣାରେ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟଜୀବନର ଯାବତୀୟ ଗୁଣର ବିକାଶ ହୋଇ ପାରିଛି ।" ସମ୍‌ନର୍ କହିଛନ୍ତି, "ସାମରିକ ଶୃଙ୍ଖଳା ମଣିଷକୁ ଅନେକ ଶିକ୍ଷା ଦିଏ । ଯୁଦ୍ଧର ଆଗ୍ରହ ମଣିଷର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଯାବତୀୟ ଶକ୍ତିକୁ ଜାଗ୍ରତ କରି ଦେଇଯାଏ । ଯୁଦ୍ଧରେ ବିଜୟ ହାସଲ କରିବାର ଆଗ୍ରହ ତା'ର ଉଦ୍‌ଭାବନ-ଶକ୍ତିକୁ ପ୍ରଖର ଓ ଗତିଶୀଳ କରିଦିଏ ଏବଂ ଏହାର ଫଳରେ ସେ ନାନା ନୂତନ ଓ ଅଧିକ ଫଳପ୍ରଦ ଅସ୍ତ୍ର ଉଦ୍‌ଭାବନ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ

ହୁଏ ।" ଯୁଦ୍ଧ ଦ୍ୱାରା କିପରି ବୈଜ୍ଞାନିକ ବିଦ୍ୟା ଓ କୌଶଳର ପ୍ରଗତି ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି, ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେରିକାର ଜଣେ ସମାଜଶାସ୍ତ୍ର-ଅଧ୍ୟାପକ ତାହାର ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ପ୍ରଶଂସା କରିଛନ୍ତି । "ବୈଜ୍ଞାନିକ ଲେଓନାର୍ଡୋ-ଡା-ଭିଲ୍ ତଥା ଗାଲିଲେଓ ସାମରିକ ପରାମର୍ଶଦାତା ଓ ଇଞ୍ଜିନିଅର୍ ହିସାବରେ ଅନେକ ନାମ ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ଆଧୁନିକ ରସାୟନ ବିଜ୍ଞାନର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଲାଭୋଆସିଏ (Lavoisier) ଫ୍ରାନ୍ସର କୌଣସି ଅସ୍ତ୍ରାଗାରରେ ବାରୁଦ-ବିଭାଗର ପ୍ରମୁଖରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ ।" (୯) ଏସବୁ ପଢ଼ିଲେ ଭୁଲ୍ ମନ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ, ଯେପରି ଯୁଦ୍ଧ ହେଉ ନଥିଲେ ବିଜ୍ଞାନ ପାଦେ ହେଲେ ଆଗକୁ ଯିବାର ସୁଯୋଗ ହିଁ ପାଉ ନଥାନ୍ତା !

ଇଉରୋପୀୟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମରେ ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥର୍ ହେଉଛନ୍ତି ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ୍ ଶାଖାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା । ନିଜର ଏକାଧିକ ରଚନାରେ ଲୁଥର୍ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଉଚିତ ଓ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରି ଯାଇଛନ୍ତି । ଆମେ ଯେତେ ଫନ୍ଦି କଲେ ମଧ୍ୟ ପୃଥିବୀରୁ ଯୁଦ୍ଧର ଅନ୍ତ ହେବ ନାହିଁ, କାରଣ ସମାଜରେ ଦୁଷ୍ଟମାନଙ୍କୁ ସାଧ ଓ ସାବାଡ଼ କରି ରଖିବା ଲାଗି ଯୁଦ୍ଧ ହେଉଛି ଏକ ଆବଶ୍ୟକ ସାଧନ, ଇହଜଗତରେ ଏହା ଭଗବଦିଚ୍ଛାରେ ପରିପୂରକ ରୂପେ ସବୁ ଦିନକୁ ରହିଥିବ—ଲୁଥର ଏହିପରି ମତମାନ ପୋଷଣ କରୁଥିଲେ । "ଠିକ୍ ଅର୍ଥରେ ବୁଝିବାକୁ ଗଲେ ଯୁଦ୍ଧ ଲଢ଼ିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଭଗବଦ୍ ବିଧାନର ଏକ ଅଙ୍ଗ ରୂପେ ସ୍ୱୀକାର କରି ନେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ଶାଶ୍ୱତ କାଳ ଲାଗି ଅବଶ୍ୟ ରହିବ । ପାପୀ ମଣିଷଙ୍କର ସଂସାରରେ ଯୁଦ୍ଧକୁ ବିଦାୟ ଦେଲେ ଆଦୌ କାମ ଚଳିବ ନାହିଁ । ···ଦୁଷ୍ଟକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ଓ ସଜ୍ଜନମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକରି ସଂସାରରେ ଶାନ୍ତିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଭଗବାନ ପରାକ୍ରମସୂଚକ ତରବାରିର ଭିଆଣ କରିଛନ୍ତି ।" ପୁଣି, "ଆଇନ ଓ ତରବାରିର ଶାସନ ବ୍ୟତିରେକେ ଖାଲି ଧର୍ମସନ୍ଦେଶ ଦ୍ୱାରା ଆମେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ସୁଷ୍ଠୁ ରୂପେ ଏହି ପୃଥିବୀକୁ କଦାପି ଶାସନ କରି ପାରିବା ନାହିଁ ।··· ଭଗବାନଙ୍କ ଆଖିରେ ଆମେ ଯେମିତି ପାପୀ, ଆମର ଶତ୍ରୁପକ୍ଷ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହିପରି ପାପୀ । କିନ୍ତୁ ଆମେ ଏକଥା ଭଲକରି ଜାଣିଛୁ ଯେ ନ୍ୟାୟ ଆମ ରାଜାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ହିଁ ରହିଛି । ବାଧ୍ୟ ପ୍ରଜା ହିସାବରେ ଆମ ରାଜାଙ୍କ ଲାଗି ଯୁଦ୍ଧ ଲଢ଼ି ଆମେ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନଙ୍କର ଆଦେଶ ପାଳନ କରୁଛୁ ଓ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ପୂରଣ କରୁଛୁ । ଆମ ରାଜାଙ୍କର ହାତମୁଠା ହେଉଛି ଭଗବାନଙ୍କର ହାତମୁଠା, ଆମ ରାଜାଙ୍କର ତାରକମାଣ ହେଉଛି ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନଙ୍କର ତାରକମାଣ । ତେଣୁ ଖୁଲ, ଆମେ ସମସ୍ତେ ହୃଦୟ ଖୋଲି ଉଚ୍ଚ କଣ୍ଠରେ ଭଗବାନ ଓ ରାଜା ଉଭୟଙ୍କର

ଜୟଧ୍ୱନି କରିବା । (୧୦) ପୃଥିବୀର ଇତିହାସରେ ସାହିତ୍ୟ, ଦର୍ଶନ, ଧର୍ମ ଓ ସମାଜଶାସ୍ତ୍ର ନାନାବିଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମେ ଏକାଧିକ ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥର ଦେଖିବାକୁ ପାଇବା । ଆମର ବିଚାରଗତ ଐତିହ୍ୟକୁ ନାନା ପ୍ରକାରର ଯୁଦ୍ଧୋନ୍ମୁଖ ପ୍ରମତ୍ତତା ଦ୍ୱାରା ଜ୍ୱଳନ୍ତ କରି ରଖିବାରେ ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଅନେକ ସାହାଯ୍ୟ କରିଚନ୍ତି ।

ଫ୍ରଏଡଙ୍କର ବିଚାର ଅନୁସାରେ ମଣିଷ ଯେତିକି ବେଶୀ ସଭ୍ୟ ହେଉଥିବ, ସଂସାର ଉପରେ ଯୁଦ୍ଧର ପ୍ରମାଦ ସେତିକି ଅଧିକ ଭୟଙ୍କର ହେବାରେ ଲାଗିଥିବ । ମଣିଷ ଭିତରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଆଦିମ ପ୍ରବୃତ୍ତି ରହିଚି । ମଣିଷ ସୁଖ ଚାହେଁ, ସମ୍ଭୋଗ ଚାହେଁ, ଆପଣା ଭିତରେ ରହିଥିବା ଯାବତୀୟ ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ମଧ୍ୟ ସେ ଚରିତାର୍ଥ କରିବାକୁ ଚାହେଁ । କିନ୍ତୁ ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତିର ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ଯାଇ ମଣିଷ ବିଗତ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ତା'ର ସୁଖ ଓ ସମ୍ଭୋଗ-ବାସନାକୁ ଆପଣା ଭିତରେ ଦବାଇ କରି ରଖିଚି । ଅର୍ଥାତ୍ ଏଣେ ମଣିଷର ବାହ୍ୟ ଜୀବନରେ ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତିର ପରିସର ଯେତିକି ବଢ଼ିଚି, ତେଣେ ତା'ର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଜୀବନରେ ଅବରୁଦ୍ଧ ଅପରିତୃପ୍ତ ବାସନା ଗୁଡ଼ିକ ହେତୁ ଅସନ୍ତୋଷ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଚି । ଏହି ଅସନ୍ତୋଷକୁ ସବୁ କାଳ ଲାଗି ଚାପି ଦେଇ ରଖିବା ଅସମ୍ଭବ । ତେଣୁ ଅସନ୍ତୋଷ ସ୍ତୂପୀକୃତ ହେବାର ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସଭ୍ୟ ମଣିଷର ମନର ଅର୍ଗଳ ମଝିରେ ମଝିରେ ଭୁସୁଡ଼ି ପଡ଼ୁଚି, ମଣିଷ ବର୍ବର ହୋଇ ପଡ଼ୁଚି, ଘଡ଼ିଏ ଆଶ୍ୱସ୍ତି ପାଇବା ଲାଗି ସେ ପୁଣି ଆପଣା ଆଚରଣରେ ଆଦିମ ବର୍ବର ଯୁଗକୁ ଫେରି ଯାଉଚି । ଏହାର ଫଳରେ ସେ ହତ୍ୟା ଓ ସଂହାର କରି ବାହାରୁଚି, ଯୁଦ୍ଧ କରି ବାହାରୁଚି । ଅର୍ଥାତ୍ ସଭ୍ୟ ହେବାର ସଉଦା କିଣିବାକୁ ଯାଇ ମଣିଷକୁ ତେଣେ ଯୁଦ୍ଧ ଓ ଧ୍ୱଂସ ଆକାରରେ ତାହାର ମୂଲ୍ୟ ଦେବାକୁ ପଡ଼ୁଚି । ଅର୍ଥାତ୍, ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତିରେ ମଣିଷ ଯେତିକି ଆଗକୁ ଯାଉଥିବ, ଏଣେ ତା'ର ସକଳ କରାମତିକୁ ବିଦ୍ରୂପ କଲାପରି ତାକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ମାରାତ୍ମକ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗି ମଧ୍ୟ ସଜ ହେବାକୁ ପଡ଼ୁଥିବ । ଅର୍ଥାତ୍ ଫ୍ରଏଡଙ୍କ ଭାଷାରେ ସଭ୍ୟତାରୁ ନିସ୍ତାର ନାହିଁ କି ଯୁଦ୍ଧରୁ ମଧ୍ୟ ନିସ୍ତାର ନାହିଁ । (୧୧) ଆଜି ପୃଥିବୀରେ ହୁଏତ ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଆବଶ୍ୟକ ନହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ବୋଲି ମାନି ନେଉଚନ୍ତି । କାରଣ ପୃଥିବୀର ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷ ଏଥିଲାଗି ଅନୁରୂପ ଶିକ୍ଷା ପାଇଚନ୍ତି ଓ ପୃଥିବୀ କେବେ ଯୁଦ୍ଧରହିତ ହୋଇ ପାରିବ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ ବି କରିପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ୧୯୪୭ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ଯୁଦ୍ଧ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆମେରିକାରେ ସର୍ବେକ୍ଷଣମୂଳକ ଏକ ମତସଂଗ୍ରହ କରା ଯାଇଥିଲା । ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ହାଇସ୍କୁଲରେ ପାଠ ପଢ଼ୁଥିବା ଦଶହଜାର ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ଯେଉଁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚରା ଯାଇଥିଲା, ତାହାର ଉତ୍ତର ଦେଇ ଶତକଡ଼ା ୪୮ ଜଣ ଛାତ୍ର ଆଶଙ୍କା ପ୍ରକାଶ

କରିଥିଲେ ଯେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ଭିତରେ ଆମେରିକାକୁ ଆଉଥରେ ଏକ ଯୁଦ୍ଧ ଲଢ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିବ । (୧୨) ଯୁଦ୍ଧ ଯେତେବେଳେ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ, ସେତେବେଳେ ଯୁଦ୍ଧକୁ ବାଟ ଛାଡ଼ି ଦେବାକୁ ହିଁ ପଡ଼ିବ, ସେତେବେଳେ ଅଦଳବଦଳ କରି ଶାନ୍ତି ଓ ଯୁଦ୍ଧ ଭୋଗ କରିବା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କି ଉପାୟ ରହିଲା ? ସମ୍ଭବତଃ ଏହିପରି ଭାବି ଅଷ୍ଟ୍ରିଆର ସମାଜଶାସ୍ତ୍ରୀ ଗୁମ୍ପ୍ଲୋଭିକ୍ଜ୍ ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ଯୁଦ୍ଧ ଓ ଶାନ୍ତି ଉଭୟଲାଗି ସ୍ଥାନ ରଖିବାକୁ ମଣିଷର ସାମାଜିକ ଜୀବନଲାଗି ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବୋଲି ଅନୁମାନ କରିଛନ୍ତି । (୧୩)

ପୃଥିବୀରେ ଶାନ୍ତିପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାଲାଗି ଯୁଦ୍ଧକୁ ଏକ ଆବଶ୍ୟକ ପନ୍ଥା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ଇତିହାସରେ ଅନେକେ ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି ବା ଯୁଦ୍ଧର ସମର୍ଥନ କରିଛନ୍ତି । ସଂସାରରେ ଯଦି ସମସ୍ତେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତେ, ତେବେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ରହନ୍ତା ନାହିଁ ଓ ଧର୍ମନୀତିରେ ସଂସାରର ସବୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଚାଲନ୍ତା ବୋଲି ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥର୍ ଆପଣାର ଏକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ମତ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏହି ଯୁକ୍ତିରେ ପାଦେ ଆଗକୁ ବଢ଼ି ହୁଏତ ଧର୍ମାନୁସକ୍ତ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ଯୁଦ୍ଧଦ୍ୱାରା ମଣିଷ ସଂହାର କରି ପୃଥିବୀର ସବୁ ମଣିଷଙ୍କୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରିଦେବାର ପ୍ରବଳ ମତଲବରେ ବାହାରିଛନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ହିନ୍ଦୁ ହୋଇଗଲେ ଆଉ ଯବନ ବା ମ୍ଳେଚ୍ଛ ହୋଇ କେହି ରହନ୍ତେ ନାହିଁ, ତେଣୁ ଭଗବାନଙ୍କୁ ମ୍ଳେଚ୍ଛସଂହାର କରିବାର ପରିଶ୍ରମରୁ ନିଷ୍କୃତି ମିଳିପାରନ୍ତା, ହୁଏତ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଜଣେ ଅଧେ ହିନ୍ଦୁ ଏହିପରି କଳ୍ପନାମାନ କରୁଥିବେ । ଆଦର୍ଶବାଦୀମାନେ ଆଦର୍ଶଲାଗି ସିନା ଯୁଦ୍ଧ ଲଢ଼ିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି, ତେଣୁ ସମସ୍ତେ ଭଲ ବୁଦ୍ଧି କରି ଆଦର୍ଶକୁ ମାନିନେଲେ ଆଉ ଯୁଦ୍ଧ କାହିଁକି ହେବ ? ଫ୍ରାନ୍ସର ରୁସୋ (Rousseau) ଏବଂ ଜର୍ମାନୀର କାଣ୍ଟ୍ (Emanuel Kant) ଆପଣା ସମୟରେ କହୁଥିଲେ ଯେ କେବଳ ରାଜାରାଜୁଡ଼ାମାନେ ହିଁ ଆପଣା ସ୍ୱାର୍ଥସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ପୃଥିବୀରେ ଯୁଦ୍ଧ ଭିଆଇ ଥାଆନ୍ତି । ତଦ୍ୱାରା ଜନତାର କୌଣସି କଲ୍ୟାଣ ହୁଏ ନାହିଁ । ତେଣୁ ରାଜାଶାସନ ଭାଙ୍ଗି ଗଣତନ୍ତ୍ର ବା ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଗଲେ ସଂସାର-ପୃଷ୍ଠରୁ ଯୁଦ୍ଧ ଆପେ ଆପେ ବିଦାୟ ହୋଇଯିବ । ବିବର୍ତ୍ତନବାଦ ଦାର୍ଶନିକ ହର୍ବର୍ଟ ସ୍ପେନ୍ସର୍ ଭାବୁଥିଲେ ଯେ ସାମନ୍ତବାଦୀ ଯୁଗର ସମରମୁଖୀ ସମାଜ ଯାଇ ଏଯୁଗର ଶିଳ୍ପପ୍ରଧାନ ସମାଜ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଗଲେ ଆମ ସଂସାରକୁ ଆଉ ଯୁଦ୍ଧର ଦାଉ ସହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ରାଜାମାନେ ଥିବାଯାଏ ଜାଣିଶୁଣି ଯୁଦ୍ଧ ଓ ଅଶାନ୍ତି ଉପୁଯାଉଥିବେ, କିନ୍ତୁ ଶିଳ୍ପପ୍ରଧାନ ଯୁଗରେ ସମସ୍ତେ ନୂଆ ନୂଆ ଯନ୍ତ୍ରକୌଶଳକୁ

ଆୟୁଧି କରି ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଉତ୍ପାଦନ କରାଇବାରେ ମନନିବେଶ କରିବେ, ତେଣୁ ସେତେବେଳେ ଯୁଦ୍ଧଆଡେ ମନ ଦେବାକୁ ଆଉ କାହାର ଆଗ୍ରହ ହେବ ନାହିଁ । ଏସବୁ କଳ୍ପନା ଆଜି ମିଥ୍ୟା ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଛି । ଯନ୍ତ୍ରକୌଶଳ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧକୌଶଳ ଅଧିକ ଭୟାବହ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ରାଜାରାଜୁଡ଼ା ବିଦାୟ ହୋଇଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯୁଦ୍ଧ ବିଦାୟ ହୋଇ ଯାଇନାହିଁ । ପୃଥିବୀରେ ଆଜି ଘଣ୍ଟାକୁ ଆଠ କୋଟି ଟଙ୍କା ଏହି ଯୁଦ୍ଧଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାରେହିଁ ଖରଚ ହେଉଛି । ଆପଣାକୁ ଏକ ପୋଖତ ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା ଓ ପୃଥିବୀରେ ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ଶାସନର ସଶକ୍ତ ଓ ସମ୍ପନ୍ନ ପ୍ରହରୀ ହୋଇ ବାହାରିଥିବା ଆମେରିକା ଏକୁଟିଆ ଯୁଦ୍ଧ ବାବଦରେ ଘଣ୍ଟାକୁ ତିନିକୋଟି ଟଙ୍କା (୧୯୬୧ର ହିସାବ ଅନୁସାରେ) ଖରଚ କରୁଛି । ସେହି ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଦେଶରେ ସାମାଜିକ କଲ୍ୟାଣ, ଶିକ୍ଷା ଓ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ବାବଦରେ ମୋଟ ଯେତେ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଛି, ଯୁଦ୍ଧଲାଗି ତିଆରି ହେବାରେ ତାହାର ଦଶଗୁଣ ଖରଚ ହେଉଛି । ଯଦି ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ଆମ କାହାରି ଇଚ୍ଛା ନୁହେଁ, ତେବେ କେଉଁଥିଲାଗି ଆମେ ଏସବୁ ସଜବାଜ କରିବାରେ ଲାଗିଛୁ ? ଯୁଦ୍ଧର ଖରଧାର ତରବାରି ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେପରି ପ୍ରମାଦପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ମଣିଷ ଜାତିର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଝୁଲୁଛି, ଇତିହାସର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ହୁଏତ ସେପରି ଆଦୌ ଝୁଲୁନଥିଲା । ଆଗେ ରାଜା ରାଜା ଭିତରେ ଯୁଦ୍ଧ ହେଉଥିଲା, ରାଜ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ଭିତରେ ଯୁଦ୍ଧ ହେଉଥିଲା, ଖୁବ୍ ବେଶୀ ହେଲେ ଶିବିର ଶିବିର ଭିତରେ ଯୁଦ୍ଧ ହେଉଥିଲା । ଯେଉଁମାନେ ଶିବିରର ବାହାରେ ରହୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ଗୋଡ଼ କାଦୁଅ ହେଉନଥିଲା କି ମୁଣ୍ଡ ଫାଟୁନଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଦ୍ଧର ଭୟାବହତା ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଲୋପର ଘାଟରେ ପାଣି ପିଆଇବାକୁ ବସିଛି । କେତେ କେତେ ନୂଆ ବୋମା ବାହାରୁଛି, ପୃଥିବୀ ଗୋଟାକୁ ଥରେ ଥରେ କରି ବାର ଥର ଗୁରୁଖାଚ କରିଦେବା ଭଳି ବିସ୍ଫୋଟକ ସାମରିକ ଭଣ୍ଡାରମାନଙ୍କରେ ମହଜୁତ ହୋଇ ରହିଛି । ଏଥର ପୃଥିବୀଯୁଦ୍ଧ ହେଲେ ଆଉ କାହାରି ହାରିବା ବା ଜିତିବାର ପ୍ରଶ୍ନହିଁ ଉଠିବ ନାହିଁ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ହାରିବା ଅର୍ଥାତ୍ ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇଯିବା ; ସମଗ୍ର ମାନବ ଜାତି ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇଯିବ । ଆଗେ ମଣିଷ ବାଘକୁ ଡରୁଥିଲା, ବାଘ ଆଗରେ ଆପଣାକୁ ବଡ଼ ସହାୟସମ୍ବଳହୀନ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲା । ତଥାପି ସେ ଯୁଗରେ ମଣିଷ ଜାତିର ବଞ୍ଚି ରହିବା ଲାଗି ଯେତିକି ସମ୍ଭାବନା ଥିଲା, ଆଜି ବଞ୍ଚିରହିବା ବିଷୟରେ ତା'ଠାରୁ ଅନେକ କମ୍ ସମ୍ଭାବନା ରହିଛି । ଆଜି ମଣିଷ ଜାତି ଆପଣା ସମ୍ମୁଖରେହିଁ ଆପଣାକୁ ସହାୟସମ୍ବଳହୀନ ଅନୁଭବ କରୁଛି । ଆପଣାର ଭୟ ଓ ବୁଦ୍ଧିକୁ ମିଶାଇ ସେ ସଂସାର ନାମରେ ଯେଉଁ ମହାଭୟଙ୍କର ଅସ୍ତ୍ରାଗାର ଗଢ଼ିବାରେ ଭୋଳ ହୋଇ ରହିଛି, ତାହାର ପ୍ରମାଦହିଁ ତାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଲୁପ୍ତିର ଭୟରେ ସନ୍ତ୍ରସ୍ତ କରି ରଖିଛି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ପୃଥିବୀର ପରିସ୍ଥିତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଐତିହାସିକ ଟଏନବୀ (Arnold J. Toynbee) ଏହିପରି ଏକ ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଚନ୍ତି ।

ଶ୍ରୀମତୀ ଅଲିକ୍ସ୍ ଷ୍ଟ୍ରାଚି ଆପଣା ଲିଖିତ ଏକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ ମାର୍ଗର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଯୁଦ୍ଧର କାରଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଚନ୍ତି ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧ-ନିରାକରଣର ସମ୍ଭାବନାଗୁଡ଼ିକୁ ତଉଲି ଦେଖିଚନ୍ତି । (୧୦) ଯେପରି ସବୁ-ଦେଶରେ ଗଣତନ୍ତ୍ରଶାସନର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ହୋଇପାରିବ, ସେଥିଲାଗି ସବବିଧ ଅନୁକୂଳ ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଲାଗି ସେ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଚନ୍ତି । ଭବିଷ୍ୟତରେ ପୃଥିବୀର ସବୁଦେଶ ମିଳି ଏକ ବିଶ୍ୱରାଷ୍ଟ୍ର ଗଠନ କରିବା ବିଷୟରେ ସେ ସଂଶୟ ପ୍ରକାଶ କରିଚନ୍ତି । କାରଣ ତାଙ୍କ ମତରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ଭିତରେ ଯେଉଁ ଧ୍ୱଂସାତ୍ମକ ମୂଳପ୍ରବୃତ୍ତି ରହିଚି, ପୃଥିବୀଯାକ ମିଶି ଗୋଟିଏ ରାଷ୍ଟ୍ର ହୋଇଗଲେ ସେହି ମୂଳ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ଚରିତାର୍ଥ ହେବା ଦିଗରେ ଆଉ ମଣିଷ ଲାଗି କୌଣସି ବାଟ ରହିବ ନାହିଁ । ସବୁଦେଶ ଏକାଠି ହୋଇଗଲେ କୌଣସି ଦେଶର ମଣିଷ ପୁଣି ଲଢ଼ିବେ କାହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ? ଏହି ଅଭାବ ଦ୍ୱାରା ବାଧ ହୋଇ ମଣିଷଜାତି ବିଶ୍ୱରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ପୁଣି ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ କରି ପକାଇବ ଓ ଏହାଫଳରେ ପୃଥିବୀକୁ ଗୋଟିଏ ଶାସନ ତଳେ ଏକାଠି କରି ରଖିବାର ସ୍ୱପ୍ନ ସ୍ୱପ୍ନରେ ହିଁ ରହିଯିବ । (ପୃଷ୍ଠା-୨୨୧) ଯୁଦ୍ଧର ନିରାକରଣ ଲାଗି ଶ୍ରୀମତୀ ଷ୍ଟ୍ରାଚି କେତେକ ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ ଲୋକଙ୍କର ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଚନ୍ତି । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଶତ୍ରୁତା, ଆକ୍ରମଣମୂଳକ ଉଗ୍ରତା ଏବଂ ଧ୍ୱଂସମୂଳକ ଆଗ୍ରହମାନ ରହିଚି, ସେମାନଙ୍କର ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବାକୁ ହେବ । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଅପର ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ ବା ପ୍ରତିପତ୍ତି ଦେଖାଇବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ରହିଚି, ସେମାନଙ୍କର ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବାକୁ ହେବ । ସବୁଦେଶର ବାପମାଆ, ଶିକ୍ଷକ ଓ ନେତାମାନଙ୍କର ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବାକୁ ହେବ, ଶାସକ ଓ ପ୍ରଶାସକମାନଙ୍କର ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବାକୁ ହେବ (ଅଧ୍ୟାୟ-୧୮) । ଲେଖିକାଙ୍କର ମତରେ ସଂସାରରୁ ଯୁଦ୍ଧ ନିରାକୃତ ହେବାର ଦୁଇଟି ସମ୍ଭାବନା ରହିଚି । ଏ ଯୁଗର ସଭ୍ୟ ମଣିଷ ଯୁଦ୍ଧ ବିଷୟରେ କ୍ରମେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଅସହିଷ୍ଣୁ ମନୋଭାବ ଦେଖାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲାଣି । ଯୁଦ୍ଧପ୍ରତି ତା'ର ବିତୃଷ୍ଣା ଦିନକୁଦିନ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଚି । କେବଳ ଯୁଦ୍ଧର ଧ୍ୱଂସକାରିଣୀ ଶକ୍ତି କ୍ରମେ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଚି ବୋଲି ଯେ ତା'ର ଏହି ବିତୃଷ୍ଣା ବଢ଼ୁଚି, ତା' ନୁହେଁ । ତାହାର ହାତରେ ଗଢ଼ା ବହୁମୂଲ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ଓ ସମ୍ପଦମାନ ଯୁଦ୍ଧଦ୍ୱାରା ନାରଖାର ହୋଇଯାଉଚି ବୋଲି ସେ ଯୁଦ୍ଧପ୍ରତି କ୍ରମେ କ୍ଷୁବ୍ଧ ହୋଇ ପଡ଼ୁଚି । ସେ ମନୁଷ୍ୟ ଜୀବନକୁ କ୍ରମେ ଉଚ୍ଚତର ମୂଲ୍ୟ ଦେଇ ଶିଖୁଚି, ହିଂସା ଓ ରକ୍ତପାତମୂଳକ କାଣ୍ଡମାନ ତାକୁ କ୍ରମେ ଅସହ୍ୟ ବୋଧ

ହେଉଛି । କିଏ ଜାଣିଚି, ଏହି ପ୍ରବୃତ୍ତି ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇ ମଣିଷର ସଂସ୍କୃତିରେ ଏକ ସମୂଳ ବିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିବାକୁ ଯାଉଚି ଏବଂ ଏହି ବିବର୍ତ୍ତନ ଫଳରେ ମଣିଷ ଭିତରୁ ତା'ର ଯୁଦ୍ଧାନୁସାରୀ ପ୍ରବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ବଦଳିଯିବାକୁ ଯାଉଚି ? (ପୃଷ୍ଠା-୨୬୫) ଦ୍ୱିତୀୟ ସମ୍ଭାବନାଟି ହେଉଛି ଯେ ବିଶ୍ୱସମାଜରେ ନାରୀଜାତି କ୍ରମେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରିବାରେ ଲାଗିଚି । ଏହାଫଳରେ ସେ ସାଧାରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରୁଚି । ଏହାଦ୍ୱାରା ହୁଏତ ସମଗ୍ର ମଣିଷଜାତି ଲାଗି ଗୋଟିଏ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ମଧ୍ୟ ଘଟିଯାଇପାରେ । କାରଣ ନାରୀ ଭିତରେ ସ୍ୱଭାବତଃ ଜାତିନଶା ବା ରାଷ୍ଟ୍ରନଶା ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିବାର ପ୍ରବଣତା କମ୍ ପରିମାଣରେ ରହିଚି । ସମଗ୍ରଭାବରେ ଦେଖିଲେ ନାରୀ ଭିତରେ ପୁରୁଷ ଅପେକ୍ଷା ଜୀବନକୁ ନଷ୍ଟ କରିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି କମ୍ ରହିଚି ଓ ଜୀବନଭୋଗର ପ୍ରବୃତ୍ତି (Libido) ଅଧିକ ରହିଚି ବୋଲି ଲେଖିକା ଅନୁମାନ କରୁଚନ୍ତି । (ପୃଷ୍ଠା-୨୬୭) ଏପରି ଅନୁମାନ ପଛରେ ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ ସତ୍ୟର କେତେ-ଦୂର ସମର୍ଥନ ରହିଚି, ତାହା ଭାବିବାର କଥା । ଜଣେ ପୁରୁଷ ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥଟି ଲେଖିଥିଲେ ଏପରି ଏକ ଅନୁମାନରେ କେତେଦୂର ଅଦଳବଦଳ ହୋଇଥାନ୍ତା ବା ନହୋଇଥାନ୍ତା, ସେ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ପାଠକମନରେ ଏକ କୁତୁହଳ ଜାତ ହୋଇପାରେ ।

ତେବେ କଣ ଆମକୁ ଯୁଦ୍ଧକୁ ମଣିଷର ଏକ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଭାଗ୍ୟଲିଖନ ବୋଲି ମାନିନେବାକୁ ପଡ଼ିବ ? ଗତ ମହାଯୁଦ୍ଧ ପରେ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ମଧ୍ୟ ପୃଥିବୀରୁ ଯୁଦ୍ଧ ଦୂର କରିବାର ଉପାୟ ଖୋଜିବାର ପ୍ରୟାସ କରିଥିଲେ । ଯୁଦ୍ଧକ୍ଲାନ୍ତ ମନରେ ସେମାନେ ଉପରେ ଏଇଟାକୁ ବା ସେଇଟାକୁ ବଦଳାଇ, ଏଠି କିଛିତ୍ ଭାଙ୍ଗି ଓ ସେଠି କିଛିତ୍ ମୋଡ଼ି ମଣିଷର ଭାଗ୍ୟକୁ ଯୁଦ୍ଧପ୍ରମାଦରୁ ମୁକ୍ତ କରିପାରିବେ ବୋଲି ଆଶା ପୋଷଣ କରିଥିଲେ । କିଏ କହୁଥିଲେ ଜର୍ମାନୀ ଓ ଜାପାନ ଏହି ଦୁଇଟା ଦେଶକୁ ସଜାଡ଼ି ଦେଲେ ସାରା ସଂସାର ବଡ଼ ସହଜରେ ସଜାଡ଼ି ହୋଇଯିବ । ଆଉ କିଏ ପଥ୍ୟ ବତାଇବାପରି କହୁଥିଲେ ଯେ ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତିକୁ ସମ୍ଭବ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆମକୁ ପୃଥିବୀର ସବୁଦେଶର ଅଧିବାସୀଙ୍କ ଲାଗି ବିଶେଷ ବିଶେଷ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସନ୍ତକ, ପ୍ରତୀକ ଓ ଉପକରଣମାନ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ । ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀଲାଗି ଗୋଟିଏ ପତାକା ରହିବ, ଏକ ମହାଜାତୀୟ ବା ଅନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସଂଗୀତ ରହିବ, ପୃଥିବୀଯାକ ସବୁଠାରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାରର ମୁଦ୍ରା ଚଳିବ ବା ସର୍ବ-ସାଧାରଣ ଗୋଟିଏ ଡାକବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିବ । (୧୫) ୧୯୪୫ ମସିହାରେ ଆମେରିକାର ଦୁଇହଜାରରୁ ଅଧିକ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ଏକ ମିଳିତ ବିବୃତ୍ତିରେ ଶାନ୍ତିସ୍ଥାପନାର

ଅନୁକୂଳ ଦଶୋଟି ମୂଳନୀତର ଚର୍ଚ୍ଚା କରିଥିଲେ । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇଟି ପ୍ରଧାନ ନୀତକୁ ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବାକୁ ମୁଁ ଆବଶ୍ୟକ ମନେ କରୁଚ । ପ୍ରଥମଟି ହେଉଚି ଯେ ମଣିଷ ଯୁଦ୍ଧର ପ୍ରବୃତ୍ତି ନେଇ ସଂସାରରେ ଜନ୍ମ ହୁଏନାହିଁ । ଯୁଦ୍ଧ ମଣିଷର ପ୍ରକୃତିଗତ ନୁହେଁ । ମଣିଷ ଯେଉଁ ସମାଜ, ସଂସ୍କୃତି ବା ଶାସନର ଜଳବାୟୁରେ ବଢ଼େ, ସେଇଥିରୁହିଁ ସେ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି କହିଶିଖେ ଓ ଗୋଷ୍ଠୀଜୀବନରେ ମଣ ହୋଇଥିବା ଏକ ପ୍ରାଣୀ ହିସାବରେ ସେ ଯୁଦ୍ଧବିଦ୍ୟା ଶିଖେ, ଯୁଦ୍ଧଉପରେ ଆସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ କରେ । ଆପଣା ବାତାବରଣରୁହିଁ ମଣିଷ ଯୁଦ୍ଧରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ଶିଖେ; ତେଣୁ ଅନୁକୂଳ ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଲେ ସେ ଶାନ୍ତିରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଶିଖିପାରିବ । ଅର୍ଥାତ୍ ଯୁଦ୍ଧର ପରମ୍ପରାକୁ ସମାପ୍ତ କରିବାକୁ ହେଲେ ପ୍ରଥମେ ଯୁଦ୍ଧ ଯେ ମଣିଷର ସ୍ୱଭାବଗତ ନୁହେଁ, ଏହା ଯେ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ନୁହେଁ, ଆମରି ଉଦ୍ୟମ ଓ ଇଚ୍ଛାଦ୍ୱାରା ଯେ ଆମେ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଏଡ଼ିଦେଇ ପାରିବା, ଏପରି ଏକ ବିଶ୍ୱାସର ଅନୁଶୀଳନ କରିବାକୁ ହେବ । ଦ୍ୱିତୀୟ ସନ୍ଦର୍ଭଟି ହେଉଚି ଯେ ପୃଥିବୀରେ ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିବାର ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାର ଯୋଜନାରେ ଆମର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ପ୍ରୟାସକୁ ଆମଂକୁ ଆଗାମୀ ବଂଶଧରମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିବଦ୍ଧ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । (୧୭) ଅପବାଦ ରହିଛି ଯେ ମଣିଷଚରିତ୍ରା ବାଘ ସହଜରେ ମଣିଷମାଂସର ଲୋଭକୁ ସମ୍ବରଣ କରିପାରେ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ଯୁଦ୍ଧ ଲଢ଼ିଛନ୍ତି, ଯୁଦ୍ଧରେ ଜିତିଛନ୍ତି ବା ହାରିଛନ୍ତି, ଯୁଦ୍ଧରେ ଜିତିବା ଓ ହାରିବାକୁ ଯେଉଁମାନେ ଜୀବନରେ ଜିତିବା ବା ହାରିବାଭଳି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ଭାବି ଆସିଛନ୍ତି, ଯୁଦ୍ଧଜୀତାରୁ ମିଳିଥିବା ପଦକ ଓ ପଗଡ଼ିକୁ ଯେଉଁମାନେ ଜୀବନ-ଶ୍ରମର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପାରିଶ୍ରମିକ ଓ ଗୌରବରୂପେ ସାଇତି ରଖିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧାନୁଗତ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ଜୀବନଦର୍ଶନକୁ ଆମେ ସହଜରେ ବଦଳାଇ ପାରିବାନାହିଁ । ମାତ୍ର ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଜୀବନସ୍ତରଟି ବର୍ତ୍ତମାନ କୋମଳ ଓ ସ୍ଥିତିସ୍ଥାପକ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଚ, ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଭିତରେ କିଛି ଶିଖିବା ବା କିଛି ହେବାର ଆଗ୍ରହ ଓ ଅନ୍ୱେଷଣା ରହିଚ, ନାନା ଘଣା ଓ ଜାତିର ବିଭେଦଭାବ ଦେଇ ତିଆରି ହୋଇଥିବା କୌଣସି କଠିନ ଖଣ୍ଡଆଦର୍ଶ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ସମ୍ଭାବନାମୟ ଜୀବନକୁ ପଥରକାନ୍ଥ ଦେଇ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାନ୍ଧି ପକାଇନାହିଁ, ଆଗାମୀ ସ୍ଥାୟୀ ଶାନ୍ତିର ମୂଳଦୁଆ ସେହିମାନଙ୍କ ଭିତରେହିଁ ପଡ଼ିପାରିବ । ଅର୍ଥାତ୍ ପୃଥିବୀର ଯୁଦ୍ଧାଭିମୁଖତା ଦୂର କରି ଶାନ୍ତିଲାଗି ଏକ ଅନୁକୂଳ ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ହେଲେ ଶିକ୍ଷାକୁ ଏକ ନିର୍ଭରଯୋଗ୍ୟ ସାଧନରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । କୁଶିକ୍ଷା ହେଉ ବା ଅଶିକ୍ଷା ହେଉ, ଗତ ଅନେକ ଶତାବ୍ଦୀର ସଂସ୍କାରଗତ ଶିକ୍ଷା ହେତୁ ମଣିଷର ଅଧିକାଂଶ ଜୀବନବ୍ୟାପାର ଯୁଦ୍ଧଲାଗି ହିଁ କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଚ । ଆମେ ମନକଲେ ଏହି

ଶିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ହିଁ ମଣିଷର ସଂସାରକୁ ଏକ ନୂତନ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଦେଇପାରିବା, ଜଗତରେ ଶାନ୍ତ ବାତାବରଣ ଆଣିପାରିବା ଓ ସଂକଳ୍ପ ବଢ଼ାଇପାରିବା ।

ଆପଣାର ଏକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଆମେରିକାର ବିଖ୍ୟାତ ସମାଜଶାସ୍ତ୍ରୀ ଡେଭିଡ୍ ରିସ୍‌ମ୍ୟାନ ଯୁଦ୍ଧ ଓ ଶାନ୍ତିର ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ଯାଇ ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରଶ୍ନଟିର ଉତ୍ଥାପନ କରିଚନ୍ତି : ସଂସାରରେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଯୁଦ୍ଧ ହେଉବୋଲି ଚାହୁଁନାହିଁ, ତଥାପି ଯୁଦ୍ଧର ଆଶଙ୍କା ସବୁବେଳେ ଏପରି ଆସନ୍ନ ହୋଇ ରହିଚି କାହିଁକି ? (୧୭) ପ୍ରଶ୍ନଟିର ଉତ୍ତର ଦେଇ ରିସ୍‌ମ୍ୟାନ୍ ନିଜେ କହିଚନ୍ତି ଯେ ପୃଥିବୀର ଅଧିକାଂଶ ବ୍ୟକ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଓ ଯଥାର୍ଥ ଆନନ୍ଦ ପାଇ ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଆଧୁନିକ ଜ୍ଞାନ ଓ ବିଜ୍ଞାନର ଆନୁକୂଲ୍ୟରୁ ଆମ ଜୀବନରେ ସାମଗ୍ରୀର ପରିମାଣ ଅନେକ ବଢ଼ିଚି, ଉପଭୋଗ ଓ ବିନୋଦନର ପରିସର ମଧ୍ୟ ସହସ୍ରଗୁଣ ବଢ଼ିଚି, ତଥାପି ଏହିସବୁ ସମ୍ପନ୍ନତା ଓ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ସତ୍ତ୍ୱେ ଜୀବନରେ ଶୂନ୍ୟତା ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିଯାଇଚି, ତେଣୁ ଜୀବନ ନିରାନନ୍ଦମୟ ହୋଇ ଯାଇଚି । ଜୀବନଟା ପ୍ରଧାନତଃ ଏକ ବୋଝ ପରି ମନେହେଉଚି, ବଞ୍ଚିବାଟା ଏକ ସନ୍ତାପ ପରି ଲାଗୁଚି । ଖେଳନାରେ ମନ ନବସିଲେ ରୁଷ୍ଟ ଶିଶୁ ଖେଳନା ଭାଙ୍ଗିଦେଇ ଆପଣାର ଓଲମାନା ମେଣ୍ଟାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ । ବଞ୍ଚିବାରୁ ଆନନ୍ଦ ଓ ସାର୍ଥକତା ନପାଇ ଏଯୁଗରେ ଆମେ ହୁଏତ ଠିକ୍ ସେହିପରି ସଂସାରର ଏହି ଖେଳଘରକୁ ଏକାବେଳକେ ଭାଙ୍ଗିଦେବାଲାଗି ଆଗ୍ରହୀ ହୋଇ ବାହାରିଛୁ । ଭାଙ୍ଗିବାର ବିରାଟ ଯୋଜନା ନେଇ ଆମେ ତଦୁପଯୁକ୍ତ ବାରୁଦ ଓ ବୋମା ତିଆରି କରି ରଖିଲୁଣି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ଯେଝା ଘରେ ସିଏ ଛକିକରି ବସିଚୁ, ପରସ୍ପରର ଗତିବିଧି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାରେ ଲାଗିଚୁ, ଆପଣା ଘରେ ନିଆଁ ଲଗାଇବା ଲାଗି ଏକ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ କାରଣର ଅପେକ୍ଷାରେ ବସିରହିଚୁ । ପରମାଣୁବୋମା ଓ ବିଶ୍ୱପରିସ୍ଥିତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଠରବର୍ଷ ତଳେ ଆମେରିକାରେ ଏକ ମତସଂଗ୍ରହ ଓ ସର୍ବେକ୍ଷଣ କରାଯାଇଥିଲା । ଦେଶର ନାନା ଅଞ୍ଚଳରୁ ଲୋକମତର ଅଧ୍ୟୟନ କରି ଜଣାଯାଇଥିଲା ଯେ ପରମାଣୁବୋମାର ବିପଦ ବିଷୟରେ ଅଧିକାଂଶ ଆମେରିକାବାସୀ ଆଦୌ କୌଣସି ଆଶଙ୍କାହିଁ କରୁନାହାନ୍ତି ଓ ଏହାର ଆତଙ୍କକୁ ଆତଙ୍କ ବୋଲି ଅନୁଭବହିଁ କରୁନାହାନ୍ତି । କାରଣ ଏକ ଅଦୃଷ୍ଟବାଦୀ ପରାଜୟମୂଳକ ମନୋବୃତ୍ତି ସହିତ ସେମାନେ ପରମାଣୁବୋମାର ବିପଦକୁ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ବୋଲି ମାନିନେଇଚନ୍ତି । ସେମାନେ ଏହି ବିପଦଟି ବିଷୟରେ ଆପେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଭାବିବାକୁ ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକଟ କରୁଚନ୍ତି । ଏହିସବୁ ସମସ୍ୟା ଉପରେ ଦେଶର ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ ଶାସନକର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କର ଧ୍ୟାନ ଅବଶ୍ୟ ରହିଚି ଓ ସେମାନେ ସେ ବିଷୟରେ ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ବିଷୟରେ ଅବଶ୍ୟ ଚିନ୍ତା

କରୁଚନ୍ତି ବୋଲି ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ଅନୁଭବ କରୁଚନ୍ତି । ତେଣୁ ସେମାନେ ଆଜି ସେହିସବୁ ଦୁରୂହ ବ୍ୟାପାର ବିଷୟରେ କିଛି ଚିନ୍ତା କରିବା ଆଦୌ ଆବଶ୍ୟକ ମନେ କରୁନାହାନ୍ତି । (୧୮) ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଆଲୋଚିତ ଆପଣାର ପୁସ୍ତକରେ (ପୁସ୍ତକଟିପ୍ପଣୀ-୮) ଏରିକ୍ ଫ୍ରମ୍ ମଧ୍ୟ କହିଚନ୍ତି ଯେ ଆଧୁନିକ ଜଗତରେ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକେ ଜୀବନକୁ ଭଲ ପାଉନାହାନ୍ତି ଏବଂ ସେଇଥିପାଇଁ ସେମାନେ ସମସ୍ତ ପୃଥିବୀ ଓ ସକଳ ମନୁଷ୍ୟଜାତି ସମୂଳେ ବିନଷ୍ଟ ହୋଇଯିବାର ବିପଦ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଝୁଲୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ତଥାପି ଆପଣାକୁ ଆପନ୍ନ ଅନୁଭବ କରୁନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ଜୀବନପ୍ରତି ଉଦାସୀନ ରହିଚନ୍ତି । ଅଥବା ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ରହିଥିବା ମୃତ୍ୟୁର ଆକାଙ୍କ୍ଷା ସେମାନଙ୍କୁ କ୍ରମେ ମୃତ୍ୟୁଆଡ଼କୁହିଁ ଟାଣି ନେଇଯାଉଚି । (ପୃଷ୍ଠା-୫୭)

ଜୀବନପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଜୀବନକୁ ଭଲ ପାଇବାକୁ ଏରିକ୍ ଫ୍ରମ Biophilia ବୋଲି କହିଚନ୍ତି । ମରଣର ଆକାଙ୍କ୍ଷା —ମରଣକୁ ମାନିନେବା—ବା Necrophilia ହେଉଚି ଏହାର ବିପରୀତ ଜୀବନମାର୍ଗ । ଜୀବନ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ବଢିଲେ ମଣିଷର ଏହି ସଂସାରପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଶ୍ରଦ୍ଧା ବଢିବ । ସେ ଏହି ସଂସାରକୁ ଭଲପାଇବ । ସଂସାରକୁ ସୁନ୍ଦର କରି ଗଢିବାପାଇଁ ଓ ଆପଣା ଜୀବନକୁ ସୁନ୍ଦରତର କରିବାପାଇଁ ତା'ର ଅଧିକ ଆଗ୍ରହ ଜନ୍ମିବ । ସେ ତା'ର ପରିବେଶକୁ ଭଲ ପାଇବ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସବୁ ମଣିଷଙ୍କ ସହିତ ଏକତ୍ର ବାସ କରିବାକୁ ଭଲ ପାଇବ । ଏହି ସଂସାରରେ ଭାଷା ଅନେକ, ଧର୍ମ ଅନେକ, ଜାତି ଅନେକ ; ତଥାପି ଏହିସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ମଣିଷ ପରସ୍ପର ସହିତ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ ରହିବାକୁହିଁ ଜୀବନଧର୍ମ ବୋଲି ମଣିବ । ପୃଥିବୀରେ ବିଭିନ୍ନ ସମାଜ ଓ ବିଭିନ୍ନ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ଭିନ୍ନ ସଂସାର ଓ ଭିନ୍ନ ଆଚାରମାନ ରହିଚି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ଏହିସବୁ ସଂସ୍କାର ଓ ଆଚାରକୁ ମାନିବ, ତଥାପି ବିଶ୍ୱାୟତନର ସମଗ୍ର ଜୀବନ-ସଂସ୍କାର ଓ ଜୀବନାଚାର ସହିତ ତାହାର ଆପଣା ସଂସ୍କାର ଓ ଆଚାର ମାନିବାର କୌଣସି ବିରୋଧ ରହିବ ନାହିଁ । ଯୁଦ୍ଧରହିତ ପୃଥିବୀର ମଣିଷ ଓ ତା'ର ସମାଜ କିପରି ହେବ, ସମାଜଶାସ୍ତ୍ରୀମାନେ ତାହାର ବିଚାର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଚନ୍ତି । ସେହି ବିଚାରଗୁଡିକର ସାଧାରଣ ମର୍ମ ହେଉଚି ଯେ ଆଗାମୀ ପୃଥିବୀକୁ ସୁନ୍ଦର କରି ଗଢି ସେଥିରେ ମଣିଷପରି ବଞ୍ଚିରହିବାକୁ ହେଲେ ଆମର ମନ, ବୁଦ୍ଧି ଓ ବିଚାରକୁ ବିଶ୍ୱତୋମୁଖୀ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମଣିଷ ଆଗେ ପ୍ରଧାନତଃ ନିଜ ପରିବାରର ଆୟତନ ଭିତରେ ଆପଣା ଅନୁରକ୍ତିଗୁଡିକୁ ସୀମାବଦ୍ଧ କରି ରଖିଥିଲା । ପାରିବାରିକ ସୁଖ ପାଇବାକୁ ହିଁ ସେ ଇହଜୀବନର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଓ ଏକମାତ୍ର ସୁଖ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲା । ସ୍ନେହ କହିଲେ ସେ ଆପଣା କୁଟୁମ୍ବକୁ ସ୍ନେହ କରିବା ବୋଲି ବୁଝୁଥିଲା । ତ୍ୟାଗ କହିଲେ ସେ ଆପଣା

କୁଟୁମ୍ବଲାଗି ହିଁ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ବୁଝୁଥିଲା । ଏହାପରେ ଜାତୀୟତାର ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଆସିଲା । କୁଟୁମ୍ବର ଚତୁଃସୀମା ପାରହୋଇ ମଣିଷ ଆପଣା ଜାତି ଓ ଦେଶକୁ ଆପଣା ଅନୁରକ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଲାଗି ମୂଳ ଆସ୍ପଦରୂପେ ଦେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ଜାତିପ୍ରେମ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ପ୍ରେମ ହେଲା, ଦେଶଭକ୍ତି ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଭକ୍ତି ହେଲା, ତା'ର ମାତୃଭାଷା ଓ ମାତୃଭୂମି ସ୍ୱର୍ଗାଦପି ଗରୀୟସୀ ହେଲେ । ତ୍ୟାଗ କହିଲେ ଦେଶଲାଗି ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ବୁଝାଇଲା । ତା'ର ଏହି ପ୍ରୟାସକୁ ଉତ୍ସାହିତ ସମର୍ଥନ ଦେବାଲାଗି ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖା ହେଲା, ଜାତୀୟ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଚଳନ ହେଲା ଓ ଧର୍ମ-ଦରବାରକୁ ମଧ୍ୟ ଜାତୀୟ ବେଶଭୂଷା ପିନ୍ଧାଇ ଦିଆଗଲା । ମଣିଷ ବର୍ତ୍ତମାନ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଆଉ ଏକ ପର୍ଯ୍ୟାୟର ଦ୍ୱାରଦେଶରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ଥିତିରେ ବଞ୍ଚି ରହିବାକୁ ହେଲେ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀକୁ ଏକକ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ । ଗୋଷ୍ଠୀଗତ ଜୀବନର ପରିସୀମା ବର୍ତ୍ତମାନ ଜାତି ଓ ଦେଶକୁ ଡେଇଁ ସମଗ୍ର ଜଗତକୁ ଆବୋରି ନେଇ ପାରିଲେ ଯାଇ ମଣିଷ-ସଂସାରକୁ ଗ୍ରାସ କରି ଆସୁଥିବା ସଙ୍କଟ ଦୂର ହୋଇ ପାରିବ । ପରିବାରର ଆୟତନ ଭାଙ୍ଗି ମଣିଷର ଅନୁରକ୍ତି ଦିନେ ଯେମିତି ଆପଣାକୁ ଜାତୀୟତାର ସ୍ତରରେ ନେଇ ପହଞ୍ଚାଇଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନର ଆହ୍ୱାନ ମାନି ତାକୁ ସେହିପରି ଜାତୀୟତାର ସୀମା ଡେଇଁ ବିଶ୍ୱାତ୍ମକତାର ସ୍ତରକୁ ଉତ୍ତୋଳିତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । (୧୯) ମମ୍‌ଫୋର୍ଡ୍‌ଙ୍କର ଭାଷାରେ ଉପସ୍ଥିତ ସଙ୍କଟକୁ ପାର ହୋଇ ବଞ୍ଚିରହିବାକୁ ହେଲେ ମଣିଷଜାତିକୁ ବିନା ସର୍ତ୍ତରେ ପରସ୍ପର ସହିତ ସହଯୋଗ କରିବାଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । (୨୦) ଆପଣାର ଆଉ ଏକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ମମ୍‌ଫୋର୍ଡ୍ ଜାତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ସମ୍ପୂରକ ଭାବରେ ବିଶ୍ୱସଂସ୍କୃତିର ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି । ଜାତି ଜାତି ଭିତରେ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ଓ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ରହିଥିବା ମଣିଷର ପରିବର୍ତ୍ତରେ ବିଶ୍ୱମାନବ ବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାନବର ଅବତାରଣା କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ ସାମାଜିକ ଜୀବନର ପୁରାତନ ଆବରଣଗୁଡ଼ିକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେଇ ଆପଣାର ଜୀବନକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନୂତନ ରୂପେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ କରାଇ ପାରିଲେ ଯାଇ ଆମେ ଏହି ଯୁଗର ପୁଞ୍ଜନାସକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଜବାବ ଦେଇ ପାରିବା । ଗତ କେତେ ଶତାବ୍ଦୀ ଧରି ଆମେ ଯେଉଁ ଭୂମିରେ ରହିଆସିଛୁ, ଯେଉଁ ଭୂମିରେ ଆପଣାଲାଗି ସୁଖ ଓ ସମୃଦ୍ଧିର ଉତ୍ସ ଖୋଜି ଆସିଛୁ, ଆଜି ଆପଣାକୁ ସେହି ଭୂମିରୁ ଉତ୍ତୋଳିତ କରିନେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏକ ନୂତନ ବିଶ୍ୱାୟତନ ଭୂମିକୁ ଆପଣାକୁ ଉତ୍ତୋଳିତ କରିନେଇ ସେହିଠାରେ ନୂତନ ଜୀବନ-ମୂଲ୍ୟରେ ସୁଖ ଓ ସୁନ୍ଦର ଜୀବନର ସଉଦା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । (୨୧) ଯେଉଁ ପୃଥିବୀରେ ମଣିଷ ମଣିଷର ଶୋଷଣ କରୁଛି, ଯେଉଁ ଯୁଗରେ ମଣିଷ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ଘଟଣା ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିନେଉଛି, ସେହି ପୃଥିବୀ ଓ ସେହି ଯୁଗର ମଣିଷକୁ

କାର୍ଲ ମାର୍କସ୍ ଖଣ୍ଡିତ ମଣିଷ (Fragmentary Man) ବୋଲି କହିଚନ୍ତି । ଏହି ମଣିଷର ସର୍ବତୋବିକାଶ ହୋଇ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ନାନାବିଧ ଖଣ୍ଡିତ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଖଣ୍ଡିତ ଆଦର୍ଶ ଦ୍ୱାରା ଆପଣା ଜୀବନଗ୍ରାମକୁ ବ୍ୟସ୍ତସମସ୍ତ କରି ରଖିଚି । ଯୁଦ୍ଧ ରହିତ ଓ ସମୃଦ୍ଧିମନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ସମାଜରେ ଯେଉଁ ମଣିଷ ବାସ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଚି, 'ତାକୁ ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ-ବିକଶିତ ବ୍ୟକ୍ତିରୂପେ 'ନବଜନ୍ମ ଲାଭ କରିବାର ଆକାଂକ୍ଷା ରଖିବାକୁ ପଡିବ ।' ଏହିପରି ଏକ ନବଜନ୍ମର ଆକାଂକ୍ଷା ରଖିବାଲାଗି ଯୋଗ୍ୟ ହେବାକୁ ହେଲେ, ସୁନ୍ଦର ଓ ସମୃଦ୍ଧିମନ୍ତ ବିଶ୍ୱସମାଜରେ ଆପଣା ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ଅଧିକାର ଲାଭ କରିବାକୁ ହେଲେ ଆମକୁ ଆଜି ଯୁଦ୍ଧ ବିରୁଦ୍ଧରେ ହିଁ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରିବାକୁ ପଡିବ । ଆଜିଯାଏ ଗୋଟିଏ ଜାତି ଆଉଗୋଟିଏ ଜାତିର ଶତ୍ରୁ ହୋଇ ରହିଥିଲା, ଗୋଟିଏ ଦେଶ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦେଶର ଶତ୍ରୁ ହୋଇ ରହିଥିଲା ; ବର୍ତ୍ତମାନ ସବୁ ଜାତି ଓ ସବୁ ଦେଶ ମିଳି ଯୁଦ୍ଧକୁ ହିଁ ସାଧାରଣ ଶତ୍ରୁ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିବାକୁ ହେବ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସମାଜବିତ୍ ମିଲ୍‌ସ୍ ଏହାକୁହିଁ ଉପସ୍ଥିତ ସଙ୍କଟ ସମୟରେ ଏକମାତ୍ର ବାସ୍ତବବାଦୀ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ବୋଲି କହିଚନ୍ତି । (୨୨)

ପୂର୍ବରୁ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଥିବା ଏକ ପୁସ୍ତକରେ (ପୁସ୍ତକ ଟିପ୍ପଣୀ-୧୨, ପୃଷ୍ଠା-୬୦୦) ପୃଥିବୀର ସବୁ ମଣିଷଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ଦିଗରେ ପାଞ୍ଚୋଟି କଥାକୁ ବାଧକ ବୋଲି କୁହାଯାଇଚି । ୧— ବର୍ତ୍ତମାନ ପୃଥିବୀସାରା ମଣିଷଙ୍କ ଭିତରେ ଅତିମାତ୍ରାରେ ଅସନ୍ତୋଷ ଓ ତଜ୍ଜନିତ ନୈରାଶ୍ୟ ଘୋଟି ରହିଚି । ୨— ଅନ୍ୟ ଦେଶ ଓ ଅନ୍ୟ ଜାତିଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ମଣିଷ ମନରେ ନାନା ଭ୍ରମାତ୍ମକ ଓ ରୋଷୋଦ୍ଦୀପକ ଧାରଣାମାନ ରହିଚି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶରେ ତଥାକଥିତ ଶତ୍ରୁ ଦେଶମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଅତିରଞ୍ଜିତ ଅପପ୍ରଚାରମାନ ଚାଲିଚି । ପ୍ରକୃତ ସତ୍ୟ କଥା ଜାଣିବାଲାଗି ବା ଅନ୍ୟଦେଶର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ସହିତ ସିଧା ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରି ପାରିବାଲାଗି ସାଧାରଣ ମଣିଷଙ୍କର ଖୁବ୍ ବେଶୀ ସାମର୍ଥ୍ୟ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ୩— ପୃଥିବୀର ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶରେ ଜାତୀୟ ନେତା ଓ ସ୍ଥାନୀୟ ଖଣ୍ଡ ସ୍ୱାର୍ଥଗୁଡ଼ିକ ଅତିମାତ୍ରାରେ ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ ବିସ୍ତାର କରି ରହିଚନ୍ତି । ସଂସାର ପଛକେ ବୁଡ଼ିଯାଉ, ତଥାପି ଜାତିର ଟେକ ରହୁ ବା ଜାତିର ଜିଦ୍ ରହୁ, ଏହିପରି ଏକ ଉଦଗ୍ର ଭ୍ରଷ୍ଟଭାବନା ସଂସାରର ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତିର ମଣିଷକୁ ଅଳ୍ପବହୁତ ତତାଇ ରଖିଚି । ଏହି ତାତିକୁ ମମତାର ଉତ୍ତାପ ଦେଇ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବାକୁ ସବୁ ଦେଶରେ ଉଗ୍ର ପ୍ରବଳ ନେତାମାନେ ବି ରହିଚନ୍ତି । ଏହି ଅନିଷ୍ଟକାରୀ ପରିଣାମ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କୃଷ୍ଣମୂର୍ତ୍ତି ଜାତୀୟତାବାଦକୁ ଏକ ବ୍ୟାଧି ବୋଲି କହି ନିନ୍ଦା କରିଚନ୍ତି । (୨୩) ୪— ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଆଜି ପ୍ରଧାନତଃ ଜାତୀୟ ରାଜନୀତି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ରହିଚି । ୫—

ଆଦର୍ଶବାଦର ପାର୍ଥକ୍ୟ ଅନୁସାରେ ପୃଥିବୀ ଆଜି ଏକାଧିକ ଶିବିରରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ରହିଛି । ଶାନ୍ତି ଓ ଏକତା ଦିଗରେ ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ବାଧା ଦ୍ୱାରା ସଙ୍କୁଳ ହୋଇ ରହିଥିବା ଆମ ପୃଥିବୀରେ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ହାତରେ ରାଜନୀତି କ୍ଷମତା ରହିଛି, ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେମାନେ ଆପଣାର ନୀତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରୁଥିବା ପରି ଲାଗୁ ନାହିଁ । ଯିଏ ସଦ୍‌ଭାବ ରଖିବାକୁ ଓ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଏଡ଼ିବାକୁ ମୂଳନୀତି ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ବିଶ୍ୱସଭାରେ କଥା କରୁଛି, ଅତୁଳ ସାମରିକ-ଶକ୍ତିସମ୍ପନ୍ନ ଶାସକମାନେ ତାର କଥାରେ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଉଥିବା ପରି ମନେ ହେଉ ନାହିଁ । ବଡ ଠେଙ୍ଗା ଧରିଥିବା ରାଜ୍ୟ-ଶକ୍ତିର କଥାକୁ ବଡ ସ୍ୱୀକୃତି ଦିଆଯାଉଛି । ଆମେରିକାର ଜଣେ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ନାନା ଦେଶରେ ଶାସନ ଚଳାଉଥିବା ନେତାମାନଙ୍କର ଆଚରଣକୁ ମାନସିକ ରୋଗୀର ଆଚରଣ ସହିତ ତୁଳନା କରିଛନ୍ତି । (୨୪) ଏପରି ଏକ ସମସ୍ୟାବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ଅସ୍ଥିରବିଚଳିତ ଜଟିଳ ପୃଥିବୀରେ ଶିକ୍ଷା ଶାନ୍ତିଲାଗି କେତେଦୂର ମୂଳଦୁଆ ପକାଇ ପାରିବ, ଯୁଦ୍ଧର ତ୍ରାସକୁ ଦୂର କରି ପାରିବ ?

ସଭ୍ୟତାର ଆରମ୍ଭ କାଳରୁ ମଣିଷ କେତେ ପ୍ରକାର ଶିକ୍ଷାଦର୍ଶନ ଓ ଶିକ୍ଷା-ଶାସନରେ ମଗ୍ନ ହୋଇ ଆସିଛି । ମଣିଷର ଜୀବନକୁ ସୁନ୍ଦର କରି ଗଢ଼ିବା ଓ ସଂସାରକୁ ସୁନ୍ଦର କରି ଗଢ଼ିବା ଯେ ଶିକ୍ଷାର ଅସଲ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ଏ କଥା ଆଜି ନୂଆ ନୁହେଁ । ଏହା ଅତି ପୁରୁଣା କଥା । ତଥାପି ଯୁଦ୍ଧର ଆତଙ୍କ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି, ତଥାପି ଏହି ସଂସାରରେ ମଣିଷ ମଣିଷର ସମ୍ପର୍କ ଅଧିକ ଅସୁନ୍ଦର ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ଘୃଣା ବଢୁଛି, ଅସହିଷ୍ଣୁତା ବଢୁଛି, ସଭ୍ୟତମ ସମାଜ ଓ ଶାସନକର୍ତ୍ତାମାନେ ସମସ୍ତ ପୃଥିବୀକୁ ଧ୍ୱଂସ କରିଦେଇ ପାରିଥିବା ସରଞ୍ଜାମ ଯୋଗାଡ଼ କରି ସାରିଲେଣି, କମ୍ ପାରୁଆ ଦେଶମାନେ ସେହିମାନଙ୍କର ପଦାଙ୍କ ଅନୁସରଣ କରିବାଟାକୁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ନିରାପଦ ମନେ କରୁଛନ୍ତି । ଇସ୍କୁଲରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟବାଣୀ ଓ ବୁଦ୍ଧବାଣୀର ପଇଟ ହେଉଛି, ଏଣେ ସବୁ ଦେଶର ମଣିଷଙ୍କୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଯୁଦ୍ଧରେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିଲା ଭଳି ଜୁଆଇ ରଖାଯାଉଛି । ଆଜି ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଜାତୀୟ ସରକାରମାନଙ୍କ ହାତରେ ରହିଛି । ତେଣୁ ଜାତୀୟ ମୋହବାଡ଼ ଡେଇଁ ଜାତି ଜାତି ଭିତରେ ଶାନ୍ତିପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାରେ ଶିକ୍ଷା ଖୁବ୍ ବେଶୀ କାମରେ ଲାଗୁ ନାହିଁ । ବର୍ଟ୍ରାଣ୍ଡ୍ ରସେଲ୍‌ଙ୍କ ଭାଷାରେ : "ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମ, ବର୍ଗ ଓ ଜାତି ଭିତରେ କ୍ଷମତା ଲାଗି ଯେଉଁ ସଂଘର୍ଷ ଲାଗିଛି, ସେହି ସଂଘର୍ଷରେ ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ହତିଆର ପରି ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଛି । ଛାତ୍ରକୁ ମୂଳତଃ ଜଣେ ମଣିଷବ୍ୟକ୍ତି ହିସାବରେ ନଦେଖି ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗି ଆବଶ୍ୟକ ଏକ ସିପାହୀ ହିସାବରେ ଦେଖା ଯାଉଛି । ଶିକ୍ଷାର ଯନ୍ତ୍ର ଛାତ୍ରର ଯେତେ କଲ୍ୟାଣ ନକରୁଛି, ରାଜନୀତିକ ଅଭିପ୍ରାୟ ଗୁଡ଼ିକୁ ଚରିତାର୍ଥ କରିବା ଲାଗି ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ପ୍ରୟାସ

କରୁଚି ।" (୨୫) ତେଣୁ ପ୍ରଚଳିତ ଶିକ୍ଷାର କଳେବରକୁ ଆହୁରି ଦଶଗୁଣ ବୃଦ୍ଧି କରି ଦଶଗୁଣ ଅଧିକ ଉତ୍ସାହରେ ଚଲାଇଲେ ଆମେ ହୁଏତ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗି ହିଁ ଦଶଗୁଣ ଉତ୍ସାହ ବଢ଼ାଇବା, ଦଶଗୁଣ ଅଧିକ ସଫଳ ଭାବରେ ଉଗ୍ର ଜାତୀୟ ସରକାର-ମାନଙ୍କର କାମରେ ଲାଗି ପାରିବା । କିନ୍ତୁ ସଂସାରରୁ ଯୁଦ୍ଧଭୟ ଦୂର ହେବ ନାହିଁ, ଶାନ୍ତିର ସମ୍ଭାବନା ସୁଦୂରପରାହତ ହୋଇ ରହିବ ।

ଅବଶ୍ୟ ଶିକ୍ଷାର ବିଚାର ଅନ୍ୟ ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମଧ୍ୟ କରାଯାଇ ପାରେ । ଏରିକ୍ ଫ୍ରମଙ୍କର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଅନୁସାରେ ଶିକ୍ଷା ବା Education ଶବ୍ଦ e-ducare ମୂଳ-ଧାତୁରୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇଚି । ଏହାର ଅର୍ଥ ଅନୁସାରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଫ୍ରମ୍ ମଣିଷର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଗୁଣଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶ କରିବାକୁ ଶିକ୍ଷାର ଅର୍ଥ ବୋଲି କହିଚନ୍ତି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମଣ୍ଟେଗୁ Education ଶବ୍ଦ educare ଧାତୁରୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇଚି ବୋଲି କହିଚନ୍ତି । ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଉଚି ବଢ଼ିବାକୁ ଦେବା, ବିକଶିତ କରାଇବା । (୨୬) ଆମ ସାମାଜିକ ପରମ୍ପରାରେ ଶିକ୍ଷାବ୍ୟବସ୍ଥା ମଣିଷକୁ ବିକଶିତ ହେବାର ସୁଯୋଗ କମ୍ ଦେଇଚି, ତା'ର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଗୁଣ ଓ ସମ୍ଭାବନାର ବିକାଶ କରାଇବାରେ କମ୍ ପ୍ରୟାସ କରିଚି ; କୌଣସି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଗ୍ରନ୍ଥ, ସୂତ୍ର ବା ବାଦ ଅନୁସାରେ ମଣିଷକୁ ବାଡ଼େଇ ପିଟି, ପିଠି ଥାପଡ଼େଇ ବା ଦଣ୍ଡ ଦେଇ ତିଆରି କରିବାର ଦମ୍ଭ ବେଶୀ କରିଚି । ମଣିଷ ବେଶୀ ମାନିବାକୁ ଶିଖିଚି, ହିଁ ଭରିବାକୁ ଶିଖିଚି, ଆପଣାର ଅସହାୟତା ବିଷୟରେ ଅଧିକ ସଚେତ ହୋଇ ସେ ପରାକ୍ରମୀ ଶାସକ ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକମାନଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମାନିବାକୁ ହିଁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ତରଣପନ୍ଥା ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରି ନେଇଚି । ଆମ ଭିତରୁ ଯିଏ ପ୍ରକୃତରେ ଯୁଦ୍ଧର ଅନ୍ତ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଚି ଓ ଓ ଶିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ହିଁ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଟିକୁ ହାସଲ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଚି, ସିଏ ସ୍ଲୋଗାନ୍ ଗୁଡ଼ିକ ମଣିଷଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଶିଖୁ, ପଦ୍ଧତି ଗୁଡ଼ିକ ସ୍ୱାଭାବିକ ବିକାଶ ଉପରେ ଅଧିକ ବିଶ୍ୱାସ ଅର୍ଜନ କରି ଶିଖୁ । ମଣିଷ ପିଲାକୁ ଶୁଆପକ୍ଷୀ ପରି ନ ମଣାଇ ତାକୁ ସେ ଆପଣା ଢଙ୍ଗରେ ବିକଶିତ ହେବାର ସୁଯୋଗ ଦେଉ । ଗ୍ରନ୍ଥରେ ନ ପକାଇ, କାବୁରେ ରଖିବାର ଚେଷ୍ଟା ନକରି ସେ ମଣିଷପିଲାକୁ ଭଲ ପାଇ ଶିଖୁ । ଆପଣା ଭିତରର ଆଦର୍ଶ ବା ଆପଣା ଉପରର ଭେକଟା ଅପେକ୍ଷା ସେ ଆପଣା ଭିତରର ମଣିଷକୁ ଅଧିକ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରି ଶିଖୁ । ମଣିଷପିଲା ଭିତରେ ତା'ର ବର୍ଣ୍ଣ, ଜାତି, ଭାଷା ଓ ଆର୍ଥିକସ୍ତର ଦେଖିବା ଆଗରୁ ସେ ମଣିଷକୁ ଦେଖିଶିଖୁ । ଏହିପରି ଏକ ପ୍ରେରଣା ନେଇ ସଂସାରର ଅନେକ ସ୍କୁଲ ଓ କଲେଜରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଲେ ମଣିଷ ଖୋଜି ବାହାରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ବାନ୍ତି ମାଡ଼ିଲା ପରି ଅନୁଭବ କରିବ, ଶିକ୍ଷା-ବିଭାଗର ଅନେକ କ୍ଷମତାସ୍ଥୂଳ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସି ସଂସାରର ଭବିଷ୍ୟ ବିଷୟରେ

ବିତୃଷ୍ଣା ହିଁ ଜାତ ହେବ । ଆପଣାକୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବାକୁ ମନ ହେବ, ଏହିସବୁ ଅଶିକ୍ଷିତ ଆଡ଼ମ୍ବର ଚାଲିଥିବା ଯାଏ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଲୋପ କରିବାର ଶିକ୍ଷା ଦେବା ସମ୍ଭବ ହେବ କିପରି ? ଏପରି ଶିକ୍ଷା ଦେବ ବା କିଏ ? ଜୀବନକୁ ଭଲ ପାଉଥିବା ଶିକ୍ଷକ ସିନା ଶିକ୍ଷାମୂଳକ ବାତାବରଣ ଭିତରେ ଅନ୍ୟକୁ ଜୀବନ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସତ୍‌ପ୍ରେରଣା ଦେଇ ପାରିବ ! ଯଦି ଶିକ୍ଷକ ନିଜେ ଜୀବନକୁ ଭଲ ନପାଉ ଥାଏ, ମଣିଷପିଲାଙ୍କୁ ଗୋଡ଼ି, ମାଟି, ପଥର ପରି ଦେଖୁଥାଏ, ତେବେ ସେ ଅଉ କାହାର ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସଞ୍ଚାର କରି ପାରିବ କିପରି ? ଯଦି ଉପଦେଶ ଦେଇ ଜୀବନକୁ ବଦଳାଇ ହେଉଥାନ୍ତା, ତେବେ ଆମର ସଂସାର କୋଉଦିନୁ ସ୍ୱର୍ଗ ପାଲଟି ସାରନ୍ତାଣି । ମୁଁ ତ କହିବି, ଆମ ଭିତରେ ପ୍ରକୃତରେ ଜୀବନଶ୍ରଦ୍ଧାର ଅଭାବ ରହିଛି ବୋଲି ଆମେ ଦଶଗୁଣ ଉତ୍ତେଜନା ଓ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଉପଦେଶ ଦେଇ ବାହାରିଛୁ, ସୁନ୍ଦର ଜୀବନ ଓ ଆଦର୍ଶ ଶିକ୍ଷାସୂତ୍ରକୁ ନେଇ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ କରିବାରେ ଲାଗିଛୁ । ଏହିପରି ଶିକ୍ଷକ ଓ ଶିକ୍ଷୋତ୍ସାହୀମାନଙ୍କୁ କାର୍ଲ୍ ୟୁଙ୍ଗ୍ ନିର୍ବୋଧ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ୱାନ୍ଧତାର ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ଯନ୍ତ୍ର ବୋଲି ଅଭିହିତ କରିଛନ୍ତି । (୨୭) ଆପଣାର ସମଗ୍ର ବିକାଶ ଲାଗି ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷପିଲାକୁ ଆବଶ୍ୟକ ଉତ୍ସାହ, ସାହାଯ୍ୟ ଓ ଉତ୍‌ପ୍ରେରକ ମିଳି ପାରିବା ଉଚିତ, ଯାହା ଫଳରେ କି ସେ ଜଣେ ଶ୍ରଦ୍ଧାବାନ୍ ଓ ସହଯୋଗୀ ମଣିଷ ହିସାବରେ ନିଜକୁ ତିଆରି କରିବାର ପ୍ରଶସ୍ତ କ୍ଷେତ୍ର ପାଇ ପାରିବ । ସଂସାରରେ କେଉଁଟା ଠିକ୍ ବା କେଉଁଟା ଭୁଲ୍, ମାତ୍ର ଏତିକି ଜ୍ଞାନ ହାସଲ କରି ସେହି ଅନୁସାରେ ଆପଣାକୁ ସଂସାର ସହିତ ଖାପ ଖୁଆଇନେବାର ଚତୁର ବୃତ୍ତିକୁ ସେ ଯଥେଷ୍ଟ ବୋଲି ମାନି ନେବ ନାହିଁ । ଆଦର୍ଶ ସଂସାର ଯେଉଁପରି ହେବା ଉଚିତ, ସେ ବିଷୟରେ ତା'ଆଗରେ ଏକ ଜୀବନ୍ତ ଚିତ୍ର ରହିଥିବ ଓ ସେହି ଚିତ୍ର ଅନୁସାରେ ସଂସାରକୁ ଗଢ଼ିବା ଲାଗି ତା' ଭିତରେ ଆଗ୍ରହ ମଧ୍ୟ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବ । ସେ ସଂସାରକୁ ମାନି ନେବ ନାହିଁ, ସଂସାରକୁ ସୁନ୍ଦରତର ଓ ଅଧିକ ନ୍ୟାୟୋଚିତ କରି ଗଢ଼ିବାକୁ ସେ ନିଜର ଦାୟିତ୍ୱ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବ । ଯଥାର୍ଥ ଶିକ୍ଷା କହିଲେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାଣ୍ଟେଗୁ ଏହି ସବୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନର ବିଧାନ କରିଛନ୍ତି । (୨୮)

କିନ୍ତୁ ସଂସାରରେ ଯେଉଁଠି ଯାହା ଅଛି, ସବୁ ଠିକ୍ ସେହିପରି ରହିବ— ଅନ୍ୟାୟ ରହିଥିବ, ଭୂରିଭୋଜୀ ଓ ଉପବାସୀ ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା ନୃଶଂସ ବ୍ୟବଧାନକୁ ଭାଗ୍ୟର ନିର୍ଣ୍ଣୟ ବୋଲି କହି ସୁଖୀ ଜୀବନର ଅମାନୁଷିକ ଅଭିନୟ ଚାଲିଥିବ, ସଂସାରରେ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଯିବାର ଭୟରେ ଆମେ ଯାବତୀୟ ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅସୁନ୍ଦର ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଘଣ୍ଟି ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିଥିବା, ବର୍ଡ଼ିଆୟେଭ ଏହାକୁ ବୁର୍ଜୁଆ ଶାନ୍ତିବାଦୀ -ବିଗୁର ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଲୋପ କରିବାର ସଂଗ୍ରାମ

ଚଳାଇବାକୁ ହେଲେ ଆମକୁ ଅନ୍ୟ ଏକ ସ୍ତରରେ ମଧ୍ୟ ଏକ ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏବଂ ସେଥିଲାଗି ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସଂଗ୍ରାମ ଶକ୍ତି, ତ୍ୟାଗ ଓ ସାହସ ଆବଶ୍ୟକ ହେବ । ଏହି ନୂତନ ସ୍ତରର ଯୁଦ୍ଧ ସମାଜର ବର୍ଗ-ବିଭେଦ-ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଚାଲିବ, ଆର୍ଥିକ ଅନ୍ୟାୟପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଭାଜନକୁ ଭିତ୍ତି କରି ରହିଥିବା ଶ୍ରେଣୀ-ବିଷମତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଚାଲିବ । (ପୁସ୍ତକ ଟିପ୍ପଣୀ-୭, ପୃଷ୍ଠା-୧୬୧) ଶାନ୍ତିସ୍ଥାପନା କହିଲେ ପୃଥିବୀରେ ଆବଶ୍ୟକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବା ଲାଗି ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ମାର୍ଗର ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ବୁଝାଇବ ବୋଲି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମିଲ୍ସ୍ କହିଛନ୍ତି । (ପୁସ୍ତକ ଟିପ୍ପଣୀ-୬୬, ପୃଷ୍ଠା-୧୧୭) ମାର୍ଟିନ ବୁବର୍ ଶାନ୍ତିକୁ ଆମ ପୃଥିବୀର ଲକ୍ଷ୍ୟ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରି ନ୍ୟାୟକୁ ହିଁ ଏହି ଲକ୍ଷ୍ୟପ୍ରତିଷ୍ଠାର ସାଧନ ରୂପେ ମାନିଛନ୍ତି । ସଂସାରରୁ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଯିବ, ଅନ୍ୟାୟ ଯିବ ଓ ପରାଧୀନତା ମଧ୍ୟ ଯିବ ; ତେବେ ଯାଇ ଜୀବନ-ଶ୍ରଦ୍ଧାର ବିକାଶ ଲାଗି ଅନୁକୂଳ ପରିସର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ପାରିବ ବୋଲି ଏରିକ୍ ଫ୍ରମ୍ ମତ ଦେଇଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ସମାଜବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ମଣିଷକୁ ସାଧ୍ୟ ରୂପେ ନଦେଖି ଆଉ ଜଣେ ମଣିଷ ବା ଗୋଷ୍ଠୀର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ-ପୂରଣ ଲାଗି ଏକ ସାଧନ ବା ହତିଆର ରୂପେ ଦେଖାଯାଏ, ସେହି ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ହିଁ ଫ୍ରମ୍ ଅନ୍ୟାୟ-ବ୍ୟବସ୍ଥା ରୂପେ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଛନ୍ତି । (ପୁସ୍ତକ ଟିପ୍ପଣୀ-୮, ପୃଷ୍ଠା-୫୬)

ପୃଥିବୀକୁ ଅଧିକ ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ କରି ଗଢ଼ିବା ଲାଗି ଆବଶ୍ୟକ ପରିବର୍ତ୍ତନମାନ ହେବ, ଏଣେ ଯୁଦ୍ଧର ପ୍ରମାଦକୁ ଏଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ଭିତରେ ଜୀବନଶ୍ରଦ୍ଧା ବଢ଼ିବାର ବାତାବରଣ ମଧ୍ୟ ତିଆରି କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, —ଏ ସବୁକୁ ବାସ୍ତବରେ ପରିଣତ କରିବା ଲାଗି ଯେଉଁପରି ଶିକ୍ଷା ଆବଶ୍ୟକ, ସେହି ଶିକ୍ଷା ସମ୍ଭବ କରିବାକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସଂସାରରେ କିଏ ବାହାରି ପାରିବ ? ଏଥିଲାଗି ଶିକ୍ଷାସୂଚୀକୁ ଦୋରସ୍ତ କରିଥିବା ଡିଗ୍ରୀଧାରୀ ଶିକ୍ଷକର ଯେତେ ଦରକାର ନାହିଁ, ଜୀବନର ଭଲ ଉପରେ ଅଟଳ ବିଶ୍ୱାସ ରଖି ସେହି ଅନୁସାରେ ଆପଣା କ୍ଷେତ୍ରରେ କିଛି କରିବାକୁ ପଣ କରି ବାହାରିଥିବା ସାହସୀ ମଣିଷର ଅଧିକ ଦରକାର ଅଛି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କୃଷ୍ଣମୂର୍ତ୍ତି କୌଣସି ଏକ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କହିଛନ୍ତି ଯେ ଆମ ପୃଥିବୀରେ ଆଜି କେହି ପ୍ରକୃତ ମନ ନେଇ ଶିକ୍ଷକ ହେବାକୁ ବାହାରିଲେ ସଂସାରର ସବୁ ଶାସକ, ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ଓ ସରକାର ତଡ଼ାବାଡ଼ ଧରି ତାର ବାଟ ଓଗାଳିବାକୁ ଆସିବେ, ତାକୁ ଧମକ ଦେବେ, ନାନାପ୍ରକାର ଅର୍ଗଳ ଦେଇ ତାକୁ ଅଟକାଇ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବେ । ତଥାପି କେତେଜଣଙ୍କୁ ସାହସ ଧରି ବାହାରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏକଥା ସତ ଯେ କେବଳ ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଗଲେ ପୃଥିବୀ ବଦଳିଯିବ ନାହିଁ କି ମଣିଷସମାଜର କଳି ତୁଟିଯିବ ନାହିଁ । ଏଥିଲାଗି ସମାଜ, ଧର୍ମ, ଅର୍ଥନୀତି

ଓ ରାଜନୀତି ନାନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆବଶ୍ୟକ ହେବ । ତଥାପି ଏହାଦ୍ୱାରା ଶିକ୍ଷାର ଦାୟିତ୍ୱ ଆଦୌ ଊଣା ହୋଇ ଯିବନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯଥାର୍ଥ ବିପ୍ଳବ ଶିକ୍ଷା-ବିପ୍ଳବରୁହିଁ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ଶିକ୍ଷାକୁ କବଳଗତ କରି, ଶିକ୍ଷା ନାମରେ ନାନାପ୍ରକାର ଅଫିମ ଖୁଆଇ ଆମ ସାମୂହିକ ଜୀବନର ପରାକ୍ରମପ୍ରବଳ ଶାସକମାନେ ପୃଥିବୀଟାକୁ ସମୂଳ ଧ୍ୱଂସର ଅଡଡା ଉପରେ ଆଣି ପହଞ୍ଚାଇ ସାରିଲେଣି । ଅଶିକ୍ଷାର ନିଶା ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଣିଷକୁ ଘାରିରଖିଚି । କାଲି ମଣିଷ ହେବାକୁ ଯାଉଥିବା ଆଜିର ପିଲାଲାଗି ତଥାପି ସେହି ପୁରୁଣା ନିଶାମାନ ବଢାହେବାରେ ଲାଗିଚି । ଏସବୁ ବିଡମ୍ବନା ସତ୍ତ୍ୱେ ଯିଏ ଯୁକ୍ତି ଏକତା ଓ ଶାନ୍ତିର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାଲାଗି ଶିକ୍ଷକ ହୋଇ ବାହାରିବ, ତା'ଠାରେ ଅନେକ ସାହସ ରହିଥିବା ଦରକାର । ଅନେକ ଶ୍ରଦ୍ଧା ରହିଥିବା ଦରକାର, ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅଶିକ୍ଷାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିପାରିବା ଭଳି ଅନେକ ଜୀବନନିଷ୍ଠା ରହିଥିବା ଦରକାର ।

ଆମ ପୃଥିବୀରେ ଆଜି ଜ୍ଞାନ ଓ ଜ୍ଞାନସରଞ୍ଜାମର କୌଣସି ଅଭାବ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ସାହସର ଅଭାବ ରହିଚି, ଶ୍ରଦ୍ଧାର ଅଭାବ ରହିଚି । ଆଜି ସଂସାରରେ ଯେତିକି ତ୍ରାସ ପୁଞ୍ଜିଭୂତ ହୋଇ ବୋମା ଓ ମହାବୋମାର ପର୍ବତ-ସ୍ତୂପକୁ ଜମାଇ ରଖିଚି, ସେହି ତ୍ରାସର ଅପସାର ଲାଗି ସେହିପରି ପର୍ବତପ୍ରମାଣ ସାହସ ଦରକାର, ପର୍ବତପ୍ରମାଣ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ବିଶ୍ୱାସ ଦରକାର । ପ୍ରାପ୍ତ ଜ୍ଞାନକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲଗାଇବାର ସାହସ ଦରକାର । ସୈଦ୍ଧାନ୍ତିକ ଅଧ୍ୟୟନଦ୍ୱାରା ମଣିଷ ଭିତରେ ଯେଉଁସବୁ ସମ୍ଭାବନାମାନ ନିହିତ ରହିଚି ବୋଲି ଆମେ ଜାଣିଲୁଣି, ସେହି ସମ୍ଭାବନାର ପରିସ୍ଫୁଟନ ଲାଗି ଉପଯୁକ୍ତ ଏକ କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାର ସାହସ ଦରକାର । ଏହି ସାହସକୁ ଶ୍ରୀ ମର୍ଣ୍ଣେଗୁ 'ନୂତନ ଜ୍ଞାନର ସାହସ' (Courage of new knowledge) (୨୯) ବୋଲି କହିଚନ୍ତି ।

ଏହି ସାହସ କେତେଜଣଙ୍କର ଅଛି ? କେବଳ ଯୁଦ୍ଧଭୂଇଁରେ ବା ସର୍କସ୍ ପଡ଼ିଆରେ ସାହସ ଦରକାର ହୁଏ ନାହିଁ । ଜୀବନର ସୁନ୍ଦର ସମ୍ଭାବନାଗୁଡ଼ିକୁ ବୁଝି ତାହାକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବାଲାଗି ମଧ୍ୟ ସାହସ ଦରକାର ହୁଏ । ଆମେରିକାର ସ୍ୱର୍ଗତଃ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି କେନେଡ଼ି ଜାତୀୟ ତଥା ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ରାଜନୀତିକୁ ଅଧିକ ସୁସ୍ଥ କରିବାଲାଗି ସାହସ ଦରକାର ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ସୁନ୍ଦର ମଣିଷ ଗଢ଼ିବାପାଇଁ ଶିକ୍ଷାର ଏକ ବାତାବରଣ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ସହଯୋଗ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ସାହସ ଦରକାର । ଆପଣାର ଜୀବନଶ୍ରଦ୍ଧାକୁ ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ବିକଶିତ କରିବାକୁ ବି ସାହସ ଦରକାର । ଅସତ୍ୟକୁ ଅସତ୍ୟ ବୋଲି କହିବାକୁ ସାହସ ଦରକାର । ବର୍ତ୍ତମାନର ଛାତ୍ରକୁ ଏଯୁଗର ମନୁଷ୍ୟକୃତ ଅନେକ ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅଶୋଭନତା

ବିଷୟରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଧାରଣା ଦେବାଲାଗି ମଧ୍ୟ ସାହସ ଦରକାର । ଧର୍ମ-ଜୀବନରେ ଏତକ ସାହସ ନଥିଲେ ଧର୍ମ କେବଳ ଏକ ନିଷ୍ପ୍ରଭ କୃଚ୍ଛ୍ର ସାଧନ ବା ଦୟନୀୟ ଦାସଭାବେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଏ । ଏହିପରି ଧାର୍ମିକଲୋକେ ସଂସାରର ବାଟକୁ ଆଲୋକିତ କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସଂସାରଲାଗି ବୋଝ ହୋଇ ରହନ୍ତି । ରାଜନୀତିରେ ଏହି ସାହସର ଅଭାବ ଥିଲେ ଅତି ଆଡମ୍ବରରେ ସମୟ ଓ ଅସମୟରେ କେତେ-ପ୍ରକାର ଜୟନାଦ ହେବାରେ ଲାଗିଥାଏ, କିନ୍ତୁ ପୃଥିବୀ ଓ ମଣିଷ ଉପରକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବିପଦ ମାଡି ଆସୁଥାଏ—ମଣିଷଲାଗି ରାଜନୀତି ରହିଲେନାହିଁ, ରାଜନୀତି ଲାଗି ଅର୍ଥାତ୍ କେତେଜଣଙ୍କର କ୍ଷମତାଲିପ୍ସାର ପରିପୂରଣ ଲାଗି ମଣିଷକୁ ବୋଲମାନି ରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରାଯାଏ । ସାହିତ୍ୟରୁ ସାହସ ଅପସରି ଗଲେ ଦାମ୍ଭିକର ଦରବାରରେ କେତେ ସ୍ତବସ୍ତୁତି ହୁଏ, କେତେ ପୁରସ୍କାର ଦିଆନିଆ ହୁଏ, ଶୈଳୀ ନେଇ ବା ଶିବିର ନେଇ କେତେ ଲଢେଇ ଓ ତକରାଳ ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ଏହି ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତ ସାହିତ୍ୟ ମଣିଷଲାଗି କିଛି କରିପାରେନାହିଁ, ଏପରି ସାହିତ୍ୟଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଦୁଆର ଖୋଲେନାହିଁ, କୌଣସି ଶ୍ରଦ୍ଧା ବା ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଜନ୍ମ ହୁଏନାହିଁ । ଶିକ୍ଷାରୁ ସାହସ ହଟିଗଲେ ସବୁପ୍ରକାର ବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସାମନ୍ତବାଦୀ ଦୁର୍ଗର ଅବତାର ଧାରଣ କରେ । ଏସବୁ ଥାନରେ ଆପଣାକୁ ନେଇ କୌଣସି ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିବା ସମ୍ଭବ ହୁଏନାହିଁ, ମଣିଷ ଓ ପୃଥିବୀର ଭବିଷ୍ୟକୁ ନେଇ ଏଠି କୌଣସି ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିବାକୁ ଡର ଲାଗେ । ଏହି ଶିକ୍ଷା କୁ-ଶାସନକୁ ବଦଳାଏନାହିଁ, କୁଶାସନ ସହିତ ସହଯୋଗ କରେ । କାରଣ କୁଶାସନର ଅଙ୍କାରରୁ ବ୍ୟତୀତ ଏହା ଆପଣା ଅସ୍ତିତ୍ୱର କଳ୍ପନା ବି କରିପାରେନାହିଁ । ପୁଣି ଏହି ପ୍ରସ୍ତର-ଦର୍ଶନର ଆୟତନରୁ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷକ ବା ଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ବାହାରନ୍ତି, ସେମାନେ ଆମ ପୃଥିବୀରୁ ଯୁଦ୍ଧ ଦୂର କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ ବୋଲି ଆମେ ଆଶା କରିବା କାହିଁକି ?

ଉପସଂହାରରେ ମୁଁ ଏତକ କହିବି, ଜୀବନ-ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ସାହସକୁ ଆପଣା ଆକାଙ୍କ୍ଷାର ଦୁଇ ପ୍ରେରଣାବିନ୍ଦୁରେ ପରିଣତ କରି ପାରିଲେ ଶିକ୍ଷା ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିବାରେ ଅନେକ ସହଯୋଗ କରି ପାରିବ । ଯୁଦ୍ଧ, ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଆହୁରି କେତେ କେତେ ମଳିନ ସଂସ୍କାର ଦୂର କରିବାରେ ଅନେକ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିବ । ପୃଥିବୀର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶରେ ଏପରି ଅନେକ ଶିକ୍ଷକ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ସଂକଳ୍ପ ନେଇ ବାହାରିଲେ ଏହା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ । ଆଜି ଘରେ ବାହାରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଦୁର୍ଜନ ଓ ଦୁଷ୍ଟ ଦର୍ଶନର ହିଁ ମୁଖର ଚକ୍କାରଟା ଅଧିକ-ମାତ୍ରାରେ ଶୁଣାଯାଉଚି । ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଦାୟିତ୍ୱହୀନ କ୍ଷମତାସୀନ ମଣିଷର ପାଟିଟା ହିଁ ଆଉସବୁ ଶବ୍ଦକୁ ବୁଡ଼ାଇଦେଲା ପରି ମନେହେଉଚି । ତଥାପି

ଏହି ସଂସାରରେ ସଜ୍ଜନ ରହିଛନ୍ତି, ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସତ୍‌ଶିକ୍ଷକ ରହିଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଭଲ ମଣିଷ ହୋଇ ପଛରେ ରହିଛନ୍ତି ଓ ଅଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ହାତରେ ଶିକ୍ଷାର ଅଡାକୁ ଟେକି ଦେଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ କାଦୁଅ ଭିତରକୁ ଆସିବାକୁ ଚାହୁଁନାହାନ୍ତି । ବୈରାଗ୍ୟର ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ଏହି ସଜ୍ଜନମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଏଯୁଗର ଡାୟୋଜିନସ୍ (Diogenes) ବୋଲି କହିବି । ପ୍ରବନ୍ଧଟି ଶେଷ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ଏଠାରେ ଆମେରିକାର ତରୁଣ ନିଗ୍ରୋନେତା ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥର କିଙ୍ଗଙ୍କର ଗୋଟିଏ ମନ୍ତବ୍ୟ ଉଦ୍ଧାର କରିବି । ନ୍ୟାୟ ଓ ମଣିଷପଣିଆର ପ୍ରତିଷ୍ଠାଲାଗି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କିଙ୍ଗ୍ ଆପଣା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜାଗ୍ରତ ସୈନିକପରି ଏ ଯୁଗର ଅସଲ ଯୁଦ୍ଧ ଲଢି ବାହାରିଛନ୍ତି । ପୂର୍ବ ଓ ପଶ୍ଚିମ ସବୁଆଡେ ଆଜି ପ୍ରଧାନତଃ ଅସ୍ତ୍ରର ଆଗ୍ରହ ପରାକ୍ରମଶାଳୀ ହେବାକୁ ବସିଥିଲାବେଳେ ସେ ସତ୍ୟାଗ୍ରହ-ଅସ୍ତ୍ରକୁ ଆଗାମୀ ପୃଥିବୀଲାଗି ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବାକୁ ପଣ କରିଛନ୍ତି । ଆପଣାର ଏକ ପୁସ୍ତକରେ ସେ କହିଛନ୍ତି : (୩୦) "ମୋର ମନେହେଉଛି, ସଦ୍‌ଭକ୍ତ ଓ ସଜ୍ଜନମାନଙ୍କ ଆପେକ୍ଷା ଅସଦ୍‌ଭକ୍ତ ଓ ଦୁର୍ଜନମାନେ ହିଁ ଆପଣାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସିଦ୍ଧ କରିବାଲାଗି ସମୟକୁ ଅଧିକ ସଫଳ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରି ପାରିଛନ୍ତି । ଦୁର୍ଜନ ଓ ଦୁଷ୍ଟମାନେ ଯେଉଁ ସବୁ ଘୃଣ୍ୟ କଥା କହିଛନ୍ତି ବା ଘୃଣ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି, ଏ ଯୁଗରେ ଆମକୁ କେବଳ ସେଇଥିଲାଗି ନୁହେଁ, ଶିଷ୍ଟ ଓ ସଜ୍ଜନମାନେ ଯେପରି ଅଦ୍‌ଭୁତ ଭାବରେ ମୁହଁ ବନ୍ଦକରି ବସିଛନ୍ତି ଓ ନୀରବ ରହିବାକୁ ନିରାପଦ ବୋଲି ଭାବିଛନ୍ତି, ସେଥିଲାଗି ମଧ୍ୟ ଦିନେନା ଦିନେ ଗଭୀର ଅନୁତାପ କରିବାକୁ ପଡିବ ।"

ପୁସ୍ତକ ଟିପ୍‌ପଣୀ :

୧. "କେବଳ ଯୁଦ୍ଧ ନ ହେବାକୁ ହିଁ ଶାନ୍ତି କୁହାଯାଏ ନାହିଁ । ଆତ୍ମିକ ଜୀବନର ବଳିଷ୍ଠ ଶକ୍ତିଦ୍ୱାରା ଶାନ୍ତିର ଯୋଗ୍ୟ ହେବାକୁ ହୁଏ ।" — ବେନେଡିକ୍ଟ୍ ସ୍ପିନୋଜା ।(୧୬୩୪-୧୬୭୭)

2. Georg F. Nicolai; Die Biologie des kriges, Vol. I, zurich, 1919, Page–20. William Mcdougall : Social Psychology, Page – 280.
Edward A. Ross : Principles of Sociology, Appleton—Century-crofts, New York, 1938 P. – 44/45.

3. William Graham Sumner (1840-1910) : Social Darwinism, Prentice Hall (Spectrum Books), Englewood Cliffs, 1963.

4. A. H. von Taysen : 'Krieg,' .Handbuch der neuzeitlichen Wehrwissenschaften, 1936, I, P.—171-175.

5. Emory S. Bogardus : Sociology – Macmillan, New York, 1955, Page – 388.

6. Gordon W. Allport : The Nature of Prejudice – Beacon Press, Boston, 1954, Page—XIV.

7. Nicolas Berdyaev : Slavery and Freedom— Charles Scribner's Sons, New York, 1944 P.—160

8 Erich Fromm : The Heart of man – Harper and Row, New York, 1964, Page—23

9. Kimball Young : Sociology, a Study of Society— American Book Company, New York, 1949, Page—446.

ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏଠାରେ ଏକଥା ଉଲ୍ଲେଖ କରି ରଖିବା ଉଚିତ ଯେ ଲେଓନାର୍ଡୋ ଡା ଭିଞ୍ଚି ବୁଡ଼ାଜାହାଜ ଉଦ୍ଭାବନକୁ ଶାସକମାନଙ୍କଠାରୁ ଲୁଚାଇ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । କାରଣ ମଣିଷ ଭିତରେ ଅନେକ ଖଳ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଘର କରି ରହିଛି ଓ ତେଣୁ ସେ ବୁଡ଼ାଜାହାଜ ପରି ଏକ ବିପଦଜନକ ଉଦ୍ଭାବନର ଦାୟିତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ ନାହିଁ ବୋଲି ଭିଞ୍ଚି ଆଶଙ୍କା କରୁଥିଲେ ।

10. D. O. Albrecht; Eine Kriegspredigt aus Luthers Schriften—Volksschriften zum grossen Krieg—6, Verlag des Evangelischen Bundes, Berlin, 1914, Page—4, 10 and 12.

11. Albert Einstein and Sigmund Freud : why war ? —International Institute of Intellectual Co-operation (League of Nations), Geneva, 1933.

12. David Krech and Richard S, Crutchfied : Theory and Problems of Social Psychology—Mc Graw-

Hill Book Company, New York, 1948 (Asian Student's Edition Tokyo), Page—598

13. Ludwig Gumplowicz (1838-1909) : Grundriss der Sociologie—Viena, 1885, Page—125.
14. Alix Strachey : The Unconscious Motives of war—International Universities Press, Inc, New York.
15. The Journal of Abnormal and Social Psychology —American Psychological Association, Inc—Vol, 38 (1943), Page—146.
16. Psychological Bulletin—Vol. XLII, Page—376.
17. David Riesman : Individualism Reconsidered—Free Press, Glencoe, 1954, Page—112.
18. Social Research Council : Public Relation to the Atomic Bomb and World Affairs—Cornell University, Ithaca, 1947.
19. Emory S. Bogardus : Fundamentals of Social Psychology—Appleton-Century Crofts, New York, 1950, Page—339.
20. Lewis Mumford ; Values for Survival—Harcourt Brace and Co., New York, 1946, Page—101.
21. Lewis Mumford : The Transformations of Man, Gorge Allen and Unwin, London, 1957, Chapter 8 & 9.
22. C. Wright Mills : The Causes of World War Three Simon and Schuster, New York, 1958, Page—97.
23. J. Krishnamurti : Education and the Significance of Life—Harper and Brothers, New York, 1957, Page—70.

24. Jerome D. Frank: Breaking the Thought Barrier, in Breakthrough to Peace, New Directions Paperback, New York, 1962, Page—206.

25. Bertrand Russel : Education and the Social Order—George Allen and Unwin, London, 1951, Page—233.

26. Erich Fromm : The Sane Society—Routledge and Kegan Paul, London, 1956, Page—345.
M. F. Ashley Montague : The Cultured Man—World Publishing Company, New York, 1958, Page—14.

27. '..... stupid educators, who are not human beings, but personified automatons of method.' Carl G. Jung : The Integration of the Personality—Routledge and kegan Paul, London, 1963, Page – 282.

28. M.F. Ashley Montague: The Direction of Human Development—Harper and Brothers, New York.

29. M. F. Ashley Montague : Anthropology and Human Nature—Porter Sargent Publisher, Boston, 1957, Page—27.

30. Martin Luther King Jr. : Why We Can't Wait—The New American Library (Signet), New York, 1963, Page—86

ନଭେମ୍ବର, ୧୯୬୫
('ନବରବି', ପୂଜା ସଂଖ୍ୟା, ୧୯୬୩)

ସଂକ୍ରମଣର ଟେକ୍ନିକ୍

॥ ଏକ ॥

ରୋଗ ଛୁଏଁ ବୋଲି ଆମେ ସମସ୍ତେ ଜାଣିଛୁ । ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ରୋଗ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଛୁଏଁ ବୋଲି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଛୁଆଁ ରୋଗ କୁହାଯାଏ । ସାଧୁଭାଷାରେ ଏଗୁଡ଼ିକୁ ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗରେ ପଡ଼ିଥିବା ରୋଗୀମାନେ ଅନ୍ୟ ସାଧାରଣ ରୋଗୀମାନଙ୍କ ସହିତ ରହନ୍ତିନାହିଁ । ଅଲଗା ରହନ୍ତି । ଆମ ଘରମାନଙ୍କରେ ବି ହଇଜା ବସନ୍ତ ଲାଗିଲେ ରୋଗୀକୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଅଲଗା କରି ରଖାଯାଏ । ବସନ୍ତ ରୋଗକୁ ଆମେ ଠାକୁରାଣୀ ବୋଲି କହୁ, କିନ୍ତୁ ବସନ୍ତରୋଗୀ ପାଖରୁ ଦୂରଛଡ଼ା ହୋଇ ରହୁ ।

ରୋଗ ଯେମିତି ଛୁଏଁ, ଖରାପ ଅଭ୍ୟାସ ବା ଖରାପ ଗୁଣଗୁଡ଼ାକ ବି କୁଆଡ଼େ, ସେହିପରି ଛୁଏଁ ବୋଲି ଅନେକ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ଅନେକ ମାଆ ଏପରି ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କି ଆପଣା ପିଲାଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ପିଲାଙ୍କ ସହିତ ମିଶିବାକୁ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ଏକାଠି ଖେଳିବାକୁ ବା ଏକାଠି ଇସ୍କୁଲ୍ ଯିବାକୁ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଧନୀମାନଙ୍କ ଘରେ ଚାକରମାନେ ପିଲାଙ୍କୁ ନେଇ ସ୍କୁଲରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସନ୍ତି, ପିଲାମାନଙ୍କୁ ବୁଲାଇ ନିଅନ୍ତି । ତା'ନହେଲେ ପିଲାମାନେ ଖରାପ ପିଲାଙ୍କ ସହିତ ମିଶିବେ, ଖରାପ କଥା ଶିଖିବେ, ଖରାପ କାମ କରିବେ ବୋଲି ଭୟ ରହିଥାଏ ।

ଅର୍ଥାତ୍ ଆମର ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ଅନୁସାରେ ଖରାପ ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ମିଶିଲେ ମଣିଷ ଖରାପ ହୋଇଯାଏ, ବଜାରିଙ୍କ ସହିତ ମିଶିଲେ ବଜାରି ହୋଇଯାଏ ଓ

ଛୋଟମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଶିଲେ ଛୋଟସି ହୋଇଯାଏ । ଆମ ଦେଶର ପରିବାର, ସମାଜ ଓ ସ୍କୁଲ୍‌ଘରେ ସମଗ୍ରତଃ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷା ଚାଲେ, ତାହା ଏହିପରି ଏକ ବିଶ୍ୱାସ ଉପରେ ଚାଲେ । ଏହି ବିଶ୍ୱାସକୁ ଆମେ ଅନ୍ୟଦୃଷ୍ଟିରେ ଏକ ଅବିଶ୍ୱାସ ବୋଲି କହିପାରିବା । ସତକଥା ହେଉଛି ଖାଲି ରୋଗ ଛୁଏଁ ନାହିଁ, ଖାଲି ଖରାପ କଥା ବା ଖରାପ ଗୁଣ ଛୁଏଁ ନାହିଁ, ଖାଲି ମନ୍ଦ ଛୁଏଁ ନାହିଁ । ଭଲ ବି ଛୁଏଁ । ଭଲ କଥା ଛୁଏଁ, ଭଲଗୁଣ ବି ଛୁଏଁ । ଘୃଣା ଯେମିତି ଛୁଏଁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ବି ସେମିତି ଛୁଏଁ, ଭଲପାଇବା ବି ସେମିତି ଛୁଏଁ । ଉଗ୍ରତା ଯେମିତି ଛୁଏଁ ନମ୍ରତା ବି ସେମିତି ଛୁଏଁ । ଅନ୍ଧତା ଯେମିତି ଛୁଏଁ, ଜ୍ଞାନ ସେମିତି ଛୁଏଁ । ଭୟାଳୁ ମଣିଷ 'ଅନ୍ୟମନରେ ଭୟ ବଢାଇଥାଏ, ନିର୍ଭୟ ମଣିଷ ଭୟ ଛାଡ଼ିବାର ପ୍ରେରଣା ଦେଇଥାଏ । ବିଶ୍ୱାସୀ ମଣିଷ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ହୃଦୟରେ ବି ବିଶ୍ୱାସ ବଢ଼ାଏ । ଯିଏ ଦେଖିଛି, ଯିଏ ପାଇଛି, ଯିଏ ଅନୁଭବ କରିଛି, ତାର ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିଲେ ଆପଣା ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଦେଖିବା, ପାଇବା ଓ ଅନୁଭବ କରିବାର ଆକାଙ୍‌କ୍ଷାଗୁଡ଼ାକ ହଠାତ୍ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ ଉଠିଲାପରି ମନେହୁଏ । ଭକ୍ତ ଭକ୍ତିର ସଂକ୍ରମଣ କରାଏ । ସେଥିଲାଗି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଭକ୍ତଦର୍ଶନକୁ ତୀର୍ଥଦର୍ଶନର ସମତୁଲ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ପ୍ରଧାନତଃ ଭଲର ସଂକ୍ରମଣ ହୁଏ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରି ସମ୍ଭବତଃ ମଟରାଚର ତୀର୍ଥଦର୍ଶନର ଉଆଣ ହୋଇଥିଲା । ମାତ୍ର ଆମେ କାଳକ୍ରମେ ଏହି ବିଶ୍ୱାସଟିକୁ ହୁଏତ ହରାଇ ବସିଲୁ—ଖରାପଗୁଡ଼ାକ ଛୁଏଁ ବୋଲି ଆମର ଆଶଙ୍କା ଯେତିକି ବଢ଼ିଲା, ଭଲଟା ମଧ୍ୟ ଛୁଇଁପାରେ ବୋଲି ଆମର ବିଶ୍ୱାସ ହୁଏତ ସେତିକି କ୍ଷୀଣ ହେବାରେ ଲାଗିଲା । ତୀର୍ଥଦର୍ଶନ ତୀର୍ଥବଣିଜରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲା ।

ଆଦର୍ଶ ବେଳକୁ ମଧ୍ୟ ସେଇଆ । ଆମେ ଯାହାକୁ ଆଦର୍ଶ ବୋଲି କହୁ, ତାହା ଆଦର୍ଶ ନୁହେଁ ; ଆମେ ଯାହାକୁ ଧରି ଜୀବନ ବଞ୍ଚୁ, ତାହାହିଁ ଆମର ଆଦର୍ଶ । ଆଦର୍ଶ ବି କମ୍ ଛୁଏଁ ନାହିଁ । ଆଦର୍ଶ ଛୁଏଁ ବୋଲି ଆଜିର ବିପ୍ଳବ କାଲି ବିପ୍ଳବରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ପୁରୁଣା ଯାଇ ନୂଆର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୁଏ । ଯୁଗ ବଦଳେ, ଦୃଷ୍ଟି ବି ବଦଳିଯାଏ । ମାତ୍ର ଅନେକ ସମୟରେ ଆମେ ଏହି ସତ୍ୟଟିକୁ ଭୁଲିଯାଉ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଆଦର୍ଶରୁ ଖରାପଗୁଡ଼ାକ ଆସି ଆମ ଆଦର୍ଶଗୁଡ଼ାକୁ ଖରାପ କରିଦେବ ବୋଲି ଆମେ ଆଶଙ୍କା କରିବାକୁ ଲାଗୁ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଆଦର୍ଶ ସ୍ପର୍ଶକାତର ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ତାହା ଆଦର୍ଶବାଦରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଏ । ଆଦର୍ଶର ସଂକ୍ରମଣ କରିବାରେ ଅସମର୍ଥ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ଆମେ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ବନିଯାଉ । ଆଦର୍ଶବାନ୍ ହେବାର ଦାୟିତ୍ୱ ପଛରେ ରହିଯାଏ । ବାସ୍, 'ତା'ପରେ ଆମେ ଆଦର୍ଶବାଦୀଙ୍କର ତାଲିକା ବଢ଼ାଇବାରେ ଲାଗିଯାଉ । ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁମାନେ ଆମ ସହିତ

ରହିଛନ୍ତି, ସେଇମାନଙ୍କୁ ଲୋଡ଼ିବାରେ ଲଗିଯାଉ, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଗନ୍ଧ ବାରି ସତର୍କ ହୋଇଯାଉ । ତା'ପରେ ଭେକ ଧାରିବାରେ, ଆସ୍ଥାନ ବାଛିବାରେ ଓ ପତାକା ବାଛିବାରେ ଲଗିଯାଉ । ଦଳ ବଢ଼େ, ଦଳର ବଡ଼ିମା ଗାଇ ସଭାମଣ୍ଡନ ହୁଏ, ମାତ୍ର ଆଦର୍ଶ ଅଲୋଡ଼ା ହୋଇ ରହେ ଏବଂ ସେଥିଲାଗି ମୂଳତଃ ମଣିଷ ମଧ୍ୟ ଅଲୋଡ଼ା ହୋଇ ରହେ । ମଣିଷଟାକୁ ନଦେଖି ଆଗ ତା'ର ଜାତଟାକୁ ଦେଖିବାଲାଗି ଏବଂ ସେଇଥିରୁ ତାକୁ ଚହ୍ନିବାଲାଗି ଆମ ସମାଜରେ ଯେଉଁ ଖାତ ରହିଛି, ସେଇ ଖାତରେ ହିଁ ଆମେ ମଣିଷକୁ ତା'ର ଆଦର୍ଶବାଦରୁ ବି ବଗ୍ଘରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରୁ । ଆମ ସଂସାରରେ ଆଜି ଆଦର୍ଶବାଦକୁ ନେଇ ଯେଉଁ ଘମାଘୋଟ ଲଢ଼ାଇ ଚାଲିଛି, ସେଥିରେ ସେଇ ପୁରୁଣା ଖାତଟାର ହିଁ ଜୟଜୟକାର ହୋଇ ଚାଲିଛି । ତେଣୁ ଆଶଙ୍କା ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି, ବିଶ୍ୱାସ କମିଯାଉଛି ।

ତେଣୁ ଖାଲି ଭଲଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବନାହିଁ, ଭଲର ସଂକ୍ରମଣ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ହେବ । ସଂସାରରେ ଭଲ ଓ ଖରାପ ଉଭୟ ରହିଛି । ଆଦର୍ଶବାଦ ଅଛି, ଆଦର୍ଶବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ଠିକ୍ ମୋ ଭିତରେ ଯେମିତି, ସାରା ସଂସାରରେ ସବୁ ମଣିଷଙ୍କ ଭିତରେ ବି ସେମିତି । କିନ୍ତୁ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଭଲଟାକୁ ନେଇ ବଣିଜ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ଖରାପଗୁଡ଼ାକର ସଂକ୍ରମଣ ଭୟରେ ଅଧିକ ସନ୍ତ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ରହିଛୁ । ଭଲଗୁଡ଼ାକୁ କୋଉ ତଳେ ପୋତି ଲୁଚାଇ ରଖିଛୁ । କାଳେ ସେଥିରେ ଖରାପର ଦୋଷ ଲାଗିଯିବ, ସେଇ ଭୟରେ । ତେଣୁ ଆଠପହର-ଯାକ କେବଳ ତଥାକଥିତ ଖରାପର ସଂକ୍ରମଣଠାରୁ ଆତ୍ମରକ୍ଷା କରି ଆମର ବେଳ ଯାଉଛି, ଶକ୍ତି ମରୁଛି । ଆଦର୍ଶଟା ଅର୍ଥାତ୍ ଭଲକୁ ନେଇ ଆମ ଜୀବନର ମହତ୍ତମ ସମ୍ଭାବନାଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ଆମର ସକଳ ସ୍ୱପ୍ନ ଆମ ପୋଷାକୀ ଜୀବନର ସଉକୀ ଦରବ ପରି କେବଳ ସାଇତା ହୋଇ ରହିଛି ମାତ୍ର । ସାଇତା ହୋଇ ରହିଛି, ବେଳେବେଳେ ମେଳାମଉଛବ ବେଳେ ପଦାକୁ ବାହାରୁଛି । ଆଦର୍ଶ ବିଷୟରେ ସଭାରେ ବସି କହିଲାବେଳେ ଆମେ ଉପରେ ଯେତିକି ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ହୋଇପଡ଼ୁଛୁ, ତେଣେ ମଣିଷ ପାଖକୁ ଗଲାବେଳେ ଆମେ ସେତିକି ସତର୍କ ହୋଇପଡ଼ୁଛୁ ।

ଯଦି ଭଗବାନ କେଉଁଠି ଥାଆନ୍ତି, ତେବେ ସେ ମଣିଷ ଭିତରେ ଅଛନ୍ତି, ଆମ ତୁମ ସମସ୍ତଙ୍କ ଭିତରେ ଅଛନ୍ତି । ତେବେ ମଣିଷ ମଣିଷକୁ ଏତେ ଡରିବ କାହିଁକି ? ରୋଗ ଡେଇଁବ ବୋଲି ଏତେ ସତର୍କ ହେବ କାହିଁକି ? ଆପଣା ଗୁରୁମନ୍ତ୍ର ବନ୍ଦୀ ହୋଇଥିବା ଡେଉଁରିଆ ନ ପିନ୍ଧିଛି ବୋଲି ଆଉଜଣକ ପାଖରେ ଏପରି ଛୁଆଁ ବାରିବ କାହିଁକି ? ଅନ୍ୟର ଖରାପଗୁଡ଼ାକ ମୋ' ଉପରକୁ ଡେଇଁବ ମାତ୍ର ମୋ'ର

ଓ ତା'ର ଭଲଗୁଡ଼ାକ ବି ଆମ ପରସ୍ପର ପାଖକୁ ଡେଇଁବ ନାହିଁ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରି ସେ ଧର୍ମ ହସାଇବ କାହିଁକି ?

['ଗ୍ରାମସେବକ' ୧୫ । ୧୧ । ୬୮]

॥ ଦୁଇ ॥

'ପାଣି ଭିତରେ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଶୋଷରେ ତଣ୍ଟି ଶୁଖି ମରିବା'—ବେଦରେ ଏପରି ଗୋଟିଏ କଥାର ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଆମ ଏ ଯୁଗକୁ ବି ଏହି କଥାଟି ଭାରି ଲାଗୁ ହୋଇପାରିବ । ଆମ ଏଯୁଗରେ ସବୁ ଅଛି, ସ୍ନେହ ଓ ପ୍ରେମ ସବୁ ପୂରୁଛି, ତଥାପି ମଣିଷ ନିଃସ୍ୱ ହୋଇ ରହିଛି । ଜ୍ଞାନ ଅଛି, ବିଜ୍ଞାନ ଅଛି, ତଥାପି ମୂର୍ଖତା ଓ ମୂଢତା-ଗୁଡ଼ାକ ଯାଉନାହିଁ । ନାନାପ୍ରକାର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଆମ ଜୀବନସହିତ ଲଟେଇ ପଟେଇ ହୋଇ ରହିଲା ପରି ରହିଛି । ଧର୍ମ ରହିଛି, ଅଥଚ, ମଣିଷ ମଣିଷଠାରୁ ଦୂରେଇ ଯାଇଛି, ମଣିଷ ମଣିଷ ପ୍ରତି କ୍ରୂର ହେବାକୁ କୌଣସି ଲଜ୍ଜାବୋଧ କରୁନାହିଁ । ପାଠ ପଢ଼ିବାଲାଗି ସାଧନମାନ ମହଜୁଦ ରହିଚି, ତଥାପି ଅପାଠଟା ହିଁ ବଢ଼ିଚାଲିଥିଲା ପରି ମନେହେଉଛି । ଶତ୍ରୁଭୟ ଦୂର କରିବାକୁ ଅସ୍ତ୍ର ପରେ ଅସ୍ତ୍ର ଓ ବୋମା ପରେ ବୋମା ତିଆରି ହେବାରେ ଲାଗିଚି । ତଥାପି ସଂସାରରେ ଭୟ ବଢ଼ୁଛି ; ଆଗେ ମଣିଷ ବାଘକୁ ବି ଯେତେ ଭୟ କରୁନଥିଲା, ଏବେ ସେ ଅନ୍ୟ ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ଭୟ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲାଣି । ଆମ ଏ ସଂସାରରେ କେତେ ପ୍ରକାରର ନ୍ୟାୟ କଥାମାନ କୁହାଯାଉଛି, ତଥାପି ଅନ୍ୟାୟ ଗୁଡ଼ାକ ହିଁ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଚି । ଏପରିକି ମଣିଷ ଆପେ ତିଆରିଥିବା ଅନ୍ୟାୟ ଗୁଡ଼ାକୁ ମଧ୍ୟ ଦୂର କରିବାକୁ ମଣିଷର ବଳ ପାଉନାହିଁ, ଆପେ ତିଆରିଥିବା ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଗୁଡ଼ାକୁ ଘୁଞ୍ଚାଇବା ଲାଗି ସେ ଭିତରୁ ବା ବାହାରୁ କେଉଁଠୁ ହେଲେ ବିଶ୍ୱାସ ପାଉନାହିଁ ।

ସଂସାରରେ ଏତେ ଧର୍ମର ପ୍ରଚାର ହେଲା, ଏତେ କୋଳାହଳ ଓ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ-ଦ୍ୱାରା ମଣିଷ ଏହି ସଂସାରଟାକୁ ସ୍ୱର୍ଗକରି ଗଢ଼ିପାରିବ ବୋଲି ଏତେ ଉତ୍ସାହ ଦିଆଗଲା— ତଥାପି ସେଗୁଡ଼ାକ ମଣିଷର ଅସଲ ମର୍ମକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ କାହିଁକି ? ଗୁରୁ ଆସିଲେ, ଗୁରୁ ଗଲେ ; ନେତା ଆସିଲେ, ନେତା ଗଲେ । କେତେ ବିଦ୍ରୋହ ହେଲା, କେତେ ରାଷ୍ଟ୍ରବିପ୍ଳବ ହେଲା । କେତେ ରକ୍ତପାତ ହେଲା,

ଆଦର୍ଶବାଦ ନାଆଁରେ, ଉପରେ ଥିବା ମଣିଷ 'ଭଲବାଲାଙ୍କୁ କେତେ ନିଶା ଖୁଆଇଲେ । ମାତ୍ର ସଂକ୍ରମଣ କୋଉଠି କଣ ହେଲା ? ଧର୍ମ ବିଶ୍ୱାସର ତ ପ୍ରଚାର କରିଥାନ୍ତା, ଜୀବନର ମହତ୍ତ୍ୱର ସମ୍ଭାବନା ଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ଆମର ଆଶା ବଢ଼ାଇଥାନ୍ତା । ଆଦର୍ଶ ଆମକୁ ବାଟ ଦେଖାଇଥାନ୍ତା । ନେତୃତ୍ୱ ଆମର ଆଖି ଖୋଲିଥାନ୍ତା । ବିପ୍ଳବ ମଣିଷକୁ ଏକାଠି କରିଥାନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ସବୁକଥା ଏପରି ଓଲଟା ହୋଇଗଲା କିପରି ? ଆଧୁନିକତା ନାମରେ ମଣିଷର ନିରାଶାଗୁଡ଼ାକ ହିଁ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । କବି ନୈରାଶ୍ୟ ଗାଇଲା । ଏ ସଂସାର ତାକୁ ଆଉ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ଏହି ସଂସାରକୁ ଅଯୋଗ୍ୟ କହି ବ୍ୟଙ୍ଗ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରକାରାନ୍ତରେ ଆପଣାକୁ ହିଁ ଅଯୋଗ୍ୟ କହି ବ୍ୟଙ୍ଗ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଆଦର୍ଶ ଅଭାବରେ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ମାଲ ମାଲ ବାହାରିଲେ । ନେତୃତ୍ୱ ଅଭାବରେ ମାଲ ମାଲ ନେତା ବାହାରିଲେ । କେତେ କେତେ ହାରମଥାଙ୍କୁ କାମରେ ଲଗାଯାଇ ସଂସାରରେ ନିଃସାରତାର ରାଜତ୍ୱ ଚାଲିଲା । ମଣିଷର ଜାଣିଗଲା, ଓ ତା'ର ଏହି ଦୁଃଖଟିକୁ ଭୁଲାଇବା ଲାଗି ଜାତୀୟତାର ଉଆଣ ହେଲା । ଜାତୀୟତା ଶିବିରର ବୀରମାନେ ସବୁଠି ଶାନ୍ତି କଥା କହିଲେ । ଅଥଚ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗି ମଣିଷକୁ ମଣ କଲେ । ସଂସ୍କୃତି କଥା କହିଲେ, ଅଥଚ ମଣିଷ ଜୀବନର ସକଳ ବାସନାକୁ ମାରିପକାଇବାର ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କଲେ । ଏପରି କାହିଁକି ହେଲା ? ଧର୍ମର ସଂକ୍ରମଣ ହେବା ନାଆଁରେ ଅଧର୍ମର ପରାକ୍ରମ ବଢ଼ିଲା କିପରି ? ଅଭୟର ସଂକ୍ରମଣ ନାଆଁରେ ଭୟର ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ ବଢ଼ିଲା କିପରି ? ଭଲର ସଂକ୍ରମଣ ନାଆଁରେ ମନ୍ଦଟା ହିଁ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏଭଳି ଘାରି ପକାଇଲା କିପରି ? ଜୀବନର ସଂକ୍ରମଣ ଲାଗି ଜ୍ଞାନ ବିଜ୍ଞାନ କଳା କୌଶଳ ସବୁ ସହସ୍ର ଗୁଣ ହୋଇ ବଢ଼ିଲା, ତଥାପି ମରଣ ଓ ମାରଣର ଅହନ୍ତା ଗୁଡ଼ାକ ବଢ଼ିଲା କିପରି ?

ଆମର ଏ ଯୁଗରେ ସବୁ ଅଛି, କିନ୍ତୁ କିଛି ନାହିଁ । ରଥ ଅଛି, ଅଥଚ ରଥୀ ନାହିଁ । ଚାରିଆଡ଼କୁ ଫୁଲାଇ ଫଳାଇ ଆନନ୍ଦବଜାର ବସିଛି, ଅଥଚ ଆନନ୍ଦ ନାହିଁ । ସମ୍ପନ୍ନତାର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କୁଣ୍ଡ ଭିତରେ ଆମେ ତଥାପି ଦରିଦ୍ର ହୋଇ ରହିଛୁ । ପାଣି ଭିତରେ ଘରକରି ତଥାପି ତୃଷାର୍ତ୍ତ ହୋଇ ରହିଚୁ । ଏ ଯୁଗରେ ଏହି ଦୁଃଖର ନିଦାନ କେଉଁଠି ରହିଚି ?

ସନ୍ଦେହୀ ମନରେ ଆପଣାର ଚାରିଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ଦେଖିଲାବେଳେ, ଆପେ ଆପଣାକୁ ପଚାରିବା ଲାଗି ମନେହୁଏ, ତେବେ ସଂକ୍ରମଣରେ ସତେକଣ କୋଉଠି କେଉଁ ଭୁଲ ରହିଗଲା କି ? ଧର୍ମ ନାଆଁରେ ଅଧର୍ମର ସଂକ୍ରମଣ ହେଲା କି ? ଶୃଙ୍ଖଳା ନାଆଁରେ ବୋଲ ମନାଇବାର ସଂକ୍ରମଣ ହେଲା କି ? ଶିକ୍ଷା ନାମରେ ମଣ କରିବାର

ଅର୍ଥାତ୍ ଦୁଆର ବନ୍ଦ କରି ରଖିବାର ମୂଢପଣ ଗୁଡାକ ଜାରି ହୋଇ ରହିଲା କି ? ଦେବତା ପ୍ରସନ୍ନ ହେବାର ନାଆଁରେ ସତେ କ'ଣ କୋଉ ଭୂତ ଆସି ଆମକୁ ମାଡି ବସିଲା କି ? ମୂଳତଃ ନିଜକୁ ଘୋଡାଇ ରଖିବା ଲାଗି ଆମେ ଏହି ସଂସାରରେ ଭେକ ଧରି ବାହାରିଲୁ କି ? ଆପେ ଆପେ କୌଣସି ବାଟ ଖୋଜିବାର ହଇରାଣରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ଲାଗି ସଂସାରଯାକ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ଗୋଟାଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବାଟକୁ ଲଦି ଦେବାର ଦୁର୍ଜନତା କଲୁ କି ? କାହାକୁ ଦୋଷ ଦେଇ ନିଜେ ନାହି ପାଇଯିବାକୁ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ଆପଣା ଗୋଡତଳର ଭୂଇଁ ଓ ଆଖି ଆଗରେ ଥିବା ଅକାଙ୍କ୍ଷା ଗୁଡାକୁ ଏକାଠି ଧରି ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା ମାତ୍ରକେ ଆପଣାକୁ ଏହିସବୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ । ଯିଏ ଭାଗ୍ୟକୁ କାରଣ ବୋଲି ମାନୁଥିବ; ଆପଣା ବାହାରେ ରହି ଦାଉ ସାଧୁଥିବା କୌଣସି ଭଗବାନଙ୍କୁ କାରଣ ବୋଲି ମାନୁଥିବ, ତା'ଲାଗି ଏସବୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାର କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ଆଦର୍ଶବାଦ ଲାଗି ବି ଏହାର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ । ସେମାନେ ସବୁ ଯୁଗରେ ଓ ସବୁ କାଳରେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଥିଲେ, ଏବେ ମଧ୍ୟ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ଥିବେ । କିନ୍ତୁ ଆପଣା ଯୁଗର ଭୂମି ଉପରେ ମଣିଷ ପରି ବଞ୍ଚିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଏହିସବୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାକୁହିଁ ପଡ଼ିବ ।

ହୁଏତ ଆମ ଭିତରେ ଯେଉଁ ସବୁର ସଂକ୍ରମଣ ହେବାର ଥିଲା, ତାହା ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ ଓ ଯେଉଁସବୁର ସଂକ୍ରମଣ ହେବା ଉଚିତ ନ ଥିଲା, ସେଇଗୁଡାକହିଁ କୀଟ ପରି ଆମ ଜୀବନ ଭିତରେ ପଶି ଆମକୁ ଖାଇଗଲେ, ଆମକୁ ଗୋଟା ଯୁକ୍ତା ବଣା କରିଦେଲେ । ଧର୍ମର ଅସଲ ସଂକ୍ରମଣ ହୁଏତ କୋଉଠି ବାରିତ ହୋଇ ରହିଗଲା, ସ୍କୁଲଘରେ ଓ ଜୀବନର ବୃହତ୍ତର ସ୍କୁଲରେ ଆମର ଯେଉଁଠି ଯେଉଁଭଳି ସଂକ୍ରମଣ ହୋଇଆସିଛି, ତାହା ହୁଏତ ଅଟକି ରହିଲା ଏବଂ ତଥାପି ଶିକ୍ଷା ଓ ସଭ୍ୟତାର କୃତ୍ରିମ ଗୃହଆଡେ ବାଟଲା । ସଂସାରର ମଣିଷ ଗୁଡାଙ୍କୁ ପଲ ପଲ କରି ଚରାଇ କେତେ କେତେ ରାଜନୀତି ହେଲା, ମାତ୍ର ମଣିଷକୁ ତା'ର ଉଚିତ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦେଇ ଠିଆ କରିବାର ଅସଲ ରାଜନୀତି ଉପେକ୍ଷିତ ହୋଇ ରହିଲା । ସଂକ୍ରମଣର ରୀତି ବଦଳିଗଲା; ତେଣୁ ଅସଲ ସଂକ୍ରମଣ ବାକୀ ରହିଲା ।

ଏହି ଅସଲ ସଂକ୍ରମଣ ହେବ କିପରି ? ଏହି ଅସଲ ସଂକ୍ରମଣ କହିଲେ ଆମେ କ'ଣ ବା ବୁଝିବା ? ନକଲି ସଂକ୍ରମଣର ସ୍ଲୋଗାନ ଦେଇ ପୁଣି କିଏ ଆମକୁ ଭଣ୍ଡାଇବାକୁ ଆସିବ ତ ଆମେ ତାକୁ ନକଲି ବୋଲି ଚିହ୍ନି ପାରିବା କିପରି ? ନକଲି ବୋଲି ଚିହ୍ନିଲେ ବି ତା'ପରେ କଅଣ କରିବା ? ଏ ଗୁଡାକ ଏ ଯୁଗର ଅସଲ ପ୍ରଶ୍ନ, ମଣିଷର ଅସଲ ପ୍ରଶ୍ନ, ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଜୀଇବା ଲାଗି ଆକାଙ୍କ୍ଷା

ରହିଥିବା ଆମ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ଲାଗି ଅସଲ ପ୍ରଶ୍ନ । ଗୋଟାଏ ଗୁରୁଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଆଉ ଗୋଟାଏ ଗୁରୁଙ୍କୁ ଧରିଲେ ଏ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ମିଳିବ ନାହିଁ । ସବୁ ଗୁରୁଙ୍କୁ ଶଠଗୁରୁ ବୋଲି କହି ମନ୍ତ୍ରହୀନ ହୋଇ ଦାଣ୍ଡରେ ଡେଇଁଲେ ବି ଉତ୍ତର ମିଳିବ ନାହିଁ । ଆଗ ପ୍ରଶ୍ନଟିକୁ ପଚାରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆଗ କବାଟରେ ଆଘାତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆଘାତ କଲେ କବାଟ ଖୋଲିବ । ଖୋଜି ପାରିଲେ ସନ୍ଧାନ ମିଳିବ ।

['ଗ୍ରାମସେବକ', ୩୧ । ୧୨ । ୬୮]

॥ ତିନି ॥

ସବୁ ସଂକ୍ରମଣ ସମାନ ଭାବରେ ହୁଏ ନାହିଁ । ସବୁ ରୋଗ ବି କୁଆଡ଼େ ସମାନ ଭାବରେ ଲାଗେ ନାହିଁ । ଆମେ ଯେଉଁଭଳି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ନେଇ ମଣିଷ ପାଖକୁ ଯାଉ, ଆମର ସଂକ୍ରମଣ ମଧ୍ୟ ତାହାର ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଥାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ମଣିଷକୁ ଆମେ ଯେପରି ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁ, ଆମର ସଂକ୍ରମଣ ମଧ୍ୟ ମଣିଷ ଉପରେ ସେହିପରି ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଥାଏ ।

ମଣିଷକୁ ସମସ୍ତେ ସମାନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ । ବାହାରକୁ ଦେଖିବାକୁ ସବୁ ମଣିଷ ସବୁଠିଁ ପ୍ରାୟ ଏକାଭଳି ଦେଖାଯାଆନ୍ତି । ଯେ କୌଣସି ସଭ୍ୟ ଦେଶର ସମ୍ବିଧାନରେ ସବୁ ମଣିଷକୁ ସମାନ ଅଧିକାର ଦିଆଯାଇଥାଏ । ମଣିଷର ମର୍ମକୁ ବୁଝି ମଣିଷ ଲାଗି ପ୍ରଚାର କରାଯାଉଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ମଣିଷ ମାତ୍ରକେ ସଭିଁର ଭିତରେ ଭଗବାନ ବିରାଜମାନ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ପ୍ରଚାର କରନ୍ତି । ତଥାପି ମଣିଷକୁ ସମସ୍ତେ ସମାନ ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ । ମଣିଷକୁ କେହି ମୂଳତଃ ଭଲ ପାଏ, ପୁଣି ଆଉ କେହି ତାକୁ ମୂଳତଃ ଘୃଣା କରେ । ଆମର ତଥାକଥିତ ଭଲ ପାଇବାରେ ମଧ୍ୟ ନାନା ପ୍ରକାର ଭେଦ ରହିଛି । କାହାର ଭଲପାଇବା ଆପଣା ଭିତରେ କେତେ ଦୁଆରକୁ ଖୋଲିଦେଇ ଗଲାପରି ଲାଗେ, ପୁଣି କାହାର ଭଲପାଇବାର ସନ୍ନିଧାନକୁ ଆସିଲେ ସତେ ଅବା ତଣ୍ଟିଚିପି ହୋଇ ଯାଉଥିବା ପରି ଲାଗେ, ନିଶ୍ୱାସ ରୁନ୍ଧି ହୋଇଗଲା ପରି ଲାଗେ । ଭଲ ପାଇବାର ଫାଶ ବସାଇ କିଏ ଭିତରେ ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥିକୁ ଫିଟାଇ ଦେଇଯାଏ, ପୁଣି ଆଉ କିଏ ଜାଲରେ ଛନ୍ଦିଦିଏ, ଜାବୁଡ଼ି ଧରିବାକୁ ଚାହେଁ, ବାଟ ଓଗାଳି ବସେ ।

ମଣିଷକୁ ସମସ୍ତେ ସମାନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ । କିଏ ମଣିଷପରି ଦେଖେ ତ ଆଉ କିଏ ଆପଣାର ସମ୍ପତ୍ତି ପରି ଦେଖେ । କିଏ ଆପଣାର କରି ଅର୍ଥାତ୍ ସହଚର ବନ୍ଧୁ ପରି ଦେଖେ ତ ଆଉ କିଏ ଅଧୀନସ୍ଥ ପରି ଦେଖେ । କିଏ ସେବା କରି ଆସେ ତ ଆଉ କିଏ ଫାଇଦା ଉଠାଇବାକୁ ଆସେ । ସେବା କଲାବାଲା ସମସ୍ତଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରେ ବି ମଣିଷମାନେ ସମାନ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ସେବାର ମାଧ୍ୟମରେ କିଏ ହାତ ଧରି ବାଟକୁ ନେଇ ଆସିବାକୁ ଚାହୁଁଥାଏ ତ ଆଉ କେହି ଦୁର୍ଗତିରେ ପଡ଼ିଥିବା ମଣିଷକୁ ଅହରହ ଦୟା ଦେଖାଇବାରେ ହିଁ ଆତ୍ମପ୍ରସାଦ ପାଏ । ଏହିପରି ଦୟା ଦେଖାଇ ଅନେକେ ଆପଣାଲାଗି ପୁଣ୍ୟ ଅର୍ଜିବାର ମୋହରେ ବି ପଡ଼ି ଯାଇଥାଆନ୍ତି । ସତେ ଅବା ସେଇମାନଙ୍କର ମନ ଜାଣି ସଂସାରରେ ଦୁର୍ଗତି ଲାଗି ରହିଥାଏ ଓ ସେମାନେ ଦୟା ଦେଖାଇ ପୁଣ୍ୟ ଅର୍ଜନ କରିବାରେ ବି ଲାଗିଥାନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ଭିକ ଦେଲାବାଲା ଓ ଭିକ ନେଲାବାଲା ଉଭୟେ ବେଶ୍ ପୋଷି ହୁଅନ୍ତି । ମାତ୍ର ସେସବୁ ଯାହାହେଉ ପଛକେ, ଏହିସବୁ ଭଲପାଇବା, ଦୟା ଦେଖାଇବା ବା ସେବା କରିବା ଦ୍ୱାରା ସମାନ ପ୍ରକାରର ସଂକ୍ରମଣ କଦାପି ହୁଏ ନାହିଁ ।

ମଣିଷ ଠାରୁ ଫାଇଦା ଉଠାଇବା ଅର୍ଥାତ୍ ମଣିଷକୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ହେଉ ବା ପରୋକ୍ଷରେ ହେଉ ଆପଣାର କାମରେ ଲଗାଇବା । ହାକିମ ଚପରାସିକୁ କାମରେ ଲଗାଏ, ବଡ଼ମାନେ ସାନଙ୍କୁ କାମରେ ଲଗାନ୍ତି, ନେତା ଜନତାକୁ କାମରେ ଲଗାଏ । ନେତା ହୁଏତ ଭୋଟରେ ଜୟଲାଭ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥାଏ ବା ଗାଦି ମାଡ଼ି ବସି ରହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଏ । ସେ ଆସନ ଚାହୁଁଥାଏ, ସମ୍ମାନ ଚାହୁଁଥାଏ, ଖ୍ୟାତି ଚାହୁଁଥାଏ । ଏହିସବୁ ପାଇବା ଲାଗି ସେ ଜନତାକୁ ଆପଣାର ହାତରେ ରଖିବାକୁ ହିଁ ଫିକର କରେ । ଏଇଥିପାଇଁ ସେ ଜାତିର ନାମ ନିଏ, ଦେଶର ନାମ ନିଏ, ଆଦର୍ଶର ନାମ ନିଏ, ଧର୍ମର ବି ନାମ ନିଏ । ଆମ ପୃଥିବୀର ଇତିହାସରେ ଏପରି କେତେଥର ହୋଇଛି, ବୋଧହୁଏ ଅଧିକାଂଶତଃ ଏହାହିଁ ହୋଇଛି । ଆଦର୍ଶର ପୂଜାନାମରେ ଆତ୍ମପୂଜା ହୋଇଛି । ଜନତାଠାରୁ ତ୍ୟାଗ, ଏକତା ଓ ଆନୁଗତ୍ୟତାର ଦାବୀ କରି କ୍ଷମତା ଓ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଆପଣାକୁ ମୋଟା କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ମଣିଷକୁ ନିଜର ଫାଇଦାରେ ଲଗାଇବାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ମଣିଷକୁ ପଣ୍ୟ ପରି ବ୍ୟବହାର କରିବା, ମଣିଷକୁ ଗୋରୁ, ମାଟି, ପଥର ପରି ବ୍ୟବହାର କରିବା । ଅନ୍ୟାୟ କହିଲେ ଆମ ସଂସାରରେ ଠିକ୍ ଏଇଆ ବୁଝାଏ । ମଣିଷକୁ ମଣିଷ ପରି ନ ଦେଖି ଯେଉଁଠି ପଣ୍ୟ ପରି ଦେଖାଯାଏ ଓ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ, ସେଇଠାରେ ହିଁ ଅନ୍ୟାୟର ବୀଜବପନ ହୁଏ ।

ମଣିଷକୁ ମଣିଷ ପରି ଦେଖିବାର ରୀତି ଏକାବେଳେକେ ନିଆରା । ମଣିଷ କୌଣସି ଜାତିର ନୁହେଁ କୌଣସି ଦେଶର ନୁହେଁ । ସେ ସର୍ବାଦୌ ମଣିଷ । ଅର୍ଥାତ୍

ତା' ଭିତରେ ମଣିଷ ସୁଲଭ ବାସନା ଓ ସମ୍ଭାବନା ସବୁ ଭରି ରହିଛି । ସେଗୁଡ଼ିକର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତମ ବିକାଶ କରିବା ଲାଗି ସେ ସବୁ ପ୍ରକାର ଅନୁକୂଳ ବାତାବରଣ ପାଇବ ଓ ଆପଣାକୁ ବିକଶିତ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ସବୁରି କଲ୍ୟାଣ ଲାଗି ଆପଣାକୁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ସମର୍ପଣ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଖୁସୀ ହୋଇ ବାହାରି ପାରୁଥିବ । ସବୁରି କଲ୍ୟାଣ ଓ ଆପଣାର କଲ୍ୟାଣ ଭିତରେ ଯେ ମୂଳତଃ କୌଣସି ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ନାହିଁ, ନିଜ ଜୀବନର ଅନ୍ତର୍ପଥରେ ଆଗକୁ ବଢ଼ୁଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ଏହି ସତ୍ୟଟିର ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପରିଚୟ ପାଉଥିବ । ମଣିଷର ଉଦୟ କହିଲେ ବସ୍ତୁତଃ ଏତିକି ବୁଝାଇବା ଉଚିତ । ମଣିଷ ମାତ୍ରକେ ସମସ୍ତେ ଏଥିଲାଗି ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ସୁଯୋଗ ପାଇବେ, ଆମ ସମାଜ ନିର୍ମାଣର କାଇଦା ଗୁଡ଼ିକ ସେହିଭଳି ତିଆରି ହୋଇ ପାରିବା ଉଚିତ । ଆମ ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ମଣିଷଙ୍କ ଭିତରେ ଏହି ଦିଗରେ ଏକ ଆଗ୍ରହ ବଢ଼ିବା ଲାଗି ଯେଉଁ ବିଶ୍ୱାସ, ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ନିର୍ଭୀକତା ଦରକାର, ଆମ ସମାଜରେ ବିପ୍ଳବ କରି ବାହାରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସେଇ ବିଶ୍ୱାସ, ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ନିର୍ଭୀକତାର ହିଁ ସଂକ୍ରମଣ କରିପାରିବା ଉଚିତ ।

ଆଜି ସମାଜରେ ନାନା କାରଣରୁ ମଣିଷ ମଣିଷର ବାଟରେ ହୁଏତ ଅଧିକତର କ୍ଷେତ୍ରରେ ବାଧା ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଛି । କାରଣ ଆମେ ସମସ୍ତେ ହୁଏତ ପରସ୍ପରକୁ ନିଜର ଫାଇଦାରେ ଲଗାଇବାର ଫିସାଦ ନେଇ ବାହାରିଛୁ । ହୁଏତ ଆମ ଭିତରେ ବିଶ୍ୱାସର ଅଭାବ ରହିଛି, ଭୟର ମାତ୍ରା ବେଶୀ ରହିଛି । ବିଶ୍ୱାସରୁ ହିଁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ । ଶ୍ରଦ୍ଧାରୁ ସମର୍ପଣବୁଦ୍ଧି ଜନ୍ମେ । ମାତ୍ର ନାନା କାରଣରୁ ଆମେ ଏସବୁ ଲାଗି ଯଥାର୍ଥଭାବେ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ ପାରୁନାହୁଁ । ଏଣେ ବିପ୍ଳବଲାଗି ସିରସ୍ତା ଖୋଲାହୋଇ ରହିଛି, ସବାରି ପାଲିଙ୍କି ଓ ଛତ୍ରଚାମର ସଜ ହୋଇ ରହିଛି । ତଥାପି ବିପ୍ଳବ ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ । ବିପ୍ଳବର ସଂକ୍ରମଣ ବି ହେଉ ନାହିଁ ।

ମଣିଷ କୌଣସି ଜାତି ଲାଗି ବଳି ପଡ଼ିବ ନାହିଁ, କୌଣସି ଦେଶଲାଗି ବି ବଳି ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ସେ କୌଣସି ଆଦର୍ଶବାଦ ଲାଗି ବଳି ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଆଜି ତା'ର ଅସହାୟତାରୁ ଫାଇଦା ଉଠାଇ କୌଣସି ତଥାକଥିତ ବିପ୍ଳବୀ ବା ମିଶନାରୀ ତାକୁ ଜବରଦସ୍ତି କୌଣସି ଧର୍ମରେ ବାନ୍ଧିଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ମଣିଷକୁ ମଣିଷ ରୂପେ ନ ଚିହ୍ନି ତାକୁ କେବଳ କାମରେ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଉତ୍ତେଜିତ ଓ କ୍ରାନ୍ତିକାନ୍ତ ନେତୃତ୍ୱ ଯେଉଁ ଅପଚେଷ୍ଟାମାନ କରିଆସିଛି, ହୁଏତ ପ୍ରଧାନତଃ ତାହାରି-ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଆମ ପୃଥିବୀ ଏପରି ଅସୁନ୍ଦର ଓ ବିପଦସଙ୍କୁଳ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ମଣିଷ ଅପେକ୍ଷା ତଥାକଥିତ ବିପ୍ଳବକୁ ଅଧିକ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରାଯାଇଛି । ମଣିଷର ଦୁଆର

ଫିଟାଇଦେବା ଅପେକ୍ଷା ତାକୁ ଆତ୍ମସାତ୍ କରିବାରେ ଅଧିକ ଶକ୍ତି କ୍ଷୟ ହୋଇଛି । ତେଣୁ ରୋଗର ସଂକ୍ରମଣ ହୋଇଛି ସିନା, କିନ୍ତୁ ବିପ୍ଳବର ସଂକ୍ରମଣ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ଉଗ୍ରତାର ସଂକ୍ରମଣ ହୋଇଛି, ଉଗ୍ରତାର ସହୋଦର ହୀନତାର ବି ସଂକ୍ରମଣ ହୋଇଛି । ଭୟ କରିବା ଓ ଭୟ ଦେଖାଇବାର ଖୁବ୍ ସଂକ୍ରମଣ ହୋଇଛି । ଏହି ରୋଗ ଆମର ଦୃଷ୍ଟି ଭିତରେ ପଶି ଆମ ଆଦର୍ଶ, ଆମ ସଙ୍କଳ୍ପ ଓ ଆମ ଆଗ୍ରହଗୁଡ଼ାକୁ ବି ବଡ଼ କୁତ୍ସିତ ଓ ଦୟନୀୟ ଭାବରେ ସଂକ୍ରାମିତ କରି ରଖିଛି ଏବଂ ଏସବୁର ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ ଆମ ଭିତରେ ରହିଥିବା ମଣିଷଟା ବି ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ଆମ ଦ୍ୱାରା ଯାହା ହୋଇ ପାରୁଥାନ୍ତା, ତାହା ହେଉନାହିଁ । ଆମର କବାଟ କଳା ହୋଇ ରହିଛି ।

[ଗ୍ରାମସେବକ, ୧୫ । ୨ । ୬୯]

॥ ଗୃର ॥

ଅଗଷ୍ଟ ପନ୍ଦର କଥା ମନେପଡ଼ିଲେ ମୋର ଅନେକ ବିଫଳତାର କଥା ଆଗ ମନେ ପଡ଼ିଯାଏ । ଆଜକୁ ବାଇଶିବର୍ଷ ତଳେ ଆମ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଆମେ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରିଥିଲେ । ସେହି ଦାୟିତ୍ୱଟିକୁ ତୁଲାଇବା ପାଇଁ ଆମେ ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇଥିଲେ । ଦିଲ୍ଲୀ-ସରକାର ଏହି ଉପଲକ୍ଷ୍ୟଟିକୁ ଗତ ବାଇଶିବର୍ଷ ହେଲି ଏକ ଜାତୀୟ ପର୍ବରୂପେ ପାଳନ କରିଛନ୍ତି । ସେହି ଉପଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଆଲୁଅ ଜଳୁଛି, ତୋରଣ ତିଆରି ହେଉଛି । ଭୋଜି, ଭାଷଣ ଓ ବାହୁସ୍ଫୋଟ ସବୁ ହେଉଛି, କିନ୍ତୁ ମୋର ମନେହୁଏ, ଯେପରି ଆମର ଅନେକ ବିଫଳତାକୁ ଭୁଲିବା ଲାଗି ଆମେ ଏସବୁ କରୁଛୁ ।

ଅଗଷ୍ଟ ପନ୍ଦର ତାରିଖଦିନ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଭାରତ ଭିତରେ କ୍ଷମତା ହସ୍ତାନ୍ତର ହୋଇଥିଲା । ଏହି କ୍ଷମତା ଗାଦିରେ ବସିବାର କ୍ଷମତା ନୁହେଁ, ମଣିଷର ନିର୍ମାଣଲାଗି ଏକ ସମାଜ ଗଠନ କରିବାର କ୍ଷମତା । ଏ ଦେଶରେ ମଣିଷକୁ ଅବହେଳା କରି ଯେଉଁମାନେ ଖାଲି ଗାଦିରେ ହିଁ ବସି ରହିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଗାଦିରୁ ଉଠାଇ ଆମେ ଏହି କ୍ଷମତା ଲାଭ କରିଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ ଆଜି ବାଇଶିବର୍ଷ ପରେ ମନେ ହେଉଛି ଯେ ଆମେ ସେହି କ୍ଷମତାକୁ ମଣିଷର କଲ୍ୟାଣରେ ଲଗାଇ ପାରିଲୁନାହିଁ । ଜାତୀୟ

ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମର ଯେଉଁ ମାନବିକ ପ୍ରେରଣାଗୁଡିକ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର ଉଦ୍ୟମ ଭିତରକୁ ସଂକ୍ରାମିତ ହୋଇ ଆସିବାର ଥିଲା, ସେଗୁଡିକ ଆସି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଆମେ ଅନ୍ୟ ବାଟରେ ଗୁଡ଼ିଗଲୁ । ଆମର ନେତୃତ୍ୱ ଅନ୍ୟ ମାର୍ଗରେ କଥା କହିଲା । ଶିକ୍ଷାର ବାହାନାରେ ଅଶିକ୍ଷା ଲାଗି ପଇସା ଖରଚ କରାଗଲା । ଯୋଜନା ନାଆଁରେ କୋଠାପରେ କୋଠା ତୋଳା ହେଲା । କିନ୍ତୁ ମଣିଷ ପାସୋର ଗଲା ।

ଅଗଷ୍ଟ ପନ୍ଦର ଦେଶ-ବିଭାଜନର ସନ୍ଧିକ । ଇଂରେଜ ସରକାର ଯାହା ଚାହୁଁଥିଲେ, ଆମ ନେତାଏ ସେଇଥିରେ ରାଜି ହୋଇଗଲେ । ଅସତ୍ୟାକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିନେଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଦିନକାଳ ସରିଯିବ, ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତାକୁ ଭୋଗ କରିବା ଆଉ ସେମାନଙ୍କର ଭାଗରେ ପଡିବନାହିଁ, ହୁଏତ ଏହିପରି ଏକ କାରଣରୁ ସେମାନେ ଯୋଉଟା ପ୍ରୟୋଜନ ବୋଲି ଜାଣିଲେ, ସେଇଟାକୁ ହିଁ ମାନିଲେ । କିନ୍ତୁ ଆପଣାର ଦୃଷ୍ଟି ହରାଇ ବସିଲେ । ସମଗ୍ର ଭାରତ ବିଷୟରେ ରହିଥିବା ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱପ୍ନକୁ ଖଣ୍ଡିତ ଭାରତରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କଲେ ସମୟକ୍ରମେ ଅନ୍ୟଖଣ୍ଡଟି ଉପରେ ମଧ୍ୟ ତାର ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିବ, ସେତେବେଳେ ନେତାମାନେ ଆମକୁ ଏହିପରି କିଛି ବୋଧ ଦେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବାଇଶିବର୍ଷର ଅବଧିରେ ଫଳ ଓଲଟା ହୋଇଥିଲା ପରି ଲାଗୁଚି । ସେ ଖଣ୍ଡର ପ୍ରଭାବ ଏ ପାଖରେ ଆମକୁ ଆସି ସଂକ୍ରାମିତ କରିଥିବା ପରି ଆମେ ଏହି ପୁରୁଷକ ମଧ୍ୟରେ ଅଧିକ ଉଗ୍ର ଓ ଅଧିକ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଶିଖିଚୁ । ମିଛ ଭୟମାନ ଶିଖିଚୁ, ମିଛ ଭୂତର ଭୟ ଦେଖାଇ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ ଭୁଟେଇ ଶିଖିଚୁ । ଏବେ ଏଠି ମଣିଷ ଅପେକ୍ଷା ଜାତୀୟତାର ସ୍ଲୋଗାନ୍ ଅଧିକ ଦିଆଯାଉଛି, ଜାତୀୟ ସୁରକ୍ଷାର ତୋଡ ଦେଖାଇ ମଣିଷକୁ ଉପେକ୍ଷା କରାଯାଉଚି ।

ଲୋକଙ୍କୁ ଭୁଟେଇବାକୁ ହେଲେ ଶାସକମାନେ ଯେ ଜାତୀୟତାବାଦର ଆଶ୍ରୟ ନିଅନ୍ତି, ନେତୃତ୍ୱର ଆଧୁନିକ ଇତିହାସରେ ଏହାର ଏକାଧିକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବ । ଆମର ଏଠି ମଧ୍ୟ ନେତୃତ୍ୱ ସେହିପରି ଏକ ଧୂଆଁ ଭିତରେ ଏ ଦେଶର ମଣିଷକୁ ଭୁଲାଇ ରଖିଚି । ଆମେ ଏହି ଗତ ବାଇଶିବର୍ଷ ଭିତରେ କାଶ୍ମୀର ପାଇଁ ସଜ ହୋଇଚୁ, ପାକିସ୍ଥାନ ଓ ଚୀନର ମୁକାବିଲା କରିବାଲାଗି ବି ସଜ ହୋଇଚୁ, କିନ୍ତୁ ସବୁ ମଣିଷକୁ ମଣିଷର ଆସ୍ଥାନ ଦେବାଲାଗି ସଜହୋଇ ପାରିନାହୁଁ । ଏ ଦେଶର ନେତାମାନେ—ସାମ୍ୟବାଦୀ ଓ ଅଣସାମ୍ୟବାଦୀ ଉଭୟେ—ଭାରତରେ ମଧ୍ୟ କଂସା ଓ ଟଙ୍କୁ ବିନ୍ଧାପଡ଼ ବୋମା ତିଆରି ହେଉ ବୋଲି ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଚନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏ ଦେଶରେ ଚାଷୀ ହାତକୁ ଜମି ଆସୁ, ମିହନତ କରୁଥିବା ମଣିଷର ପେଟ ପୂରୁ, ସବୁ ପିଲା ପାଠ ପଢନ୍ତୁ—ଏସବୁ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁନାହାନ୍ତି । ଏସବୁ ସ୍ୱପ୍ନ

ଦେଖିବାକୁ ସେମାନଙ୍କୁ ହୁଏତ ଡର ମାଡୁଛି । କାରଣ ଏସବୁ ସ୍ୱପ୍ନ ଫଳିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଲୋକଶକ୍ତି ଜାଗ୍ରତ ହେବ, ପୁରୁଣା କେତେ ଆସନ ଟଳମଳ ହେବ, ପୁରୁଣା ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କେତେ ନ୍ୟାୟ ଅନ୍ୟାୟ ବୋଲି ସାବ୍ୟସ୍ତ ହେବ ।

ଅସଲକଥା ହେଉଛି, ଭାରତବର୍ଷର ଏ ଅବସ୍ଥା ଯାହା, ସେ ଖଣ୍ଡରେ ମଧ୍ୟ ଅବସ୍ଥା ସେଇଆ । ଅଧିକାଂଶ ଭାରତବାସୀଙ୍କ ସକାଶେ ଏଠି ବା ସେଠି କୋଉଠି ହେଲେ ରାତି ପାହୁନାହିଁ । ଉଭୟ ଖଣ୍ଡରେ ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷଙ୍କର ପେଟ ପୂରୁନାହିଁ, ପ୍ରାୟ ଅଧେପିଲା ପାଠ ପଢୁନାହାନ୍ତି । ମିହନତ କରିବା ଲୋକେ ମିହନତର ଫଳ ପାଉନାହାନ୍ତି, ମହାପାଜିମାନେ ମାରି ନେଉଛନ୍ତି । ମହାପାଜିମାନେ ସବୁଠିଁ ମହାପାଜେ, ଏମାନଙ୍କର ଧର୍ମ ନାହିଁ କି ଜାତି ନାହିଁ । ଏମାନେ ଧର୍ମକଥା କହି ମଣିଷକୁ ବେଶ୍ ଜଳକା କରିଦେଇ ଜାଣନ୍ତି । ଜାତୀୟତାର ନାମ ନେଇ ମଣିଷର ହୃଦୟକୁ ଟାଳି ଦେଇପାରନ୍ତି । ଆମର ଏଠି ଓ ସେଠି ଦୁଇ ସାହିରେ ଅଧିକାଂଶଙ୍କ ତାହାହିଁ ହୋଇଛି । ଗତ ବାଇଶି ବର୍ଷର କୌଶଳ ଖଟାହୋଇ ଧନୀକୁ ଅଧିକ ଧନୀ ହେବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରାଯାଇଛି । ଦରିଦ୍ରକୁ ଅଧିକ ଦରିଦ୍ର ହୋଇ ରହିବାଲାଗି ଅଫିମ ଖୁଆଇ ଦିଆଯାଇଛି ।

ପ୍ରାୟ ବର୍ଷକତଳେ ଖଣ୍ଡେ ଓଡ଼ିଆ କାଗଜରେ ମୁଁ ପ୍ରବନ୍ଧଟିଏ ପଢ଼ିଥିଲି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ଲାଗି ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ ନ୍ୟାୟ ଦାବୀ କରି ଏବେ ଯେଉଁ ନୂଆ ହାଉଆ ବହୁଛି, ପ୍ରବନ୍ଧର ଲେଖକ ସେଇଟାକୁ ନାପସନ୍ଦ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ 'ନ୍ୟାୟ' କଥାଟି ବିଦେଶରୁ ଆମଦାନୀ ହୋଇ ଆମ ଏଠାକୁ ଆସିଛି । ଭାରତବର୍ଷର ମୂଳ ସନ୍ଦେଶ ହେଉଛି, ମୈତ୍ରୀ ଓ କରୁଣା । ମୁଁ ଭାବିଲି, ଏଠି ଥୋକେ ମଣିଷ ଭାଗ୍ୟବନ୍ତ ହୋଇ ଅନ୍ୟ ଅନେକଙ୍କୁ ଭାଗ୍ୟବଞ୍ଚିତ କରି ରଖିଥାନ୍ତୁ, ସେମାନଙ୍କୁ କରୁଣା ବା ଦୟା ଦେଖାଉଥାନ୍ତୁ, ଦାନଧର୍ମର ଜୟଜୟକାର ହେଉଥାଉ—ଏ କଥାଟା ଆମଦେଶରେ ଏକ ସ୍ୱକୀୟ ପରମ୍ପରା ହୋଇ ରହିଆସିଛି । ଏଠି ଆମେ କରୁଣାକୁ ହିଁ ମୈତ୍ରୀ ବୋଲି ଧରିନେଇଛୁ । କିନ୍ତୁ ମଣିଷ ମଣିଷ ଭିତରେ ମୈତ୍ରୀ ମଣିଷ ମଣିଷ ଭିତରେ ନ୍ୟାୟର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବିନା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବନାହିଁ । ଆମ ଜାତୀୟ ଜଳବାୟୁରେ ମୈତ୍ରୀର ସଂକ୍ରମଣ କରାଇବାକୁ ହେଲେ ମାନବିକ ନ୍ୟାୟକୁ ହିଁ ଆମ ସକଳ ଉଦ୍ୟମର ମୂଳଦୁଆ ବୋଲି ମାନିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏଥିଲାଗି ସାହସ ଦରକାର, ଅନେକ ପ୍ରକାର ମୋହମୁକ୍ତିର ସାହସ ଦରକାର ।

ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତରେ ଯେଉଁସବୁ ଗୁଣର ସଂକ୍ରମଣ ହେବାର ଥିଲା, ତାହା ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ଅବଗୁଣର ସଂକ୍ରମଣ ହେଲା ଏବଂ ନେତୃତ୍ୱର ଗୋଟାଏ

ପୁରୁଷ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହୋଇଗଲା । ଏଣିକି ନୂତନ ଆଗ୍ରହରେ ସତ୍ୟଲାଗି ବାଟ ଛାଡ଼ି ଦେବାକଥା । ନୂତନ ସଂକ୍ରମଣ ସକାଶେ ସୂର୍ଯ୍ୟମୁହାଁ ହୋଇ ଠିଆହୋଇ ପାରିବା କଥା ।

['ଗ୍ରାମସେବକ' ୧୫ । ୮ । ୭୯]

।। ପାଞ୍ଚ ।।

ଆପଣାର ଏକ ପ୍ରବଚନରେ ଏବେ ବିନୋବାଜୀ କହିଛନ୍ତି, "ଯଦି ଆପଣ ମଣିଷର ହୃଦୟ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଚାହିଁବେ, ତେବେ ତାହାର ଗୁଣ ଭିତର ଦେଇ ତାହା କରିପାରିବେ । ଦୋଷ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁବେ ତ ମୁଣ୍ଡ ପିଟି ହୋଇଯିବ ।" ଏହି ସନ୍ଦର୍ଭରେ ସେ କବାଟ ଓ ଝରକାବାଟେ କୌଣସି ଘରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉଠାଇଛନ୍ତି । ଘରେ କବାଟ ଥାଏ, ଝରକା ବି ଥାଏ । ଘର ଭିତରକୁ ପ୍ରବେଶ କରି ପାରିବାଲାଗି କବାଟ ହେଉଛି ସ୍ୱାଭାବିକ ବାଟ । କବାଟ ବାଟେ ଆସିଲେ ମୁଣ୍ଡ ବାଜିବାର ଭୟ ନ ଥାଏ । କୌଣସି ମଣିଷର ଗୁଣକୁ ଚାହିଁ ତା'ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ଆଗ୍ରହକୁ ବିନୋବାଜୀ କବାଟବାଟେ କୌଣସି ଘରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ସହିତ ତୁଳନା କରିଚନ୍ତି । ଆଉ ଏକ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ବି ସେ ଗୁଣାରୋପଣ, ଗୁଣଦର୍ଶନ ଓ ଗୁଣଗ୍ରହଣ—ଏହି ତନୋଟି ବୃତ୍ତିର ଆଲୋଚନା କରିଚନ୍ତି ।

ମଣିଷ ଭିତରେ ଦୋଷ ରହିଚି, ଗୁଣ ବି ରହିଚି । ମୋ'ଭିତରେ ରହିଚି, ସେହିପରି ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ଭିତରେ ଅଛି । ଆୟୁର୍ବେଦ-ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ଆମ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ଭିତରେ ବାତ ରହିଚି, ପିତ୍ତ ରହିଚି, କଫ ବି ରହିଚି । କିନ୍ତୁ ବାତ ରହିଥିବାରୁ ଆମେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ବାତରୋଗୀ ବୋଲି କଦାପି କହିବାନାହିଁ । ବାତ ଅତ୍ୟଧିକ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ଯାଇ ଆମେ ତାହାକୁ ବାତରୋଗୀର ଲକ୍ଷଣ ବୋଲି କହିପାରିବା । ଗୁଣ ଓ ଦୋଷର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମେ ଏହି ତୁଳନାଟିକୁ ମଧ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ-ଭାବେ ଲାଗୁ କରି ପାରିବା ନାହିଁ । ବାତରୋଗୀ ବା କଫରୋଗୀର ବାତ କିମ୍ବା କଫକୁ ବୈଦ୍ୟ ନାଡ଼ୀ ଦେଖି କହିଦେଇ ପାରିବ । ମାତ୍ର କୌଣସି ମଣିଷ ଭିତରେ ଦୋଷ ଅଧିକ ରହିଚି କିମ୍ବା ଗୁଣ ଅଧିକ ରହିଚି, ଆମେ ସେକଥା ମାପି ବା ଓଜନ କରି କହିଦେଇ ପାରିବାନାହିଁ । ଆଉ ଜଣେ ମଣିଷର ଦୋଷଗୁଣ ବିଚାର କଲାବେଳେ

ଆମେ ସାଧାରଣତଃ ନାନା ପ୍ରକାରବ୍ୟକ୍ତିର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ତାହା କରିଥାଉ । ଆମେ କଣକୁ ଦୋଷୀ ବୋଲି ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବାକୁ ଚାହୁଁ, ତେଣୁ ତା'ଭିତରେ ଦୋଷ ବ୍ୟତୀତ ଆମେ ଆଉ କିଛିହେଲେ ଦେଖି ପାରୁନାହିଁ । ଆପଣାର ଦୋଷଗୁଡ଼ାକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିବାପାଇଁ ବି ଆମେ ଅନେକ ସମୟରେ ଅନ୍ୟକୁ ଅଧିକ ଦୋଷୀ ବୋଲି ଦେଖାଇବାକୁ ଆଗ୍ରହ କରିଥାଉ । କଣେ ମଣିଷ ଭିତରେ ଗୁଣ ଖୋଜି ବାହାରିଲେ ଆମକୁ ତା'ର ଗୁଣଗୁଡ଼ାକ ହିଁ ଆଗ ଦିଶିଯାଏ ଏବଂ ଦୋଷ ଖୋଜି ବାହାରିଲେ ଦୋଷଗୁଡ଼ାକ ହିଁ ଆଗ ଦିଶିଯାଏ—ଆପଣାର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏହି କଥାଟିକୁ ଅଳ୍ପ ବହୁତେ ନିଶ୍ଚୟ ଅନୁଭବ କରିଥିବା ।

ମାତ୍ର ଆମେ ଏଠାରେ ଦୋଷ ଓ ଗୁଣ ଦେଖିବାର ତୁଳନାତ୍ମକ ଦିଗଗୁଡ଼ିକର ଆଲୋଚନା କରିବା ନାହିଁ, ଆମେ ହୃଦୟ ପ୍ରବେଶର ପ୍ରସଙ୍ଗଟି ଉପରେ ବିଚାର କରିବା । ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ରରେ ପରକାୟ-ପ୍ରବେଶର ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି । ଆଉ କଣକର ହୃଦୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ତା'ସହିତ ଏକାତ୍ମକ ଅର୍ଜନ କରିବା । ଆମ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଏହି ଗୁଣଟିକୁ ତାଦାତ୍ମ୍ୟ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ବୁଦ୍ଧଦେବ ଏହି ଗୁଣଟିକୁ 'କରୁଣା' ନାମରେ ବିଖ୍ୟାତ କରାଇ ଯାଇଛନ୍ତି । କରୁଣାର ବୃତ୍ତି ରହିଥିଲେ ମୈତ୍ରୀର ସମ୍ବନ୍ଧ ସ୍ଥାପନ କରିବା ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ଗୁରୁ ଓ ଶିଷ୍ୟର ଯଥାର୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧର ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ଯାଇ ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ଏହି ହୃଦୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ପ୍ରସଙ୍ଗଟିକୁ ଉଠାଇଛନ୍ତି । ଅସଲ ଗୁରୁ ଇଚ୍ଛା କଲାମାତ୍ରକେ ଶିଷ୍ୟର ସ୍ତରରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଯାଇ ପାରୁଥିବ, ଆପଣାର ହୃଦୟକୁ ଶିଷ୍ୟର ହୃଦୟରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରି ପାରୁଥିବ, ଶିଷ୍ୟର ମନ ଦେଇ ସେ ଦେଖି ପାରୁଥିବ ଓ ବୁଝି ପାରୁଥିବ । କେବଳ ଏହିପରି କଣେ ଗୁରୁ ଯଥାର୍ଥଭାବେ ଶିକ୍ଷା ଦେଇପାରିବ ଓ ଆଉ ସମସ୍ତେ ହଟିଯିବେ ବୋଲି ସ୍ୱାମୀ ବିବେକାନନ୍ଦ ଆମକୁ ସତର୍କ କରି ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଏ ସବୁ ଆଦର୍ଶ କଥା ନୁହେଁ—ଏହା ମନୋବିଜ୍ଞାନ, ଏହା ହୃଦୟର ବିଜ୍ଞାନ । ହୃଦୟକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବାର ବିଜ୍ଞାନ ଓ ହୃଦୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ବିଜ୍ଞାନ । ଯେଉଁ ତଥାକଥିତ ବିଜ୍ଞାନ ହୃଦୟକୁ ସ୍ୱୀକାର କରେ ନାହିଁ, ହୃଦୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାଲାଗି ମଧ୍ୟ ସେଥିରେ ଖୁବ୍‌ବେଶୀ ଆକାଂକ୍ଷା ରଖିବା ଲୋଡ଼ା ହୁଏ ନାହିଁ । ସେହି ବିଜ୍ଞାନ ମାପେ, କାଟେ, ଗୋଟାକୁ ଅଧା କରେ, ଅଧାକୁ ଚଉଠ କରେ । ତେଣୁ ହୃଦୟକୁ କଳିପାରେ ନାହିଁ ଏବଂ ସେହି ହେତୁରୁ ବୁଦ୍ଧି ବଣା ହୋଇଯାଏ । 'ନାସ୍ତି ବୁଦ୍ଧିରଯୁକ୍ତସ୍ୟ ।'

କେବଳ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଦ୍ୱାରା ହିଁ ହୃଦୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିହୁଏ । ଆତ୍ମସାତ୍ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିବା ମଣିଷ ହୃଦୟକୁ ବାଟ ପାଏ ନାହିଁ । ଗୁଣକୁ ଖାଲି ଗିଳି ପକାଇବାକୁ ଚାହୁଁଥିବା ଶିକ୍ଷକ ଗୁଣର ହୃଦୟକୁ ବାଟ ପାଏନାହିଁ । ସେ ଗୁଣକୁ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଗିଳି ପକାଇବାକୁ ଚାହେଁ, ଗୁଣକୁ ଆପଣାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆୟତ୍ତାଧୀନ କରି ରଖିବାକୁ ଚାହେଁ । ଗିଳି ନ ପାରିଲେ ସେ ତାକୁ ଘୃଣା କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ । ସେତେବେଳେ ସାରା ସଂସାରର ଅପବାଦକୁ ସେ ଗୁଣମାନଙ୍କ ଉପରେ ନେଇ ଢାଳିଦିଏ । ଆପଣାର ଅଯୋଗ୍ୟତା ଓ ଅପଦାର୍ଥତା ପାଇଁ ସେ ଗୁଣମାନଙ୍କୁ ହିଁ ଦାୟୀ କରେ । ସେ କବାଟ ଗୁଡ଼ିକ ଝରକା ବାଟ ଦେଇ ପଶେ । ତେଣୁ ମୁଣ୍ଡ ପିଟି ହୋଇଯିବା ହିଁ ସାର ହୁଏ । କବାଟ ବାଟେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ଲାଗି ତାଙ୍କ'ର ସାହସ ହୁଏନାହିଁ । ଏବଂ ଡରୁଆ ମାଷ୍ଟର ଆପଣାର ହୃଦୟ ଭିତରକୁ ବି ବାଟ ପାଏନାହିଁ ।

କେବଳ ଶ୍ରଦ୍ଧାଦ୍ୱାରା ହିଁ ହୃଦୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ସମ୍ଭବହୁଏ । କେବଳ ଗୁଣଦ୍ୱାରା ମଣିଷକୁ ଚହ୍ଲିବାର ବୃତ୍ତି ରଖିଥିବା ମଣିଷ ଆପଣା ଭିତରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସଞ୍ଚାର କରିଥାଏ ଏବଂ କେବଳ ଶ୍ରଦ୍ଧାଦ୍ୱାରା ହିଁ ଗୁଣର ସଂକ୍ରମଣ ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ଉପଦେଶ ଦ୍ୱାରା ହୁଏ ନାହିଁ, ଧିକ୍କାର ଦେଲେ ହୁଏ ନାହିଁ । ମନ୍ଦ ଗୁଡ଼ାକୁ ଦଶଗୁଣ ବଢ଼ାଇ ଦେଖାଇଲେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଭଲପାଇଁ କୌଣସି ବାଟ ଫିଟେ ନାହିଁ । ଆପଣାର ହୀନଭାବ ଆପଣାକୁ ସତେଅବା ଗିଳି ପକାଇବାକୁ ଦଉଡ଼େ । ମାଡବାଦୀମାନଙ୍କୁ ଡର ମାଡଠାରୁ ଡର ପଳାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା ହୁଏ ।

ବିନୋବାଜୀ ତ ବିପ୍ଳବ କରିବା ଲୋକ – ତେବେ ସିଏ କାହିଁକି ହୃଦୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉଠାଉଛନ୍ତି ? ସିଏ କାହିଁକି ମଣିଷର ଗୁଣ ଦେଇ ହିଁ ମଣିଷକୁ ଚହ୍ଲିବାର ଅଭିଳା କଥା କହୁଛନ୍ତି ? ବିପ୍ଳବ ନାନା ପ୍ରକାରର ହୁଏ, ନାନା ସ୍ତରର ହୁଏ । ତେଣୁ ତାହାର ସଂକ୍ରମଣ-ରୀତି ମଧ୍ୟ ନାନା ପ୍ରକାରର ହୋଇଥାଏ । ମଣିଷର ଗୁଣ ଦେଇ ସଂସାରରେ ମଣିଷ ଚହ୍ଲି ବାହାରିଲେ ଓ ମଣିଷର ହୃଦୟ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରିବାର ବାସନା ରଖିଲେ ସେଥିରୁ ମଧ୍ୟ ବିପ୍ଳବ ହିଁ ପୁଜି ଥାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ମଣିଷଠାରୁ ମଣିଷକୁ ତଥାପି ଦୂରଛଡ଼ା କରି ରଖିଥିବା ସ୍ୱାର୍ଥବାଦୀ ସଂସ୍କାର-ଗୁଡ଼ାକ ଅସହ୍ୟ ମନେହୁଏ । ସେଗୁଡ଼ାକୁ କୁସଂସ୍କାର ବୋଲି କହିବାକୁ ଆଦୌ ଡର ମାଡ଼େ ନାହିଁ । ଏହି ସାହସ ଗଭୀର ଆତ୍ମବଳ ଆଣିଦିଏ, ଅଦମ୍ୟ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ଆଣିଦିଏ । ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ମଣିଷକୁ ବିପ୍ଳବୀରୂପେ ବାହାର କରେ । ମୁଣ୍ଡ ଛିଡ଼ିଯାଏ ପଛକେ, ମୁକୁଟ ଖସିପଡ଼େ ପଛକେ, ତଥାପି ' ଅସୁନ୍ଦରକୁ ଅସୁନ୍ଦର ବୋଲି କହିବାଟା ହିଁ ଏକମାତ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ମନେହୁଏ । ଏପରି ବିପ୍ଳବଦ୍ୱାରା ମଣିଷର ମୁଣ୍ଡ ଫଟାଇବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ, ଗାଦି ମାଡ଼ି ବସିବାର ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ବି ଦରକାର

ହୁଏ ନାହିଁ । ତଥାପି ବିପ୍ଳବ ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ତଥାପି ନୂତନ ଶକ୍ତିର ଜନ୍ମ ହୁଏ, ପୁନର୍ଜନ୍ମ ତଥାପି ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ଗୁଣ ଚର୍ଚ୍ଚିବାର ସଂକ୍ରମଣଦ୍ୱାରା ହୃଦୟ ଯୋଡ଼ି ହୋଇଯାଏ । ଅନ୍ୟ ମୂଲ୍ୟରେ ଅନୁସନ୍ଧାନ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ, ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ସଂକ୍ରମଣଲାଗି ଅନୁରାଗ ଜନ୍ମେ । ବିନୋବାଜୀ ଆମ ଦେଶରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି ଅନୁସନ୍ଧାନ ଓ ସେହି ଅନୁରାଗର ଏକ ପ୍ରତୀକ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ଏକ ପବନର ପ୍ରତ୍ୟାଶାରେ ବାହାରିଥିବା ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ଲାଗି ସିଏ ଏକ ଆହ୍ୱାନ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ।

['ଗ୍ରାମସେବକ' ୩୦ । ୧୦ । ୬୯]

।। ଛଅ ।।

ଏ ବର୍ଷ ଏ ଦେଶରେ ଗାନ୍ଧୀ-ଶତବାର୍ଷିକୀର ସଂକ୍ରମଣ ବୋହୁଚି । ଆଗେ କେବଳ ଗାନ୍ଧୀବାଲାମାନେ ଗାନ୍ଧୀ କଥା କହୁଥିଲେ, ଗାନ୍ଧୀକଥାର ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲେ, ଗାନ୍ଧୀ କାମ କରୁଥିଲେ । ଏବର୍ଷ ଏ ଦେଶର ଘରଯାକ ସମସ୍ତେ ଗାନ୍ଧୀ କଥା ଶୁଣୁଛନ୍ତି, ସତେଅବା ସମସ୍ତେ ଗାନ୍ଧୀ କଥାର ଆଲୋଚନା କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ଗାନ୍ଧୀ କାମ କରିବା ଲାଗି ସରାଗ ଦେଖାଉଛନ୍ତି । ଏ ଦେଶରୁ ହାଉଆ ଯାଇ ପୃଥିବୀଯାକ କେତେ କେତେ ଦେଶରେ ବାଜିଚି । ଗୋଟାଏ ଦେଶରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିବା ଗୋଟାଏ ମଣିଷକୁ ନେଇ ଆଗରୁ ହୁଏତ ଆଉ କେବେହେଲେ ଏପରି ସଂକ୍ରମଣ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ଆମେ ସବୁ ମହାତ୍ମା ବୋଲି କହୁଥିଲୁ । ଏ ପୃଥିବୀରେ କେତେ ଦେଶରେ କେତେ କେତେ ମହାତ୍ମା ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଜଣେ ମଣିଷ ଯେ ଜାତି, ଧର୍ମ ଓ ରାଜନୀତିର ପାଚେରୀ ଗୁଡ଼ାକ ଡିଙ୍ଗି ଦେଇ ଏମିତି ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପୀ ହୋଇଯିବ, ଏକଥା ଆଗରୁ କେବେ ହୋଇ ନ ଥିଲା ।

ଭାରତବର୍ଷ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଗାନ୍ଧୀର ନିଜଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ଗାନ୍ଧୀ-ସଂକ୍ରମଣକୁ ଡରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ଭାରତକୁ ଶାସନ କରୁଥିବା ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନକୁ ଡରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ସେହି ଶାସନର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଥିବା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଡରୁଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀର ପ୍ରେରଣା ପାଖରେ ହୃଦୟକୁ ଛୁଆଁଇ ଆଣିବାରେ ପ୍ରମାଦ ରହିଛି ବୋଲି ସେତେବେଳେ କେତେ ଲୋକ ଭାବୁଥିଲେ । ସେମାନେ ଗାନ୍ଧୀବାଲାଙ୍କୁ ଡରୁଥିଲେ । ପ୍ରାଚୀନ ରୋମ୍ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ

ରାଜା ଓ ପ୍ରଜା ଉଭୟେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍‌ମାନଙ୍କୁ ଯେମିତି ଡରୁଥିଲେ, ପ୍ରାୟ ସେମିତି । ରୋମ୍‌ର ଶାସକମାନେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍‌ମାନଙ୍କୁ କେତେ ପ୍ରକାର ଧର୍ଷଣ କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର ଶେଷରେ ରୋମ୍‌ର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଟଳି ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ଧର୍ମର ସଂକ୍ରମଣ କାଳକ୍ରମେ ସମଗ୍ର ଇଉରୋପଟାକୁ ହିଁ ମାଡ଼ି ବସିଲା । ସେକଥା ଘଟିବାର ପ୍ରାୟ ଦୁଇହଜାର ବର୍ଷ ପରେ ପୃଥିବୀରେ ଗାନ୍ଧୀର ଆହ୍ୱାନକୁ ନେଇ ହୁଏତ ତାହାହିଁ ପୁଣି ଘଟିବାକୁ ଯାଉନାହିଁ ବୋଲି କିଏ କହିପାରିବ ? ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଏହି ସାନ ଅଥଚ ସଂଘର୍ଷମୟ ପୃଥିବୀରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ମଣିଷ ପରି ବା ରହିବାକୁ ହେଲେ ଅନ୍ତତଃ ସେହିଭଳି ଗୋଟାଏ ସଂକ୍ରମଣ ଯେ ନିତାନ୍ତ ଦରକାର, ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ମଣିଷ କ୍ରମେ ତାହା ବୁଝିବାକୁ ଓ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେଣି ।

ଗାନ୍ଧୀର ନିଜ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ଗାନ୍ଧୀ-କଥା ଓ ଗାନ୍ଧୀ ବିଗ୍ରହକୁ ଡରୁଥିବା ଲୋକ କିଛି କମ୍ ସଂଖ୍ୟାରେ ନାହାନ୍ତି । ଭାରତବର୍ଷ ସ୍ୱାଧୀନ ହୋଇଗଲା ପରେ ଗାନ୍ଧୀର କାମ ସମାପ୍ତ ହୋଇଯିବ ବୋଲି ଭାବି ଆସିଥିବା ଲୋକମାନେ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତରେ ଗାନ୍ଧୀକୁ ହୁଏତ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ଡରୁଛନ୍ତି । ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଏକ ସଂକ୍ରାମକ ଶକ୍ତିଟାକୁ ଅଣ୍ଟିରେ ପୂରାଇ ଜାଗାୟ ବାଟ ଚାଲିବାକୁ ସେମାନେ ଭାରି ଡରୁଛନ୍ତି । ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତରେ ହିଁ ଯେ ଗାନ୍ଧୀହାତର ଅସଲ ଉଦ୍ୟମ ଆରମ୍ଭ ହେବାର ମସୁଧା ଆଗରୁ ରହି ଆସିଥିଲା, ସେମାନେ ଆଉ ସେ କଥା ସ୍ମରଣ କରି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଆଜି ଯେଉଁ ଡରୁଆ ମଣିଷମାନେହିଁ ସବୁଠାରେ ଗାଦିରେ ବସିଛନ୍ତି ଓ ଗାଦିରେ ଯାଇ ବସିଲେ ଆଉ ସବୁ କଥା ଆପେ ଆପେ ହୋଇଯିବ ବୋଲି ବିଚାରୁଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଗାନ୍ଧୀ ବିଚରଣ କରି ଯାଇଥିବା ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଦେଶଟାରେ ସତେ ଅବା ଗାନ୍ଧୀ ସବୁଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଚାଲି ଯାଇଥିବା ପରି ମନେ ହେଉଛି । କୋଟି କୋଟି ମଣିଷଙ୍କର ଏହି ଦେଶରୁ ମଣିଷପଣିଆ ଚାଲିଯାଇଥିବା ପରି ମନେ ହେଉଛି । କୋଟି କୋଟି ଟଙ୍କା ଖରଚ ହେଉଥିବା ଏହି ଦେଶରେ ମଣିଷ ପ୍ରତି ଶରଧା ନ ଥିଲା ପରି ଲାଗୁଛି । ପୁଣି ଯୋଉଠି ଶରଧା ନାହିଁ, ସେଠି ସାହସ କୁଆଡ଼ୁ ଆସିବ ? ଶରଧା ନ ଥିବା ଲୋକମାନେ ବି ଶତବାର୍ଷିକୀର ମାଦକରେ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଜୟନ୍ତୀ ପାଳନ କରୁଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଜୟନ୍ତୀ ପାଳନ କରି ସେମାନେ ସତେ ଅବା ଆପଣାର ବୈଜୟନ୍ତୀଗୁଡ଼ାକୁ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଉଡ଼ାଇ ରଖିବାକୁ ଚାହୁଁଥିବା ପରି ଭାରି ମନେ ହେଉଛି ।

ଆଧୁନିକ ପୃଥିବୀର ଜଣେ ସମୀକ୍ଷକ ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କୁ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ବିବେକ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଦୁଇ ଦୁଇଟା ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଛି । ଯୁଦ୍ଧ-ଶକ୍ତିର ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ ବଢ଼ିଛି, ଆତ୍ମଶକ୍ତି ଓ ଲୋକଶକ୍ତି ଉପରେ ମଣିଷର ଭରସା ରଖିବା

ନାନା କାରଣରୁ କମି ଯାଇଛି । ବିଜ୍ଞାନର ଅଗ୍ରଗତି ସତ୍ତ୍ୱେ ମଣିଷର ବିବେକ ନାନା ବୈଜ୍ଞାନିକ ଗଳି ଓ ନାଳୀ ଭିତରେ ଲୁଚି ବୁଲୁଚି, ଦ୍ୱେଷର ନାନାବିଧ ଜଳାଶୟ ସୃଷ୍ଟି କରୁଚି । ଫଳରେ ଆମ ସଂସାରରେ ଭୟ ଅଧିକ ହୋଇଚି । ଧର୍ମ ଭାବରେ ହାନି ହୋଇଚି । ଧର୍ମାନ୍ଧତା ବଢ଼ିଚି । ଏହିପରି ଏକ ବିଗିଡ଼ା ପୃଥିବୀରେ ଗାନ୍ଧୀ ମଣିଷ-ବିବେକର ପ୍ରତିନିଧି ଓ ମଣିଷ ପଣିଆର ପ୍ରତୀକ ହୋଇ ରହିଚନ୍ତି ବୋଲି ସମୀକ୍ଷକ ମତ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏହି ବିବେକ ବଞ୍ଚି ରହିବ । ଏହି ବିବେକ ହିଁ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବ । ଏକ ସୁନ୍ଦର ଭବିଷ୍ୟତ ଓ ସୁନ୍ଦର ଜୀବନର ଚିତ୍ର ନେଇ ମଣିଷ ଯେଉଁଠି ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିବ, ମଣିଷ ପରି ନିର୍ଭୟ ଚିତ୍ତରେ ମଣିଷ ପରି ଆଗଭର ହେବ, ସେଠି ସେ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ସାଥୀ ବୋଲି ପାଇବା ପରି ଅନୁଭବ କରିବ । ସଂକ୍ରମଣ ଲାଗି ରହିଥିବ । ଶତବାର୍ଷିକୀର କୋଳାହଳ ଏହି ସଂକ୍ରମଣର ଶକ୍ତିକୁ କଦାପି ଦବାଇ ଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

ଗାନ୍ଧୀ ଏ ଦେଶର ଥିଲେ, ତଥାପି ସେ ଏ ଦେଶର ନ ଥିଲେ । ଏ ଦେଶର ଇତିହାସ ଓ ଏ ଦେଶର ସଂସ୍କୃତିରେ ଯାହା ଭଲ, ଯାହା ଜୀବନଦାୟୀ, ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଜୀବନରେ ତାହାହିଁ ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲା । ଗାନ୍ଧୀ ଏଠି ଅନେକ ପରମ୍ପରା ଭାଙ୍ଗିଥିଲେ, ତଥାପି ପରମ୍ପରାର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ପ୍ରତିନିଧି ହୋଇ ରହିଲେ । ଆପଣା ଭିତରେ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ଅନୁଭବ କଲାବେଳେ ଏ ଦେଶର ପରମ୍ପରା ସହିତ ଅବା ଆମ ସାନ ସାନ ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ କେଡ଼େ ମହାନ୍ ହୋଇ ଜାଗି ଉଠିଲା ପରି ଲାଗେ । ଆପଣାକୁ ବିରାଟ ମନେହୁଏ । ପରମ୍ପରାର ପାଉଁଶ ଭିତରେ ଗାନ୍ଧୀ ଅଗ୍ନିକଣା ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ସେହି ଅଗ୍ନିକଣାକୁ ଚିହ୍ନିଲେ ମଣିଷର ମୁକ୍ତି ହୁଏ । ମଣିଷ ସେହି ଅଗ୍ନିକଣାକୁ ନିଜ ଭିତରେ ବି ଅନୁଭବ କରେ । ଗାନ୍ଧୀ ଆମକୁ ସେହିପରି ଏକ ଅନୁଭୂତିର ଗୌରବ ଆଣି ଦେଇଥିଲେ, ଆମକୁ ଏ ଦେଶକୁ ଭଲ ପାଇ ଶିଖାଇ ଥିଲେ ।

ଏ ଦେଶର ସଂସ୍କୃତିରେ ଯାହା ଭଲ, ଗାନ୍ଧୀ ତାହାର ପ୍ରତିନିଧି ଥିଲେ । ସାରା ପୃଥିବୀର ସଂସ୍କୃତିରେ ଯାହା ଭଲ, ଗାନ୍ଧୀ ତାହାର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ଅନୁଭବ କରୁଥିବା ବେଳେ ଆପଣାକୁ ସାରା ପୃଥିବୀର ହୃଦୟ ପାଖରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲା ପରି ମନେହୁଏ । ଏହି ସମାଜ, ଏହି ଦେଶ ଓ ଏହି ପୃଥିବୀ ସହିତ ଅବା ତୀର୍ଥ ପରି ମନେ ହୁଏ । ଆପଣାକୁ ସେହି ତୀର୍ଥର ଯୋଗ୍ୟ କରିବା ଲାଗି କେତେ ଶରଧା ଜନ୍ମେ । କେତେ ବଳ ମିଳେ । ଆପଣାକୁ ଦେଇ ଆପଣାର ସବୁ ପାଇଲା ପରି ମନେ ହୁଏ ।

['ଗ୍ରାମସେବକ', ୧୬ । ୧୧ । ୬୯]

॥ ସାତ ॥

ପୁରୀରେ ଅବସ୍ଥିତ ଶଙ୍କର ପୀଠର ମଠାଧୀଶ ଏବେ କହୁଛନ୍ତି ଯେ ଭାରତ-ବର୍ଷରେ ଗୋରକ୍ଷାର ଆନ୍ଦୋଳନ ଜାରି ରଖିବା ଲାଗି ସିଏ ଆପଣାର ଜୀବନ ଦେବାକୁ ତିଆରି ଅଛନ୍ତି । ତେଣେ ପଞ୍ଜାବର ସନ୍ଥ ଫତେସିଂହ ଚଣ୍ଡୀଗଡ଼ ସହରକୁ ପଞ୍ଜାବରେ ମିଶାଇବାର ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଆପଣାର ଜୀବନ ଦେବାକୁ ଆଉଥରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଗଲେଣି । ସାହି ସାହି ଭିତରେ କଜିଆ ଲାଗିଥିବା ବେଳେ ସାହିର ଟୋକାମାନେ ଯେପରି ବେଲ ପଡ଼ିଲେ ନିଜ ସାହି ଲାଗି ଜୀବନ ଦେବାକୁ ତିଆରି ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି, ଆମ ଦେଶରେ, ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ ଓ ସନ୍ଥଙ୍କର ଆଚରଣ ଦେଖି ପ୍ରାୟ ସେଇକଥା ମନେ ପଡ଼ିଯାଉଚି ।

ଭାରତବର୍ଷ ଏକ ଧର୍ମର ଦେଶ ବୋଲି ଧର୍ମକଥା କହୁଥିବା ଲୋକମାନେ ଆମ ଦେଶରେ ଅନେକ ସମୟରେ କହୁଥାନ୍ତି । ଆମ ଇତିହାସ ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ଦେଖିଲେ ମଧ୍ୟ ଉପରୁ ହଠାତ୍ ପ୍ରାୟ ତାହାହିଁ ମନେ ହୋଇଥାଏ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଯାବତୀୟ ସଂକ୍ରମଣର ତୁଳନାରେ ଆମର ଏଠାରେ ଧର୍ମର ସଂକ୍ରମଣ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ହୋଇଛି । ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତାର ସଂକ୍ରମଣ ଯାହା ହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ଧର୍ମର ସଂକ୍ରମଣ ନିଶ୍ଚୟ ଅଧିକ ହୋଇଛି । ଭଗବତ୍-ଶ୍ରଦ୍ଧା ବିଷୟରେ ଯାହା ହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ଦେଉଳ ତୋଳା ଅଧିକ ହୋଇଚି । ମଠ ବସିଚି, ଗାଦୀ ତିଆରି ହୋଇଛି । ଯାନି, ଯାତ୍ରା, ପର୍ବ ଓ ଭୋଗର ଜାକଜମକରେ ଧର୍ମର ଘର ସରଗରମ ହୋଇଉଠିଛି ।

ଅସଲ ଧର୍ମରେ ମଧ୍ୟ ଏକ ସଂକ୍ରମଣ ଶକ୍ତି ରହିଛି । ମାତ୍ର ଯୋଉ ଦେଶରେ ଧର୍ମଟାକୁ ହିଁ ପୋକ ଖାଇ ଗଲେଣି, ସେଠି ଧର୍ମଦ୍ୱାରା ଆଉ କି ସଂକ୍ରମଣ ସମ୍ଭବ ହୁଅନ୍ତା ? ଆମ ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ଧର୍ମକୁ ସେହିପରି କେତେ କେତେ ଅନ୍ୟ ଆସକ୍ତିର ପୋକ ଖାଇବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ପୀଠରେ ବସିବାର ଆସକ୍ତି, ସନ୍ଥ ବୋଲାଇ ମେଦନୀ କମ୍ପାଇବାର ଆସକ୍ତି, ଆତ୍ମରସସର୍ବସ୍ୱତାର ସହଜ ଗଡ଼ିଆରେ ବୁଡ଼ି ରହିବାର ଆସକ୍ତି, ଏବଂ ଧର୍ମର ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ ଆପଣାର ଭିତରେ ଅନୁଭବ ନ କରି ବାହାରେ ବିସ୍ତାର କରିବାକୁ ବାହାରିବାର ଆସକ୍ତି । ଏହିସବୁ ଆସକ୍ତିର ପ୍ରକୋପ ଫଳରେ ଆମର ଧର୍ମ କାଳକ୍ରମେ ଅଫିମରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଇଚି । ଧର୍ମର ବାନା ଧରି ଅଫିମଖିଆ ଅପମଣିଷଙ୍କର ଜୁଲୁମ ଚାଲିଛି । ଧର୍ମନାମରେ ଉଇହୁଙ୍କାମାନ ତିଆରି ହୋଇଚି ।

ଗୁରୁନାନକ ଧର୍ମଲାଗି ଲଢ଼ିଥିଲେ । ସେ ମଣିଷଲାଗି ଲଢ଼ିଥିଲେ । ବିଦ୍ୱେଷୀ ଅମଣିଷମାନଙ୍କୁ ସେ ମଣିଷର ଆଖି ଓ ମଣିଷର ହୃଦୟ ଦେଇ ଏକ ନୂତନ

ବାସନାରେ ସଂକ୍ରମିତ କରିବାକୁ ଚାହିଁଥିଲେ । ଏହି ଛନ୍ଦ୍‌ରେ ସେ ଭାରତବର୍ଷର ଚାରିଆଡ଼େ ବୁଲିଥିଲେ । ଆଜି ତାଙ୍କର ମହିମାକୁ ରତ୍ନବିଭୂଷିତ ସିଂହାସନ ଉପରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣମନ୍ଦିରରେ ଥାପନା କରି ରଖାଯାଇଛି । ତାଙ୍କର ଜୀବନସନ୍ଦେଶକୁ କୌପୀନ କରି ପିନ୍ଧିଥିବା ସନ୍ଥମାନେ ଆଜି ଚଣ୍ଡୀଗଡପାଇଁ ଜୀବନ ଦେବାକୁ ତିଆରି ହୋଇ ଯାଉଚନ୍ତି । ଆପଣାର ଜୀବନ ବଞ୍ଚି ରହିବା ଲାଗି ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ କୌଣସି । ଚଣ୍ଡସମ୍ପଦ ନଥିଲା ପରି ଏମାନେ ଚଣ୍ଡୀଗଡ ସହର ଲାଗି ଜୀବନ ଦେବାକୁ ବାହାରିଚନ୍ତି । ଚଣ୍ଡୀଗଡ଼ ପଞ୍ଜାବର ଅଧିକାରକୁ ଆସିଗଲେ ଯେ ପଞ୍ଜାବରେ ବାସ କରିଥିବା ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷଙ୍କର ଦୁଃଖ ଯିବାରେ ତାହା କୌଣସି ସମାଧାନ ଦେଖାଇ ପାରିବ ନାହିଁ, ବାଉଳା ସନ୍ଥମାନଙ୍କୁ ଆଜି ସେ କଥା କିଏ ବୁଝାଇବାକୁ ଆସିବ ? ସାରା ଭାରତଟା ଯାକ ଭାରତବାସୀଙ୍କ ହାତକୁ ଆସିବାର ଗୋଟାଏ ପୁରୁଷ ଅନ୍ତେ ମଧ୍ୟ ଅଧିକାଂଶ ଭାରତବାସୀଙ୍କର ଦୁଃଖ ଗଲାନାହିଁ । ତେବେ ଖାଲି ଚଣ୍ଡୀଗଡ଼ ପଞ୍ଜାବ ହାତକୁ ଆସିଗଲେ ସେଠି ମଣିଷର ଦୁଃଖ ଦୂର ହୋଇଯିବ କିପରି ?

ସେ ଯୁଗର ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମକୁ ସଜାଡ଼ିବା ସକାଶେ ଘର ଛାଡି ବାହାରିଥିଲେ । ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ବଗିଚା ଘରେ ମଠାଧୀଶ ହେବାକୁ ମନ କରି ନ ଥିଲେ । ସେ ସୁସ୍ଥ ଜୀବନ-ନୀତିର ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । ରାଜନୀତିର ମଣୋଷ୍ଣ ଘରେ ଅମୁକଟା ନ ହେଲେ ଜୀବନ ଦେଇଦେବି ବୋଲି କୌଣସି ଅଡ଼୍ଚି କରି ନ ଥିଲେ । ଧର୍ମ ସବୁ ମଣିଷଙ୍କର ଉଦୟ ଲାଗି କଥା କହି ପାରୁଥାଆନ୍ତା । ମଣିଷ ମଣିଷଠାରୁ ନାନା ନିର୍ମମ ଭାବରେ ଦୂରଛଡା ହୋଇ ରହିଥିବା ବେଳେ ଧର୍ମ ମଣିଷକୁ ମଣିଷ ସହିତ ଯୋଡ଼ିବାର ହିଁ ଅଧିକ ଚିନ୍ତା କରୁଥାଆନ୍ତା । ମଣିଷକୁ ଜୀବନର ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦେଉଥାଆନ୍ତା, ଅଫିମ ଆଡ଼େ ମତାଇ ଦେଉ ନ ଥାନ୍ତା । ଗୋଟାଏ ଘରେ ପାଞ୍ଚଟା ବାଡ଼ ବସାଇବାର କୁମନ୍ତ୍ରଣା ଦେଉ ନଥାନ୍ତା । ଅସଲ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ହିନ୍ଦୁତ୍ୱକୁ ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱର ସାଧନ ପରି ବ୍ୟବହାର କରୁଥାଆନ୍ତା, ତଥା କଥିତ ହିନ୍ଦୁ ସଂସ୍କାରର ରକ୍ଷା ଲାଗି ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱକୁ ବଳି ଦେଉ ନ ଥାନ୍ତା ।

ଏହି ସନ୍ଥ ଓ ମଠାଧୀଶମାନେ ଆମକୁ ଧର୍ମକଥା କହୁ ନାହାନ୍ତି । ଯେକୌଣସି କାରଣରୁ ହେଉ ପଛକେ, ସେମାନେ ଆମକୁ ଅଫିମର କଥା ହିଁ କହୁଛନ୍ତି । ଆମର ଧର୍ମ ଦରକାର, ଅଫିମ ଦରକାର ନୁହେଁ । ଆମ ପାଖରେ ଧର୍ମ ନାହିଁ ବୋଲି ଆମେ ଜାଣିଶୁଣି ଅଫିମକୁ ହିଁ ଧର୍ମ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବା ନାହିଁ । ଆମେ ଧର୍ମର ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଲାଗି ଉଦ୍ୟମ କରିବା । ଆମ ଜଳବାୟୁକୁ ଧର୍ମର ଅନୁକୂଳ କରି ତିଆରି କରିବା । ଅସଲ ସଂକ୍ରମଣ ଲାଗି ଆପଣାକୁ ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରି

ରକ୍ଷିବା । ମଠ ଓ ସନ୍ଥମାନେ କୌଣସି ଧର୍ମର ଯେ ଅସଲ ପ୍ରତୀକ ନୁହନ୍ତି, ଆମେ ସେ କଥା କଦାପି ଭୁଲି ଯିବା ନାହିଁ । ମଣିଷର ହୃଦୟ ହେଉଚ ତା ଧର୍ମର ସର୍ବୋତ୍ତମ ପ୍ରତୀକ । ମଣିଷର ଧର୍ମରେ ପ୍ରକୃତରେ ଧର୍ମ କାମ କରୁଛି ନା ଅଫିମ କରୁଛି, ମଣିଷର ସମାଜକୁ ଅନାଇଲେ ଆମେ ତାହାର ପ୍ରମାଣ ଅବଶ୍ୟ ପାଇ ପାରିବା ।

ଆମର ଜୀବନରେ ଧର୍ମର ସଂକ୍ରମଣ ବଢୁ । ଅର୍ଥାତ୍ ଆପଣାର ହୃଦୟ ଭିତରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ପାଖକୁ ବାଟ ପାଉ । ହୃଦୟ ଭିତରେ ବାଟ ପାଇଲେ ଆଉ ମଠାଧୀଶମାନଙ୍କର ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡେ ନାହିଁ । ଉତ୍ତେଜନାକୁ ମନ ଯାଏ ନାହିଁ, ଶ୍ରଦ୍ଧାକୁ ମନ ବଳେ । ଗୋରକ୍ଷା ବଡ ହୋଇ ଦିଶେ ନାହିଁ କି ଚଣ୍ଡୀଗଡ ବଡ ହୋଇ ଦିଶେ ନାହିଁ । ମଣିଷ ହିଁ ସବୁ ଧର୍ମର ମୂଳ ବୋଲି ଦିଶେ । ଧର୍ମ ଆମ ଜୀବନର ସବୁଠାରୁ ବଡ ଆହ୍ୱାନ ରୂପେ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ଅଫିମ ବାଟ ଛାଡିଦିଏ ।

['ଗ୍ରାମସେବକ' ୧୫ । ୧୨ । ୬୯]

।। ଆଠ ।।

ଓଡିଶାକୁ ସୀମାନ୍ତ ଗାନ୍ଧୀ ଆସିଗଲେ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଜୟପ୍ରକାଶ ବି ଆସିଲେ । ତାଙ୍କ ଆଗମନ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଆମର ଏଠି ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସମିତିମାନ ଗଢାହେଲା । ସେମାନଙ୍କୁ ଟଙ୍କାଥଳି ଭେଟି ଦିଆଯିବ ବୋଲି ବଡ ତତ୍ପରଭାବରେ ଅର୍ଥସଂଗ୍ରହ କରାଗଲା । ଆଗେ ଆମ ପିଲାଦିନେ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ ଯେତେବେଳେ ଦେଶ ବୁଲୁଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ସେ ନିଜେ ହାତ ପତାଇ ମାଗୁଥିଲେ । ରେଲଷ୍ଟେସନରେ ମାଗୁଥିଲେ ସଭାସ୍ଥଳରେ ବି ମାଗୁଥିଲେ, ବଡଙ୍କଠାରୁ ବି ମାଗୁଥିଲେ, ପଇସା ମାଗୁଥିଲେ, ଟଙ୍କା ମାଗୁଥିଲେ, ଗହଣା ବି ମାଗୁଥିଲେ ।

ସୀମାନ୍ତଗାନ୍ଧୀ ଓ ଜୟପ୍ରକାଶ ଆସିବେ ବୋଲି ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସମିତିମାନ ଗଢାଗଲା । ସେଥିରେ ସତେଅବା ବାଛି ବାଛି ଖାଲି ବୁଢାମାନଙ୍କୁ ନିଆଗଲା । ସାଧାରଣ ଅର୍ଥରେ ଯେଉଁମାନେ କର୍ମମୟ ଜୀବନରୁ ଅବସର ଗ୍ରହଣ କରିସାରିଲେଣି, ବଡ ଆଖିଦୃଶିଆ ଭାବରେ ସେହିମାନଙ୍କୁ ହିଁ ନିଆଗଲା । ଆଗକାଳର ଆଶ୍ରମନ୍ୟାୟର

ବ୍ୟାକରଣ ଅନୁସାରେ ବିଗ୍ରହ କଲେ ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ବାନପ୍ରସ୍ଥର ବେଢ଼ା ଭିତରେ କୋଉକାଳୁ ପଶି ସାରଲେଣି । ସୀମାନ୍ତଗାନ୍ଧୀ ଅଶୀ ପାର ହୋଇଗଲେଣି । ଜୟପ୍ରକାଶ ବି ସତୁରି ପାର ହୋଇ ଗିଲେଣି । ବୟସ ବିଗ୍ରହରେ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ବାନପ୍ରସ୍ଥରେ ପ୍ରବେଶକରି ସାରିଲେଣି । କ'ଣ ସେଇଥିଲାଗି ମୁଖ୍ୟତଃ କେବଳ ବାନପ୍ରସ୍ଥୀମାନେ ହିଁ ସେମାନଙ୍କର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିବାକୁ ବାଛିତ ବୋଲି ବିଗ୍ରହ କରାଯାଇଛି କି ? ମୁକ୍ତିଟାକୁ ଅବଶ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ, ମାତ୍ର ତଥାପି ଏହାଭିତରେ ସତେ ଅବା କେତେ କଅଣ ବିଡମ୍ବନା ପଶି ଯାଇଥିବା ପରି ମନେହୁଏ ।

ଏବେ ଆଶ୍ରମପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ଆଉ ସମାଜ ଚଳୁନାହିଁ । ସହରରେ ତ ଆଦୌ ଚଳୁନାହିଁ । ଆପଣାର କର୍ମମୟ ଜୀବନ କାଳରେ କର୍ତ୍ତାର ବିଧି ଅନୁସାରେ ଆମେ କର୍ମ କରିଯାଉଛୁ । ସେହି କର୍ମଗୁଡ଼ାକୁ ଆମେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି କହୁଛୁ । ଅନେକ ଅକର୍ତ୍ତବ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି କହୁଛୁ । କିଏ ଡାକ୍ତର ହୋଇଛି, କିଏ ଓକିଲ ହୋଇଛି ବା ଆଉ କିଏ ଅଧ୍ୟାପକ ହୋଇଛି । କିଏ ପୋଲିସ ଅଫିସର ହୋଇ ବସିଛି ତ କିଏ ସେକ୍ରେଟେରୀ ବନିଛି । ସେଠି ଆପଣା ଆପଣାର ଥାନରେ ରହି ଆମେ ସମସ୍ତେ ଆମ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରି ଯାଉଛୁ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିଗ୍ରହ କରିବାକୁ ବେଳନାହିଁ । କାରଣ କର୍ତ୍ତାର ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ଓ ତଥାକଥିତ ସଂସାର ଧର୍ମର ନିୟମ ମାନି କର୍ମ କରିଯାଉଛୁ । ତେଣୁ କର୍ମମୟ ଜୀବନଟା କଟିଗଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ଅବସର ଗ୍ରହଣ କରିବା ପରେ ଯାଇ ଆମକୁ ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟ ବା ସାଧାରଣ ହିତକର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଅବସର ମିଳୁଛି । ସେତିକବେଳେ ଆମେ ସତ୍‌ସଙ୍ଗ ବସାଉଛୁ, ସାଧୁ ସଭା କରାଉଛୁ । ଶାନ୍ତି ସମିତି ଏବଂ ସ୍ୱାଗତ ସମିତିରେ ଯାଇ ବସୁଛୁ । ଏହିସବୁ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଆମ ସମାଜ ବି ଆଗ ଆମମାନଙ୍କୁ ମନେ ପକାଉଛି । କିନ୍ତୁ ଏହାଦ୍ୱାରା ଏଠି ପ୍ରଧାନତଃ କିଭଳି ସଂକ୍ରମଣମାନ ହେଉଛି ? ହୁଏତ ସଂକ୍ରମଣ ହେବାର କଥା, ତାହାର ସଂକ୍ରମଣ ହେଉନାହିଁ ।

ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସମିତିରେ ଯେଉଁମାନେ ରହିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ପଚିଶ ପାରହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଏହିସବୁ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପଚିଶକୁ ହିଁ ହୁଏତ ସର୍ବନିମ୍ନ ବୟସ ବୋଲି ମାନି ନିଆଯାଇଛି । ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଦିଗଟାର କୌଣସି ସୀମା ରଖାଯାଇ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହି ସମିତିରେ ଛାତ୍ର କେହି ନାହାନ୍ତି, ଯୁବକ ବି କେହି ନାହାନ୍ତି । ପ୍ରଧାନତଃ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଦିନ ସରି ଆସିଲାଣି, ସେଇମାନେ ଅଛନ୍ତି । କାଲିକାର ପୃଥିବୀଲାଗି ଦାୟୀହେବାକୁ ସେମାନେ କାଲି କଦାପି ନଥିବେ । ଆଜିର ପୃଥିବୀକୁ ଏପରି ବିଗାଡ଼ି ଦେଇଥିବାରେ ସେମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଯେ ଭାଗ ରହିଛି, ସେ କଥା ସେମାନଙ୍କର ହୁଏତ କେବେହେଲେ ମନେ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଆଜିର

ପୃଥିବୀକୁ ଆପଣାର କାନ୍ଧରେ ବହନ କରିଥିବା ଓ କାଲି ବିଷୟରେ ଆପଣାର ଶଙ୍କା ସମାଧାନ କରି ବାହାରିଥିବା ଯୁବକମାନଙ୍କଠାରୁ ସେମାନେ ଯଥାସମ୍ଭବ ଦୂରରେ ରହିଥିବେ । ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ପରେ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ହେଉଥିବ, ମାତ୍ର ଅସଲ ସଂକ୍ରମଣ ବହିସ୍କୃତ ହୋଇ ରହିବ ।

ଶ୍ରୀମାନ୍‌ଗାନ୍ଧୀ ଅଶୀ ପାରି ହେଲେଣି, ଜୟପ୍ରକାଶ ସତୁରି ପା'ରି ହେଲେଣି । ମାତ୍ର ସେମାନେ ବୁଢାଙ୍କ କଥା କହୁନାହାନ୍ତି, ଟୋକାଙ୍କ କଥା କହୁଚନ୍ତି । ଆଜିର ଅଡୁଆଗଦା ଉପରେ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ନେଇଥିବା ଧର୍ମଗୁରୁ ବା ତତ୍ତ୍ୱାନ୍ୱେଷୀର କଥା କହୁନାହାନ୍ତି, ସେମାନେ କାଲିର କଥା କହୁଛନ୍ତି । ସେମାନେ ପରମ୍ପରାର କଥା କହୁନାହାନ୍ତି, ପରିବର୍ତ୍ତନର କଥା କହୁଚନ୍ତି । ବୟସ ହେଲେ କେବଳ ଯେତିକି ବୁଢା ହେବାର କଥା, ସେତିକି ବ୍ୟତୀତ ସେମାନେ ଆଉ କୌଣସି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବୁଢ଼ା ହୋଇନାହାନ୍ତି । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଆଜିମଧ୍ୟ ତରୁଣ କଥା କହୁଚି । ସେମାନେ ଅବସର ଗ୍ରହଣ କରିନାହାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ପରିବ୍ରଜ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଇନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ଆଖି ଆଜି ମଧ୍ୟ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଚି; ମଣିଷକୁ ନେଇ ଏକ ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ ଆଗାମୀ କାଲିର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଚି । କାରଣ ସେମାନେ ଯାହା ଯେପରି ଅଛି, ତାହାକୁ ହିଁ ମାନି ନେଇନାହାନ୍ତି । କେବଳ ତରୁଣହିଁ ସେମାନଙ୍କର ଯଥାର୍ଥ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିପାରନ୍ତା । ତଥାପି ଆମର ତରୁଣମାନେ ଆମ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା-ସମିତିରୁ ଦୂରଛଡା ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ଆମ ଭିତରେ ସେମାନେ ପ୍ରକୃତରେ କେଉଁ ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟକୁ ଡରୁଛନ୍ତି ? ଶ୍ରୀମାନ୍‌ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ଭାରତବର୍ଷର ତରୁଣହିଁ ଚିହ୍ନିଥାନ୍ତା, ତାଙ୍କର ହାତ ଆଡ଼କୁ ହାତ ବଢାଇ ଦେଇଥାନ୍ତା । ତେବେଯାଇ ସଂକ୍ରମଣର ସେରମାଣ ସବୁ ପୂରିଥାନ୍ତା, ଏହାର ଉତ୍ତର କିଏ ଦେବ ? ଅର୍ଥାତ୍ କିଏ ଏକଥା ଭାବିବାକୁ ସାହସ କରିପାରିବ ?

ସଂକ୍ରମଣ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ହୁଏ । ତଥାପି ଯେଉଁମାନେ ଈଶ୍ୱରର ସଂକ୍ରମଣ ଉପରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଆସ୍ଥା ରଖିଚନ୍ତି, ସେହିମାନଙ୍କର ଆଜି ସାଧୁଭାବରେ ଏହି କଥା ଭାବିପାରିବା ଉଚିତ । ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗରେ ଆଜି ଯାହାକୁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଈଶ୍ୱର ବୋଲି ସ୍ୱୀକୃତି ମିଳି ସାରିଲାଣି, ସେଥିରୁ ଆମ ପୃଥିବୀର ଟୋକାମାନେ ଏପରି ଦୂରଛଡା ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ସେମାନଙ୍କୁ ଆମେ ଏପରି ଦୂରଛଡ଼ା କରି ରଖିଚୁ କାହିଁକି ? ହୃଦୟ ହୃଦୟକୁ ଛୁଇଁ ପାରୁନାହିଁ କାହିଁକି ? କୋଉଠି କି ହିରଣ୍ମୟପାତ୍ର ଆମ ଆକାଂକ୍ଷାର ପରିଧିଗୁଡ଼ାକୁ ପରସ୍ପରଠାରୁ ବାରିତ କରି ରଖିଚି ?

ଅବସର ନେଇଥିବା ଲୋକେ ସୀମାନ୍ତଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ମହାନ୍ ନେତା ଓ ଆଦର୍ଶ ପୁରୁଷ ବୋଲି କହିବେ । ଅବସର ନେଇଥିବା ଲୋକେ ହିଁ ଅବସରବାଦୀ ବନି ପାରିବେ । ମାତ୍ର ସେମାନେ ସୀମାନ୍ତଗାନ୍ଧୀଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ବାଟ ଚାଲିବାକୁ କଦାପି ରାଜି ହେବେ ନାହିଁ । କେବଳ ତରୁଣମାନେ ହିଁ ସାଙ୍ଗରେ ଯାଇପାରିବେ । କେବଳ ତରୁଣମାନେହିଁ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ପାରିବେ । ଆପଣା ଭିତରର ତରୁଣକୁ ଅନୁଭବ କରି ପାରୁଥିଲେ ଆମେ ଏହି କଥାଟିକୁ କଦାପି ମିଛବୋଲି କହିପାରିବା ନାହିଁ ।

['ଗ୍ରାମସେବକ' ୩୦ । ୧ । ୭୦]

॥ ନଅ ॥

କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲାର ଆଦିବାସୀ ଓ ହରିଜନ କଂଗ୍ରେସ ଦଳୀୟ ଏମ୍ ଏଲ୍.ଏ. ମାନେ ଉତ୍କଳ ପ୍ରାଦେଶିକ କଂଗ୍ରେସ କମିଟିରେ ଆଦିବାସୀ ଓ ହରିଜନମାନଙ୍କ ଲାଗି ଅଧିକ ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ ଦାବୀ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ସଂସ୍ଥାରେ କୋରାପୁଟର ଆଦିବାସୀ ଓ ହରିଜନଙ୍କ ଭିତରୁ ସତେ ଅବା ବାରି ହୋଇପଡ଼ିଲା ପରି ମାତ୍ର ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ସଭ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ଏହି ସଭ୍ୟସଂଖ୍ୟାକୁ ବଢ଼ାଇ ଦିଆଯାଉ, ସେମାନେ ଏହିପରି ଏକ ଅଭିଯୋଗ କରିଛନ୍ତି । କୋରାପୁଟ ଜିଲ୍ଲା କଂଗ୍ରେସ କମିଟିରେ ବି ସେମାନଙ୍କ ଲାଗି ଅଧିକ ସ୍ଥାନ ରହୁ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । କେତେଦିନ ତଳେ ଶ୍ରୀ ଜଗଜ୍ଜୀବନ ରାମ ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ନୂଆ କଂଗ୍ରେସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ସମିତି ଗଢ଼ିଲେ, ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ଆଦିବାସୀଙ୍କୁ ସଭ୍ୟରୂପେ ରଖାଯାଉ ବୋଲି ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ତରଫରୁ ଦାବୀ କରାଯାଇ ଥିଲା । ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ତରଫରୁ ଦାବୀ କରାଯାଇଥିଲା କହିଲେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଠିକ୍ ହେବ ନାହିଁ, କଂଗ୍ରେସ ଦଳରେ ରହିଥିବା ଆଦିବାସୀ ନେତାଙ୍କ ତରଫରୁ ଦାବୀ କରାଯାଇଥିଲା ।

କୋରାପୁଟର ସାଧାରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନେତୃତ୍ୱ ବଦଳାଇବାର ଇଚ୍ଛା ରଖି କୁଆଡ଼େ ଉକ୍ତ ଦାବୀଟି କରାଯାଇଛି । କୋରାପୁଟରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଆଦିବାସୀ ଓ ହରିଜନମାନେ ଅଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଅଣଆଦିବାସୀ ଓ ଅଣହରିଜନ ସେଠି ରାଜନୀତିରେ ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ଷମତାକୁ ହାତକୁ ହାତ କରିବା ନୀତିରେ ନେତୃତ୍ୱକୁ ମାଡ଼ି ବସିଛନ୍ତି । ଆଦିବାସୀ ଓ ହରିଜନମାନଙ୍କର ଭାଗ୍ୟ ବଦଳାଇବାକୁ ହେଲେ

ଆଦିବାସୀ ଓ ହରିଜନ ନେତାଙ୍କୁ ଅଧିକ ଆସ୍ଥାନ ମିଳିବା ଉଚିତ । ଏହି ଅଭିଳାଷଟି ଆଦୌ ଏକ ମନ୍ଦ ଅଭିଳାଷ ନୁହେଁ, ବରଂ ଏକ ଆକର୍ଷଣକାରୀ ଅଭିଳାଷ । ମାତ୍ର ଏହାଦ୍ୱାରା ଆଦିବାସୀ ଓ ହରିଜନଙ୍କର ଦୁଃଖ ଯିବ କି ?

ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ, ଜାତି ଓ ଭେଦନିରପେକ୍ଷ ବୋଲି ଘୋଷିତ ହୋଇଥିବା ଆମର ଏହି ଦେଶରେ ଖାସ୍ ସେହିଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ବଡ ସୁନିପୁଣ ଭାବରେ ଗତ ଗୋଟାଏ ପୁରୁଷ ହେଲା ସ୍ୱୀକୃତି ମିଳି ଆସୁଛି । ଆଦିବାସୀ ଆଦିବାସୀ ହୋଇ ରହିଛି, ହରିଜନ ହରିଜନ ହୋଇ ରହିଛି, ହିନ୍ଦୁ ହିନ୍ଦୁ ହୋଇ ରହିଛି, ମୁସଲମାନ ମୁସଲମାନ ହୋଇ ରହିଛି, ସବର୍ଣ୍ଣ ସବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଛି ଏବଂ ସମସ୍ତେ ମିଶି ଦେଶଟାକୁ ବଡ଼ ବିବର୍ଣ୍ଣ ଓ ବର୍ଣ୍ଣହୀନ କରି ରଖିଛନ୍ତି । ଏଠି ଦୟା ଦେଖାଇବା ଲୋକ ଯେମିତି ଅଛନ୍ତି, ଦୟାର ପାତ୍ର ହେବାକୁ ତପସ୍ୟା କରୁଥିବା ଲୋକ ବି ସେମିତି ଅଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ସମାହାରରେ ଏ ଦେଶର ଗଣତନ୍ତ୍ର ଅପ୍ରମିତ ସମାରୋହରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ଏ ଦେଶରେ ସମସ୍ତେ ଅଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ହୁଏତ ମଣିଷ କେହି ନାହାନ୍ତି । ଧାର୍ମିକ ଅନେକ ଅଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ହୁଏତ ଧର୍ମ ହିଁ ନାହିଁ । ଭେଦର ଭ୍ରମ ମଣିଷ ହୋଇ ବଞ୍ଚିବାର ମର୍ମକୁ କାମୁଡ଼ି ଧରିଛି ।

ନିଗ୍ରୋମାନେ ଯେପରି ଆପଣା ଭିତରେ ରହିଥିବା ମଣିଷ ହେବାର ଶ୍ଳୋକକୁ ଭୁଲି ରହିଯିବେ, ଲକ୍ଷ୍ମୀବଜାରର କଉଡ଼ିପ୍ରାସାଦ ଭିତରେ ଆପଣାକୁ ଦେଖିବାକୁ ହିଁ ଭୁଲିଯିବେ, ସେଥିଲାଗି ଆମେରିକାର ଗୋରାଙ୍କୁ ହିଁ ମଣିଷ ବୋଲି ଗଣୁଥିବା ସରକାର ସେଠି କେତେ ବର୍ଷ ତଳେ ଯେଉଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଚଳାଉଥିଲେ, ତାହାକୁ ଟୋକନ୍ ବ୍ୟବସ୍ଥା କୁହାଯାଉଥିଲା । କାଁ ଭାଁ କେତେଜଣ ନିଗ୍ରୋଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚ ଆସନରେ ସଜାଇ ବସାଇ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଦେଶରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିଗ୍ରୋର ମଧ୍ୟ ସେଠାରେ ବସିବାର ଅଧିକାର ରହିଛି ବୋଲି ସରକାରୀ ପ୍ରଚାର ବିଭାଗ ନାଗରା ପିଟୁଥିଲା । ମାତ୍ର ଏଣେ ଅର୍ଥନୀତି ଓ ଶିକ୍ଷାନୀତିର ଯାବତୀୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ କଳାଲୋକର ଗୋଡ଼ରେ ପଥର ବାନ୍ଧି ଦିଆଯାଇଥିଲା । କେତେଜଣ ଅନୁଗୃହୀତ ନିଗ୍ରୋ ହାକିମ ବା ନେତା ହେଉଥିଲେ ସତ, ମାତ୍ର ନିଗ୍ରୋ ନିଗ୍ରୋହିଁ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଏହି ଅପମାନଜନକ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଅସନ୍ତୋଷ ପ୍ରକାଶ କରି ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥର କିଙ୍ଗ୍‌ଙ୍କ ନୂଆ ନେତୃତ୍ୱ ଆସିଲା । ତାଙ୍କର ଭାଷାରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, "ନିଗ୍ରୋ ଗୋରାମଣିଷର ଶଳା ହୋଇ ନୁହେଁ, ତା'ର ଭାଇ ହୋଇ ରହିବାକୁ" ଆଶା ବଢ଼ାଇଲା । ନିଗ୍ରୋ ଆପଣାର ଶକ୍ତି ଫେରିପାଇଲା, ନିଗ୍ରୋ ଶକ୍ତିରେ ମନୁଷ୍ୟ ଶକ୍ତିର ଜୟ ଜୟକାର ହେଲା ।

ଆଦିବାସୀ ମନ୍ତ୍ରୀ ବା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଟିରେ ଆଦିବାସୀ ସଭ୍ୟ ଆଦିବାସୀଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ହରିଜନ ମନ୍ତ୍ରୀ ବା ହରିଜନ ନେତା ନେତୃତ୍ୱ ଓ

ମନ୍ତ୍ରୀତ୍ୱର ଗ୍ରେପାଭିତରେ ପଶି ଆପଣାର ହରିଜନତ୍ୱର ଲାଜକୁ ଲୁଚାଇବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିବ । ଉପରର ଆସନରେ ବସିଯିବା ମାତ୍ରକେ ଏମାନେ ହୁଏତ ଆଉ ତଳକୁ ଅନାଇବେ ନାହିଁ । ଶୋଷିତ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଙ୍କ ଭିତରୁ ଏମାନେ ନୂଆ ଶୋଷକ ହୋଇ ବାହାରିବେ ଓ ପୁରୁଣା ଶୋଷକଙ୍କର ସଭାରେ ବସି ଆପଣାକୁ କୃତକୃତ୍ୟ ମଣିବେ । ଏମାନେ ବି ସେବା କରିବେ, ଦୟା କରିବେ, ନେତା ହେବେ, ଭାଗ୍ୟଧର ହେବେ, ମାତ୍ର ଆଦିବାସୀ ଓ ହରିଜନ ନାମରେ ଏ ଦେଶରେ ବାସ କରୁଥିବା ମଣିଷଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ କରିବେ ନାହିଁ । ମଣିଷ ହିଁ ମଣିଷର ମଙ୍ଗଳ କରି ପାରିବ । ଯିଏ ଜଣେ ମଣିଷ ହିସାବରେ ନିଜର ଗୌରବ ବୁଝିଥିବ, ସେଇ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମଣିଷର ଗୌରବ ଦେଇ ପାରିବ । ଯିଏ ଯୋଉଠିକି ଯିବ, ସେଠି ମୂଳତଃ ମଣିଷ ହିଁ ଜାଗ୍ରତ କରାଇବ । ବଡ଼ ଆସନରେ ବସିଥିବା ପୁରୁଣା ମଲ୍ଲ ତାହା କରି ପାରିବନାହିଁ ।

“ଆପଣ ହିନ୍ଦୁ ହୋଇଥିଲେ ମୁସଲମାନ ଭାଇଙ୍କୁ ଓ ମୁସଲମାନ ହୋଇଥିଲେ ହିନ୍ଦୁ ଭାଇଙ୍କୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରନ୍ତୁ—ରାଷ୍ଟ୍ରପିତାଙ୍କର ସୁଯୋଗ ଦାୟାଦ ହୁଅନ୍ତୁ,”—ଗାନ୍ଧୀ-ଶତବାର୍ଷିକୀ ଜାତୀୟ ସମିତି ତରଫରୁ ଏବେ ଏହିପରି ଏକ ବିଜ୍ଞାପନ ଏଠି ସେଠି ବାହାରୁଥିଲା । ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ଯେଉଁମାନେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ସମ୍ପତ୍ତିରୂପେ ଚିହ୍ନିଛନ୍ତି, ଜଣେ ଜାଗ୍ରତ ମଣିଷ ରୂପେ ଚିହ୍ନିନାହାନ୍ତି, ହୁଏତ ସେଇମାନେ ହିଁ ଏପରି କହିବେ ବା ଏପରି ବିଜ୍ଞାପନଦ୍ୱାରା ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହେବେ । ମଣିଷ ବାଛି ବା ଭେକ ଦେଖି ଯେଉଁମାନେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବାର ଅକୁଶଳ ବୁଦ୍ଧି ଦିଅନ୍ତି, ସେମାନେ ଆଲିଙ୍ଗନର ଅସଲ ଧର୍ମଟିକୁ ଜାଣିନଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ଆପଣା ଭିତରେ ରହିଥିବା ଅତି ପାଖର ମଣିଷଟିକୁ ମଧ୍ୟ କେବେହେଲେ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା ଲାଗି ମନ ବଳାଇ ନ ଥାନ୍ତି । ଆପଣା ଭିତରେ ଯେଉଁଠି ଆଗ ଘନିଷ୍ଠ ହେବାର କଥା, ସେଠି ଘନିଷ୍ଠ ହୋଇ ପାରିଲେ ମଣିଷକୁ ଆଉ ଭେକ ବାଛି ବନ୍ଧୁ କରି ବାହାରିବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ । ଗାନ୍ଧୀ ମଣିଷ ଥିଲେ, ତେଣୁ ସେ ସବୁରି ଭିତରେ ରହିଥିବା ମଣିଷଟିକୁ ଜାଗ୍ରତ ହେବାର ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦେଇ ପାରୁଥିଲେ । ଜାତି, ଧର୍ମ ଓ ଭେକର ଗହଳି ଭିତରେ ସେ ମୂଳତଃ ମଣିଷକୁ ହିଁ ଦେଖୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଭାଷାରେ କହିଲେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ହିଁ ଦେଖୁଥିଲେ । ଏ ଦେଖିବା ଏକ ଅନ୍ୟସ୍ତରର ଦେଖିବା, ଏହି ସଂକ୍ରମଣ ଏକ ଅନ୍ୟସ୍ତରର ସଂକ୍ରମଣ । ଏହି ସଂକ୍ରମଣ ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ସମସ୍ତଙ୍କର ଭେକ ଛଡ଼ାଇ ଦିଏ, ସବର୍ଣ୍ଣ, ଅସବର୍ଣ୍ଣ, ହରିଜନ ଓ ଆଦିବାସୀ ସମସ୍ତଙ୍କର ମ୍ଳେଚ୍ଛତ୍ୱକୁ ହରଣ କରିନିଏ ।

ଆଦିବାସୀ ଓ ହରିଜନଙ୍କୁ ଆଜି ମଣିଷ ପରି ଶକ୍ତିମାନ ହୋଇ ମଣିଷ ପରି ଆପଣାକୁ ଦେଖିବାକୁ, କିଏ କହୁଛି ? ଆଉ ଯିଏ କହନ୍ତୁ ପଛକେ ମନ୍ତ୍ରୀତ୍ୱ

ବା ସଦସ୍ୟତ୍ୱର ଟୋକନ୍ ପିନ୍ଧିଥିବା ନେତାମାନେ ନିଶ୍ଚୟ କହୁନାହାନ୍ତି । କାରଣ ଆଦିବାସୀ ଆଦିବାସୀ ଓ ହରିଜନ ହରିଜନ ହୋଇ ରହିବାରେ ହିଁ ସେମାନଙ୍କର ତିଷ୍ଠି ରହିବାଟା ଅଡମାହାରେ ନିର୍ଭର କରୁଛି । ଗତ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ଧରି ଏଠି ମଣିଷକୁ ମଣିଷ ହେବା ଲାଗି କୁହା ହୋଇଥିଲେ ଆଜି ଏ ଦେଶରେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ହାଉଆ ବହୁଥାନ୍ତା, ରାତି ପାହି ଆସିବା ପରି ଲାଗୁଥା'ନ୍ତା । ରାତିର ଅନ୍ଧାରରେ କେବଳ କାତର ନେତୃତ୍ୱର ନିରାଶାମୟ ଡାକ ଶୁଣିବାକୁ ପଡୁ ନ ଥା'ନ୍ତା ।

['ଗ୍ରାମସେବକ']

॥ ଦଶ ॥

ଓଡ଼ିଶାର ଏକ ମେଡ଼ିକାଲ୍ କଲେଜରେ ଥରେ ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କର ସେଠୁ ଡାକ୍ତରୀ ପାସ୍ କରୁଥିବା ଜଣେ ଛାତ୍ରଙ୍କ ସହିତ ଯେଉଁ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇଥିଲା, କେତେମାସ ତଳେ ସେକଥା ଖବରକାଗଜରେ ବାହାରିଥିଲା । ଡାକ୍ତର ହୋଇ ତୁମେ କଣ କରିବ ବୋଲି ଅଧ୍ୟାପକ ଛାତ୍ରଙ୍କୁ ପଚାରିଥିଲେ । ଛାତ୍ର ନିର୍ମଳଭାବରେ ଜବାବ ଦେଇଥିଲେ, ଚାକିରି କରିବି, ମୋ' ପାଠରେ ଖରଚ ହୋଇଥିବା ପଇସାତକ ଉଠାଇବା ପରେ ଆଉରି ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷ ରୋଜଗାର କରିବି । ମୁଁ ବଡଲୋକ ହେବି । ତୁମେଟି ଜଣେ ଡାକ୍ତର ନ ହୋଇ ଏଇଦିନୁ ଆଗ୍ ବଡଲୋକ ହେବାକୁ ଚାହିଁଲଣି ବୋଲି ଦୁଃଖକରି ଅଧ୍ୟାପକ ତାଙ୍କୁ ଲୋକ ଓ ଦେଶର ସେବା କରିବା ବିଷୟରେ ଉପଦେଶ ଦେବାକୁ ବାହାରିଲେ । ବଡମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଯେମିତି ଉପଦେଶ ଦେଇଥାନ୍ତି, ସେଇମିତି । ସଂସାରର ବାସ୍ତବ କୌଶଳ ଗୁଡ଼ାକୁ ଚିହ୍ନିଥିବା ଛାତ୍ର ଲୁଆତ୍ରେ ଜବାବ ଦେଲେ; ଆପଣ ହେବେ ବଡଲୋକ, ଆଉ ମୁଁ ଯାଇ ଦେଶସେବା କରିବି ! ଅଧ୍ୟାପକ ନିରସ୍ତ ହୋଇ ହଟିଗଲେ । ବଡ଼ମାନେ ଯେମିତି ନିରସ୍ତ ହୋଇ ହଟିଥାନ୍ତି, ଠିକ୍ ସେମିତି ।

ଉତ୍ତରବଙ୍ଗରେ ଗୋଟାଏ ଥାନାର ନାମ ନକ୍ସାଲବାଡ଼ି । ମାତ୍ର ଆନ୍ଧ୍ର ଓ ଓଡ଼ିଶାର ସୀମାରେ ଯେଉଁମାନେ ଜୁଲମଦ୍ୱାରା ବଡଲୋକ, ମହାଜନ ଓ ସରକାରୀ ପୋଲିସଙ୍କ ଜୁଲମର ଜବାବ ଦେଉଛନ୍ତି, ସେଠୁ ଦୂରରେ ଥିବା ଆମେ ସମସ୍ତେ ସେମାନଙ୍କୁ ନକ୍ସାଲପନ୍ଥୀ ବୋଲି କହୁଛୁ । କେତେମାସ ତଳେ ପୋଲିସ ଏମିତି

ଦଳେ ନକ୍ସାଲପନ୍ଥୀଙ୍କୁ ଗିରଫ କରି ଆଣିଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲେ, ଡାକ୍ତର ବି ଥିଲେ । ଜଣେ ମହିଳା ଥିଲେ, ଯିଏ କି ବିଶାଖାପାଟଣା ମେଡିକାଲ କଲେଜରେ ଡାକ୍ତରୀ ପଢୁଥିଲେ । ଘରେ କୋଳର ସାନ ଝିଅଟିକୁ ଛାଡି ସିଏ ବି ଶ୍ରୀକାକୁଲମ୍ ଜଙ୍ଗଲରେ ଆସି ବୁଲୁଥିଲେ ଓ ପୋଲିସଦ୍ୱାରା ଗିରଫ ହୋଇଥିଲେ । ହାଜତରେ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତକରି ଯାଇଥିବା କେତେକ ସାମ୍ବାଦିକଙ୍କ ଉତ୍ତରରେ ମହିଳାଜଣଙ୍କ ଯେଉଁ ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ, ସେକଥା ବି ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ମନେ ରଖିବା କଥା । ଜଣେ ସାମ୍ବାଦିକ ପଚାରିଲେ, ଆପଣ ଘରଛାଡି ଏମିତି ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ମେଳରେ ବୁଲୁଥିଲେ, ସାନ ଝିଅଟି କଥା କଣ ଆପଣଙ୍କର ମୋଟେ ମନେ ପଡୁ ନଥିଲା ? ମହିଳା-ମାଆ ଉତ୍ତର ଦେଲା, ମନେ ନିଶ୍ଚୟ ପଡୁଥିଲା । ଆଜି ବି ମନେ ପଡୁଛି । କିନ୍ତୁ ଏହି ଆଦିବାସୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ଯେତେ ପିଲା ଅଭାବ, ଅଶିକ୍ଷା ଓ ଅସୁଖ ଭିତରେ ଜୀଇ ଜୀଇ ମରି ଯାଉଛନ୍ତି ସେମାନେ ବି କଣ ମୋର ପିଲା ନୁହନ୍ତି ? ସେମାନେ କ'ଣ ସବୁଦିନେ ଏହିପରି ଭାବରେ ରହିଥିବେ ଏବଂ ସେମାନେ ଏହିପରି ଭାବରେ ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ' ପିଲାଟି କଣ ପ୍ରକୃତରେ ଭଲରେ ରହିପାରିବ ? ଏହିସବୁ ଭାବି ମୁଁ ଘର ଛାଡିଛି ।

ମହିଳା ଜଣକ ଯେଉଁଠି ଡାକ୍ତରୀ ପଢୁଥିଲେ, ସେଠି ସବୁ ଛାତ୍ର ଯେ ଏହିପରି କହିବେ ଓ ଏହିପରି କରିବେ, ତାହା କଦାପି ନୁହେଁ । ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ଲକ୍ଷ କମାଇବାର ନିଶା କେତେ କେତେ ଯୁବକ ଓ ଯୁବତୀଙ୍କୁ ଡାକ୍ତରୀ ପଢିବାର ସଡକ ଭିତରକୁ ଟାଣି ଆଣିଥିବ । ସେଠିକାର ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ବି ଲକ୍ଷେ ଲକ୍ଷେ କମାଇ ସାରିବେଣି ଓ ଆଉ ଲକ୍ଷକୁ ଗୋଡ ବଢାଉଥିବେ । ରୋଗୀ ଦେଖିଲାବେଳେ ସେମାନେ ବି କୋଠା, ମଟରଗାଡି ଓ କୋଟି-ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିବେ । ସେଇ ଏକା ଡାକ୍ତରୀ ପାଠ କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ କେତେପ୍ରକାର ସଂକ୍ରମିତ କରାଏ । ଯିଏ ଯେଉଁଭଳି ମନ ନେଇ ସଂସାରରେ ବାହାରେ, ସିଏ ସେହିଅନୁରୂପ ପ୍ରଭାବର ସଂକ୍ରମଣ ଲାଭକରେ । ବାହାରେ ଉପଦେଶ ଦିଆହୁଏ, ପାଠ ଓ ପୋଥିର ଗୁହାଳରେ କେତେ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ-ପୂଜା ହୁଏ; ମାତ୍ର ସଂକ୍ରମଣ ଭିତରେ ହୁଏ, ଅଦୃଶ୍ୟ ଭାବେ ହୁଏ, ହୁଏତ ଅଜାଣତରେ ବି ହୁଏ ।

ପାକିସ୍ଥାନର ଛାତ୍ର-ଆନ୍ଦୋଳନରେ ସକ୍ରିୟ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା କେତେଜଣ ଛାତ୍ରଙ୍କ ସହିତ ଏବେ ସାମ୍ବାଦିକମାନେ ଯେଉଁ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିଥିଲେ, ଖବରକାଗଜରେ ସେଇଟି ବି ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ବାଇଶିବର୍ଷର ଜଣେ ଡାକ୍ତରୀ

ପଢୁଥିବା ଗ୍ରାହକଙ୍କ ସହିତ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିଥିଲେ । ପାକିସ୍ଥାନରେ ଧର୍ମଗତ, ପ୍ରାନ୍ତଗତ ତଥା ରାଜନୈତିକ ଯେଉଁ ସମସ୍ୟାମାନ ଦେଖାଦେଉଛି ଓ ସେଥିରୁ ଯେଉଁ ଅସନ୍ତୋଷର ସୂଚନା ମିଳୁଛି, ତାହାର ମୂଳରେ ଅର୍ଥନୀତିର ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ ରହିଛି ବୋଲି ଗ୍ରାହକଜଣକ କହିଥିଲେ । ଅର୍ଥାତ୍ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ନାନା ସମସ୍ୟାର ପରିଚ୍ଛଦ ପିନ୍ଧି ସେଠି ସମ୍ବଳବାନ୍ ମଣିଷ ସମ୍ବଳହୀନ ମଣିଷ ଉପରେ ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ି ବସିବାର ସମସ୍ୟାଟା ହିଁ ବଳବତ୍ତର ରହିଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ଧନୀକୁ ଅଧିକ ଧନୀ ଓ ଗରିବକୁ ଅଧିକ ଗରିବ କରି ରଖିଥିବା ଅର୍ଥନୀତିର ବାଧାଗୁଡ଼ାକୁ ଆଗ ଦୂର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଖାଲି ପାକିସ୍ଥାନରେ ନୁହେଁ, ହୁଏତ ସାରା ପୃଥିବୀରେ ସବୁଠି ଯୁବସମାଜ ଏହିପରି ଭାବୁଛି । ସେ ନୂଆ ବାଟ ଖୋଜୁଛି, ଅର୍ଥାତ୍ ନୂଆ ମୂଳଦୁଆ ପକାଇବାକୁ ଚାହୁଁଛି ।

ସାମ୍ବାଦିକ କହିଲେ, "କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କର ସେଥିରେ ଚିନ୍ତା କରିବାର କ'ଣ ଅଛି ? ଆପଣ ପାଠ ପଢ଼ିସାରି ଡାକ୍ତର ହେବେ । ହଜାର ହଜାର କମାଇବେ । ତେଣୁ ଆପଣ ଆଗ ଅର୍ଥନୀତି ବଦଳୁ ବୋଲି କାହିଁକି ବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି ?" ଯୁବକ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, "ଆମେ ପ୍ରଥମେ ପାକିସ୍ଥାନୀ, ତା'ପରେ ଡାକ୍ତର; ପ୍ରଥମେ ମଣିଷ, ତା'ପରେ ପାକିସ୍ଥାନୀ ।" ବଡ଼ ଓ ବୟସ୍କମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏଇଟା କେବଳ ଭାବପ୍ରବଣତା ହୋଇପାରେ । ଉପଦେଶ ଦେଉଥିବା ବେଳେ ସେମାନେ ଏହିଭଳି କେତେ ଭାବପ୍ରବଣତାର ମିଛିବାଣ ମାରି ବୁଲୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଯୁବକ ଲାଗି ଏଇଟା ଏକ ବାସ୍ତବ ସତ୍ୟ, ଏକ ବାସ୍ତବ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ସେ ଆଗ ମଣିଷ, ତା'ପରେ ପାକିସ୍ଥାନୀ, ତା'ପରେ ଯାଇ ଡାକ୍ତର । ତା'ର ଭାଗ୍ୟ ସବୁ ମଣିଷଙ୍କ ଭାଗ୍ୟ ସହିତ ଗୁନ୍ଥାହୋଇ ରହିଛି, ନିଜ ଦେଶରେ ବାସ କରୁଥିବା ମଣିଷଙ୍କ ସହିତ ଗୁନ୍ଥାହୋଇ ରହିଛି । ତେଣୁ ଡାକ୍ତର ହୋଇ ବଡ଼ଲୋକ ହେଲେ ମଣିଷଙ୍କ ଉପରେ ଗାଡ଼ି ଚଳାଇବା ସମ୍ଭବ ହେବ ସିନା, ମଣିଷ ହିସାବରେ ଦୁଃଖ ଯିବନାହିଁ । ବେମାରଗୁଡ଼ାକ ଭଲ ହେବନାହିଁ । ତେଣୁ ଯୁବକ ଆଜି ବେମାର ଭଲ କରିବାକୁ ଚାହାଁଉଛି, ପାଠ ବିକି ପଇସା କମାଇବାକୁ ହକସକ ହେବନାହିଁ ।

ଭାରତବର୍ଷ ବା ପାକିସ୍ଥାନ ଆଜି କୋଉଠି ହେଲେ ପିଲାକୁ ମଣିଷ ହେବାର ପାଠ ପଢ଼ାଯାଉନାହିଁ, ଯୁବକକୁ ମଣିଷ ହେବାର ପ୍ରେରଣା ଦିଆଯାଉନାହିଁ । ପଇସା କମାଇବାର ଲୋଭ ଦେଖାଇ ଓ ଜାତୀୟତାର ଗନ୍ଧ ସୁଙ୍ଘାଇ ଦିଆହୋଇ ତା ଭିତରର ମଣିଷକୁ ସବୁ ଅବସ୍ଥାରେ ଆପଣାକୁ ଖାପ ଖୁଆଇ ନେବାର ସିଆଣିଆ ଗଧକରି ତିଆରି କରାଯାଉଛି । ତଥାପି ଅସଲ ଚଳନମଣ ବନ୍ଦ ହୋଇନାହିଁ । ତଥାପି

ଯୁବକ ଯୁବକ ହେବାର ଉଦ୍‌ବୋଧନକୁ ଅନୁଭବ କରି ପାରୁଚି । ତାଲ୍ଲମ୍ବି ପଢ଼ୁଥିବା ପିଲା ସମାଜକୁ ବଦଳାଇବ ବୋଲି ବାହାରୁଚି । ନୂଆ ଧର୍ମର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ଲାଗି ବାହାରୁଚି । ନୂତନ ପ୍ରଭୁତର ଅଧିକାର ସେଇ ଦ୍ୱିଜମାନଙ୍କ ହାତରେ ହିଁ ରହୁଚି ।

[‘ଗ୍ରାମସେବକ’, ୧୫ । ୫ । ୭୦]

।। ଏଗାର ।।

ଗୁଣିଆକୁ ଗୁଣିଆ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ଡରେ, ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ଈର୍ଷା କରେ । ଜଣେ ବାବାଜୀ ଆଉ ଜଣେ ବାବାଜୀଙ୍କ ହାବୁଡ଼ରେ ପଡ଼ିଗଲେ ପ୍ରମାଦ ଗଣିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ । ଜଣେ ତା’ର ସମକକ୍ଷ ଆଉଜଣକର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲା-ବେଳେ ତାକୁ ଆପଣାର ସିଦ୍ଧି ପଥରେ ସର୍ବପ୍ରଧାନ କଣ୍ଟା ବୋଲି ମନେକରେ । ଆପଣାର ଅସଲ ଯୁଦ୍ଧ ଲଢ଼ିବା ଛାଡ଼ିଦେଇ ସିଏ ଆଗେ ସମକକ୍ଷ ଜଣକୁ ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରେ ନିକାଲିବାରେ କିମ୍ବା ନିର୍ମୂଳ କରିଦେବାରେ ଲାଗିଯାଏ । ଆପଣାର ଈର୍ଷା, ହତାଶା ଓ ଅସନ୍ତୋଷଗୁଡ଼ାକୁ ସେ ସେଇଠି ସୁଗାଇ ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନୂଆ ବୀର ସାଜି ବାହାରିପଡ଼େ । ସଙ୍କ୍ରମଣର ଧର୍ମ ବଦଳିଯାଏ ।

ସେଦିନ କଲିକତାର ଏକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଦଳେ ଛାତ୍ର ଗାନ୍ଧୀ ସାହିତ୍ୟ ଜଳାଇଲେ, ଗାନ୍ଧୀମୂର୍ତ୍ତି ଭାଙ୍ଗିଦେଲେ । ପୁଣି ଆଉ କେତେ ସ୍ଥାନରେ ଆଉମାନେ ପ୍ରାୟ ସେହିପରି କାଣ୍ଡମାନ କରିଦେଇ ଆସିଛନ୍ତି । ଗାନ୍ଧୀ କଥା ଏମାନଙ୍କର ମନକୁ ପାଉନାହିଁ ଓ ଏମାନେ ଅନ୍ୟ ଏକ ବାଟରେ ଦେଶରେ ଶୀଘ୍ର ଏକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିପାରିବେ ବୋଲି ଯେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛନ୍ତି ଓ ସେହି ବିଶ୍ୱାସରେ ମାତି ବାହାରିଛନ୍ତି, ଏ କଥା ଭାରି ସହଜରେ ବୁଝି ହେଉଛି । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସଂଗ୍ରାମର ଖରତମ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରି ଏମାନେ ପୁରୁଣାଗୁଡ଼ାକୁ ଭୁସ୍‌ଭାସ୍ ଭାଙ୍ଗିଦେବାକୁ ଖୋଜୁଛନ୍ତି ଓ ତା’ପରେ ଆଦେଶ ପ୍ରମାଣେ ନୂଆଟାକୁ ଗଢ଼ି ଥୋଇ ଦେଇ ହେବ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛନ୍ତି, ସେକଥା ମଧ୍ୟ ବୁଝି ହେଉଛି । କିନ୍ତୁ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଅନୁକୂଳ କରି ବାହାରିବା ବେଳକୁ ଏମାନେ ହଠାତ୍ ଗାନ୍ଧୀ ଉପରେ କାହିଁକି ଆପଣାର ରାଗଗୁଡ଼ାକୁ ଶୁଝାଇବା ଲାଗି ମନ କରୁଛନ୍ତି ? ଗାନ୍ଧୀର ସବୁ ସମ୍ପର୍କକୁ ଆଗ ଏ ଦେଶରୁ କାଟି ସାରିଲେ ଯାଇ ସେମାନେ ଆଉ ଯାହା କରିବେ ବୋଲି କାହିଁକି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛନ୍ତି । ସେମାନେ କ’ଣ ଗାନ୍ଧୀକୁ ଈର୍ଷା

କରୁଛନ୍ତି କି ? ଗାନ୍ଧୀ ଓ ଗାନ୍ଧୀ-ବିଗ୍ରହକୁ ସେମାନେ ଡରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଗାନ୍ଧୀର ଭୂତ ଏପରି ତୀବ୍ର ଭାବରେ ସେମାନଙ୍କର ସକଳ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସି ମାଡ଼ି ବସିଛି କି ? ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାରତରେ ଏକ ନୂଆ ସଂକ୍ରମଣ ସମ୍ଭବ କରାଇ ଏ ଦେଶର ମଣିଷ ଲାଗି ଏକ ମଣିଷଲାଖି ଭବିଷ୍ୟତ ଗଢ଼ିବା ଲାଗି ଯିଏ ଆଗ୍ରହ ରଖିଥିବ, ସିଏ ଏହିସବୁ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଖୋଜି ବାହାରିବାକୁ ଅବଶ୍ୟ ଆଗ୍ରହୀ ହେବ ।

ପୃଥିବୀର ଯେତେ ଯେତେ ଜାଗାରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ବିପ୍ଳବ ଘଟିଛି, ତାହା ଉଗ୍ର ବା ନରମ ଯେ କୌଣସି ରୀତିରେ ହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ସେଠି କେବେହେଲେ ଗାନ୍ଧୀଭୂତର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିନାହିଁ । କେବଳ ଭାରତବର୍ଷରେ ହିଁ ଏହିପରି ଏକ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ଅବସ୍ଥା ଆସି ଦେଖା ଦେଇଛି । ଗାନ୍ଧୀ ବିଗ୍ରହ ସଜେ ଅବା ଗୁଣିଆର ବୋଲି ହିଁ ମାନୁ ନାହିଁ, କାରଣ ଗୁଣିଆ ପଇଁଟି ରଖିଥିବା ଗୁଣିବହି ଭିତରେ ଏ ବିଷୟରେ କିଛିହେଲେ ଲେଖା ହୋଇନାହିଁ । ଗଛରେ କଣ୍ଟା ବାଡେଇ ଗୁଣିଆ ଦୁଷ୍ଟ-ପ୍ରେତକୁ କିଲି ରଖିଦେଲା ପରି ଗାନ୍ଧୀକୁ କିଲି ହେଉ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଅନ୍ୟ ଆଗ୍ରା କରିବାକୁ ବାଧ ହେବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ମାତ୍ର ବହି ଜଳାଇବା ଓ ମୂର୍ତ୍ତି ଭାଙ୍ଗିବା ଦ୍ୱାରା ଯେ ହାଓ୍ୱାଟାକୁ ବଦଳାଇ ହୁଏ ନାହିଁ, ଜଳାଭଙ୍ଗା କରିସାରିବା ପରେ ଯାଇ ଅନେକ ସମୟରେ ମଣିଷ ଭିତରେ ଏହି ଚେତା ଆସିଥାଏ ।

ଗାନ୍ଧୀ ସାହିତ୍ୟ ଜଳାଇବା ଓ ଗାନ୍ଧୀମୂର୍ତ୍ତି ଭାଙ୍ଗିବାଟା ଯେ ସାରା ଦେଶର ଲଜ୍ଜା, ଦିଲ୍ଲୀର ଜଣେ ମନ୍ତ୍ରୀ କୈଫିୟତ ଦେଇ ଏବେ ଏହିପରି କହିଛନ୍ତି । ବହି ଜାଳିବା ବା ମୂର୍ତ୍ତି ଭାଙ୍ଗିବାଠାରୁ ବଳି ଆହୁରି ବଡ ବଡ ଲଜ୍ଜାକୁ ଆମେ ଏ ଦେଶରେ ଯେପରି ସହିଯାଉଛୁ, ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏଥିରେ ବିଶେଷ ଭାବେ ବିଚଳିତ ହୋଇ ପଡ଼ିବା ଲାଗି ଆଦୌ କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ । ଗାନ୍ଧୀ-ଶତବାର୍ଷିକୀରେ ଯୋଜନା ତିଆରି କରାଯାଇ ଗାନ୍ଧୀର ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ଗଢ଼ା ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଗାନ୍ଧୀ ବିଷୟରେ ବହିମାନ ସାଇତା ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଏସବୁ ରାଜସିକତା ଗାନ୍ଧୀର ଗୌରବ ଓ ଗାନ୍ଧୀର ପ୍ରେରଣାକୁ ବଢ଼ାଇବାରେ ଯେପରି ଖୁବ୍ ବେଶୀ ସହାୟକ ହୋଇ ନ ଥିଲା, ଜାଳିବା ଓ ଭାଙ୍ଗିବାର ତାମସିକତାଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଗାନ୍ଧୀର ଆଗ୍ରହ ଆଦୌ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ କମି ପଡ଼ିଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଶତବାର୍ଷିକୀକୁ ଏକ ସମାରୋହର ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ବୋଲି ମାନି ଅନ୍ୟ ନାନା ଆଗ୍ରହ ଥିବା କେତେ କେଳା ଯେପରି ବରଷେ କାଳ ଗାନ୍ଧୀ ନାମରେ ସଖି ନଚାଇ ବୁଲିଲେ, ସେ କଥା ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ମନେଥିବ । ତଦ୍ଦ୍ୱାରା କୋଉଠି କିଛି ବଢ଼ିଗଲା ନାହିଁ କି ଛିଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ଆହ୍ୱାନ ଆହ୍ୱାନ ହିଁ

ହୋଇ ରହିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନର ଏହି ଜଳାପୋଡ଼ାରେ ମଧ୍ୟ କିଛି ବର୍ତ୍ତିବ ନାହିଁ କି ଛୁଟିବ ନାହିଁ । ଆହ୍ୱାନ ତଥାପି ଆହ୍ୱାନ ହୋଇ ରହିଥିବ । ସକଳ ଆଗ୍ରହ ଉପରେ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଆଗ୍ରହ କରି ରଖିଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସବୁଦିନ ପରି ପରୀକ୍ଷାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ୁଥିବ । ସର୍ପ ଦଂଶନର ବିଷକୁ ହଜମ କରିବାର ସାହସ ସେତେବେଳେ ଲୋଡ଼ା ଥିଲା ତାହା ଏବେ ମଧ୍ୟ ଲୋଡ଼ା ପଡ଼ିବ । ପ୍ରେରଣାର ନିନ୍ଦା ହେଲା ବୋଲି ପାଟି କରିବାରେ ଲାଗିଗଲେ କାମ ଚଳିବ ନାହିଁ । ପ୍ରେରଣାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଜାତୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ଜାତୀୟ ବିପ୍ଳବର ଶେଷ ଖେଳ ଏକଦା ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସର ଏପଟ ଓ ସେପଟ ଭିତରେ ହେବ ନାହିଁ । ଏ ସଂଘ କିମ୍ବା ସେ ସଂଘ ଭିତରେ ହେବ ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କର ଶିବିରରେ ଯେତେ ନିଷ୍ଠାପର ଭାବୁକତା ସହିତ ବାଜା ବାଜୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ କାଲିକା ଖେଳର ଖେଳାଳୀ ହିସାବରେ ଏମାନେ ସମସ୍ତେ କମେ ବିଦା ହୋଇଯିବେ । ଏମାନଙ୍କର ବାରୁଦ ଆଉ କାମରେ ଲାଗିବ ନାହିଁ । ହତାଶା ଓ ବିଶ୍ୱାସ ଭିତରେ ହିଁ ଶେଷ ଖେଳ ହେବ । ମଣିଷ ଉପରୁ ସକଳ ଭରସା ହରାଇ ଯେଉଁ ନିଃସ୍ୱ ତତ୍ତ୍ୱବାଦୀ ବଡ଼ ହତାଶ ଭାବରେ ବାଦାନ୍ଧତାର ମୁଖାରେ ଆପଣାକୁ ଗୋଟା ସୁଦ୍ଧା ଘୋଡ଼ାଇ ଦେଇ ଖାଲି ଜାଳିଭର୍ଗି ଗୁରଖାର କରିବାକୁ ବାହାରିଛି, ଆପଣା ଅପେକ୍ଷା ଆପଣାର ବନ୍ଧୁକଟା ଉପରେ ଯିଏ ଅଧିକ ଭରସା ରଖିଛି, ମଣିଷ ଉପରେ ତଥାପି ବିଶ୍ୱାସ ରଖି ଓ ଆପଣାକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ବାହାରିଥିବା ନିର୍ଭୀକମାନଙ୍କ ସହିତ ତାହାର ଶେଷ ଖେଳ ହେବ । ଖାଲି ଭାରତ-ବର୍ଷରେ ନୁହେଁ, ସାରା ପୃଥିବୀବ୍ୟାପୀ ଏହି ଖେଳ ହେବ । ତେବେଯାଇ ଏହି ଖେଳର କୌଣସି ମୀମାଂସା ହୋଇପାରିବ । ଏହି ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ଖେଳରେ ଭାରତବର୍ଷ ଯେ ପ୍ରଥମ ପଡ଼ିଆ ରୂପେ କାମରେ ଲାଗି ପାରୁଛି, ଭାରତବାସୀ ହିସାବରେ ଏହାକୁ ଆମର ଏକ ଭାଗ୍ୟ ବୋଲି କହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

['ଗ୍ରାମସେବକ', ୧୫ । ୬ । ୭୦]

॥ ବାର ॥

ସେଦିନ ଥୋରଆସାହିରେ ଆଗ୍ରସ୍ୱାମାନଙ୍କର ଏକ ବୈଠକ ବସିଥିଲା । ଗାନ୍ଧୀ ବିଷୟରେ ଏ ଦେଶର ତରୁଣମାନଙ୍କର କାହିଁକି ଯଥେଷ୍ଟ ଆଗ୍ରହ ଜନ୍ମୁନାହିଁ ? —ସେଦିନ ବଡ଼ ଅନୌପଚାରିକ ଭାବରେ ସେଇକଥା ପଡ଼ିଥିଲା । ଗାନ୍ଧୀ-କାମରେ

ଆଗ୍ରହ ଜନ୍ମିବା 'ତ ଏକ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟର କଥା । କାରଣ ଆଗ ବିଚାର, ତା'ପରେ କାମ । ନହେଲେ କାମ ଭଣ୍ଡୁର ହୋଇଯିବାଟା ହିଁ ସାର ହୁଏ । ଏ ଦେଶକୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ନାନା ତତ୍କାଳୀକ ପ୍ରୟୋଜନରେ ପଡ଼ି ସେତେବେଳେ ଅନେକ ଉତ୍ସାହୀ ବଡ଼ ନିଷ୍ଠା ସହିତ ଗାନ୍ଧୀ କାମର ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । କାମର କୋଟା ପୂରିଗଲେ ବିଚାର ବଳେ ବଳେ ସାଧ୍ୟ ହୋଇଯିବ ବୋଲି ହୁଏତ ଅନୁମାନ କରାଯାଉଥିଲା । ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ କ୍ଷମତାସୀନ ଅଥଚ ବିଚାରହୀନ ଲୋକମାନଙ୍କର କବଳରେ ପଡ଼ି ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଅନେକ କାମ କିଭଳି ପ୍ରଧାନତଃ ଏକ ବ୍ୟଙ୍ଗ ଉପଦ୍ରବରେ ପରିଣତ ହେଲା, ଏକଥା କାହାରିକୁ ବୁଝାଇ କହିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଅନ୍ତତଃ ଏ ଦେଶର ତରୁଣ ବୟସକୁ କଦାପି ବୁଝାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ।

ତରୁଣ ବିପ୍ଳବ ଚାହେଁ, ପରିବର୍ତ୍ତନ ଚାହେଁ, ଏବଂ ସେଥିଲାଗି ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗ କରିବାକୁ ବି ଚାହେଁ । ଗାନ୍ଧୀ ବିଚାରରେ ବିପ୍ଳବର କଥା ରହିଛି । ଚିରନ୍ତନ ଓ ସମୂଳ ବିପ୍ଳବର କଥା ରହିଛି । ଅନ୍ୟାୟକୁ ଯେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟାୟ ବୋଲି କହିବାର ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଓ ବଳିଷ୍ଠତା ଗାନ୍ଧୀ ବିଚାରରେ ରହିଛି । ତେଣୁ ଏହାର ଧର୍ମ ହେଉଛି ସତତ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଧର୍ମ, ସତତ ସମ୍ମାର୍ଜନର ଧର୍ମ । ଗାନ୍ଧୀ-ଜୀବନ ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗର ଏକ ବାସ୍ତବ ଇତିହାସ । ଆପଣାକୁ ପଳେ ପଳେ ସମର୍ପିତ କରିଦେଇ ଆପଣା ଜୀବନକୁ କିପରି ପଳ ପଳ କରି ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ହୁଏ, ଆମ ପୃଥିବୀର ଇତିହାସରେ ଗାନ୍ଧୀ ଏହାର ନମୁନାହୋଇ ରହିଥିବେ । ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ କଳ୍ପିତ ଶିକ୍ଷା, ନିର୍ଭୟତାର ଶିକ୍ଷା, ଅର୍ଥାତ୍ ଭୟମୁକ୍ତ ଖୁସିର ଜଳବାୟୁରେ ସର୍ବଜନ ଅର୍ଥାତ୍ ସମାଜର କଲ୍ୟାଣରେ ଲାଗିବାପାଇଁ ତିଆରି ହେବାର ଶିକ୍ଷା । ଗାନ୍ଧୀବିଚାର ଯନ୍ତ୍ରକୁ ମଣିଷର ଅକ୍ତିଆରରେ ରଖିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲା, ତେଣୁ ତାହା ସକଳ ଯାନ୍ତ୍ରିକତାର ବିରୋଧ କରୁଥିଲା । ଖାଲି କାରଖାନା ଭିତରେ ନୁହେଁ, ପାଠପଢ଼ାରେ, ରାଜନୀତିରେ ତଥା ଧର୍ମରେ ମଧ୍ୟ ସକଳ ଯାନ୍ତ୍ରିକତାର ବିରୋଧ କରୁଥିଲା । ଏସବୁ କଥା ତରୁଣ ମନକୁ ଟାଣିବ ଓ ଘେନାଇବ ନାହିଁ ତ ଆଉ କାହାକୁ ଘେନାଇବ ? ଖାଲି ଭାରତବର୍ଷରେ ନୁହେଁ, ସାରା ପୃଥିବୀଯାକରେ ତରୁଣକୁଳ ସତେଅବା ଏହିପରି ଏକ ତରୁଣଧର୍ମୀ ବିଚାରର ସନ୍ଧାନ କରି ବୁଲୁଛି । ଆମ ଜଗତରେ ସବୁପ୍ରକାର ଅଫିମ ଫେଲ୍ ମାରିବା ପରେ ସିଏ ଆଉଗୋଟାଏ ଅନ୍ୟକିଛି ଲାଗି ଅପେକ୍ଷା କରିଛି । କିଛି ନ ହେଲା ନାହିଁ ପଛକେ, ସେ ଆଉ କଦାପି ଅଫିମ ଖାଇବ ନାହିଁ ବୋଲି ସିଧା ମନା କରିଦେଇ ସାରିଲାଣି । ବୟସ୍କମାନେ ଏହି ମନା କରିଦେବାକୁ ଅରାଜକତା *ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତରୁଣର ଅସଲ ଦ୍ୱାରଉପରେ ଯାଇ ଆଘାତ କରି ପାରିବାକୁ କାହାର ବ୍ୟାକୁଳତା ରହିଛି, କାହାର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଅଛି ?

ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇ ଜଣେ କହିଲେ, ଗାନ୍ଧୀବିଚାରର ପ୍ରଚାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ତରୁଣ-ମାନଙ୍କୁ ଆକର୍ଷିତ କରି ଆଣିବାଭଳି କେତେକ ଆଙ୍ଗିକ ରଖାଯାଇ ପାରିଲେ ହୁଏତ ଅଧିକ କାମ ଦେବ । ଅର୍ଥାତ୍ ବାହାରୁ ଦେଖିବାଲାଗି ସର୍ବୋଦୟ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଅଧିକ ଲୋଭନୀୟ କରାଯାଇ ପାରିଲେ ହୁଏତ ଅଧିକ ଫଳ ଦେବ । ଅନ୍ୟ କେତେ କେତେ ଦଳ କପଡ଼ା ଝଣ୍ଡା, ଶାଖା, ସଙ୍ଗୀତ ଓ ସ୍ଲୋଗାନ ଦେଇ ତରୁଣ ମନକୁ ମଜାଇ ପାରୁଛନ୍ତି ଓ ଆପଣାର ପ୍ରଚାର କରି ପାରୁଛନ୍ତି—ସିଏ ସେହି କଥାର ଉଦାହରଣ ଦେଇଥିଲେ । ଗାନ୍ଧୀ ବିଚାର ବାହାରୁ ଦେଖିବାକୁ କୌଣସି ଭେଲିକି ଲଗାଏନାହିଁ, କାରଣ ତାହା କାହାର ଆଖିକୁ ଝଲକା କରିଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେନାହିଁ । ତାହା ଭିତରେ ନିଆଁ ଲଗାଇଦିଏ, ସର୍ବଦା ଧ୍ୟାନଶୀଳ ରହି ତଥାପି ସବୁ ପ୍ରକାର ଅନ୍ୟାୟ ଆଗରେ ଅନମନୀୟ ଭାବେ ଠିଆହୋଇ ରହିବାଲାଗି ଏହା ଆମ ଭିତରୁହିଁ ଆମକୁ ବଳ ଦେଉଥାଏ । ଗାନ୍ଧୀ ଭୁଲି ହୋଇଯାଏ, ମାତ୍ର ବିଚାରର ମଞ୍ଜି ପୋତା ହୋଇ ରହିଯାଏ । ବାଦ ଓ ବାଦୀମାନେ ପଶ୍ଚା ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ବୁଢାମାନେ ସ୍ତମ୍ଭିତ ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି । ଭିତରେ ରହି ନ ଥାଇ ଯିଏ ବାହାର ଆକର୍ଷଣ ଦ୍ୱାରା ବିଚାରର ପ୍ରଚାର କରିବାକୁ ଯାଏ, ପରିଶେଷରେ ସେହି ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ହୋଇ ପଛରେ ରହିଯାଏ ।

୧୯୬୮ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସପରେ ଘଟିଥିବା ସାନ ଚେକୋସ୍ଲୋଭାକିଆ ଦେଶର ଗୋଟିଏ କଥା । ଉପସ୍ଥିତ ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ଯାଇ ସେଠି ଛାତ୍ର ଓ ତରୁଣ ଶ୍ରମିକମାନେ ହଠାତ୍ ଅହିଂସାର ସମ୍ଭାବନା ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରି ବସିଲେ । ଏହି ଆଲୋଚନାର ସଂକ୍ରମଣ କ୍ରମେ ଦେଶବ୍ୟାପୀ ହେଲା । ରାସ୍ତାରେ କୌଣସି ପ୍ରଦର୍ଶନ ନ କରିବା ସକାଶେ ସରକାରଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଅନୁରୋଧ କରାଗଲା । ତେଣୁ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରାୟ ୬୫୦୦୦ ଛାତ୍ର ଦୀର୍ଘ ତିନି ଦିନ ଧରି ଆପଣା ଛାତ୍ରାବାସରେ ଧର୍ମଘଟ ଚାଲୁ ରଖିଲେ । କଲେଜର କୌଣସି ଏକ ପ୍ରାଚୀରରେ ଧର୍ମଘଟର ଘୋଷଣା-ପତ୍ର ରୂପେ ସେମାନେ ଲେଖିଥିଲେ, "ସତ୍ୟକୁ ଆଗେଇ ନେବାକୁ ହେଲେ ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଏକଛତ୍ରବାଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅହିଂସ ପ୍ରତିରୋଧ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ପନ୍ଥା । ହିଂସାର ପ୍ରୟୋଗ ଏକ ପାଗଳାମି । ମନ୍ଦଦ୍ୱାରା ମନ୍ଦର ଜବାବ ଦେଲେ ସେଥିରୁ ଘୃଣାର ଜନ୍ମ ହୁଏ, ଘୃଣାରୁ ଯୁଦ୍ଧ ଉପୁଜେ ଓ ଶତ୍ରୁକୁ ପରାସ୍ତ କରିବା ଲାଗି ଯୁଦ୍ଧ ଯେକୌଣସି ପନ୍ଥାର ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ବି ପଶ୍ଚାତ୍ପଦ ହୁଏ-ନାହିଁ । ଶତ୍ରୁକୁ ପରାସ୍ତ କରିବା ଆମର ଅସଲ ପ୍ରଶ୍ନ ନୁହେଁ, ବିଜୟ ହାସଲ କରିବା ଅସଲ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନୁହେ । ଯଥାର୍ଥ ସତ୍ୟର ବିଜୟ ହେଉଛି ଅସଲ ଲକ୍ଷ୍ୟ ।

ଗତ ପଚଶ ବର୍ଷ ହେଲା ସେଠି ତରୁଣମାନେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କଠାରୁ କେବଳ ଅଫିମ ବ୍ୟତୀତ ହୁଏତ ଆଉ କିଛିହେଲେ ପାଇ ନ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଗାନ୍ଧୀକଥା ପଢି ନ ଥିଲେ, ଗାନ୍ଧୀଜୀଙ୍କ ଚରଣାମୃତ ବି ପାଇ ନ ଥିଲେ । ତଥାପି ସେ ଦେଶରେ ପ୍ରାୟ ବର୍ଷକ ତଳେ ଯାହା ସବୁ ଘଟିଲା, ତରୁଣମାନେ ହିଁ ସେ ସବୁର ପ୍ରଥମ ଉପନୟନ କରାଇଲେ । ନାନା ଆକର୍ଷକ ମାଧ୍ୟମରେ ସେଠି ଯାହାସବୁ କୁହା ଯାଇଥିଲା, ସେମାନେ ସେ ସବୁକୁ କାନ ଦେଲେ ନାହିଁ । ଶୁଣିଲେ, ମାତ୍ର କାନ ଦେଲେ ନାହିଁ । ଯନ୍ତ୍ରମଣର ଏହି ଘଟଣାଟିକୁ ସଞ୍ଚାର ଶାସ୍ତ୍ରର କେଉଁ ସୂତ୍ର ଦେଇ କିଏ ବୁଝାଇ କହିପାରିବ ? ତରୁଣମାନେ ଗାନ୍ଧୀ ବିଗ୍ରହକୁ ଆକର୍ଷକ ମନେ କରୁନାହାନ୍ତି ବୋଲି କହୁଥିବା ଯଶସ୍ୱୀ ମନ ଆଗ ଆପଣକୁ ହିଁ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଟି ପଚାରୁ ଓ ଆପଣା ଭିତରୁ ତାହାର ଉତ୍ତର ପାଉ !

['ଗ୍ରାମସେବକ', ୧୫ । ୭ । ୭୦]

॥ ତେର ॥

ସ୍ୱାଗତ ସମିତିମାନଙ୍କରେ ପ୍ରାୟ କୋଉଠିହେଲେ ତରୁଣମାନଙ୍କୁ 'ନିଆ ଯାଉନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରାୟ ଚାରମାସ ତଳେ ମୁଁ ଏହି ଯମଲେଖରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିଲି । ତାରୁଣ୍ୟକୁ ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରଶସ୍ତତମ ମାନବିକ ଓ ସାମାଜିକ ଆଦର୍ଶ ବୋଲି ପ୍ରଚାର କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ବି ପ୍ରାୟ ତାହା ହିଁ କରୁଛନ୍ତି । ପରମ୍ପରାକୁ ଭାଙ୍ଗିବାଲାଗି କହୁଥିବା ଲୋକମାନେ ବି ପରମ୍ପରାକୁ କାମୁଡ଼ି ଧରିବାକୁ ହିଁ ନିରାପଦ ମଣୁଛନ୍ତି । ସେମାନେ ତରୁଣକୁ ଡରୁଛନ୍ତି । ଏଣେ ତରୁଣକୁ ନାନାପ୍ରକାରେ ଉସକାଇବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି, ତରୁଣକୁ ଆପଣାର କାମରେ ଲଗାଉଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ତରୁଣକୁ ସବୁଠାରେ ବଞ୍ଚିତ କରି ରଖିଛନ୍ତି । ତାରୁଣ୍ୟ କେବଳ ବହିପାଠ ହୋଇ ରହିଛି । ବୁଢା ହୋଇ ରହିବାର ଓ ବୁଢା କରିଦେବାର ଯନ୍ତ୍ରାମକତା ଅଧିକ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଉଠିଛି । ମହାଜନମାନେ କେବଳ ସେଇମାନଙ୍କର ପଥବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଛିହେଲେ ଦେଖି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି ।

ଯନ୍ତ୍ରମଣର ଏହି ଆଚରିତ ଟେକ୍ନିକ୍ଟି ବିଷୟରେ ମୋର ଆଲୋଚନାଟି ପଢ଼ି ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ତା'ଉପରେ ଆପଣାର ମତ ଲେଖି ପଠାଇଛନ୍ତି । ସେ ମୋର

ଆକ୍ଷେପକୁ ଯଥାର୍ଥ ବୋଲି ମନେ କରିଛନ୍ତି । ବିନ୍ଧ୍ୟଗତ ଅନେକ ବର୍ଷ ହେଲା ସର୍ବୋଦୟ ଗୋଷ୍ଠୀଭିତରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ଏକ ସୁସ୍ଥ ସମର୍ପଣବୁଦ୍ଧି ସହିତ ସିଏ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ନାନା ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଗାରଭିତରେ ଆପଣାକୁ କଳି ରଖିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ତଥାପି ଆପଣା ଭିତରର ତାରୁଣ୍ୟକୁ ଆପଣା ଭିତରେ ଅତି ଯତ୍ନର ସହିତ ଲୁଚାଇ ରଖିଛନ୍ତି, ଆପଣାର ଅନ୍ତରଙ୍ଗତମ ପ୍ରେରଣା ହିସାବରେ ଜୀଆଇ ରଖିଛନ୍ତି । ଆମ ବୟସ୍କମାନେ ତରୁଣମାନଙ୍କୁ ଯେ ନାନାପ୍ରକାରେ ବହିଷ୍କୃତ କରି ରଖିଛନ୍ତି, ସିଏ ସେକଥା ମଧ୍ୟ ଅନୁଭବ କରୁଛନ୍ତି । କିଏ କହିପାରିବ, ସିଏ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ଭିତରର ତାରୁଣ୍ୟଟିକୁ ନିଜର ବୟସ୍କପଣିଆର ଆଖି ଦେଖାଇ ବହିଷ୍କୃତ କରି ରଖିଛନ୍ତି । ଆଦର୍ଶଗତ ଶାଖାପ୍ରଶାଖାର ବିସ୍ତାର ଲାଗି ଅଦର୍ଶର ଅସଲ ମୂଳଟିକୁ ହୁଏତ ଉପେକ୍ଷିତ କରି ରଖିଛନ୍ତି ଏବଂ ହୁଏତ ସେଥିଲାଗି ଅନ୍ତର୍ଗତ କୌଣସି ଯନ୍ତ୍ରଣାଟିକୁ ପ୍ରକାଶ କଲାଭଳି ସେ କହି ପକାଇଛନ୍ତି : "କିନ୍ତୁ ତରୁଣମାନେ ଯଦି ବୟସ୍କମାନଙ୍କଠାରୁ ଏହି ଦାୟିତ୍ୱଗୁଡ଼ିକ ଛଡ଼େଇ ଆଣନ୍ତେ, ତେବେ ଆମେ ଆହୁରି ଖୁସି ହୁଅନ୍ତେ ।"

ମୁଁ ପୁଣି ଥାଳୀଟିକୁ ଆବୋରି ଧରିଥିବି, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଅର୍ବାଚୀନ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଯୋଗ୍ୟ ଭାବି ସେମାନଙ୍କୁ ସେଥିରୁ କୌଣସି ଭାଗ ଦେଉ ନ ଥିବି—ସେମାନେ ଆସି ମୋ'ଠାରୁ ଏହି ଥାଳୀଟିକୁ ଛଡ଼ାଇନେଲେ ମୁଁ ଆହୁରି ଖୁସି ହୁଅନ୍ତି ବୋଲି ଭାବୁଥିବି କିମ୍ବା କହୁଥିବି—କେବଳ ଅନ୍ଧେ ନିଭାଇଲା ମଣିଷ ଏହି ବିଡମ୍ବନାଟିର ସକଳ ଦିଗକୁ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ପାରିବ । ମଣିଷର ମୂଳ ଦୁଃଖଗୁଡ଼ିକୁ ଠଉରାଇ ପାରୁଥିବା ଡାକ୍ତର ହୁଏତ ତାହାର ନିଦାନମାନ ଖୋଜି ବାହାର କରିପାରିବ ।

ମଣିଷର ଇତିହାସରେ କ'ଣ ଏଇ ଛଡ଼େଇ ନେବାର ସୁଆଙ୍ଗଟା ସବୁଦିନ ଲାଗି ରହିଥିବ ? ଆମେ ଅହିଂସା ଅହିଂସା ବୋଲି କହୁଥିବା, ମାତ୍ର ଅନ୍ୟମାନେ ଆସି ଆମକୁ ନିକାଲିଦେବା ନ ଯାଏ କ'ଣ ଆମ୍ଭେ ପିଣ୍ଡା ମାଡ଼ି ବସିଥିବା ? ସବୁ ମଣିଷ ଭିତରେ ଭଗବାନ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି କହୁଥିବା, ମାତ୍ର କେବଳ ଆପଣାକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଆପଣାର ଅଭ୍ୟସ୍ତ ସଂସ୍କାରଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ ଭଗବାନ ବୋଲି ମାନି ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅଯୋଗ୍ୟ ଓ ହୀନତର ଜନ ବୋଲି ଦେଖୁଥିବା ? ସବୁ ମଣିଷ ଭିତରେ ଭଗବାନ ରହିଛନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ସମସ୍ତଙ୍କ ଭିତରେ ଯୋଗ୍ୟ ହେବାର ଓ ସୁନ୍ଦର ହେବାର ଅମିତ ଶକ୍ତି ରହିଛି । ସେହି ଶକ୍ତି ବାହାରକୁ ଆସିବ, ଏହି ସଂସାରକୁ ମଣିଷର ଯୋଗ୍ୟ ବାସଭୂମି କରି ଗଢ଼ିବ, ଆମର ସମାଜକୁ ସୁନ୍ଦର କରି ଗଢ଼ିବ । ସେହି ଶକ୍ତି ଚିହ୍ନି ପାରିବାର ଗୁଣିଆ କଣ ବୟସ୍କ ସନ୍ତ୍ୱାଧାରୀମାନଙ୍କର ଭିତରେ

କେତେବେଳେ କାମ୍ନ ହେବ ନାହିଁ ? କେବଳ ଛଡ଼ାଇନେଲେ ଯାଇ କ'ଣ ସେମାନେ ବୁଝିବେ, ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବୁଝିବେ ନାହିଁ ?

ମାତ୍ର ପ୍ରାୟ ସବୁଠାରେ ବୟସ୍କ ବେଳ ଥାଉଁ ବୁଝିବ ନାହିଁ ବୋଲି ପଣ କରି ବସିଛି, ତେଣୁ ତରୁଣ ଅର୍ଥାତ୍ ସାନମାନେ ଛଡ଼ାଇ ନେବାକୁ ହିଁ ପନ୍ଥା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି; ଆମ ଇତିହାସ ଆମକୁ ଏହାର କେତେ କେତେ ପ୍ରମାଣ ଦେବ । ପଣ୍ଡା ଓ ପୁରୋହିତମାନେ ବୁଝିନାହାନ୍ତି, ତେଣୁ ଧର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ସାନମାନେ ବିଦ୍ରୋହ କରିଛନ୍ତି । ଶାସକମାନେ ବୁଝିନାହାନ୍ତି, ତେଣୁ ପ୍ରଜାଏ ବିଦ୍ରୋହ କରିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଏହାଦ୍ୱାରା କି ଫଳ ଫଳିଛି ? ଉପର ବରଡ଼ା ତଳକୁ ଖସିଯାଇଛି ସତ, ମାତ୍ର ତଳ ବରଡ଼ା ଏକ ବଡ଼ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ସଂକ୍ରମଣରେ କବଳରେ ପଡ଼ି ଉପର ବରଡ଼ା ହୋଇ ବସିଛି । ପୁରୁଣା ବର୍ବରତା ଓ ପୁରୁଣା ଅମାନୁଷିକତା ଗୁଡ଼ାକ ଧେଡ଼ିପରି ବଞ୍ଚିରହିଛି ।

ତରୁଣମାନେ ଛଡ଼ାଇନେବା ଯାଏ ଯଦି ଆମ ବୁଢ଼ାମାନେ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିବେ, ତେବେ ଆମର ଏହି ଯୁଗରେ ଓ ଏହି ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ଇତିହାସର ପୁନରାବୃତ୍ତି ହେବ, ପୁରୁଣା ଭୁଲ ପୁଣି ଦୋହରା ହେବ । ଗାନ୍ଧୀ ଆମକୁ ଏକ ଅନ୍ୟ ସମ୍ଭାବନାର ପଥ ଦେଖାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଏହି ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିଲେ କନିଷ୍ଠ ଜ୍ୟେଷ୍ଠର ଅଧସ୍ତନ ହୋଇ ଦେଖାଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ, ସହକର୍ମୀଭାବେ ଦେଖାଯିବା ଉଚିତ ଏବଂ ତାରୁଣ୍ୟ ହିଁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଓ କନିଷ୍ଠଙ୍କୁ ଏକାଠି ସମ୍ମିଳିତ କରିପାରିବା ଉଚିତ । ତାରୁଣ୍ୟ ମରିଗଲେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଆପଣାର ବୟସଟାର ଦୌରାତ୍ମ୍ୟଟାକୁ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଅବଲମ୍ବନ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରେ, ବାଟ ଓଗାଳି ରଖିବାଟାକୁ ବିବେକ ବୋଲି କହେ, ଆଖିବୁଜି ବସିବାକୁ ସଂଯମ ବୋଲି କହେ ଓ ସଂଟାକାନ୍ଥରେ ମାଟି ଲେସିବାକୁ ସଂସ୍କୃତି ବୋଲି କହେ । ଉପରେ ସିଏ ଅନ୍ୟ ତରୁଣମାନଙ୍କୁ ନାନାପ୍ରକାରେ ଓଗାଳି ରଖେ ଓ ନାନା ଉପଦେଶର ପିଞ୍ଜରା ଭିତରେ ବନ୍ଦ କରି ରଖିବାର ପାଞ୍ଚ କରୁଥାଏ ସିନା, ମାତ୍ର ଭିତରେ ସେ ତରୁଣମାନଙ୍କୁ ଈର୍ଷା କରୁଥାଏ, ସେମାନଙ୍କୁ ଡରୁଥାଏ ଓ ସେଇମାନେ ଆସି ଦିନେ ତା'ଠାରୁ ସବୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇଯିବେ ବୋଲି ମନେମନେ ମାନି ନେଇଥାଏ । ମାତ୍ର ତଥାପି ବୟସ୍କତାର ଆଖି ଦେଖାଇ ବାଟ ଓଗାଳି ବସିଥାଏ ।

ଏଭଳି ରୀତିରେ ଅସଲ ସଂକ୍ରମଣ ହୁଏନାହିଁ । ଅପସଂକ୍ରମଣ ହିଁ ଅଧିକ ହୁଏ । ବୁଢ଼ାମାନେ ବୁଢ଼ା ହୋଇ ବସି ପରସ୍ପରର ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା କରୁଥାନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ

ସବୁ ଛଡ଼ାଇ ନେବାଲାଗି ତଥାକଥିତ ତରୁଣମାନେ ସେଇମାନଙ୍କର କୌଶଳଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ କ୍ରମେ ଶିଖିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ତେଣୁ ଆଉକିଏ ଛଡ଼ାଇ ନେଇଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ଆପଣାଛାଏଁ ଛାଡ଼ିପାରିବା ଉଚିତ । ଆପେ ଆନ ମାଡ଼ି ବସିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବି ଆନ ଦେଇପାରିବା ଉଚିତ । ତେବେ ଯାଇ ନୂଆ ସଂକ୍ରମଣ ହୋଇପାରିବ । ମଣିଷ ମଣିଷ ସହିତ ମିଶି ଯଥାର୍ଥ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସମ୍ଭବ କରିପାରିବ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ କନିଷ୍ଠ ପାଖରେ ନିର୍ଭୟ ହୋଇ ବସି ପାରିବ । କନିଷ୍ଠ ମଧ୍ୟ ଜ୍ୟେଷ୍ଠର ଅଭିଜ୍ଞତାକୁ ଆପଣାର ପୁଞ୍ଜିପରି ବ୍ୟବହାର କରିବାର କଳାଟିକୁ ଶିଖିନେଇ ପାରିବ ।

[‘ଗ୍ରାମସେବକ’, ୧୫ । ୯ । ୭୦[

॥ ଚଉଦ ॥

ଆଜି ଲେଖି ବସିଲାବେଳକୁ ପୁରାତନ ଜାପାନରେ ଏକଦା ପ୍ରସାର ଲାଭ କରିଥିବା ଜେନ୍ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମରୁ ଗୋଟିଏ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଯାଉଛି । କୌଣସି ଏକ ବୌଦ୍ଧବିହାରର ଗୁରୁ କୁଆଡ଼େ ବାହାରକୁ ଯାଇଥାନ୍ତି । ବିହାରରେ କେବଳ ଶିଷ୍ୟ ଥାଆନ୍ତି । ଶୀତଦିନର ରାତି, ଜାଡ଼ରେ ଦେହ କମ୍ପି ଯାଉଚି । ଅଥଚ ଶରୀରକୁ ଶୀତରୁ ରକ୍ଷା କରି ହେଉନାହିଁ । ଶୀତ କଷ୍ଟରେ ଧ୍ୟାନରେ ମନ ରହୁନାହିଁ । ଶିଷ୍ୟ ଟିକିଏ ନିଆଁ ପୁଇଁବାକୁ ବିଚାର କଲେ । ସେ ନିଆଁ ଜାଳିବାଲାଗି କାଠ ଖୋଜିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସିଂହାସନ ଉପରେ କାଠରେ ତିଆରି ଦୁଇଟି ବୁଦ୍ଧମୂର୍ତ୍ତି ରଖାଯାଇଥିଲା, ମନରେ କ'ଣ ବିଚାରି ଶିଷ୍ୟ ସେଇଥିରୁ ଗୋଟିଏ ଆଣିଲେ ଓ କୁରାଢ଼ିରେ ଚିରି ସେଥିରେ ନିଆଁ ଜଳାଇଲେ । ଏହାପରେ ସେ ନିଆଁ ପୁଇଁଥିବା ସମୟରେ ଗୁରୁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ସବୁ ଘଟଣା ଦେଖି ଶିଷ୍ୟଙ୍କୁ କହିଲେ ତୁ କ'ଣ କଲୁ, ଭଗବାନ ବୁଦ୍ଧଙ୍କୁ ନେଇ ନିଆଁରେ ପକାଇଦେଲୁ । ଶିଷ୍ୟ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, ଆଜ୍ଞା ଜଳୁଥିବା ନିଆଁ ଭିତରେ ମୁଁ ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ଅସ୍ଥି, ଅନ୍ତ ବା ନାଡ଼ି କିଛିହେଲେ ଦେଖି ପାରୁନାହିଁ ତ ! ଗୁରୁ କହିଲେ, ସିଏ କଣ ଜୀଅନ୍ତା ବୁଦ୍ଧଦେବ ହୋଇଚି ଯେ ସେଥିରେ ଅନ୍ତ ଓ ନାଡ଼ୀ ପ୍ରଭୃତି ରହିଥାନ୍ତା ଓ ନିଆଁରେ ପକାଇଲେ ଜୀଅନ୍ତା ମଣିଷର ଦେହପରି ଜଳୁଥାନ୍ତା ? ବିବେକୀ ଶିଷ୍ୟ ତହୁଁ ପ୍ରସ୍ତାବ କରି ବସିଲେ : ତେବେ ଆପଣ ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତୁ, ସିଂହାସନର ଅନ୍ୟମୂର୍ତ୍ତିଟିକୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ନିଆଁରେ ପକାଇ ଦିଏ । ତେବେ ଆପଣ ମଧ୍ୟ ନିଆଁ ପୁଇଁ ପାରିବେ ।

ଆଜି ଆମ ଦେଶର ନାନା ସ୍ଥାନରେ ମୂର୍ତ୍ତି ଭଙ୍ଗା ହେଉଛି । ସାନମାନଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ ଭିତରେ କଅଣ ପଶିଛି କେଜାଣି, ସେମାନେ ଏହି ମୂର୍ତ୍ତି ଭାଙ୍ଗିବାରେ ହିଁ ସତେ ଅବା କୌଣସି ଶତ୍ରୁ-ଦୁର୍ଗକୁ ଛିନ୍ନ ଛତ୍ର କରି ଦେଉଥିବା ପରି ଅନୁଭବ କରୁଛନ୍ତି । ଏହିସବୁ ଭଙ୍ଗାରୁଜାରେ ପ୍ରକୃତରେ କେତେଦୂର ବିବେକ ରହିଛି କି ନାହିଁ, ସେକଥା ବିଚାର କରିବାକୁ ବି ବେଳ ନାହିଁ । ଆମଦେଶରେ ସାନ ଓ ବଡ଼-ମାନେ ଏବେ କେଉଁଠି ଏକାଠି ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ ହୋଇ ବସି ପାରୁଛନ୍ତି ଯେ ସେମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ବୁଝିବେ ବା ପରସ୍ପରର ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରିବେ ? ଆଜିଯାଏ ଏକ ଅଭ୍ୟସ୍ତ କୁସଂସ୍କାରରେ ପଡ଼ି ବଡମାନେ ସାନମାନଙ୍କୁ ଲୋଷ୍ଟ୍ରବତ୍ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ, ସତେଅବା ସେଇ ଅପମାନର ଅକସ ସାଧିବାକୁ ଆଜି ସାନମାନେ ବଡମାନଙ୍କୁ ଲୋଷ୍ଟ୍ରବତ୍ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ବାହାରିଛନ୍ତି । ବଡମାନେ ଯାହା କରିପାରନ୍ତି, ସାନମାନେ ବି ସେକଥା ଯେ ନିଶ୍ଚୟ କରିପାରିବେ, ସେମାନେ ସତେ ଅବା ସେତିକି ପ୍ରମାଣ କରିଦେବାକୁ ପଣ କରି ବାହାରିଛନ୍ତି ।

ମାତ୍ର ତେଣେ ସାନମାନଙ୍କର ଏହି ମୂର୍ତ୍ତିଭଙ୍ଗା ବଡ଼ମାନଙ୍କୁ ନାନା କାରଣରୁ ଅସହ୍ୟ ବୋଧ ହେଉଛି । କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଶ୍ରୀ ଆଶୁତୋଷ ମୁଖାର୍ଜୀଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ପିଲାଏ ଭାଙ୍ଗିଦେଲେ ବୋଲି ବଡମାନେ ଏତେ ଜୋରରେ ଚିତ୍କାର କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି ଯେ ଗତ ଅନେକବର୍ଷ ହେଲା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ବୋଲି କୁହା ଯାଉଥିବା ସେହି ବଡ କୋଠାରେ କେବଳ ମୂର୍ତ୍ତିଟା ବ୍ୟତୀତ ଆଶୁତୋଷଙ୍କର ଆଉ ଯେ କିଛି କୋଉଠି ଥିଲା, ସେ କଥା ଭାବିବାକୁ ବି ସେମାନେ ବେଳ ପାଉନାହାନ୍ତି । ଗାନ୍ଧୀର ମୂର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ାକ ବ୍ୟତୀତ ଗାନ୍ଧୀର ଆଉ କୋଉଠି କ'ଣ ଏ ଦେଶରେ ଅବଶିଷ୍ଟ ରହିଛି ? ବିଶେଷକରି ଯେଉଁମାନେ ଗାନ୍ଧୀକୁ କୁଳଦେବତା ରୂପେ ଆତ୍ମସାତ କରି ଏଠି କୁଳ ବୁଡ଼ାଇବାର ନାନା ଆଡମ୍ବରମୟ ଅଭିଯାନରେ ବାହାରିଛନ୍ତି, ବିଚରା ସେମାନେ ଗାନ୍ଧୀ କହିଲେ ହୁଏତ କେବଳ ଗାନ୍ଧୀର ମୂର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ ବୁଝିଛନ୍ତି । କାରଣ ଦେଶର ଭାଗ୍ୟ କହିଲେ ସେମାନେ ଖାଲି ଆପଣାର ବଢେଇକୁ ବୁଝୁଛନ୍ତି, ସଂସ୍କୃତି କହିଲେ ଏକପ୍ରକାର ସୌଖିନ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ନେଇ ଅଲଅଲ ହେବାକୁ ବୁଝିଛନ୍ତି । ସଂସ୍କୃତି କହିଲେ ଯେ ଏକ ସୁନ୍ଦର ଜୀବନର କର୍ଷଣକୁ ବୁଝାଇବା ଉଚିତ, ସେକଥା ବିଷୟରେ ସେମାନଙ୍କର ଆଉ ହୋସନାହିଁ । ଆଶୁତୋଷ କିମ୍ବା ଗାନ୍ଧୀ ଯିଏ କେହି ଆମର ଏହି ଦେଶକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଉଥରେ ଯଦି ଆସନ୍ତେ, ହୁଏତ ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହିସବୁ ମୂର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ାକୁ ଆଗ ଭାଙ୍ଗିଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତେ । ଏହିସବୁ ଅଳସ ତାମସାକୁ ବନ୍ଦ କରିଦେବାକୁ ହିଁ ହୁଏତ ସେମାନେ ଶୁଭ ସଂକ୍ରମଣରେ ପ୍ରଥମ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ବୋଲି କହନ୍ତେ ।

ଶହୀଦ ଭଗତ ସିଂହଙ୍କର ପ୍ରାଣରକ୍ଷା କରିବାଲାଗି ସେତେବେଳେ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ ସମ୍ଭବତଃ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ଭଗତସିଂହ ଭଙ୍ଗା-ରୁଜାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ । ତଥାପି ଗାନ୍ଧୀ ତାଙ୍କ ଭିତରର ଦେଶପ୍ରାଣତାକୁ ଚିହ୍ନିଥିଲେ ଏବଂ ଜଣେ ଦେଶପ୍ରାଣର ଜୀବନ ବଞ୍ଚାଇବାକୁ ସେ ସବୁପ୍ରକାର ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ଭାରତୀୟ ସଂଗ୍ରାମ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ଦେଶ ହୁଏତ ଭଗତ ସିଂହଙ୍କର ମାର୍ଗକୁ ଧରିଥାନ୍ତା । ଅନ୍ୟ ଅନେକ ଦେଶରେ ଯାହା ହୋଇଛି, ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ସେକଥା ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ଦେଶରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବାଲାଗି ଭଙ୍ଗାରୁଜା ଓ ଲୋକହତ୍ୟା କରୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଏବେ, ଗୁଣ୍ଡା ଓ ତସ୍କର ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି । ସେମାନଙ୍କର ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଉପଦ୍ରବ ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି । ଭିତରେ ଭୟ ଘରକରି ରହି ନ ଥିଲେ ଆମେ ଉପରେ କଦାପି ଏଭଳି ଅସହିଷ୍ଣୁତା ପ୍ରକାଶ କରୁନଥାନ୍ତେ । ଭିତରେ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇ ବସି ନଥିଲେ ଆମେ ବାହାରେ ଏପରି ଉଗ୍ର ହେଉ ନଥାନ୍ତେ ଓ ପୋଲିସର ବନ୍ଧୁକକୁ ହିଁ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାର ଏକମାତ୍ର ସାଧନ ବୋଲି ବିଚାର କରୁନଥାନ୍ତେ । ଆମେ ଦେଶ ଆଗରେ ଏକ ଦ୍ୱିତୀୟ ବାଟ ଦେଖାଇ ସେହି ସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଅନ୍ତେ । ସେ ଯୁଗର ଗାନ୍ଧୀ ଯେପରି କରିଥିଲେ, ସେହିପରି କରନ୍ତେ । ମାତ୍ର ସେଥିଲାଗି ଯେଉଁ ନିଷ୍ଠା ଓ ଲୋକମୂଳ ଦୃଷ୍ଟି ଦରକାର, ତାହା ଆମ ପାଖରେ ପ୍ରକୃତରେ ରହିଛି କି ? ଆମଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିବା ମୂର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ାକ ବଡ଼ ସଂସ୍କାରଗତ ଭାବରେ ଆମର ଅପାରଗତା ଓ ଅନିଚ୍ଛୁକତାଗୁଡ଼ାକୁ ଘୋଡାଇ ରଖିନାହାନ୍ତି କି ? ଏହି ଦେଶରେ ବିପ୍ଳବଲାଗି ଏକ ଅନ୍ୟ ପଥର ସୃଷ୍ଟି ହେଉ ବୋଲି ଭାବୁଥିବା ଲୋକେ ଅସହିଷ୍ଣୁ ନ ହୋଇ ଆଗ ଏହି କଥାଟିର ବିଚାର କରନ୍ତୁ । ନ ହେଲେ ଆମେ ହୁଏତ ଖାଲି ଉପଦେଶ ଦେଉଥିବା, ଖାଲି ବନ୍ଧୁକ ଦେଖାଇ ଡରାଉଥିବା, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବର୍ବରବୋଲି କହି ଏକ ବର୍ବର ଅକର୍ମଣ୍ୟତାକୁ ହିଁ ସମ୍ବଳକରି ରହିଥିବା ଏବଂ ଆମ ଅଜାଣତରେ ଚକ ବୁଲିଯିବ, ହୁଏତ ଆମର ଛାତି ଉପରଦେଇ ଚକ ଗଡ଼ି ଚାଲିଯିବ ।

[‘ଗ୍ରାମସେବକ,’ ୧୫ । ୧୦ । ୭୦]

॥ ପନ୍ଦର ॥

ଏଥର କଟକରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ପଡ଼ୋଶୀ ଘରର ପିଲାଏ ଆସି କହିଲେ ଯେ ବାର୍ଷିକ ପରୀକ୍ଷାରେ ସେମାନେ ଗଣିତରେ ଶହେରୁ ଶହେ ନମ୍ବର ରଖିଛନ୍ତି । ମୁଁ ଖୁସିହୋଇ ସେମାନଙ୍କୁ ସାବାସ୍ ବୋଲି କହିଲି । ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ପିଲାଟି; ବୟସ ଦଶବର୍ଷକୁ ଡେଇଁ ନ ଥିବ, ଆଗଭର ହୋଇ କହିଲା, ଯୋଉ ସାର୍ ଆମକୁ ଘରେ ଟିଉସନ୍ କରିବାକୁ ଆସନ୍ତି, ସିଏ ପରୀକ୍ଷା ଆଗରୁ ପରୀକ୍ଷାରେ ପଡ଼ିଥିବା ଅଙ୍କସବୁ କଷାଇ ଦେଇଥିଲେ । ତା' ଠାରୁ ସବୁ କଥା ବୁଝି ବୁଝି ମୁଁ ଆମ ପାଠ-ଦିଆ ଓ ପାଠ-କଣା ବଣିଜର ଆହୁରି କେତେକଥା ଜାଣିବାକୁ ପାଇଲି । ପିଲାଏ ଯୋଉ ସ୍କୁଲରେ ପାଠ ପଢ଼ନ୍ତି, ତାଙ୍କ ଟିଉସନ୍ ସାର୍ ମଧ୍ୟ ସେହି ସ୍କୁଲରେ ମାଷ୍ଟର କରନ୍ତି । ସିଏ ନିଜେ ସ୍କୁଲରେ ଅଙ୍କ ପଢ଼ାନ୍ତି ନାହିଁ ସତ, ମାତ୍ର ଅଙ୍କ ପଢାଉଥିବା ଶିକ୍ଷକଙ୍କ-ଠାରୁ ପରୀକ୍ଷାରେ ପଡ଼ିଥିବା ଅଙ୍କଗୁଡ଼ିକ ଜାଣି ସେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ସେହି ଅନୁସାରେ ତିଆରି କରି ଦେଇଥିଲେ । ପିଲାଏ ଭଲ ନମ୍ବର ରଖି ପରୀକ୍ଷାରେ ପାଶ୍ କଲେ, ସେଥିରେ ପିଲାଙ୍କର ବାପ ମାଆ ଖୁସି ହେଲେ । ଆରବର୍ଷ ଯୋଉ ମାଷ୍ଟର ପିଲାଙ୍କୁ ଘରେ ପାଠ ପଢାଇବାକୁ ଆସୁଥିଲେ, ଏବର୍ଷ ମଧ୍ୟ ସେଇ ରହିଲେ । ଏତେ ଭଲ ମାଷ୍ଟରଙ୍କୁ କିଏ କାହିଁକି ଛାଡ଼ନ୍ତା ? ମାତ୍ର ଯଦି ପିଲାଏ ନିଜ ବୁଦ୍ଧିରେ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇଥା'ନ୍ତେ, ତେବେ ପିଲାଙ୍କର ଯୋଗ୍ୟତା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ପାରଗତାର ପରୀକ୍ଷା ହୋଇଯାଇଥା'ନ୍ତା ସତ, ମାତ୍ର ସେପରି ହୋଇଥିଲେ ହୁଏତ ମାଷ୍ଟରଙ୍କର ଟିଉସନ୍ ଚାକିରି ଚାଲିଯାଇଥା'ନ୍ତା । ମାଷ୍ଟ୍ରେ ଭଲ ପଢାଉ ନାହାନ୍ତି ବୋଲି ବଦନାମ ହୋଇଥା'ନ୍ତା ଏବଂ ତାଙ୍କ ଜାଗାରେ ନେଇ ଆଣି ଥୋଇ ଜାଣୁଥିବା ଆଉ ଜଣେ ଅଧିକ ଗୁଣସମ୍ପନ୍ନ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ରଖା ଯାଇଥା'ନ୍ତା ।

ସାନ ପିଲାଙ୍କ ବେଳକୁ ଯାହା, ବଡ଼ ପିଲାଙ୍କ ବେଳକୁ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେଇଆ । ଓଡ଼ିଶାର କଟକ ସହର କିମ୍ବା କଣ୍ଟାପଡ଼ା ଗାଁଆରେ ଯାହା, ଓଡ଼ିଶା ବାହାରେ କାନପୁର ତଥା କୋୟମ୍ବାଟୁରରେ ମଧ୍ୟ ସେଇଆ । ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଦେଇ ସରସ୍ୱତୀ କିଣିବାର ରୀତିଟି ହେଉଚି ଆମ ପାଠ ପଢ଼ିବା ଓ ପାଠୁଆ ହେବାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରାୟ ଏକ ସାଧାରଣ ଓ ସର୍ବଜନବନ୍ଦିତ ରୀତି । ଆମ ଦେଶରେ ଯୋଉମାନେ ବଡ଼ ପାଠ ପଢ଼ିବାର ଭାଗ୍ୟ ପାଉଛନ୍ତି, ରୋଜଗାରିଆ ବିଦ୍ୟା ପଢ଼ି ରୋଜଗାରିଆ ଜୀବିକାର୍ଜନର କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରାୟ ସବୁଠାରେ ଥାନ ମାଡ଼ିବସୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ କାହାର ଲାଙ୍ଗୁଳ ଧରି କିପରି ସରସ୍ୱତୀଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହ ପାଇଚନ୍ତି, କିପରି କୃତାର୍ଥ ଓ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଚନ୍ତି, ସାହସର ସହିତ ତାହାର ଅଧ୍ୟୟନ କରିବସିଲେ ଯେ କେହି ଆମ ପାଠୁଆ ସଂସାରର

ପିଉନାଡ଼ୀ ଗୁଡ଼ାକର ସନ୍ଧାନ ପାଇ ପାରିବ । କିନ୍ତୁ ଏକଥା କିଏ କରିପାରିବ ? ମିଛ ଦାଣ୍ଡରେ କିଏ ସତ କଥା କହିବାକୁ ଆସିବ ? ବାପ ମାଆ ବା ମାଷ୍ଟରମାନେ କେବେହେଲେ ଏଥିକୁ ସାହସ କରିବେ ନାହିଁ । ସେଇ ପିଲାଏ ସାହସ କଲେ ହୁଏତ ତାହା କରି ପାରିବେ ।

ଭିତରେ ନାନା ବିକାର ଓ ବିଫଳତାର ମହାବ୍ୟାଧି କାମୁଡ଼ି ନ ଧରିଥିଲେ ଟଙ୍କା ଦେଇ ସଂସାରରେ ସବୁ କିଣିହେବ ବୋଲି କେହି କଦାପି ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ଯିବ ନାହିଁ । ସମାଜକୁ ମହାରୋଗ ନ ଘୋଟିଲେ ପଇସା ଦ୍ୱାରା ସବୁ ସାଧ୍ୟ ହୋଇ-ପାରିବ ଓ କଳକୁ ଆସିପାରିବ ବୋଲି ମାନି ନେବାକୁ କୌଣସି ସମାଜ କଦାପି ମନ ବଳାଇବ ନାହିଁ । ପଇସା ସବୁ କରିବ—ପଇସା କୋଠା ତୋଳାଇବ, ଭୋଟ ଜିଣାଇ ଦେବ, ଖ୍ୟାତି ଦେବ, ମାନସମ୍ମାନ ବଢ଼ାଇବ, ବଡ଼ ସଭାରେ ନେଇ ବସାଇ-ଦେବ । ପଇସା ଥିଲେ ବଳଦ ପିଲାଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟ ପାଠୁଆ ହିସାବରେ ନାଆଁ କରିବେ; ଯୋଉ ପାଠକୁ ମନ କରିବେ, ସେ ପାଠ ପଢ଼ିବେ । ସେମାନେ ଡାକ୍ତର ହେବେ, ଇଞ୍ଜିନିଅର ହେବେ, ବିଦେଶ ଯିବେ ଓ ସେଇଠୁ ଆଇ ସ୍ୱଦେଶର ମୁଖ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କରିବେ । ଆମ ଦେଶରେ ପଇସାବାଲାମାନେ ଆଜି ସାଧାରଣତଃ ଏହିପରି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛନ୍ତି । ଦେଶଟାଯାକ ସେଇମାନଙ୍କର ଅଭିସନ୍ଧି ଦ୍ୱାରା ଚାଲୁଥିବାରୁ ଏ ଦେଶରେ ସେହିମାନଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସ ଅନୁସାରେ ଫଳ ବି ଫଳୁଛି । ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ ଗୁଣ ଓ ଗୌରବର ତରାଜୁରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଦରିଦ୍ର ହୋଇ ରହିଥିବା ଲୋକେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଆସନରେ ଯାଇ ବସିଚନ୍ତି । ସେମାନେ ନିଜକୁ ପଇସା ପାଖରେ ବିକି ଦେଇଚନ୍ତି । ପଇସା ଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ସବୁ କରିପାରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକୃତରେ ପଇସାହିଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଚଳାଉଛି, ସେମାନଙ୍କର କାନ ଧରି ବସ ଉଠ କରାଉଚି ।

ଏହି ଅପ-ସଂକ୍ରମଣରୁ ଏ ଦେଶକୁ କିଏ ବଞ୍ଚାଇବ ? ପଇସାକୁ କାଉଁରି କାଠି ପରି ବ୍ୟବହାର କରି ଯେଉଁମାନେ ଆମର ଏ କାଳରେ ଗୁଣବନ୍ତ ବୋଲାଉଚନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ହୃଦୟ-ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇପାରିଲେ ସବୁ ଆପେ ଆପେ ହୋଇଯିବ ବୋଲି ସାଧୁମାନେ ହୁଏତ ଉପଦେଶ ଦେବାକୁ ଆସିବେ । ମାତ୍ର ସେହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ପ୍ରକୃତରେ କେବେ ହେବ ଏବଂ ଏ ଦେଶର ବିଦ୍ୟା, ଏ ଦେଶର ପ୍ରତିଭା ଓ ଏ ଦେଶର ମଣିଷ କ'ଣ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିବ ? କାହିଁକି ଓ କାହା କଥା ମାନି ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିବ ? ଅସଲ ସଂକ୍ରମଣ ନ ହେଲେ ଅସଲ ପରିବର୍ତ୍ତନ ବି ହୁଏ-ନାହିଁ । ଗତ କୋଡ଼ିଏ ବରଷ ଧରି ଆମ ଦେଶରେ ଏହି ଅସଲ ସଂକ୍ରମଣ ପ୍ରକୃତରେ କେତେଦୂର ହୋଇଚି ? ଯୋଉମାନେ ସବୁ ମାଡ଼ି ବସିଛନ୍ତି, ସେଇମାନେ ହିଁ

ଉପଦେଶ ଦେବାରେ ଲାଗିଚନ୍ତି । ସଭା ମଉଛବମାନଙ୍କରେ ସେଇମାନଙ୍କର ଗୁଣ ଶୁଭୁଛି । ଖବରକାଗଜ ଭାଙ୍କର କଥା ଗାଉଚି । ସେଇମାନଙ୍କ ଟେକକୁ ଜାତିର ଟେକ ବୋଲି କୁହାଯାଉଚି, ଜାତୀୟତାର ପୁଟ ଲଗାଇ ସୁନ୍ଦର କରି ଦେଖାଇ ଦିଆଯାଉଛି । ଯଦି ବରଷ ବରଷ ଧରି ସିଆଡ଼ୁ ସଂକ୍ରମଣ ସମ୍ଭବ ନ ହେଲା, ତେବେ ସେଥିଲାଗି ଅନ୍ୟଆଡ଼ୁ କାହିଁକି ଚେଷ୍ଟା କରା ନ ଯିବ ? ଯେଉଁମାନେ ପଇସାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ରହିଥିବାରୁ ପ୍ରାୟ ସବୁଥିରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ହୃଦୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବା ଲାଗି ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ ନ ହେବ କାହିଁକି ? ଯିଏ ଅମଣିଷଙ୍କ ପରି ଖାଲି ସହିଯିବାକୁ ଧର୍ମ ବୋଲି ମାନିବାକୁ ଶିଖି ଆସିଚି ଓ ଯାହା ଯେପରି ରହିଚି, ତାହାକୁ ହିଁ ଭାଗ୍ୟ ବୋଲି ଆଦରି ଆସିଚି, ସିଏ ଆପଣାକୁ ମଣିଷ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିବ, ମଣିଷର ଆଖିରେ ଆପଣା ଗୃହପାଖକୁ ଅନାଇବ ଓ ଅନ୍ୟାୟ ସହିବାକୁ ସିଧା ମନା କରିଦେବ । ତା'ର ଆପଣା ଦେଶ ବୋଲି ଉଣ୍ଡି ମାରୁଥିବା ଏହି ଦେଶ ଭିତରେ ଯେ ତା'ର ଦେଶ ନୁହେଁ, ସାହସୀ ଖୁଦିରାମ ପରି ସିଏ ଏକଥା କହି ଶିଖିବ । ତେବେ ହୁଏତ ନୂତନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲାଗି ଅଙ୍କୁର ବାହାରିବା ଆରମ୍ଭ ହେବ ।

['ଗ୍ରାମସେବକ' ୧୫ । ୧୨ । ୭୦]

॥ ଶୋକ ॥

ଦେଶଟା ସାରା ଆଜି ଅରୁଚି ରୋଗ ଧରିଚି । ପିଲାଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼ିବା ରୁଚୁନାହିଁ କି ମାଷ୍ଟରମାନଙ୍କୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇବା ରୁଚୁନାହିଁ । କାରିଗର ଜାଣିଥିବା କାରିଗର ହତିଆର ଗୁଡ଼ି ହାତ ବାନ୍ଧି ବସୁଚି । ଶ୍ରମିକମାନେ ଟିକିଏ ବାହାନା ପାଇବା ମାତ୍ରକେ କାରଖାନା ବର୍ଜନ କରୁଚନ୍ତି, ଟିକିଏ ଟିକିଏ କଥାରେ କାରଖାନାର ମାଲିକମାନେ କାରଖାନା ବନ୍ଦ କରିଦେବାର ଧମକ ଦେଉଛନ୍ତି । ଏହିସବୁ ବ୍ୟାପାରକୁ ଆମଦେଶରେ ଧର୍ମଘଟ ବା ହରତାଳ ବୋଲି କୁହାଯାଉଚି । କେତେଦିନ ତଳେ ଏହିପରି ଏକ ଧର୍ମଘଟରେ ଆମ ଆସେମ୍ବ୍ଲିର ସଭ୍ୟମାନେ ମଧ୍ୟ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ସେମାନେ ଧର୍ମଘଟରେ ସାମିଲ ହେଲେ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରି ବେଶ୍ କେତେଦିନ ଯାଏ ଆସେମ୍ବ୍ଲିକୁ ଗଲେନାହିଁ । ସେତେବେଳେ ଆସେମ୍ବ୍ଲି ଚାଲିଲା; ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କୁ ବାଦ୍‌ଦେଇ ଚାଲିଲା । ଆଇନ୍ ପାସ୍ ହେଲା, ମାତ୍ର

ସେଥିଲାଗି ସେମାନଙ୍କର ହାତ ଗଣା ହେଉନାହିଁ । ଏବେ ଆଉ ଏକ ଅବସରରେ ଭାରତୀୟ ପାର୍ଲାମେଣ୍ଟର ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ରାଜଧାନୀ ଦିଲ୍ଲୀରେ ବି ଧର୍ମଘଟ କରିବାର ମନସ୍ଥ କଲେ । ସେମାନେ ସେଦିନ ପାର୍ଲାମେଣ୍ଟକୁ ଗଲେନାହିଁ, ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଘର ସାମନା ଫାଟକ ଆଗରେ ଧାରଣା ଦେଲେ । ଗୋଟାଏ ଦିନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିସାରିବା ପରେ ସେମାନେ ପୁଣି ପାର୍ଲାମେଣ୍ଟ ଘରେ ଆସି ବସିଲେ— ଆପଣା ଅସନ୍ତୋଷର ଆଲୋଚନା ମଧ୍ୟ କଲେ ।

ଆମ ଦେଶରେ ଯାହା ଉପରେ ଯେଉଁ କାମର ଦାୟିତ୍ୱ ନ୍ୟସ୍ତ କରାଯାଉଛି, ଟିକିଏମାତ୍ର ଆଳ ପାଇଲେ ସିଏ ସେହି ଦାୟିତ୍ୱକୁ ଛାଡ଼ିଦେବାର ଧମକ ଦେଉଛି । ଆସନ ଛାଡ଼ୁନାହିଁ, ଅଥଚ ଆପଣାର ଦାୟିତ୍ୱକୁ ଛାଡ଼ି ଦେଉଛି । ଛାତ୍ର ପାଠ ପଢ଼ୁନାହିଁ, ସ୍କୁଲ କଲେଜକୁ ଯାଉନାହିଁ, ତଥାପି ଛାତ୍ର ହୋଇ ରହୁଛି । ମାଷ୍ଟର ପାଠ ପଢ଼ାଉନାହିଁ, ତଥାପି ମାଷ୍ଟର ହୋଇ ରହୁଛି ଓ ଜଣେ ମାଷ୍ଟର ହିସାବରେ ଅଧିକ ସ୍ୱୀକୃତି ଦାବୀ କରୁଛି । ଜନମତ ଓ ଜନଶକ୍ତିକୁ ନେଇ ବିଧାନ ସଭାରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବାଲାଗି ଜନଗଣ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ବାଛି ସେଠାକୁ ପଠାଇଛନ୍ତି, ସେମାନେ ବିଧାନସଭା ବର୍ଜନକରି ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଜନ-ପ୍ରତିନିଧି ବୋଲାଉଛନ୍ତି । ସିଏ ଯେଉଁ କାମରେ ଲାଗି ଯାଇଛି, ବା ଯାହାଠାରୁ ଯେଉଁ କାମ ଆଶା କରାଯାଉଛି, ସିଏ ଅନ୍ୟ ସବୁକାମ କରୁଛି, ମାତ୍ର ସେହି କାମଟି କରୁନାହିଁ । ଏକ ପ୍ରକାର ଅନ୍ତର୍ଗତ ବିରକ୍ତିର ଗ୍ରାସରେ ପଡ଼ି ସେମାନେ ତାହା କରୁନାହାନ୍ତି ତ ? ସ୍ୱାଭାବିକ ପିଲା ତା'ର ଖେଳନାକୁ ନେଇ ଖେଳେ, ଖେଳନା ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ରଖିଥାଏ । ମାତ୍ର ଯେଉଁସବୁ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ସ୍ଥିତିରେ ପଡ଼ି ପିଲା ନିଜର ଖେଳନାକୁ ଫିଙ୍ଗି ଫୋପାଡ଼ି ଦିଏ କିମ୍ବା ଭାଙ୍ଗିଦେବାକୁ ବସେ, ଆମ ଦେଶରେ ଏବେ କୋଳାହଳ କରୁଥିବା ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ହୁଏତ ସେହିପରି ଏକ ସ୍ଥିତିର କବଳରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଏକ ଅପଫନ୍ଦମଣର ଅଭିଶାପ ଭୋଗ କରୁଛନ୍ତି । ଏହି ସ୍ଥିତି ହୁଏତ ନେତାମାନଙ୍କୁ ଭାରି ସୁହାଉଛି, ମାତ୍ର ସକଳ ପ୍ରକାର ନେତୃତ୍ୱକୁ କଉଁଛୁଣା କରି ରଖୁଛି ।

ଆମ ପିଲାଏ ପାଠକୁ ପାଠ ପଢ଼ନ୍ତେ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ସମୟରେ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ଦାଣ୍ଡରେ ଯାଇ ଧାରଣା ଦିଅନ୍ତେ । ଆମର ଶିକ୍ଷକମାନେ ଶିକ୍ଷାଦେବାର କାମକୁ ଆଦୌ ବନ୍ଦ କରନ୍ତେ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ଆପଣାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିସାରି ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ସଭା କରନ୍ତେ, ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ବାହାରନ୍ତେ, କିମ୍ବା ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଫାଟକ ସାମନାରେ ଯାଇ ଅଧିଆ ପଡ଼ନ୍ତେ । ରେଳ କର୍ମଚାରୀମାନେ ରେଳଗାଡ଼ିକୁ ଚାଲୁ ରଖନ୍ତେ, ତଥାପି କର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଆପଣାର ଦାବୀ ଜଣାନ୍ତେ । ଆମର ଲୋକ ପ୍ରତିନିଧି

ମାନେ ବିଧାନସଭା କିମ୍ବା ପାର୍ଲାମେଣ୍ଟର ବର୍ଜନ କରନ୍ତେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ଆପଣାର ଅଭିପ୍ରେତ ପ୍ରତିବାଦ ବା ପ୍ରଦର୍ଶନମାନ କରନ୍ତେ । ତେବେ ତାହା କିଭଳି ଧର୍ମଘଟ ହୁଅନ୍ତା ? ସେଥିରୁ ମୂଳତଃ କେଉଁ ଆଗ୍ରହର ସଂରକ୍ଷଣ ହୁଅନ୍ତା ? ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୁଇପକ୍ଷ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷର ଜିତିବା ବା ହାରିବାରେ ଧର୍ମଘଟର ମୀମାଂସା ହେଉଛି । ଜିତିବା ପକ୍ଷ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷର ବେକରେ ଦଉଡ଼ି ବାନ୍ଧି ଭିଡ଼ିଲା ପରି ଆପଣାର ଦାବୀମାନ ହାସଲ କରୁଛନ୍ତି । ଦ୍ୱେଷ ବଢ଼ୁଛି, ସ୍ୱାର୍ଥ ସଚେତନତା ବଢ଼ୁଛି ଏବଂ ତେଣୁ ହୃଦୟହୀନତା ବଢ଼ୁଛି । ମାତ୍ର ଆଗ ଆପଣାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରି ତା'ପରେ ଧର୍ମଘଟ କରାଯାଉଥିଲେ ହୁଏତ ଏପଟ କିମ୍ବା ସେପଟ କେହିହେଲେ ଜିତୁ ନଥାନ୍ତେ । ସତ୍ୟର ଜିତାପଟ ହେଉଥାନ୍ତା, ଏବଂ ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ ଉଭୟ ପଟର ଜିତାପଟ ବି ହେଉଥାନ୍ତା । ଇନକିଲାବର ଯଥାର୍ଥ ଜିନ୍ଦାବାଦ ହେଉଥାନ୍ତା ।

ଏହି ଖେଳନା ଭାଙ୍ଗିବାର ନିଶାଟା ଏବେ କାହିଁକି ଆମକୁ ଏତେ ଜବର କରି ଧାରିଛି ? ଅନ୍ୟ ଉପରେ ସବୁ ଅଧମତାର ବୋଝଗୁଡ଼ାକ ଲଦିଦେଇ ଆମେ ଆପଣାର ଖେଳନାମାନ ଭାଙ୍ଗିଦେବାରେ କାହିଁକି ଏତେ ସରାଗ ଦେଖାଉଛୁ ? ଏହାର ଅନେକ କାରଣ ଥାଇପାରେ । କୌଣସି ନା କୌଣସି କାରଣରୁ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଆପଣା ଆପଣା ଭିତରେ ଜ୍ୱରାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ରହିଛୁ, ଏକଥା ମଧ୍ୟ ସେହି ଖେଳନା ଭାଙ୍ଗିବାର ଏକ କାରଣ ହୋଇପାରେ । ଜ୍ୱରର ତାତିରେ ଘାରି ହୋଇ ଆମେ ଆଉ ଆପଣା ଆଡ଼କୁ ମୋଟେ ଦେଖି ପାରୁନାହୁଁ । ଆମର ସମସ୍ୟା ଗୁଡ଼ାକୁ ଆମେ ସତେ ଅବା ଆମର ବାହାରେ ଥିବାପରି ଅନୁଭବ କରୁଛୁ । ଆମ ଚାରିପାଖରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକୁ ଭିଆଇବାରେ ଆମ ନିଜର ଯେ ଏକ ଭାଗ ଅବଶ୍ୟ ରହିଛି, ସେକଥା ଭାବିପାରିବା ଲାଗି ଆଉ ଆମ ପାଖରେ କୌଣସି ବେଳନାହିଁ । ତେଣୁ ଏ ଦଳ ସେ ଦଳକୁ ଦୋଷ ଦେଉଛି, ଏ ପକ୍ଷ ସେ ପକ୍ଷକୁ ଦୋଷ ଦେଉଛି । ପିଲାଏ ମାଷ୍ଟରଙ୍କୁ ନିନ୍ଦୁଛନ୍ତି ମାଷ୍ଟରମାନେ ବି କେଉଁଦିନୁ ପିଲାମାନଙ୍କ ସହିତ ଆପଣାର ସମ୍ବନ୍ଧ ତୁଟାଇ ସାରିଲେଣି । ଶ୍ରମିକ ମାଲିକଙ୍କୁ ଦୋଷ ଦେଉଛି, ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ସଂସାର ଭିତରୁ ଆଉ କୁଆଡ଼େ ତଡ଼ି ଦେଇ ମାଲିକମାନେ ସତେ ଅବା ଆପଣାର ବିପଣି ଚଳାଇ ପାରିବାର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ସରକାର ବାହାରେ ଥିବା ଅଥଚ ସରକାର ହୋଇ ବସିବାକୁ ଲୋଭ ରଖିଥିବା ଲୋକମାନେ ସରକାର ଚଳାଉଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଦୋଷୀ କରୁଛନ୍ତି । ଗୁଳି, ବନ୍ଧୁକ ଧରିଥିବା ସରକାର ଆଇନ ଓ ଶୃଙ୍ଖଳା ନାମରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସାବାଡ଼ କରିବାକୁ ବି କିଛି କମ୍ ଆଗ୍ରହ ଦେଖାଉ-ନାହାନ୍ତି । ପ୍ରଦେଶ କେନ୍ଦ୍ରକୁ ପକ୍ଷପାତ କରୁଥିବାର ଅପବାଦ ଦେଉଛି, କେନ୍ଦ୍ରବାଲା

ପ୍ରଦେଶବାଲାଙ୍କୁ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣତା ଗ୍ରହଣ କରିବା'ର ଉପଦେଶ ଦେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ସମସ୍ୟା-ମାନଙ୍କରେ ନୂଆ ଗଣ୍ଠି ପଡ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି । ତଥାପି ସମସ୍ୟାର ଗଣ୍ଡ ଭିତରେ ବିଚରଣ କରୁଥିବା ମଣିଷମାନେ ଆପଣାକୁ ସମସ୍ୟାର ବାହାରେ ବୋଲି ବିଗ୍ଭର କରୁଛନ୍ତି, ପରସ୍ପର ଉପରେ ବାଦ ସାଧିବାକୁ ଯାଇ ସେମାନେ ହୁଏତ ବଡ଼ ଜାଣିସୁଣିଆ ଭାବରେ ଖାଲି ଖେଳନା ଭାଙ୍ଗିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି ।

ଏହି କଟଗ୍ଭଡ଼ାକ ଭଲ ହେବ କିପରି ? ମଣିଷର ଆଖିରେ ଆପଣା ଆଡ଼କୁ ଅନାଇ ପାରିଲେ ହୁଏତ ଆମେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନ୍ୟ ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଆପଣାର ସମସ୍ୟା-ଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ଦେଖିବାରେ ସମର୍ଥ ହେବା । ସେଥିଲାଗି ଏକ ଅନ୍ୟପ୍ରକାର ସାହସ ଲୋଡ଼ା । ଅନ୍ୟ ଏକ ପ୍ରକାର ସଂକ୍ରମଣ ବାହାରୁ ଆସିବନାହିଁ, ଏହା ଆପଣା ଭିତରୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବ, ଆପେ ମନେକଲେ ସମ୍ଭବ ହେବ । ଯେ କୌଣସି ଦଳ, ବାଦ ବା ଉତ୍ତେଜିତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଠାରୁ ଆପଣାକୁ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱ ଦେଇ ଦେଖିପାରିଲେ ହୁଏତ ଏଥିଲାଗି ପ୍ରଥମ ବାଟ ଫିଟିବ । ବୁଢ଼ାଏ ଏ କଥା କରିପାରିବେ ନାହିଁ, ତରୁଣ ମାନେ ହିଁ ପାରିବେ ।

['ଗ୍ରାମସେବକ,' ୩୦ । ୧୨ । ୭୦]

॥ ସତର ॥

"Land and all property is his who will work it. Unfortunately the workers are or have been kept ignorant of this simple fact."

ଏହି କଥାଟି ଥରେ ଗାନ୍ଧୀ କହିଥିଲେ । ଯିଏ ଜମିରେ ଚାଷ କରୁଛି ଅର୍ଥାତ୍ ଆପଣାର ଶ୍ରମ ଦେଇ ସେଥିରେ ଫଳ ଫଳାଉଛି, ଜମି ହେଉଛି ତା'ର । ଯିଏ ଯେଉଁ ସମ୍ପତ୍ତି ଉପୁଜାଉଛି, ସେ ସମ୍ପତ୍ତି ହେଉଛି ତା'ର । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ଶ୍ରମ ଦେଉଥିବା ଲୋକମାନେ ଏଡ଼େ ସହଜ ସତ୍ୟ କଥାଟି ଜାଣି ନାହାନ୍ତି ବା ସେମାନଙ୍କୁ ଏହି ସହଜ ସତ୍ୟ କଥାଟିକୁ ଜାଣିବାକୁ ଦିଆ ଯାଇନାହିଁ ।

ଏହିଭଳି ଅନେକ ସହଜ ସତ୍ୟକଥା ଗାନ୍ଧୀ କହିଯାଇଛନ୍ତି । ଅନେକ ଅସହଜ ତତ୍ତ୍ୱକଥାକୁ ଗାନ୍ଧୀବାଦ ବୋଲି କୁହାଇ ଆମେ ତାଙ୍କର ସହଜ କଥାଗୁଡ଼ିକୁ

ସତେଅବା ସଭିଙ୍କ ଠାରୁ ଲୁଚାଇ କରି ରଖିଚୁ । ଆମ ଅଜାଣତରେ ନୁହେଁ, ସତେ ଅବା ଯେପରି ଜାଣିଶୁଣି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିଚୁ । ମଣିଷର ଆକାଂକ୍ଷାରେ ଓ ମଣିଷର ସମାଜରେ ନିଆଁ ଲଗାଇ ଦେବାଭଳି ଅନେକ କଥା ଗାନ୍ଧୀ କହିଥିଲେ । ଆମେ ନାନା ଶୀତଳ ଦର୍ଶନର ଅଳସୁଆ ଦୀର୍ଘ ସ୍ୱପ୍ନତା ଦ୍ୱାରା ସେଗୁଡ଼ାକୁ ସତେଅବା ଅନ୍ତରାଳ କରି ରଖିଚୁ । ହୁଏତ ସେଇଥିଲାଗି ଆମ ହାତରେ ପଡ଼ି ଗାନ୍ଧୀ ପୂଜା ପାଉଚି, ଭୋଗ ଖାଉଚି ଓ ଉତ୍ସବ ମଣ୍ଡାଉଚି ସତ, ମାତ୍ର ଗାନ୍ଧୀବାଦରେ ଆମର ଏଠି କୋଉଦିନୁ ଯେଉଁ ବିପ୍ଳବ ହେବାର ଥିଲା, ତାହା ସତେଅବା ପଛେଇ ପଛେଇ ଯାଉଚି । ଗାନ୍ଧୀ ବିଗ୍ରହକୁ ନେଇ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସମାରୋହରେ ଆମର ସିଆଣିଆ ପୌରୋହିତ୍ୟଟା ଯେତିକି ସ୍ଥୂଳ ହେବାରେ ଲାଗିଚି, ନୂତନ ରଚନାର ଆହ୍ୱାନଗୁଡ଼ିକ ସତେଅବା ସେତିକି ସେତିକି ପାଶୋରି ଯାଉଚି । ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ମହାତ୍ମା ଓ ପୁଣ୍ୟାତ୍ମା ବୋଲି କୁହାଯାଉଚି, ତାଙ୍କୁ ହିମାଳୟ ସହିତ ତୁଳନା କରାଯାଉଚି; ମାତ୍ର ମଣିଷ ଗାନ୍ଧୀ ଏଠି ଭୂଇଁରେ ମଣିଷଲାଗି ନିର୍ଭୟ ହୋଇ ଆଗକୁ ଗୋଡ଼ ପକାଇବାର ଯେଉଁସବୁ ଉପାୟ ବତାଇ ଯାଇଥିଲେ, ଯେପରି ଅତି ପ୍ରବୀଣ ସତର୍କତା ସହିତ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ହଜାଇ ଦିଆଯାଉଚି । ଲକ୍ଷ୍ମୀବନ୍ତ ଲୋକମାନଙ୍କର 'ସୁଚତୁର ବୁଦ୍ଧି' ଲକ୍ଷ୍ମୀହୀନମାନଙ୍କୁ ସବୁଦିନ ସକାଶେ ଅଲକ୍ଷଣା କରି ରଖିବାର ବିବାଦ କରିବାରେ ଲାଗିଚି ।

ଆଜି ଯେଉଁମାନେ ଆମ ସମାଜଟାକୁ ଭୋଗ କରିବାରେ ଲାଗିଚନ୍ତି, ଏଠି ଯେଉଁମାନେ ରାଷ୍ଟ୍ର, ଦେଶ ଓ ଆଦର୍ଶବାଦ ନାମରେ ମଣିଷ ଚରାଉଚନ୍ତି, ସେଇମାନେ ଏଠାରେ ଯଥାର୍ଥ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉ ବୋଲି ଆଦୌ ଚାହୁଁ ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ମଣିଷ ଉପରେ ମଇ ଚଳାଇଦେଇ ଦେଶ ଗଢ଼ୁଛନ୍ତି, ମଣିଷକୁ ହତଶ୍ରୀ କରି ରଖି ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ମଜବୁତ କରୁଚନ୍ତି ଓ ଆଦର୍ଶବାଦର ଯୁଆଳିରେ ମଣିଷକୁ ଆଣି ଯୋଚିବେ ବୋଲି କେତେଭଳି ମନ୍ତ୍ରଣୀରେ ହୁଙ୍କାର ଦେଉଚନ୍ତି । ଗାନ୍ଧୀ କହିଲେ ସେଇ ମୋହମୁଗ୍ଧମାନେ ଆଜି ଅହିଂସାକୁ ବୁଝୁଚନ୍ତି । ଅସତ୍ୟର ଗାଡ଼ିଆ ଭିତରେ ଘାଣ୍ଟି ହେଉଥିବା ସେମାନେ ସତ୍ୟ କହିଲେ ଯେ ପ୍ରକୃତରେ କଅଣ ବୁଝନ୍ତି, ତାହା କେବଳ ସେଇମାନେ ଜାଣିଥିବେ । ହିଂସା ସହିତ ଘର କରି ରହିଥିବା ଓ ନାନା ହିଂସା ଓ ଅମାନୁଷିକତା ଉପରେ ଭରା ଦେଇ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଏଇ ଚକ୍ଷୁ ବିହୀନ ଚତୁର-ମାନେ ଏଡ଼େ ଏଡ଼େ ଆଖି ଦେଖାଇ କହିବାରେ ଲାଗିଚନ୍ତି । ଏ ଦେଶରେ କିଛି ନ ହେଉ ପଛକେ, ତଥାପି ହିଂସା ନ ହେଉ । ଏ ଦେଶରେ ଅହିଂସାର ଯେଉଁ ପରମ୍ପରା ରହିଆସିଚି, ସେଇଟି ବଜାୟ ହୋଇ ରହିଥାଉ । ପରମ୍ପରା କହିଲେ ଏହି ଭଣ୍ଡାଳୁମାନେ ଆପଣାର ଦୁର୍ଗପ୍ରାଚୀରଗୁଡ଼ାକୁ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବଜାୟ କରି ରଖିବାକୁ ବୁଝୁଚନ୍ତି । ଅହିଂସାର କଟାଳ ଦେଖାଇ ଦେଖାଇ ସେମାନେ ଏଠି ହୁଏତ

ଏକ ନବଜନ୍ମକୁ ଅଟକାଇ ରଖିଚନ୍ତି । ଏମାନେ ହିଂସାକୁ ଡ଼ରୁଚନ୍ତି, ତେଣୁ ଅହିଂସା ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲାଗି ଆବଶ୍ୟକ ସବଳର ନିର୍ଭୟତା ଏମାନଙ୍କ ଭିତରେ କୁଆଡ଼ୁ କପରି ଆସିବ ?

ସ୍ୱାଧୀନତା ପରେ ଏ ଦେଶରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷକୁ ଅନେକ ସହଜ ସତକଥା କୁହାହେବାର ଥିଲା । ଯୋଉମାନେ ସ୍ୱାଧୀନ ଦେଶରେ ଶାସକ ହୋଇ ବସିଲେ, ସେମାନେ ହୁଏତ ଜାଣିଶୁଣି ଏହି କଥାଗୁଡ଼ାକୁ ବାଛି ଉଗାଳି ରଖିଲେ । ତା’ ବଦଳରେ ସେମାନେ ନାନା ଅସହଜ ଆଦର୍ଶ କଥାମାନ କହି ବୁଲିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ବଣାକରି ରଖିବାଲାଗି ସେମାନେ ଦେଶରକ୍ଷାର ଭେଳିକି ଲଗାଇଦେଲେ । ମଣିଷକୁ ବଣାକରି ରଖିବାଲାଗି ରାଷ୍ଟ୍ରର ଜୟଜୟକାର କଲେ । ଅସଲ ସଂକ୍ରମଣକୁ ଭାରି ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ବଣାକରି ରଖିଲେ । ତେଣୁ ସ୍ୱାଧୀନତାର ପୁରୁଷେ ବହିଗଲା ସତ, ମାତ୍ର ଏଠି ଯୋଉ ତମିରକୁ ସେହି ତମିର ରହିଗଲା । ଯୋଉ ଶଠତାକୁ ସେଇ ଶଠତା ରହିଗଲା, ଯୋଉ ଜଡ଼ତାକୁ ସେହି ଜଡ଼ତା ରହିଗଲା । ଗାନ୍ଧୀର ଦୁହାଇ ଦେଇ ଓ ଅହିଂସାର ଦୁହାଇ ଦେଇ ଏଠି ଅଳପ ମଣିଷ ବହୁଜନଙ୍କୁ ବୋକା କରି ରଖିଲେ, ଦେଶ ନାମରେ ସେମାନେ ଆପଣାର ଭାଗ୍ୟକୁ ଭୋଗ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଗାନ୍ଧୀ ଭୟାଳୁମାନଙ୍କୁ ଅହିଂସାର ପାଠ ପଢ଼ାଇ ନଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ସେ ଭୟ ଛାଡ଼ିବାକୁ କହିଥିଲେ । ଏହି ଭୟାଳୁମାନଙ୍କ ହାତକୁ ହିଁ ରାଜନୀତିକ ବିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରଥମ ସୋପାନରେ ଆମ ଦେଶକୁ କ୍ଷମତା ଆସିଲା । ତେଣୁ କ୍ଷମତାର ତୋଡ଼ ଦେଖାଇ ଆଜି ଏଠି ଭୟାଳୁମାନଙ୍କର ହିଁ ଶାସନ ଚାଲିଚି । ଅହିଂସାର ନାମାବଳୀ ପକାଇ ଗାନ୍ଧୀ ଏଠି କାହାରିକୁ ଏକ ଦେଶବ୍ୟାପୀ ଅମାନୁଷିକତା ଉପରେ ବସି ରହିବାକୁ କହି ନଥିଲେ । ସେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିର୍ଭୟ ହୋଇ ମଣିଷର ଆଖିରେ ସଂସାରଟାକୁ ଦେଖିବାଲାଗି କହିଥିଲେ । ତେଣୁ ଯିଏ ସବଳ ହେବ, ଯିଏ ନିର୍ଭୟ ହେବ, କେବଳ ସେଇ ଏଠି ମଣିଷର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ପାରିବ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ସହଜ ସତକଥାଗୁଡ଼ାକ କହିପାରିବ । ଅନ୍ୟମାନେ ଯୁଗର ଗ୍ରାସ ଭିତରେ ସ୍ୱାହା ହୋଇଯିବେ ।

[‘ଗ୍ରାମସେବକ,’ ୩୦ । ୧ ।-୭୧]

॥ ଅଠର ॥

ହିନ୍ଦୁତୀର୍ଥ ହୃଷିକେଶଠାରେ ସେଦିନ ଏକ ବିଚିତ୍ର ଘଟଣା ଘଟିଲା । ଗଙ୍ଗାରେ ସ୍ନାନ କରୁ କରୁ ଏକ ନବ-ବିବାହିତ ଦମ୍ପତି ଗୋଡ଼ ଖସିଯାଇ ହଠାତ୍ ଭାସିଯିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତୀର୍ଥଘାଟ, ଯାତ୍ରୀଭିଡ଼,—ସମସ୍ତେ କୂଳରେ ଠିଆହୋଇ ଅନାଇ ରହିଥାନ୍ତି, ଗଲା ଗଲା ବୋଲି ପାଟି କରୁଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର ଗଙ୍ଗାର ପ୍ରଖର ସୁଅ ଭିତରେ ପଶିବାକୁ କେହି ହେଲେ ସାହସ କରୁନଥାନ୍ତି ଏବଂ ଏତେ ଲୋକଙ୍କର ଆଖି ଆଗରେ ନବଦମ୍ପତି ଭାସି ଭାସି ଚାଲି ଯାଉଥାନ୍ତି । କୋଳାହଳ ଶୁଣି କୂଳରେ ତପସ୍ୟାରତ ଜଣେ ସାଧୁଙ୍କର ଧ୍ୟାନ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେ ତପସ୍ୟା ଛାଡ଼ି ପାଣିଧାର ପାଖକୁ ଦଉଡ଼ିଲେ, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅବାକ୍ କରି ସୁଅ ଭିତରକୁ ଡେଇଁଲେ ଓ ବହୁ କଷ୍ଟରେ ବିପନ୍ନ ଦୁଇଜଣଯାକଙ୍କୁ ଉଦ୍ଧାର କରି କୂଳକୁ ଆଣିଲେ ।

ସାଧୁ ମହାରାଜ କୂଳରେ ପହଞ୍ଚିବା ମାତ୍ରକେ କୂଳରେ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ଲୋକମାନେ ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ଜୟଧ୍ୱନି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ହରିବୋଲ ହୁଳହୁଳିରେ ନଈବାଲି କମ୍ପି ଉଠିଲା । ଯେଉଁମାନେ ହୁଏତ ଆଁ କରି ଭୟାକ୍ରାନ୍ତ ଓ ବିମୂଢ଼ ହୋଇ ଖାଲି ଅନାଇ ରହିଥିଲେ ସେମାନେ ହଠାତ୍ ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ଭାବରେ ବଡ଼ ମୁଖର ହୋଇ ଉଠିଲେ । ତା' ପରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ପଣରେ ବୀରପୂଜା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସାଧୁବାବା କାନ୍ଧରେ ବସିଲେ ଓ ତାଙ୍କୁ ନେଇ ପ୍ରଶଂସକମାନଙ୍କର ଶୋଭାଯାତ୍ରା ସହର ପରିକ୍ରମା କଲା । ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଶେଷରେ ଗୋଟାଏ ମୁକ୍ତଜାଗା ଦେଖି ସଭାଟିଏ ବି ହେଲା । ସଭାରେ କେତେ ବକ୍ତା ସାଧୁଙ୍କର ଅପୂର୍ବ ସାହସ ଓ ପରାର୍ଥପରତା ବିଷୟରେ ଭାଷଣମାନ ଦେଲେ । ଭାରତୀୟ ପରମ୍ପରାରେ ରହିଥିବା ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ତ୍ୟାଗଭାବନାର ଜୟଜୟକାର ହେଲା । ଭୋଗ ଖାଇଲା ପରି ଶୁଣିବା ଲୋକେ ଆପ୍ୟାୟିତ ହେଲେ, ବୀରତ୍ୱର ଗୁଣ ଗାଇ ଭୀରୁମାନେ ତଥାପି ଅନ୍ତତଃ ଦଣ୍ଡେକ ଲାଗି ଆପଣାକୁ ସତେଅବା ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବୀର ପରି ଅନୁଭବ କଲେ ।

ଜଣକର ଶ୍ରେୟକୁ ଆହୁରି ଅନେକ ଜଣଙ୍କର ଶ୍ରେୟରେ ପରିଣତ କରିବା ଓ ସେଇଥିରୁ ଆପଣାକୁ କୃତାର୍ଥ ବୋଲି ମଣିବା—ବୋଧହୁଏ ଏଇକଥାଟା ଆମର ଧର୍ମପରମ୍ପରାରେ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ବଡ଼ ବାହାବାହା ପାଇଆସିଛି । ଧର୍ମ ଜୀବନର ବସ୍ତୁ ନୁହେଁ, ଅନୁଶୀଳନର ବସ୍ତୁ ନୁହେଁ; ଧର୍ମ ବଞ୍ଚିବାର ନୁହେଁ, ସମ୍ପ୍ରସାରିତ ହେବାର ନୁହେଁ

କିମ୍ବା ଆପଣାକୁ କୌଣସି ମହତ୍ତର ଆକାଙ୍କ୍ଷାଲାଗି ପାହାଚ ପାହାଚ କରି ସମର୍ପିତ ବି କରିବାର ନୁହେଁ, ସତେ ଅବା ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କଲାପରି ଆମର ଧର୍ମ ବଡ଼ ପାରମ୍ପରିକ ଭାବରେ ଆମକୁ ପ୍ରଧାନତଃ ଏହାହିଁ ଶିଖାଇ ଆସିଛି । ଅନ୍ତତଃ ଆମ ଅନେକଙ୍କୁ ପ୍ରାୟ ଏତକ ଶିକ୍ଷା ଦେଇ ଆସିଛି । କୋଉଠି ଗୋଟାଏ ଦେଉଳ ଥିବ, କୋଉଠି କୋଉ ଦାଉଁ ସିଂହାସନ ଉପରେ ବିରାଜି ରହିଥିବେ,—ସେଠି ଆମେ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରିବା, ପତ୍ରପୁଷ୍ପ ଚଢ଼ାଇବା,– ଧର୍ମ କହିଲେ ଆମେ ହୁଏତ ଏହି ସହଜ କଥାଟିକୁ ହିଁ ବୁଝି ଆସିଛୁ । କୋଟିଏ ଅସାଧୁଙ୍କ ଭିତରେ ଏଠି ଗୋଟିଏ ସାଧୁ ପୂଜା ପାଉଥିବେ, କୋଟିଏ କା-ପୁରୁଷଙ୍କ ଭିତରେ କୋଉଠି ଗୋଟିଏ ମହାପୁରୁଷ ହୋଇ ବସିଥିବେ—ଆମେ ତାଙ୍କୁ ନେଇ ଗର୍ବ କରୁଥିବା, ଆମର ପରମ ସମ୍ପତ୍ତି ବୋଲି ବଢ଼ାଇ କରିବାରେ ଲାଗିଥିବା; ଆମ ଅନେକଙ୍କ ଲାଗି ଆମ ଧର୍ମର ଆଉ ଅଧିକ କିଛି ଅର୍ଥ ରହିଛି କି ? ଏବଂ ହୁଏତ କେବଳ ସେଥିଲାଗି ହିଁ ଆମର ଏଠି ଏତେ ଏତେ ଦେଉଳ ରହିଛି, ଏତେ ଏତେ ଦାଉଁ ଏତେ ବେଭାରରେ ପୂଜା ପାଉଛନ୍ତି । ତଥାପି ଧର୍ମ ନାହିଁ । —ଧର୍ମ ପ୍ରେରଣାକୁ ଆତ୍ମପ୍ରେରଣା ରୂପେ ଜାଗ୍ରତ କରିବା ଲାଗି କୌଣସି ଜିଦ୍ ନାହିଁ । ଏଠି ଆମର ମହାପୁରୁଷ ଅଛନ୍ତି, ତଥାପି ମଣିଷ ଭିତରେ ପୁରୁଷାର୍ଥର ଭାବନା ନାହିଁ । ଯୁଗ କହିଲେ କୌଣସି ଯୁଗପୁରୁଷର ଅନୁଗ୍ରହଜନିତ ଖେଳକୁ ହିଁ ବୁଝାଉଛି । ଆମମାନଙ୍କ ଜୀବନରେ କୌଣସି ଯଥାର୍ଥ ସ୍ପନ୍ଦନ ବି ନାହିଁ, କେବଳ ଜର୍ଜରତା ହିଁ ସତେ ଅବା ଘର କରି ରହିଛି ।

ଆମେ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ ଆମର ଧର୍ମକୁ ଆପଣାର ଜୀବନରେ ଏକ ଶୁଭ ପ୍ରେରଣା ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରି ପାରିଥାଆନ୍ତୁ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଚାହିଁଲେ ବି ଆମେ ତାହା କରିପାରନ୍ତୁ । ମାତ୍ର ତଥାପି ଆମର ଧର୍ମ ଆମ ଭିତରେ ସତେ ଅବା ଅଫିମ ପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି । ସାଧୁ ଓ ମହାପୁରୁଷଙ୍କର ପୂଜା କରି ଅଫିମିଆମାନେ ମଉଜ ନେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି ଓ ସେହି ମଉଜରେ ଆପଣା ଜୀବନର ଚରମ ଅକର୍ମଣ୍ୟତାଟିକୁ ଭୁଲି ରହିଛନ୍ତି । ଅସଲ ଧର୍ମ ଆମର ଭିତରେ ହିଁ ଶକ୍ତି ଜାଗ୍ରତ କରାଇ ପାରନ୍ତା, ସେହି ଶକ୍ତି ଉପରେ ଆମକୁ ନିର୍ଭର କରାଇ ଶିଖାନ୍ତା । ଯାବତୀୟ ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା ରଖି ଓ ତଥାପି କାହାରି ଉପରେ ପ୍ରଲୁବ୍ଧ ଭାବରେ ଆଉଜି ନପଡ଼ି ଆମେ ଆପଣା ଭିତରୁ ହିଁ ବାଟ ଚାଲିବାର ପ୍ରେରଣା ପାଆନ୍ତେ । ବାଟ ପକାଇବାର ପ୍ରେରଣା ପାଆନ୍ତେ ! ନୂଆ ବାଟ ପକାଇ ପାରନ୍ତେ, ଆପଣାକୁ ବଦଳାଇ ପାରନ୍ତେ, ଯୁଗକୁ ବି ବଦଳାଇ ପାରନ୍ତେ । ସାଧୁର ପୂଜା ନ କରି ଆମେ ସତେ ଅବା ଜଣେ ସାଥୀ ପରି ସାଧୁଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ହାତ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ ପାରନ୍ତେ । ମହାପୁରୁଷଙ୍କୁ ଆମେ ଆମର ଭିତରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଆମର ଭୂଇଁ ଉପରେ ଅନୁଭବ କରିପାରନ୍ତେ ।

ଧର୍ମ ପୂଜା କରିବାର ଏକ ଅଙ୍ଗଅନତାକୁ ବୁଝାଏ ନାହିଁ । ଏହା ଏକ ଆହ୍ୱାନର ଯୋଗ୍ୟ ହେବାକୁ ବୁଝାଏ, ଏକ ଆବିଷ୍କାରକୁ ବୁଝାଏ । ଯେଉଁ ସଂକ୍ରମଣ ହେଲେ ଜୀବନର ସବୁକିଛି ସହିତ ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିବା ପରି ମନେହୁଏ, ଧର୍ମ ତାହାର ସଂକ୍ରମଣକୁ ବୁଝାଏ । ସିଏ ଯେଉଁଭଳି ସଂକ୍ରମଣର ବାସନା ଧରି ବାହାରେ, ସିଏ ସେହି ସଂକ୍ରମଣର ଯୋଗ୍ୟ ହେବା ଲାଗି ଆପଣା ଭିତରୁ ହିଁ ଶକ୍ତି ପାଏ । ଆଘାତ କରିପାରିଲେ ଦୁଆର ଖୋଲିଯାଏ ।

['ଗ୍ରାମସେବକ', ୩୦ । ୩ । ୭୧]

॥ ଉଣେଇଶି ॥

ସେଦିନ 'ଗ୍ରାମସେବକ'ର ଗୋଟିଏ ସଂଖ୍ୟାରେ ଦୁଇଟି ଲେଖା ପଢ଼ିଲି । ଆମ ଦେଶରେ ଓ ଆମ ସମାଜରେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଶୋଷଣ ଓ ଅନ୍ୟାୟ ଜାରି ରହିଛି— ଦୁଇଟିଯାକ ଲେଖାରେ ସେହି କଥାର ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି । ଏଠାରେ ଯେଉଁଭଳି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବା ଉଚିତ, ତାହା ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ ଓ ଯେଉଁଭଳି ସମାଜର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବା ଉଚିତ, ତାହା ଯେ ସମ୍ଭବ ହେଉନାହିଁ, ସେଥିଲାଗି ଗୋଟିଏ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଆମ ଦେଶର "ତ୍ରୁଟିପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୋଜନା"କୁ ଦାୟୀ କରାଯାଇଛି ଓ ଅନ୍ୟଟିରେ ଆମର "ଅସତ୍ ଓ ଅସୁସ୍ଥ ସମ୍ବିଧାନ"କୁ ମୂଳ କାରଣ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ଏଠି ଅନ୍ୟ ଏକପ୍ରକାର ଯୋଜନା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଗଲେ ଏବଂ ଆଉ ଗୋଟାଏ ସମ୍ବିଧାନ ତିଆରିହେଲେ ଯେ ଆମର ସକଳ ବ୍ୟାଧି ଦୂର ହୋଇଯିବ, ଆମକୁ ପ୍ରକାରାନ୍ତରେ ସେହିଭଳି ବିଶ୍ୱାସ କରିବାଲାଗି ପରାମର୍ଶ ଦିଆଯାଇଛି ।

ଦେଶର ରାଜନୀତିରେ ଓ ଏପରିକି ବିଶ୍ୱର ରାଜନୀତିରେ ଅପରକୁ ଦୋଷ ଦେଇ ଆପଣାର ଦାୟିତ୍ୱ ଛଡ଼ାଇ ଦେବାର ଅପଚେଷ୍ଟା ଆଦୌ ନୂଆ କଥା ନୁହେଁ । ଆମର ଏଠାରେ ଦେଶର ଯାବତୀୟ ବିସମ୍ବାଦ ସକାଶେ ଗୋଟାଏ ଦଳ ଆଉ ଗୋଟାଏ ଦଳକୁ ଦାୟୀ କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ଦାୟିତ୍ୱ ଏଡ଼ିବାରେ ହିଁ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଅମୁକ ଦଳ ଶାସନରେ ଅଛନ୍ତି ବା ମନ୍ତ୍ରୀପଦଗୁଡ଼ାକୁ ମାଡ଼ି ବସିଛନ୍ତି ବୋଲି ଯେ ଆମକୁ ସବୁପ୍ରକାର ଦୁଃଖ ଭୋଗିବାକୁ ପଡୁଛି, ଏଭଳି କଥା ଆମେ ଓଡ଼ିଶା ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଦିଲ୍ଲୀ ଯାଏ ସବୁଠାଁ ଶୁଣିବାକୁ ପାଉଛୁ । ସେମାନଙ୍କ ଜାଗାରେ ଆମକୁ

ନେଇ ବସାଅ ବା ଆମକୁ ମନ୍ତ୍ରୀ ହେବାର ସୁବିଧା ଦିଅ—କେବଳ ଏତିକି କହିବା ବ୍ୟତୀତ କହିବାବାଲାମାନେ ହୁଏତ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଆଉ କିଛି ହେଲେ କହୁ ନାହାନ୍ତି । ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରର କ୍ଷମତା ତଥା ରାଜନୀତିକ ପ୍ରଭାବବିସ୍ତାରର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଜି ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଶକ୍ତି ପୃଥିବୀର ସକଳ ଅଡୁଆ ସକାଶେ ଅନ୍ୟ ବଡ ଶକ୍ତିଟିକୁ ଦାୟୀ କରିବାରେ ଲାଗିଛି । ଟଙ୍କା ଦେଇ ଓ ଅଫିମ ଖୁଆଇ ସେମାନେ ପୃଥିବୀଯାକର କେତେ କେତେ ଦେଶକୁ ଓ ଲୋକଙ୍କୁ ଆପଣାର ଏହି ପ୍ରଚାର-କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ଲାଗି ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଉଛନ୍ତି । ଏମିତି ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ସେମାନେ ଆମ ପୃଥିବୀରେ କେତେ କେତେ ବଡ଼ ଓ ସାନ ଯୁଦ୍ଧମାନ ଲଢ଼ାଇଛନ୍ତି ତଥା ଲଢ଼ାଇବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ପୃଥିବୀ ତଥାପି ବଦଳି ନାହିଁ । ବ୍ୟାଧିର ସଂକ୍ରମଣ ତଥାପି ଯାଇନାହିଁ । ଗୋଟାଏ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ଦୂର କରିଦେଇ କେବଳ ଆଉ ଗୋଟାଏ ପ୍ରଭୁର ହିଁ ଧର୍ଷଣ ସହିବାକୁ ପଡୁଛି । ନୂଆ ପ୍ରଭୁମାନେ ସେହି ଧର୍ଷଣଟାକୁ ନୂଆ ଯୁଗ ନୂଆ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବୋଲି ପ୍ରଚାର କରିଚନ୍ତି ସତ, ମାତ୍ର ତଥାପି ଧର୍ଷଣ ବଳବତ୍ତର ରହିଚି ।

ଦେଶଟାଯାକ ସମସ୍ତେ ଏକାବେଳକେ ଗାନ୍ଧୀବାଦୀ ହୋଇଗଲେ ଦେଶରେ ଆଉ କୌଣସି କପଟ ବା କ୍ଳିଷ୍ଟତା ରହିବ ନାହିଁ ବୋଲି ହୁଏତ ଗାନ୍ଧୀବାଲାମାନେ ମଧ୍ୟ ବେଳେ ବେଳେ ବିଶ୍ୱାସ କରିଛନ୍ତି । ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାରର ଉତ୍ତେଜିତ ଉତ୍ସାହରେ ସେମାନେ ବି ଗାନ୍ଧୀବାଦର ବୁରୁଶ୍ ଧରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏକାବେଳକେ ଧୋବଧାଉଳା କରି ଦେବାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ନେଇ ବାହାରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଭେକଗୁଡ଼ାକୁ ବଦଳାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ସତ, ମାତ୍ର ଦେଶରେ ଅଗାନ୍ଧୀବାଦୀମାନେ ବଡ ଅଦ୍ଭୁତ ବେଗରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିବାରୁ ଯେ ଏଠି ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ଅଗ୍ରସର ହେବା ଆଦୌ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରୁ ନାହିଁ, ଭର୍ତ୍ସନା କଲା ପରି ସେମାନେ ହୁଏତ ଏଭଳି ବି କହୁଛନ୍ତି । ଯାହା ନ ହେବା ଉଚିତ୍, ତାହାର ଶିରା ଉଖାରୁ ଉଖାରୁ ନିଜ ଜୀବନରେ ସେମାନଙ୍କର ଯାହା ହେବାର ଉଚିତ୍ ଥିଲା, ସେମାନେ ସେ କଥାଟିକୁ ଭୁଲି ଯାଇଛନ୍ତି । ତଥାକଥିତ ମନ୍ଦଗୁଡ଼ାକୁ ମନ୍ଦ ବୋଲି ଚିହ୍ନଟ କରାଇ ଦେବାରେ ମାତି ସେମାନେ ଈପ୍ସିତ ଶ୍ରେୟକୁ ଆପଣା ଜୀବନରେ ବହନ କରି କିଛି ହୋଇ ପାରିବାର ଆହ୍ୱାନଟିକୁ ସତେଅବା ଏଡ଼ାଇ ଦେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ହୁଏତ ସେଥିପାଇଁ ଭଲର ପ୍ରଚାର ଶତଗୁଣ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମ ସଂସାରରୁ ସତେ ଅବା ଭଲଗୁଡ଼ାକ ହିଁ କ୍ରମେ ମରିଯାଉଅଛି । ପୁରୁଷାର୍ଥ ଲାଗି ଆଉ ଶକ୍ତି ପାଉନାହିଁ । ଆମର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମଗୁଡ଼ାକ ପରମ ସନ୍ତର୍ପଣରେ ଚାଲିଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ସତେଅବା ଆଉ କୋଉଠି କିଛି ସମ୍ଭବ ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ଗୋଟାଏ ଆଶଙ୍କାବାଦୀ ଅପବୁଦ୍ଧି ମଧ୍ୟ ଆମକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ କାମୁଡ଼ି ଧରିବାରେ ଲାଗିଛି ।

ଆମ ପୃଥିବୀ ଯେଉଁଭଳି ହେବାର କଥା, ତାହା ହେଉ ନାହିଁ, ଏଥିଲାଗି ତଥାକଥିତ ମନ୍ଦ ଲୋକଙ୍କର ମନ୍ଦପଣିଆ ଯେତେ ଦାୟୀ ନୁହେଁ, ଭଲ ଲୋକଙ୍କର ଉଦାସୀନତା ହିଁ ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ଦାୟୀ, ବଞ୍ଚିଥିବା ବେଳେ ଡାକ୍ତର ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥର କିଂ ଥରେ ଏକଥା କହିଥିଲେ । ଆମ ପୃଥିବୀରେ ହୁଏତ ଭଲ ମଣିଷ ହିଁ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଅଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ସେମାନେ କେବଳ ଭଲ ହୋଇ ବସିବାକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଉଦାସୀନ ପରି ଖାଲି ଅନାଇ ରହିବାକୁ ହିଁ ଅଧିକ ପସନ୍ଦ କରୁଛନ୍ତି । ସୁଅ ବହି ଯାଉଚି, ସମୟ ଗଡ଼ିଯାଉଚି, ଆହ୍ୱାନଗୁଡ଼ାକ ବାଟଭୁଲି ପରି ବାଜି ପୁଣି ଲେଉଟି ଯାଉଚି । ତଥାପି ସେମାନେ ଯାହା କରିବା କଥା ତାହା କରୁନାହାନ୍ତି । ଦୁଷ୍ଟ ସଂସାର ଓ ଦୁଷ୍ଟ କ୍ଷମତା ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଭଲ ବୋଲି କହି ପୂଜା କରୁଚି ଓ ସେମାନେ ତାହାକୁ ସତେ ଅବା ପରମ ଭାଗ୍ୟ ମଣି କୃତକୃତ୍ୟ ହୋଇ ରହୁଚନ୍ତି । ସଂସାରରେ ମନ୍ଦଗୁଡ଼ାକ ପ୍ରବଳ ହୋଇଗଲି ବୋଲି ରଡ଼ି ଦେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି ଏବଂ ଆପଣାର ଭଲପଣିଆକୁ ଏକ ନମ୍ରପଦ ଦୂରତାରେ କାନରେ ବାନ୍ଧି ରଖିଛନ୍ତି । ଏ ସ୍ଥିତି କେବେ ଭାଙ୍ଗିବ ? ମଣିଷପରି ବଞ୍ଚିବା ଲାଗି ମଣିଷର ଉପଯୋଗୀ ଏକ ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ଆମ ଭଲମାନେ କେବେ ଜିଦ୍ ଧରି ବାହାରିବେ, କେବେ ଲାଜ ଛାଡ଼ି ସୁଅ ମୁହଁରେ ଆସି ଠିଆ ହେବେ ?

['ଗ୍ରାମସେବକ' ୧୫ । ୬ । ୭୧]

॥ କୋଉଁଏ ॥

ଆଜି ସାରା ଦେଶର ମୁହଁ ବଙ୍ଗଳାଦେଶ ଆଡ଼କୁ, ଆଜି ସବୁ ଖବର ହେଉଛି ବଙ୍ଗଳାଦେଶର ଖବର । ଆମ ଦେଶରେ ସତେ ଯେପରି ବଙ୍ଗଳା ଦେଶକୁ ବାଦ୍ ଦେଇ ଆଉ କୌଣସି ଘଟଣା ଘଟୁନାହିଁ, ଏବେ ବେଳେ ବେଳେ ସେହିପରି ମନେ ହେଉଚି । ଲାଗୁଚି, ଆମର ଭିତରେ କୋଉଠି କେତେ ପ୍ରାଣ ସତେ ଅବା ଅବରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଥିଲା, କୋଉଠି ଅବଦମିତ ହୋଇ ରହିଥିଲା; ଆଜି ବଙ୍ଗଳା-ଦେଶକୁ ଉପଲକ୍ଷ କରି ଘଟୁଥିବା ଘଟଣାସବୁରେ ସେହି ପ୍ରାଣରେ ପୁଣି ଗତି ସଞ୍ଚାର ହୋଇଚି, ଯେଉଁଠି ନଈସୁଅର ତାଗିଦ ପାଇ ଏଠିକାର ମଗ୍ନନଈ ବି ସତେଅବା ଉଚ୍ଛୁଳି ଉଠିବାପରି ଅନୁଭବ କରୁଚି ।

ବଙ୍ଗଳାଦେଶ କହିଲେ ପ୍ରକୃତରେ କ'ଣ ବୁଝାଏ, କାହାକୁ ବା ବୁଝାଏ ? ଇଏ କଣ ଖାଲି ଗୋଟାଏ ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ? ଭାରତବର୍ଷ ସ୍ୱାଧୀନ

ହେବାପରେ ତ ପୃଥିବୀର ଆହୁରି କେତେ କେତେ ଦେଶର ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଲା, କେତେ କେତେ ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲେ; କାହିଁ ସେତେବେଳେ ତ ଆମେ ଏପରି ଅନୁଭବ କରୁ ନ-ଥିଲେ । ଆମ ସ୍ୱାଧୀନତାର ଗତ ପଚିଶ ବର୍ଷର ବୟଃକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଆମେ ଆଉ କେବେହେଲେ ଏପରି ଦୋହଲି ଯାଇ ନ ଥିଲେ । ଏପରି ଚେଇଁ ଉଠିବା ପରି ଅନୁଭବ କରି ନ ଥିଲେ, ଆମରି ଭିତରେ ଏତେ ସହାନୁଭୂତି ଆଜଯାଏ ଏପରି ଅଲୋଡ଼ା ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଥିଲା ବୋଲି ଆବିଷ୍କାର କରି ନଥିଲେ ।

ବଙ୍ଗଳାଦେଶରେ ଗତ ପ୍ରାୟ ଦୁଇମାସ ଭିତରେ ହଜାର ହଜାର ମଣିଷ ମଲେଣି, ଆହୁରି ହଜାର ହଜାର ମରିବେ । ବଙ୍ଗଳାଦେଶରୁ ନିତି ହଜାର ହଜାର ସଂଖ୍ୟାରେ ମଣିଷ ଏ ଦେଶକୁ ପଳାଇ ଆସୁଛନ୍ତି, ଆହୁରି ହଜାର ହଜାର ସଂଖ୍ୟାରେ ଆସିବେ । ସେଠାରେ ମୁକ୍ତିଫଉଜ ଜୀବନକୁ ପାଣି ଛଡ଼ାଇ ଏକ ଅଦମ୍ୟ ସଂକଳ୍ପ ନେଇ ଲଢୁଛନ୍ତି, ଆହୁରି ଅନେକ ଦିନ ଯାଏ ଲଢ଼ିବେ । ମୁକ୍ତିଫଉଜର ଜୟ କାମନା କରି ଆମେ ଏଠି ସଭା କରିବା, ବଙ୍ଗଳାଦେଶର ଦୁର୍ଗତ ମଣିଷ ଲାଗି ଏଠି ଚାନ୍ଦା ଆଦାୟ କରିବା, ଶରଣାର୍ଥୀ-ଶିବିରରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ହୋଇ କାମ କରିବା—ଏସବୁ ଖୁବ୍ ଭଲ; ଖୁବ୍ ଆବଶ୍ୟକ, ତଥାପି ଖୁବ୍ ପୁରୁଣା । ଏ ସବୁର ଅଭିନୟ ସଂସାରରେ ଆହୁରି ଅନେକ ଯାଗାରେ ହୋଇଛି ଓ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ତଥାପି ଫଉଜ ଯୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦକରି ଘରକୁ ଫେରି ନାହାନ୍ତି, ଦୁର୍ଗତିର ରାତି ପାହିନାହିଁ, ବରଷକୁ ବରଷ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ମଣିଷ ଶରଣାର୍ଥୀ ହେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । କେତେ ନିଷ୍ଠା ଓ କେତେ ଦରଦର ସହିତ ରେଡ୍‌କ୍ରସ ସଂସ୍ଥା ଶହେବର୍ଷ ହେଲା ଶରଣାର୍ଥୀ ଓ ସାହାଯ୍ୟ-ପ୍ରାର୍ଥୀଙ୍କର ସେବା କରି ଆସୁଛି । ପୁଣ୍ୟବାନ୍ ଓ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ମାନଙ୍କୁ ସେବାର ମୌକା ଯୋଗାଇ ଦେବାକୁ ଆଉ କ'ଣ ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ ଆମ ସଂସାରରେ ଦୁର୍ଗତି ଲଗାଇ ରଖିଛନ୍ତି କି ?

ଆମର ସଂସାରରେ ବିତ୍ତ ବଢ଼ୁଛି, ବିଜ୍ଞାନ ବଢ଼ୁଛି, ବିଦ୍ୟା ବଢ଼ୁଛି, ବିଭବ ବି ବଢ଼ୁଛି । ମଣିଷ ପରସ୍ପରକୁ ଜାଣିବାର ଓ ପରସ୍ପର ପାଖରେ ଘନିଷ୍ଠଭାବେ ଠିଆ ହୋଇ ପାରିବାର ସାଧନ ଓ ସରଞ୍ଜାମ ଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟ ହୁ ହୁ ବଢ଼ୁଛି ଏବଂ ତାହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅସ୍ତ୍ରବଳ ବଢ଼ୁଛି, କ୍ଷମତାବଳ ବଢ଼ୁଛି । ଅସ୍ତ୍ର ଓ କ୍ଷମତା ଏକାଠିହୋଇ ଯାହା ମନ କରୁଛନ୍ତି, ସେଇଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ ନ୍ୟାୟବୋଲି ଜାରି କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ସଂସାରରେ ଧର୍ମ ନ୍ୟାୟ, ନିଷ୍ଠା ଓ ନୀତି ସବୁ ହାରି ଯାଉଛନ୍ତି, ଅସ୍ତ୍ର ଓ କ୍ଷମତା ହିଁ ଜିତୁଛନ୍ତି । ମଣିଷ ହାରି ଯାଉଛି ମଣିଷକୁ ମାଡ଼ିଦେଇ ଅସ୍ତ୍ରବଳର ଜୟନାଦ ଉଠୁଛି । ସମସ୍ତେ ବିକାପରି ଅନାଇଛନ୍ତି—ମାତ୍ର କେହି କିଛି କରିପାରୁ ନାହାନ୍ତି, ଅଥବା କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ କରୁନାହାନ୍ତି ।

ବଙ୍ଗଳାଦେଶର ପ୍ରଶ୍ନ ହେଉଛି ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ ମଣିଷର ପ୍ରଶ୍ନ, ଜସ୍ତ ଓ ତୃଷାର୍ତ୍ତ ମଣିଷର ପ୍ରଶ୍ନ, ପ୍ରବଞ୍ଚିତ ମଣିଷର ପ୍ରଶ୍ନ । ଏଠି ବଙ୍ଗଳାଦେଶ—ସେଠି ବି ବଙ୍ଗଳାଦେଶ । ଖାଲି ପାକିସ୍ଥାନ ଉପରେ ସରକାର ହୋଇ ବସିଥିବା ସୈନାଧକ୍ଷମାନେ ହିଁ ବଙ୍ଗଳାଦେଶର ଏକମାତ୍ର ଶତ୍ରୁ ନୁହଁନ୍ତି କିମ୍ବା ସେପାଖରୁ ଏପାଖକୁ ପଳାଇ ଆସିଥିବା ତଥାକଥିତ ଶରଣାର୍ଥୀମାନେ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ଶରଣାର୍ଥୀ ନୁହଁନ୍ତି । ମଣିଷର ଆଦର୍ଶ, ମଣିଷର ସ୍ୱପ୍ନ, ମଣିଷର ବାସନା ଓ ମଣିଷର ସମ୍ଭାବନା ଏଗୁଡ଼ାକ କ'ଣ ସବୁଦିନ ଲାଗି ଖାଲି ବନ୍ଧପାଠ ହୋଇ ରହିଥିବ ? କେବଳ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଓ କ୍ଷମତାର ତରାଜୁରେ କ'ଣ ଏଠି କୁରୁକ୍ଷେତ୍ରରେ ହାରିବା ଓ ଜିଣିବାର ମୀମାଂସା ହେଉଥିବ ? ଏଇ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଣିଷ ବି କ'ଣ ଅସ୍ତ୍ରବଳକୁ ହିଁ ଚରମ ନିୟାମକ ରୂପେ ମାନିନେବାକୁ ବାଧ ହେଉଥିବ ? ତାହାହିଁ ପ୍ରଶ୍ନ, ତାହାହିଁ ଜିଜ୍ଞାସା । ଏଇ ପୃଥିବୀରେ ଗୋଟାଏ ଚକଡ଼ାରେ ସାତ କୋଟି ମଣିଷ ଯାହା ଗୁହିଁଥିଲେ ତାହା ହୋଇ ପାରିଲି ନାହିଁ; ମାତ୍ର ଅସ୍ତ୍ର ଜୋରରେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ହୋଇ ବସି ସେମାନଙ୍କୁ ଶାସନ କରୁଥିବା ଗୋଟାଏ ପ୍ରଭୁତବଳ ଶାସନ ଯାହା ଗୁହିଁଲା, ସାତ କୋଟି ମଣିଷଙ୍କ ଉପରେ ତାହାହିଁ ଚଳାଇବାକୁ ମନ କରିପାରିଲା । ସେବେ ଚଣ୍ଡାଶୋକଙ୍କ ଅମଳରେ ଯାହା ହେଉଥିଲା, ଏବେ ଆମ ସଂସାରରେ ଷଣ୍ଢାସୁରମାନେ ବି ଠିକ୍ ତାହାହିଁ କରି ପାରୁଚନ୍ତି ।

ଯୁଗଯୁଗର ଏହି ବିଷାକ୍ତ ସଙ୍କ୍ରମଣକୁ କିଏ ଏଡ଼ି ପାରିବ ? ଯୋଉମାନେ ମୁକ୍ତିଫଉଜଙ୍କର ପକ୍ଷନେଇ ସଭା କରୁଚନ୍ତି, ଯୋଉମାନେ ବଙ୍ଗଳାଦେଶ ଲାଗି ଗୁନ୍ଦା ଉଠାଉଚନ୍ତି ବା ଯୋଉମାନେ ଶରଣାର୍ଥୀ—ଶିବିରରେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକ ହୋଇ ଯାଉଚନ୍ତି, ସେମାନେ ପାରିବେ କି ? ସେମାନେ ଅସଲ ଦୁଃଖର ନିରାକରଣ କରିପାରିବେ କି ଅସଲ ଦାନ୍ତକୁ ଭାଙ୍ଗି ପାରିବେ କି ? ସେମାନଙ୍କୁ ତ ଆଜି ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ୟ ଯଶ ଅବଶ୍ୟ ମିଳି ଯାଉଥିବ, ମାତ୍ର ଅସହାୟ ମଣିଷ ପାଇଁ ଅସ୍ତ୍ର କିଏ ଆଣି ଦେବ, ଔଷଧ କେଉଁଠୁ ଆସିବ ?

['ଗ୍ରାମସେବକ', ୩୦ । ୬ । ୭୧]

॥ ଏକୋଇଶି ॥

ଏଥରର କାହାଣୀ ଜଣେ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ନେଇ, ଭାରତବର୍ଷର ଗୋଟିଏ ଧର୍ମସ୍ଥାନ ଓ ତୀର୍ଥସ୍ଥାନକୁ ନେଇ । ଆମ ଦେଶର ଧର୍ମ ନାନା କାରଣରୁ ମୁଖ୍ୟତଃ ବଡ଼-ଲୋକଙ୍କୁ ସମ୍ମାନିତ କରିଚି । ହୁଏତ ଅଧିକ ନିର୍ଭୁଲ ଭାବରେ କହିଲେ ଆମ

ବଡ଼ଲୋକମାନେ ହିଁ ଆମ ଧର୍ମକୁ ସଜୀବିତ କରି ରଖିଛନ୍ତି । ଆମ ଧର୍ମତୀର୍ଥ ଗୁଡ଼ାକୁ ବି ସଜୀବିତ କରି ରଖିଚନ୍ତି । ଆମର ଏଠି ଆମେ ଯେଉଁ କାଳଟିର ମଧ୍ୟଦେଇ ଗତି କରୁଚୁ, ସେହି କାଳରେ ବଡ଼ଲୋକ କହିଲେ ଆଗ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ହିଁ ବୁଝାଇବା ଉଚିତ । ଏବେ ସେଇମାନେ ହେଉଚନ୍ତି ବଡ଼ ଠାକୁର, ସେଇମାନଙ୍କର ନେତା ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ନେତା ।

କାହାଣୀଟି ପ୍ରାୟ ଆଠମାସ ତଳେ ମହାନ୍ ତୀର୍ଥ ହରିଦ୍ୱାରରେ ଘଟିଯାଇଚି । ଦିଲ୍ଲୀ ଦରବାରର ଜଣେ ବଡ଼ ପାହିଆର ମନ୍ତ୍ରୀ ହରିଦ୍ୱାରରେ ଗୋଟିଏ ଧର୍ମଶାଳାରେ ଆପଣା ଦାନରେ ବଖରାଟିଏ ତିଆରି କରିଥିଲେ । ତୀର୍ଥ ବାସ ସମୟରେ ସିଏ ଗୃହୀଲୋକମାନେ ସେଠାରେ ଯାଇ ଅବସ୍ଥାନ କରିପାରିବେ, ଏହି ଦାନ ଓ ଏହି କୀର୍ତ୍ତି ପଛରେ ହୁଏତ ଏହାହିଁ ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ଥିଲା । ଦିନେ ଯୋଗକୁ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ବିରାଦର ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ସୁପାରିଶ ଦେଖାଇ ଧର୍ମଶାଳାର ସେହି ବଖରାଟିରେ ଆସି ରହିଥିଲେ । ବଖରାଟିର ଝରକା ବାଟଦେଇ ସେ ଥରେ ଏପରି କିଛି ପଦାର୍ଥ ବାହାରକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେଲେ, ଯାହାକି ସେପାଖରେ ତଳେ ଯାଇ ଜଣେ ଶ୍ରମିକର ମୁଣ୍ଡ-ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ଧର୍ମଶାଳାର ପଛପଟକୁ କେତୋଟି କୁଡ଼ିଆରେ ମୂଲିଆମାନେ ବସ୍ତି ବାନ୍ଧି ରହିଥିଲେ । ଜଣେ ମୂଲିଆ ଉପରେ ଏପରି ଏକ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ହେବାରୁ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ତଳେଥାଇ ତାହାର ପ୍ରତିବାଦ କଲେ । ଅର୍ଥାତ୍, ତଳେ କିଏ ଅଛି କି ନ ଅଛି ନ ଦେଖି ଏଭଳି ଜିନିଷ କାହିଁକି ଫିଙ୍ଗିଲ ବୋଲି ହୁଏତ କହିଲେ । ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଆତ୍ମୀୟଜଣକ ଏହାକୁ ଅଭିଯୋଗ ମନେକରି କ୍ଷିପ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଉପରେ ସେହି ଘରଭିତରେ ଥାଇ ମୂଲିଆମାନଙ୍କୁ ଧମକଦେଇ କହିଲେ ଯେ ସେମାନେ ଯେଉଁ ଅବାଧ୍ୟତା ଦେଖାଇଲେ, ତାହାର ଆଦୌ କୌଣସି କ୍ଷମାନାହିଁ । ସେ ଅଭିଶାପ ଦେଇଗଲେ ଯେ ଦିଲ୍ଲୀଯାଇ ସେ ଏପରି ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବେ ଯେ ମୂଲିଆ ମାନଙ୍କର ବସ୍ତି ସେଠାରେ ଆଉ କଦାପି ରହିପାରିବ ନାହିଁ, ଏକାବେଳେକେ ଉଜୁଡ଼ିଯିବ ।

ବଡ଼ଲୋକ ବିଗିଡ଼ିଗଲେ, ତେଣୁ ସଂସାର ବି ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇଗଲା । ମୂଲିଆ-ମାନେ ଗତ ପଚିଶିବର୍ଷ ହେଲା ସେଠାରେ ବାସକରି ଆସୁଥିଲେ । ସେହିପରି କୁଡ଼ିଆ ଘରେ ହିଁ ଆଜିଯାଏ ବାସ କରି ଆସୁଥିଲେ । ଡିସେମ୍ବର ମାସର ଏକ ଶୀତସକାଳରେ ସେମାନଙ୍କର ବସ୍ତିକୁ ଉଜାଡ଼ି ଦିଆଗଲା । କୁଡ଼ିଆଗୁଡ଼ାକୁ ଭାଙ୍ଗି ଭୂମିକୁ ସମତୁଲ କରି ଦିଆଗଲା । କାଳେ ଉପଦ୍ରବ ହେବ, ସେହି ଆଶଙ୍କାରେ ପୋଲିସ୍-ବାହିନୀ ଥାଇ ଏହି ଆଦେଶଟିକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଗଲା । ହାଡ଼ଭଙ୍ଗା ଶୀତରେ ଘରଛଡ଼ା ହୋଇ ଟିକେଚିନ୍ତା । ମଣିଷ-ପରିବାର ଯେ କିପରି ହିନସ୍ତା ହୋଇଥିବେ, ପିଲାଛୁଆଙ୍କୁ ନେଇ

ଆଉ କେଉଁଠି ମୁଣ୍ଡ ଗୁଞ୍ଜିବାକୁ ଯାଇଥିବେ, ସେହି ଖବର କିଏ ରଖିଲା ? ତୀର୍ଥରେ ଆପଣାର ପୁଣ୍ୟସଉଦା ନେଇ ସମସ୍ତେ ଯେପରି ତରବର ହୁଅନ୍ତି, ସେଠାରେ ପରସ୍ପରର ଖବର ନେବାକୁ ବେଳ କାହାର ଅଛି ? ସରକାରୀ କର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କର ମୁହଁରୁ ଶୁଣିବାକୁ ମିଳିଲା ଯେ ସେଠାରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ପାର୍କ ତିଆରି କରିବାର ଯୋଜନା ରହିଛି । ତାହାରି ଏକ ପ୍ରାଥମିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ସ୍ୱରୂପ ମୂଳିଆଙ୍କୁ ସେଠାରୁ ଉଠାଇ କୁଡ଼ିଆଗୁଡ଼ାକୁ ଭାଙ୍ଗିଦେବା ଲାଗି ଉପରୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଆସିଛି ।

ମଣିଷକୁ ବାସଚ୍ୟୁତ କରି ସଂସାରକୁ ସୁନ୍ଦର କରିବା କେବଳ କାମଳ-ରୋଗୀମାନେ ହିଁ ସେକଥା କରିପାରିବେ । ଆମର ଧର୍ମ ଓ ଆମର କ୍ଷମତା ସତେ ଅବା ସେହିପରି ଏକ କାମଳରୋଗପରି ଆମଭିତରୁ ଅନେକଙ୍କୁ ଗ୍ରାସକରି ରହିଛି । ସଭ୍ୟତା ବଢ଼ୁଛି, ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ଷମତାଟା ହିଁ ବଢ଼ୁଛି । ସଂସାର ଗଢ଼ା ହେଉଛି, ଅର୍ଥାତ୍ ଆମର ଉଦ୍ଧତ ଖିଆଲଗୁଡ଼ାକ ହିଁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉଛି । ସେହି କ୍ଷମତା ଓ ସେହି ଖିଆଲର ପାଷାଣ୍ଡ ଚକତଳେ ପଲ ପଲ ମଣିଷ ପେଷିହୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ନିଃଶ୍ୱାସ ପ୍ରେତ ହୋଇ ଆମକୁ ବି ଦିନେ ନା ଦିନେ ସେହିପରି ପେଷି ଦେବାଲାଗି ଅପେକ୍ଷା କରି ରହୁନାହିଁ ତ । ବଡ଼ଲୋକର ଦେଉଳରେ ପୋଷା ହେଉଥିବା ଠାକୁର ତାହାର ଉତ୍ତର ଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଅପର ସମସ୍ତଙ୍କର ରକ୍ତକୁ ଆପଣାର ରକ୍ତରେ ଅନୁଭବ କରିପାରିଲେ ଖୋଦ୍ ମଣିଷ ହିଁ ଆପଣା ଭିତରୁ ସେହି ଉତ୍ତର ପାଇବ । ଯୁଗର ଯାବତୀୟ କ୍ରୋଧ ଯାହା ଭିତରେ ଏକ ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ସଂକଳ୍ପ ହୋଇ ଜନ୍ମଲାଭ କରିପାରିବ, ଏ ଯୁଗର ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଏ ଯୁଗର ଧର୍ମର ବିଷକୁ ସେଇ କାଟିଯାଇ ପାରିବ ।

['ଗ୍ରାମସେବକ', ୩୦ । ୭ । ୭୧]

॥ ବାଇଶି ॥

ସମସ୍ତ ବଦଳିଯାଏ, ମାତ୍ର ବିଦ୍ରୋହ ରହିଥାଏ । କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ବଦଳିଯାଏ, ମାତ୍ର ପୁରୁଣାକୁ ବଦଳାଇ ନୂଆ କରି ଗଢ଼ିବାର ଆକାଂକ୍ଷା ବଳବତ୍ତର ରହିଥାଏ । ସତ୍ୟରେ ପହଞ୍ଚିବାର ବାଟଗୁଡ଼ାକ ବଦଳିଯାଏ, ମାତ୍ର ସତ୍ୟରୂପୀ ରହସ୍ୟଟିକୁ ପରସ୍ତ ପରେ ପରସ୍ତ କରି ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିବାର ଜିଦ୍ ବଞ୍ଚି ରହିଥାଏ । ବିପ୍ଳବର ସନ୍ତକ ବଦଳିଯାଏ, ଶିବିର ବି ବଦଳିଯାଏ; କିନ୍ତୁ ବିପ୍ଳବ ଆମ ଶୁଭକାମୀ ଜୀବନର ଏକ

ଚିରନ୍ତନ ଅଙ୍ଗ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ହଁ, ସମୟକୁ ଆଖି ରଖି ବିଚାର ମଧ୍ୟରେ ନୂତନ ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ଆସେ, ଯୁଗ ଅନୁସାରେ କୋଉଟା ମୁଖ୍ୟ ଓ କୋଉଟା ଗୌଣ ସେ ବିଷୟରେ ପୁନର୍ବାର ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ସୋପାନ ବଦଳିଗଲେ ବିପ୍ଳବ ଭିତରେ ନୂଆ ରଙ୍ଗ ଅର୍ଥାତ୍ ନୂତନ ପ୍ରେରଣା ଓ ବ୍ୟଞ୍ଜନାର ଆରୋପ କରିବାକୁ ହୋଇଥାଏ ।

ମାତ୍ର ଅନେକ ବିଚାର ବେଳେ ବେଳେ ସମୟର ହାତ ମୁଠା ଭିତରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ରହେ, ଅନେକ ସତ୍ୟ କେତେ ପ୍ରକାର ମୋହ ଭିତରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ଏକ ଅସତ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୁଏ, କେତେ ଘେର ଭିତରେ ପଡ଼ି ଆପଣାର ଆଖିକୁ ହରାଇ ବସେ । ଉପରେ ଘଣ୍ଟି ବାଜୁଥାଏ, ମାତ୍ର ଭିତରେ ଦେବତାଙ୍କର ଦେହ ହିଁ ନ ଥାନ୍ତି । ଉପରେ ଧର୍ମର ଫୁଲଝାଡ଼ ସଜା ହୋଇ ଭିତରେ ଅଫିମ ବଣ୍ଟା ହେଉଥାଏ । ଏ ପାଖରେ ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ଗୁଞ୍ଜୁଥାଏ ଓ ଭିତରେ ନିଦ୍ରା ଘାରିଥାଏ । ସେତେବେଳେ ଫଳ ଗଛରେ ଫଳ ଧରେ ନାହିଁ, ବିଚାର ବନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇ ରହେ, ବିପ୍ଳବ ପାଣି ଫାମ୍ପିଯାଏ ।

କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଶାସକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହଙ୍ଗେରୀର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଜାନୋସ୍ କାଡାର୍ ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର କିସମର ମଣିଷ । ୧୯୫୬ ମସିହାରେ ରୁଷିଆର ଗାଦାଗୁଡ଼ାମାନଙ୍କ ପକ୍ଷ ନେଇ ସେ ହଙ୍ଗେରୀର 'ଏକ ବିପ୍ଳବକୁ ଦମନ କରିଥିଲେ ଓ ତା'ପରେ ରୁଷିଆ-ବାଲା ତାଙ୍କର ହାତରେ ହିଁ ହଙ୍ଗେରୀଦେଶର ଗାଦୀ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସିଲେ । କ୍ଷମତାକୁ ଆସିବା ପରେ କାଡ଼ାର ଅଧିକ କଠୋର ହେଲେ ନାହିଁ; ସତେ ଅବା ମଣିଷର ଆଖିରେ ସେ ବିପ୍ଳବକୁ ଦେଖିଲେ, ମତବାଦକୁ ଦେଖିଲେ, ଆପଣାର ଗୁରୁମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଦେଖିଲେ । ଆପଣା ଦଳର ଏକ ବଡ଼ ଅଧିବେଶନରେ ସେ କୁଆଡ଼େ ଗୁରୁ ଲେନିନ୍‌ଙ୍କ ଫଟୋ ଆଗରେ ଗୋଟିଏ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଏକ ଘଣ୍ଟା ରଖି ବକ୍ତୃତା ଦେଲେ । ବୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ସେ ଲେନିନ୍‌ଙ୍କର ବିଚାର ଓ ଯୋଜନାକୁ କାମ୍ୟରୂପେ ମାନିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମକୁ ଘଣ୍ଟାର ସତର୍କ ଟିକ୍ ଟିକ୍ ଶବ୍ଦକୁ ବି ଶୁଣିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଅର୍ଥାତ୍ ସମୟର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁସାରେ ଆଦର୍ଶରେ ନୂତନ ଝରକାମାନ ଖୋଲିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ନଚେତ୍ ମତବାଦ ନିଷ୍ଫଳ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିବ, ଭିତରେ ମଣିଷ ଅନ୍ଧ ହୋଇଯିବ ଏବଂ ମଣିଷ ଅନ୍ଧ ହେଲେ ଯାବତୀୟ ବିପ୍ଳବ କେବଳ ଏକ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେବ ।

କଣାଖିଆ ଆଦର୍ଶ ଓ କଣାଖିଆ ବିପ୍ଳବର ଇତିହାସରେ ଏଇଟା ହେଉଛି ଗୋଟାଏ ନୂଆ କଥା, ଏକ ନୂଆ ସଙ୍କେତ । ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଖରେ ଘଣ୍ଟାଥାଏ,

'ଆମେ ସମସ୍ତେ ସମୟ ଭିତରେ ରହି ହିଁ ଗତି କରୁଥାଉ, ତଥାପି ନାନା କାରଣରୁ ଆମର ସମୟର ଜ୍ଞାନ ରହେନାହିଁ । ସମୟର ଆହ୍ୱାନଟି ହୃତ ହୋଇ ଯାଏ ଏବଂ ଆମେ ଗଧ ହୋଇ ପଛରେ ପଡ଼ିରହୁ, ଅଥବା ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାର ଅହେତୁକୀ ଉନ୍ମତ୍ତତାରେ ଆମେ ସମୟ ଉପରେ ଗଦା ପ୍ରହାର କରୁ । ସମୟ ଖସି ବାହାରିଯାଏ, ଆମର ଗଦାଟା ଯାହା ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଚୂନା ହୋଇଯାଏ ।

ଗାନ୍ଧୀକୁ ନେଇ ଯେଉଁମାନେ ବାଘ ହୋଇ ବସିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ହାତରେ ବି ହୁଏତ ଘଣ୍ଟା ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବ । ଅପରିଗ୍ରହ ବ୍ରତର ପାଳନ କରିବାକୁ ଯାଇ ଗାନ୍ଧୀ ଅନେକ କିଛି ଛାଡ଼ିଥିଲେ, ମାତ୍ର ଆପଣାର ଘଣ୍ଟାଟିକୁ ଛାଡ଼ି ପାରି ନ ଥିଲେ । ବାଟ ଚାଲିବାର ମଣିଷ ଆପଣାର ଆଖିଟିକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଆଉ କି ବାଟ ଚାଲିବ ? ଯେଉଁ ଆଖି ବାହାର ପୃଥିବୀକୁ ଦେଖେ ଓ ତାହାର ଆହ୍ୱାନଗୁଡ଼ିକୁ ଅନୁଭବ କରେ, ତା'ପରେ ସକଳ ଦେଖିବାକୁ ଅନ୍ତର୍ଦର୍ପଣ ଉପରେ ଉଙ୍କୁଟାଇ ଆପଣା ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ସେହି ଆହ୍ୱାନଗୁଡ଼ିକର ଜବାବ ଦେବାପାଇଁ ବାହାରି ପଡ଼େ, ଆମଠାରେ ସେହି ଆଖି ବା ସେହି ଘଣ୍ଟା ମହଜୁଦ ନ ଥିଲେ ଆମେ ପ୍ରକୃତରେ କେଉଁଠି କ'ଣ ଦେଖି ପାରିବା ? କେଉଁଠି କ'ଣ ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ ପାରିବା ? ଆମ ଆଗରେ ଗାନ୍ଧୀର ପୁରୁଣା ଫଟୋଟା ରଖା ହୋଇଥିବ ଏବଂ ସେଇଟାକୁ ଦେଖି ଦେଖି ଆମେ ଖାଲି ବୁଢ଼ା ହେବାରେ ଲାଗିଥିବା । ଆମର ମାଳା ଗଡ଼ିଲା ପରି ତେଣେ ସମୟଟା ବି ଗଡ଼ି ଯାଉଥିବ ।

ଗାନ୍ଧୀ କୁଆଡ଼େ ଜଣେ ମହାନ୍ ବିପ୍ଳବୀ ଥିଲେ, ଏ କଥା ଅଣବିପ୍ଳବୀମାନେ କହୁଥାନ୍ତି । ପାଖରେ ଘଣ୍ଟା ରଖି ଗାନ୍ଧୀକୁ ଅନୁଭବ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ ହେଲେ ଯାଇ ସେମାନେ ନିଜେ ବିପ୍ଳବୀ ହୋଇ ପାରିବେ, ବିପ୍ଳବୀ ଗାନ୍ଧୀକୁ ଅବତାରି ପାରିବେ । ନ ହେଲେ ବିବେକ କେବଳ ବାଦ ଭିତରେ ରହିଯିବ, ବିପ୍ଳବ ଅଣଲୋଡ଼ା ହୋଇ ରହିବ, ଅସଲ ସଂକ୍ରମଣ ପଥରୁ ଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିଥିବ ।

['ଗ୍ରାମସେବକ' ୩୦ । ୮ । ୭୯]

॥ ତେଇଶି ॥

ସେ'ଦିନ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ମହାଶୟ ଚାଲିଗଲେ, ଖବରକାଗଜରେ ସତେ ଯେପରି ହାହାକାର ପଡ଼ିଗଲା । କିଏ କହିଲେ—ଦୀପ ନିଭିଗଲା; ଆଉ କିଏ କହିଲେ ସେ'

ଯୁଗର ଗଛଡ଼ାଳରୁ ଶେଷ ଫୁଲଟି ଝରିପଡ଼ିଲା । ଆଗ୍ରୁର୍ଯ୍ୟ ମହାଶୟଙ୍କର ଜୀବନ-ଦୀପ ଯାହାର ପ୍ରତୀକ ହୋଇ ଜଳୁଥିଲା, ତାହା କଦାପି ନିଭିବାର ନୁହେଁ । ସେହି ଫୁଲଟି କଦାପି ଝରିବାର ନୁହେଁ । ଆଗ୍ରୁର୍ଯ୍ୟ ମହାଶୟ ଚାଲିଯିବାରୁ ଯୋଉମାନେ ଦୀପ ନିଭିଗଲା ବା ଫୁଲ ଝରି ପଡ଼ିଲା ବୋଲି କହିଲେ, ସେମାନେ କ'ଣ ସତରେ କେବେ ଦୀପଟିକୁ ଜଳୁଥିବାର ଏବଂ ଫୁଲଟିକୁ ଫୁଟିଥିବାର ଅନୁଭବ କରି ପାରିଥିଲେ ?

ଆଉ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଭିମାନ କଲେ, ଖବର-କାଗଜରେ ବାଦ-ବିବାଦ ଚଳାଇଲେ । ସେମାନେ କହିଲେ—ଆଗ୍ରୁର୍ଯ୍ୟ ମହାଶୟଙ୍କୁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ-ସମ୍ମାନ ଦିଆହୋଇଥାନ୍ତା ଅର୍ଥାତ୍ ତାଙ୍କର ଶବଟାକୁ ରାଷ୍ଟ୍ର ତରଫରୁ ଉଚିତ କାଇଦାରେ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଇଥାନ୍ତା । ଏଡ଼େବଡ଼ ଟ୍ରକ୍‌ରେ ଗଦାଏ ଫୁଲ ଭିତରେ ମୃତ ଶରୀରଟିକୁ ରଖାଯାଇଥାନ୍ତା, ସାଙ୍ଗରେ ସରକାରୀ ବାଜା ବାଜିଥାନ୍ତା, ବନ୍ଧୁକଗୁଡ଼ାକର ମୁହଁକୁ ତଳକୁ କରି ସଜ୍ଜିତ ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତମାନେ ମୁହଁ ଲଦି ମାର୍ଚ୍ଚ୍ କରିଥାନ୍ତେ; ମନ୍ତ୍ରୀ, ସାଧବ ଓ କଣ୍ଟୁଆଲମାନେ ମାଲଭାଇ ହୋଇ ସାଙ୍ଗରେ ଯାଇଥାନ୍ତେ—କୁଆଡ଼େ ତେବେଯାଇ ଆଗ୍ରୁର୍ଯ୍ୟ ମହାଶୟ ମଲା ପରି ମଲେ ବୋଲି ଲାଗିଥାନ୍ତା, ତେବେଯାଇ ମନବୋଧ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଅନେକ ସଂଭ୍ରମ ଓ ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ ସହକାରେ ଏ ଯୁଗରେ ଯେପରି କେତେ କେତେ ପ୍ରହସନ ନାନା ଅବସରରେ ଲାଗି ରହିଛି ଏବଂ ତଥାପି ଯେପରି ଆପଣାକୁ ହସିବାଲାଗି ଆମର ବୁଦ୍ଧି ହେଉ ନାହିଁ, ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଇଏ ବି ସେମିତି ଗୋଟାଏ ପ୍ରହସନ ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ଆଗ୍ରୁର୍ଯ୍ୟ ମହାଶୟ କୌଣସି ରାଷ୍ଟ୍ରର ସମ୍ପତ୍ତି ନ ଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ମରିବାରୁ ଫାଇଦା ଉଠାଇ ଭାବପ୍ରବଣ ରାଷ୍ଟ୍ରବାଦୀମାନେ ତାଙ୍କ ଶବଟାକୁ ଟାଣିଆ କରି ବାହାରି ଥାଆନ୍ତେ । ମଣିଷକୁ ତଳକୁ ଦାବି ଦେଇ ଏବେ ରାଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରାୟ ସବୁଠାରେ ଯେପରି ପରାକ୍ରମ ଦେଖାଇ ହେଉଛି, ଆଗ୍ରୁର୍ଯ୍ୟ ମହାଶୟ ତାହାର ଏକ ପ୍ରତିବାଦ ଥିଲେ । ସେଇଥିଲାଗି ରାଷ୍ଟ୍ରର ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଅସରପି ଖରଚ ହୋଇ ଏଠି ସଭ୍ୟତା ଓ ସମ୍ପନ୍ନତାର ନିର୍ମାଣ ହେଉଥିବା ବେଳେ ସେ ଅଲଗା ହୋଇ ବୁଲିବାର ବାଟଟିକୁ ବାଛି ନେଇଥିଲେ । ରାଷ୍ଟ୍ର ଆପେ ଆପେ ଭଲ ମଣିଷ ଗଢ଼ି ପାରିବ ନାହିଁ, ଭଲ ମଣିଷ ହିଁ ଭଲ ରାଷ୍ଟ୍ରର ନିର୍ମାଣ କରିବ—ସେ ଏହି କଥାଟି କହି ବୁଲୁଥିଲେ । ରାଷ୍ଟ୍ରଦ୍ୱାରା କୌଣସି ବିପ୍ଳବ ହେବ ନାହିଁ, ଅସଲ ବିପ୍ଳବ ଏହି ମଣିଷ ହିଁ କରିବ । ଆଗ୍ରୁର୍ଯ୍ୟ ମହାଶୟ ସେଇଥିଲାଗି ରାଷ୍ଟ୍ରଠାରୁ ଦୂରେଇ ରହୁଥିଲେ, ମଣିଷର ଘର ଭିତରେ ପଶି ତାକୁ ଆବିଷ୍କାର କରୁଥିଲେ । ରାଷ୍ଟ୍ରଲାଲସୀମାନେ ଏପରି ଜଣେ ଅପାଂକ୍ତେୟଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତରେ କି ସମ୍ମାନ ଦେଇଥାନ୍ତେ ?

ଆଗ୍ରୱାଲ ହରିହର ଆଗ୍ରୱାଲ ଥିଲେ । ପିଲାମାନଙ୍କୁ ସେ କେବଳ ପାଠ ପଢ଼ାଉ ନ ଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ହାତକୁ ଆପଣା ହାତରେ ଧରି ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକାଠି ବାଟ ଚାଲୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ସେତେବେଳର ଘନିଷ୍ଠ ସହକର୍ମୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକେ ନାନା କାରଣରୁ ବାଟ ଚାଲିବା ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ, କ୍ଷମତାସୀନ ହୋଇ ଅଟକିଗଲେ; କିନ୍ତୁ ଆଗ୍ରୱାଲଙ୍କର ବାଟଚଲା ଆଉ ବନ୍ଦ ହେଲା ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ସେତେବେଳେ ଅନେକ ଶିଷ୍ୟଙ୍କ ଭିତରୁ ଅନେକେ ବଡ଼ ହୋଇ ପାରମ୍ପରିକ ପ୍ରହସନଗୁଡ଼ାକରେ ସାମିଲ ହୋଇଗଲେ, ଜୀବନର ହାଟରେ ସେମାନେ କେତେ-ପ୍ରକାରେ ଲାଭବାନ୍ ହେଲେ, କେତେ ରୂପରେ ନାଚିବାର ଓ କେତେ ରୂପ ହୋଇ ଦିଶିବାର କଉଶଳମାନ ହାସଲ କଲେ । ମାତ୍ର ଆଗ୍ରୱାଲ ହରିହର କୋଉଥିରେ ମିଶି ପାରିଲେ ନାହିଁ, ସେ ଅନନ୍ୟ ହୋଇ ରହିଲେ । ଏବେ ଆଗ୍ରୱାଲମାନେ ଅନନ୍ୟ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଭୟ କରୁଛନ୍ତି, ଅନ୍ୟ ଅନେକଙ୍କଠାରୁ ଅଲଗା ହୋଇ ଦିଶିବାକୁ ବି ଡରୁଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଯୁଗ ସହିତ ଖାପ୍ ଖାଇ ଚାଲିବାର ବ୍ୟସ୍ତତାରେ ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ ଆପଣାର ମେରୁଦଣ୍ଡଟାକୁ ବି ସିଧେଅବା କୋଉଠି କାଢ଼ି ରଖିଦେଇ ଆସୁଚନ୍ତି । ଆଗ୍ରୱାଲ ହରିହରଙ୍କୁ ଦେଖିଲାବେଳେ ଏମାନେ ଗୋଟିଏ ଜଳୁଚ ବା ଫୁଲଟିଏ ଫୁଟିଚ ବୋଲି କାହିଁକି ବା ଅନୁଭବ କରିଥିବେ ?

ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟତା କହିଲେ ଯେତେବେଳେ ଶହେରୁ ଶହେ ଭାଗ ଆପଣାକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ରଖିବାକୁ ବୁଝାଉଥିଲା, ଆଗ୍ରୱାଲ ହରିହର ସେତେବେଳେ ରାଷ୍ଟ୍ରଲାଗି ଲଢ଼ିଥିଲେ, ରାଷ୍ଟ୍ରର ଶିବିରରେ ସିପାହି ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ; ମାତ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟତା କହିଲେ ଯେତେବେଳେ କ୍ଷମତା ଆତ୍ମସାତ୍ କରି ସ୍ଫୀତ ହୋଇ ବସିବାକୁ ବୁଝାଇଲା, ସେ ସେତେବେଳେ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟତାର ବାଟରୁ ଦୂରକୁ ଚାଲିଗଲେ । ତେଣୁ ଭୋଗ-ବଣ୍ଟାରେ ସେ କୌଣସି ଭାଗ ନେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏକ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନ୍ୟ ସଙ୍କ୍ରମଣ ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ୟଆଡ଼େ ଟାଣିନେଲା । ଅନ୍ୟ ଅନେକ ମଣିଷ ଯେଉଁ ସଙ୍କ୍ରମଣରେ ଘାରିହୋଇ ରହିଥିଲେ, ଆଗ୍ରୱାଲ ମହାଶୟଙ୍କୁ ହୁଏତ ତାହା ଏକ ବ୍ୟାଧି ପରି ଦିଶୁଥିଲା । ସେହି ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତମାନେ ତାଙ୍କ ମଲା ଦେହଟାକୁ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସମ୍ମାନ ଦେବାଲାଗି ଏପରି ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ଉଠିଲେ କାହିଁକି ?

ଆଗ୍ରୱାଲ ମହାଶୟ ଯେଉଁଠି ଥିଲେ, ସେଇଠି ରହିଆଛନ୍ତି; ଯେଉଁ ବାଟରେ ଚାଲୁଥିଲେ, ସେହି ବାଟରେ ହିଁ ଚାଲୁଆଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବା ଲାଗି ଯିଏ ଆପଣା-ଛାଏଁ ମନ କରି ବାହାରୁଚି, କେବଳ ସେଇ ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନୁ । ସିଏ ସମ୍ପତ୍ତି ହୋଇ ନ ରହି ସୋଦର ହୋଇ ରହନ୍ତୁ । ଆମେ ବାଟ ଚାଲିବାବେଳେ ଆମର ସାଥୀ

ହୋଇ ରହନ୍ତୁ । ଆମେ ଗୀପ ଦେବାକୁ ମନ କଲାବେଳେ ଆମ ଆଗରେ ସେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଉଦ୍ଭାସିତ ଗୀପ ପରି ଆବିର୍ଭୂତ ହୁଅନ୍ତୁ । ସେଇ ହେଉଚି ତାଙ୍କର ସମ୍ମାନ, ସେଇ ଆମର ମଧ୍ୟ ସମ୍ମାନ ।

['ଗ୍ରାମସେବକ', ୩୦ । ୯ । ୭୧]

।। ଚବିଶ ।।

ସେଦିନ ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଠାରୁ ଯାହା ଶୁଣିଲି, ଆଜି ସେଇକଥା କହୁଚି । କଥାଟି ତାଙ୍କର କଲେଜରେ ଘଟିଥିବା ଗୋଟିଏ କଥା, ତାଙ୍କର ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇବା କଥା ।

ଏ ବର୍ଷ ପରୀକ୍ଷା ଆରମ୍ଭ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ପିଲାଏ ଆସି କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କୁ ନୋଟିସ୍ ଦେଲେ ଯେ ଗଲାବର୍ଷ ପରୀକ୍ଷାବେଳେ ଅମୁକ ଅମୁକ କଲେଜର ପିଲାମାନେ ନିର୍ଧ୍ୟମ କପି କଲେ । ସେମାନେ ଅଧିକ ନମ୍ବର ରଖି ପାସ୍ କଲେ, ତେଣୁ ପରେ ସବୁ ପ୍ରକାର ବଚ୍ଛା ବଚ୍ଛରେ ସେଇମାନେ ହିଁ ଆଗ ସ୍ଥାନ ପାଇଲେ । ଆମେ କପି କଲୁନାହିଁ, ତେଣୁ କମ୍ ନମ୍ବର ରଖିଲୁ, ତେଣୁ ଗୃକଣୀ ଓ ପାଠପଢାର ଉପର-ହାଟରେ ବେଶୀ ସୁଯୋଗ ପାଇଲୁ ନାହିଁ । ଏହିସବୁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆମେ ମଧ୍ୟ ଏ ବର୍ଷ ନିର୍ଧ୍ୟମ କପି କରିବୁ । ସବୁଠି କପି କଲେଣି, ଆମେ କରିବୁ ।

ପରୀକ୍ଷାର ଋତୁ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା । ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ଜଗୁଆଳି ହୋଇ ପରୀକ୍ଷା ନେବାକୁ ଆସିଲେ । ପିଲାଏ ସେମାନଙ୍କୁ ଶୁଣାଇଦେଲେ ଯେ ସେମାନେ ବାହାରେ ବସନ୍ତୁ, ନୀରସ ଲାଗିଲେ ପତ୍ରପତ୍ରିକା ପଢନ୍ତୁ, ସମସ୍ତ କଟିଯିବ; ମାତ୍ର ସେମାନେ ଯେପରି କଦାପି ଭିତରକୁ ନ ଆସନ୍ତୁ, ଏବଂ ଆସିଲେ ଯଦି ସେମାନଙ୍କର ମାନହାନି ହୁଏ, ତେବେ ସେଥିଲାଗି ପିଲାମାନେ ଆଉ ଦାୟୀ ହେବେ-ନାହିଁ । ଜଗୁଆଳିମାନଙ୍କୁ ବାହାର କରିଦେଇ ପିଲାମାନେ ପରୀକ୍ଷା ଦେବାକୁ ଗଲେ । ବସିବା ଜାଗାଗୁଡ଼ାକୁ ଏକାଠି ଗୋଟାଏ ଥାନକୁ ଟାଣିଆଣି ଚକ୍ରାକାରରେ ବସିଲେ, ଅପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀ ଆଉ ଜଣେ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକର ଉତ୍ତର ଡାକିବାରେ ଲାଗିଲେ ଓ ପିଲାମାନେ ଲେଖି ଗୃଲିଲେ ! ଥିଲାବାଲା ପିଲାଙ୍କର ମା'ଆମାନେ ଜୁଆଡ଼େ ବରଣ ସମୟରେ ସେଠାକୁ ଆସି ସେମାନଙ୍କୁ ଓଭାଲଟିନ ଓ ବିସ୍କୁଟ ପରଷି ଗଲେ । ପରୀକ୍ଷା ସରିଲା,

ବିଶ୍ବବିଦ୍ୟାଳୟର ବିରାଟକର କାମ ସରିଗଲା । ଆମ ଦେଶର ଶିକ୍ଷାରେ ବିରାଟ ଅଗ୍ରଗତି ହେଲା । ସେରମାଣ ସବୁ ପୂରିଲା, ପିଲାଏ ଘରକୁ ଆସିଲେ ।

ଅନ୍ତତଃ ଗୋଟାଏ କଥାରେ ଏହି ପିଲାମାନଙ୍କୁ ବାହାଦୁରି ଦେବାର କଥା, ସାବାସ୍ ବୋଲି କହିବାର କଥା । ସେମାନେ ଯାହା କହିଥିଲେ, ସେଇଆ କଲେ । ଏ ଦେଶରେ ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ ଯାହା କୁହାଯାଏ, ତାହା କରାଯାଏ ନାହିଁ । ବଡ଼ମାନେ ଯାହା କହନ୍ତି, ତାହା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ ପୁରୁଷ ଓ ଏ ପୁରୁଷ ମଧ୍ୟରେ ଏଇଟା ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ତଫାତ୍ ଓ ଏହି ଦେଶଲାଗି ଏକ ଶୁଭ ଲକ୍ଷଣ । ଗତ ପଚିଶି ବର୍ଷ ଧରି ଯେଉଁମାନେ ଏ ଦେଶର ଶିକ୍ଷାରେ ଆମୂଳ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି କହି ଆସିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଏ ଦିଗରେ କିଛିହେଲେ କରିନାହାନ୍ତି । ଦରମା ଖାଇଚନ୍ତି, ଆସନରେ ବସିଚନ୍ତି, ବଡ଼ ବୋଲାଉଛନ୍ତି, ତଥାପି କିଛିହେଲେ କରି ନାହାନ୍ତି । ଆଜି ସ୍କୁଲ ଓ କଲେଜ ମାନଙ୍କରେ ପିଲାମାନେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହେଲାପରି ଯାହାସବୁ କରୁଚନ୍ତି, ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ଅନ୍ତତଃ ବର୍ତ୍ତମାନ କିଛି କର, ନ ହେଲେ ଏଇ କଳଟା ଆଉ ମୋଟେ ଚାଲିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଖାଲି କହୁଥିବାବାଲାଙ୍କୁ ସତର୍କ କରି ଦେଉଛନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ଜଗୁଆଳମାନଙ୍କୁ ନିକାଲି ଦେଇ ପରୀକ୍ଷା ଘରେ କପି କରି ବସୁଚନ୍ତି, ସେମାନେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଏ ତାମସା ତୁମେମାନେ ଶୀଘ୍ର ବନ୍ଦ କର ବୋଲି ପ୍ରତିବାଦ କରି କହୁଚନ୍ତି; କିନ୍ତୁ କହିବାବାଲାଏ ସେହି ପ୍ରତିବାଦର ଭାଷାଟିକୁ ବୁଝି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ଖାଲି ଯୁଗଟା ଖରାପ ହୋଇଗଲା ଓ ପିଲାମାନେ ଆଉ ପିଲା ହୋଇ ରହିଲେ ନାହିଁ ବୋଲି ଝୁରି ପକାଉଛନ୍ତି, ସଭା ମାନଙ୍କରେ ଏକାଠି ବସି ଜଣେ ଅପରର ବାହୁନା ଶୁଣୁଛନ୍ତି । ବାବୁମାନେ ବସି ବାହୁନୁଚନ୍ତି; କେବଳ ତାହା ହିଁ ହେଉଚି ।

କିନ୍ତୁ ଯାହା ପ୍ରକୃତରେ ହେବା ଉଚିତ ଏ ପିଲାଏ ସେ କଥାଟି କଦାପି କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଏମାନେ ଅଭିଳଷିତ ସ୍ୱପ୍ନବରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର କାମରେ ଲାଗି ପାରିବେ ନାହିଁ । କପି କରି ପରୀକ୍ଷାରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେବାର ଆକାଙ୍କ୍ଷା ରଖିଥିବା ଯୁବକ ଭିତରେ ଏତେ ଟିକିଏ ହେଲେ ସାହସ ନାହିଁ । ହୁଏତ ଗୋଟାଏ ସଉକନିଆ ଖିଆଲରୁ ହନ୍ତସନ୍ତ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ତେଣୁ ଉପରେ ଯେ ଯେଉଁ କଳଟାକୁ ଅମାନ୍ୟ କରିବାକୁ ଯାଉଚି, ଏଣେ କପି କରି ପରୀକ୍ଷାରେ ପାସ୍ କରି ସେ ସେହି କଳରେ ଭଲ କରି ଫିଟ୍ ହେବାର ଲାଳସା ରଖିଚି । ଏଣେ ସେଇ କଳରେ ପୂର୍ଜା ହୋଇ ଲାଗିବାକୁ ଜୀବନ-ଦଉଡ଼ର ମହାଫଳ ବୋଲି ମଣୁଥିବ, ତେଣେ ସେହି କଳଟା ଆଉକୁ ଟେକା ଫିଙ୍ଗୁଥିବ—ଅସଲ ସଙ୍କମଣ ଏହାଠାରୁ ଅନେକ କିଛି ଅଧିକ ଦାବୀ କରେ । ଆମର ତରୁଣମାନଙ୍କୁ ଅସଲ ସଙ୍କମଣ ଆସି ଧରିବା ହୁଏତ ତଥାପି ଡେରି

ଅଛୁ । ସେଥିଲାଗି ବର୍ଷକୁ ଛଅଥର ଟେକା ଫିଙ୍ଗା ହୋଇ ସ୍ତମ୍ଭର ଆଲୁଅଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ମଟରଗାଡ଼ି ଯାଏ ସବୁ ଭାଙ୍ଗୁଚି ପଛକେ; ମାତ୍ର ପୁରୁଣା ଡାଳରୁ ଯୋଉ ପଚୁ ଫଳଟା ଆଗ ଖସିପଡ଼ିବା କଥା, ସେଇଟା ଯେଉଁଠି ଥିଲା, ଠିକ୍ ସେହିଠାରେ ରହିଚି । ପିଲାମାନେ ପଲ ବାନ୍ଧି କେତେ କ'ଣ ସଂଘ ଗଢ଼ୁଚନ୍ତି, ତଥାପି ପୁରୁଣାଟା ଉପରୁ ଭରସା ଛାଡ଼ି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି; କାରଣ ସେମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ଯାହା ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ତାହା ଉପରେ ସେମାନଙ୍କର ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭରସା ଆସିନାହିଁ । ସେଥିଲାଗି କପି କରି ପରୀକ୍ଷାରେ ବୈତରଣୀ ପାରି ହେବାର ଅପମାଦକତା ଘାରିଚି ଏବଂ କଲେଜ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିବା ଅଟ୍ଟାଳିକା ଗୁଡ଼ାକ ନାଲଠା ହୋଇ ଅନାଇ ରହିଚନ୍ତି ।

['ସର୍ବୋଦୟ', ୩୦ । ୧୦ । ୭୧]

॥ ପରଶ ॥

ସେଦିନ ଥୋରିଆସାହିର ଫାଟକ-ଫଳକରେ 'ଦରିଦ୍ରର ସେବା ହିଁ ଭଗବାନଙ୍କର ସେବା' ବୋଲି ଲେଖା ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ପିଲାଦିନୁଁ ଏଇ କଥାଟା କେତେଥର ଶୁଣିଥିବି । ଇସ୍କୁଲରେ ମାଷ୍ଟରମାନେ ଆମକୁ ଏକଥା କେତେଥର କହିଥିବେ, ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ସାଧୁ ବଚନ ବୋଲି ଆମକୁ ମୁଖସ୍ଥ କରି ରଖିବାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିବେ । ଜୀବନରେ ଏମିତି କେତେକେତେ କଥାକୁ ମୁଖସ୍ଥ କରି ରଖିବାକୁ କୁହାଯାଏ । ଯିଏ ଯେତେ ମୁଖସ୍ଥ କରି ରଖେ, ମଉକା ପାଇଲେ ସିଏ ସେତେ ବେଶୀ ଗାଏ ।

ତଥାପି ସେଦିନ କଥାଟିକୁ ପଢ଼ିଲି ସିନା, ମାତ୍ର କେଜାଣି କାହିଁକି ସେଇଟି ମୋର ମନକୁ ପାଇଲା ନାହିଁ । ଦରିଦ୍ରର ସେବା କଲେ ଭଗବାନଙ୍କର ସେବା ହୁଏ ବୋଲି ପ୍ରକୃତରେ କାହିଁକି କୁହାଯାଏ ? ପ୍ରକୃତରେ କିଭଳି ସନ୍ତମଣ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଏହି କଥାଟିକୁ କହିଥାନ୍ତି ? ଦରିଦ୍ର କହିଲେ ସେମାନେ କ'ଣ ବୁଝନ୍ତି ? ଭଗବାନ କହିଲେ ବି କ'ଣ ବୁଝନ୍ତି ?

ଆମେ ମନବୋଧ ହେବାଯାଏ ଭଗବାନଙ୍କର ସେବା କରି ପାରୁଥିବା ବୋଲି କ'ଣ ଆମର ଏହି ସଂସାରରେ ଚିରଦିନ ଦରିଦ୍ରମାନେ ରହିଥିବେ ? ଆମେ

ଭିକ ଦେଇ ପୁଣ୍ୟ କମାଇବା ବୋଲି କ'ଣ ଭିକ ମାଗିଲାବାଲା ସବୁଦିନେ ରହିଥିବେ ? ଆମେ ଦାନ କରି ଏକ ମହତ୍ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପାରିବା ବୋଲି କ'ଣ ଆମ ଗୃହ ପାଖରେ ହାତ ପତାଇବା ପାଇଁ ଆଉ କେତେକ ଲୋକ ଚିରଦିନ ମହଜୁଦ ରହିଥିବେ ? କିମ୍ବା, ଆଉ ଟିକିଏ ଶ୍ଳେଷ ମିଶାଇ କହି ବସିଲେ, ଦରିଦ୍ରର ସେବା ଜରିଆରେ ଏଠୁ ଆମ ସଂସାରରୁ ସେବା ପାଇବା ଲାଗି ସେଠି ବସିଥିବା ଭଗବାନ କ'ଣ ଏଠାକୁ ଦରିଦ୍ର ମଣିଷଙ୍କର ପଲ ପଠାଇବାରେ ଲାଗିଥିବେ ? ସାହସ କରି ଭାବି ବସିଲେ ଏହିପରି ପ୍ରଶ୍ନ ପରେ ପ୍ରଶ୍ନ ଆସି ସମ୍ମୁଖର ପଥଗୁଡ଼ାକୁ ଆବୋରି ଧରିଲା ପରି ଲାଗେ । ତଥାପି ପ୍ରଶ୍ନର ଖିଅ ଛିଡ଼େ ନାହିଁ ।

ଆମେ ସେବା କରିବା ଲାଗି ଏଠି ଦରିଦ୍ରମାନଙ୍କୁ ଖୋଜି ବାହାରିବା, ନା ଏହି ସଂସାରକୁ ଆପଣାର ବସତି ବୋଲି ଅନୁଭବ କରି ପାରିବାକୁ ମଣିଷ ଭିତରେ ମଣିଷକୁ ଖୋଜି ବାହାରିବା ? ଆମେ ଭଗବାନଙ୍କର ସେବା କରିବାର ଲାଳସା ନେଇ ବୁଲିବା, ନା ମଣିଷ ଭିତରେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଶିଖିବା ? ଆପଣା ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଶିଖିବା, ଏବଂ ତେଣୁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷକୁ ସୋଦର ବୋଲି ଜାଣିବା ? ଆମର ଏହି ସଂସାରରେ ସେବା କଲା ମଣିଷ ଓ ଦୟା ଦେଖାଇବା ମଣିଷ ଅନେକ ଅଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ଆଖି ଥିବା ମଣିଷ ହୁଏତ କୋଟିକେ ଗୋଟିଏ ଅଛନ୍ତି । ନୀତି ମୁଖସ୍ଥ କରି ନୀତି ମାନିବାର ମଣିଷ ଅନେକ ଅଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ଅନୁଭବ ଦ୍ୱାରା ସଂସାରଟାକୁ ଆପଣାର ବୋଲି ଜାଣିବା ଲୋକ ହୁଏତ କୋଟିକେ ଗୋଟିଏ ଅଛନ୍ତି । ସେଇଥିଲାଗି ଏଠି ଦରିଦ୍ରର ସେବା କରିବାର ପ୍ରହସନ ଓ ପ୍ରଦର୍ଶନ ଗୁଡ଼ାକ ଏତେ ଜାକଜମକରେ ଚାଲିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏଡ଼େ ଦରିଦ୍ର ହୋଇ ବସିଚୁ । ଯିଏ ସେବା କରୁଚି, ସିଏ ବି ଦରିଦ୍ର ହୋଇ ଯାଉଚି ଏବଂ ଭଗବାନ ସତେ ଅବା ଗୁଟି ପିଟି ହୋଇ କୁଆଡେ ଗୁଡ଼ି ପଳାଉଛନ୍ତି । ଅଥବା, ଆମର ପାଖରେ ଲାଜରା ହୋଇ ଆମ ହାବୁଡରେ ନ ପଡ଼ିବା ଲାଗି ଆମର ଭିତରେ କେଉଁ ଅନୁଦ୍‌ଘାଟିତ କଣରେ ଲୁଚି କରି ରହିଚନ୍ତି ।

ଖାଲି ଦରିଦ୍ରର ସେବା କରି ଆମେ ଆମର କାମସାରି ଦେବାନାହିଁ, ଦରିଦ୍ର ଭିତରେ ମଣିଷକୁ ହିଁ ଅନୁଭବ କରି ଶିଖିବା, ମଣିଷ ସହିତ ଖିଅ ଯୋଡ଼ିବା, ତାକୁ ଆତ୍ମ ଭିତରେ ମଣିଷ ପାଖକୁ ଡାକି ନେଇ ଆସିବା । ଦୟାରୁ ବିପ୍ଳବ ହେବନାହିଁ, ଦାନରୁ ଲୋକୋଦ୍ଧାର ହେବନାହିଁ । ଜ୍ୟୋତିକୁ ଜ୍ୟୋତି ଚହ୍ଲେଇ ପାରିଲେ ଯାଇ ନିଆଁ ଲାଗିବ ଓ ସେହି ନିଆଁ ସଂସାରଟାଯାକ ଜଳାଇ ତେବେ ଯାଇ ଶାନ୍ତ ହେବ । ମଣିଷ ତା'ର ସାଥୀକୁ ପାଇବ, ମଣିଷ ବାଟ ପାଇଯିବ ।

ତେଣୁ ମଣିଷକୁ ଚହ୍ନିବା ହେଉଛି ଭଗବାନଙ୍କୁ ଚହ୍ନିବା । ଏହି ଅସଲ ଚହ୍ନିବାରୁ ଆମକୁ ସତେ ଅବା ବଞ୍ଚିତ କରି ରଖିବାପାଇଁ ଆମ ସମାଜର ଚତୁର ନିୟାମକମାନେ ସେବା, ଦୟା ଓ ଦାନର ଲୁଆଣ କରିଚନ୍ତି । ସେବା ଓ କରୁଣାର ନାଆଁରେ ଅନେକ ଅହଙ୍କାର ଓ ଅନେକ ଆତ୍ମବିସ୍ମରଣକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ଅନେକ ଅଧମତା ଓ ନ୍ୟୂନତାକୁ ଆମର ଦେହସୁହା କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ସମାଜ ପାହାଚ ପାହାଚ ହୋଇ ରହିଚି, ମଣିଷ ମଣିଷଠାରୁ ଦୂରଛଡ଼ା ହୋଇ ରହିଚି । ଯିଏ ଯାହାର ଭାଗ୍ୟ ଭୋଗୁଛନ୍ତି ଓ କର୍ମ କାଟୁଚନ୍ତି । ହୃଦୟ ମରି ମରି ଯାଉଚି ଓ ହିସାବ ଏବଂ ତଉଲର ଜୟଜୟକାର ହେବାରେ ଲଗିଚି ।

ଦରିଦ୍ର ମଣିଷ, ଅର୍ଥାତ୍ ବଞ୍ଚିତ ମଣିଷ । ଧନୀର ଦାନ ବା ଦୟାଦ୍ୱାରା ତା'ର ଅଣ୍ଟି କଦାପି ଭରିବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଆଉ କାହାର ସେବାଦ୍ୱାରା ତା'ର ଦୁଃଖ ଯିବ ନାହିଁ । ମଣିଷର ଅଧିକାର ପାଇଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ଆପଣାକୁ ମଣିଷବୋଲି ଆବିଷ୍କାର କଲେ ଯାଇ-ସିଏ ଆପଣା ଭିତରେ ଶତବଳର ପରିଚୟ ପାଇବ । ସେଇ ଶତବଳର ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଲେ ତାକୁ ଦରିଦ୍ର କରି ରଖିଥିବା ବାଡଗୁଡ଼ାକ ବି ଭାଙ୍ଗିଯିବ । ସିଏ ଆଉ ସହିକରି ରହି ଯିବନାହିଁ । ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ଭିତରେ ମଣିଷ ଜାଗିଲେ ଭଗବାନ ମଧ୍ୟ ଜାଗିବେ । ଆଜି ସେ କେତେଜଣଙ୍କ ଘରେ ପାଣି ପାଉଛନ୍ତି, ଏବଂ ଆଉ କେତେକଙ୍କ ଘରେ ଉପାସ ରହୁଛନ୍ତି ଏବଂ ଆମର ଗୀତଗୁଡ଼ାକ ସତେଅବା ଲୋକହସା ହୋଇ ରହିଚି ।

ମଣିଷ ମଣିଷକୁ ଦୟା ଦେଖାଇବ ନାହିଁ, ମଣିଷ ମଣିଷକୁ ଚହ୍ନିବ । ତେବେ ଭଗବାନଙ୍କର ସେବାକରି ତାଙ୍କୁ ଆଉ ଖୁସି କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ସିଏ ଆମର ଏଇଠିକି ଓହ୍ଲାଇ ଆସିବେ । ଆମର ହୃଦୟ ହୋଇ ରହିବେ ।

['ସର୍ବୋଦୟ', ୩୦ । ୧୧ । ୭୧]

॥ ଛବିଶ ॥

ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ମନେ ପକାଇବା ବେଳେ ଆମେ ସାଧାରଣତଃ ଆଣ୍ଠୁ ନ ଲୁଚୁଥିବା କରିଆ ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧିଥିବା ଜଣେ 'ମଣିଷର ଚିତ୍ର ଆମ ଆଗରେ ଦେଖିବାକୁ ପାଉ । କିନ୍ତୁ ଗାନ୍ଧୀ ସବୁଦିନେ କରିଆ ପିନ୍ଧୁ ନ ଥିଲେ କି ଖାଲି ଦେହରେ ବୁଲୁ ନଥିଲେ । ବିଲାତରେ ଥିବାବେଳେ ସେ ସାହେବଙ୍କ ପରି ସୁଟ୍ ପିନ୍ଧୁଥିଲେ, ସାହେବଙ୍କ ପରି

ଟାଇ ବାନ୍ଧୁଥିଲେ । ତା’ପରେ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାରେ ମଧ୍ୟ କେତେଦିନ ସୁଟ୍ ପିନ୍ଧିଲା ପରେ ସେ ଗୁଜୁରାଟୀଙ୍କ ପରି ଧୋତି, କୁରୁତା ପିନ୍ଧିଲେ, ମୁଣ୍ଡରେ ପଗଡ଼ି ବାନ୍ଧିଲେ । ଆଫ୍ରିକାରୁ ଭାରତବର୍ଷକୁ ଆସିଲାବେଳେ ମଧ୍ୟ ସେ ଠିକ୍ ଏଇ ବେଶରେ ଆସିଥିଲେ । ୧୯୨୧ ମସିହାରେ ଯାଇ ଧୋତି, କୁରୁତା ଓ ପଗଡ଼ି ଛାଡ଼ିଲେ, ଆଣ୍ଠୁ ଲୁଚୁ ନଥିବା ଲୁଗା ଖଣ୍ଡେ ପିନ୍ଧିଲେ ଓ ଦରକାର ବେଳେ ଦେହରେ କେବଳ ଚଦର ଖଣ୍ଡେ ପକାଇଲେ । କୌଣସି ଭାବ ପ୍ରବଣତାର ବଶ ହୋଇ କିମ୍ବା ଲୋକ ଦେଖାଣିଆ ଭଙ୍ଗିରେ ପଡ଼ି ସିଏ ଏପରି କରି ନ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପରିଧାନ ସର୍ବଦା ତାଙ୍କ ଏକାତ୍ମତାସ୍ତରର ପରିଚୟ ଦେଉଥିଲା । ଏ ଦେଶର ଅର୍ଧପିନ୍ଧା ଓ ଅର୍ଧ ଲଙ୍ଗଳା ମଣିଷଙ୍କୁ ସେ ତଥାପି ମଣିଷ ପରି ଦେଖିଲେ, ମଣିଷ ହିସାବରେ ତାଙ୍କର ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ଲଢ଼ିଲେ । ଯୋଉମାନେ ମଣିଷକୁ ତା’ର ପରିହିତ ପୋଷାକ ଅନୁସାରେ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦିଅନ୍ତି ଓ ଭଲଭଲ ପୋଷାକ ତଳେ ଆପଣା ଭିତରର ମଣିଷଟିକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିବାର ଫିକର କରୁଥାନ୍ତି, ଗାନ୍ଧୀ ସେହିମାନଙ୍କର ଏକ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରତିବାଦ ରୂପେ ଏ ଦେଶରେ ଆବିର୍ଭୂତ ହେଲେ ।

ଆମେ ଯେଉଁମାନେ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ପ୍ରେରଣା ଅପେକ୍ଷା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ପୂଜାଟା ପ୍ରତି ଅଧିକ ସରାଗ ଦେଖାଉ, ସେମାନେ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଏହି ବିଚିତ୍ର କପଡ଼ା ପିନ୍ଧାଟାକୁ ଭାରି ବଡ଼ କରି ଦେଖିବାର ଉତ୍ସାହ କରିଥାଉ । ଯେଉଁ ଏକାତ୍ମତା ଦ୍ୱାରା ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଗାନ୍ଧୀ ଦରିଦ୍ର ବେଶ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, ସେହି ଏକାତ୍ମତା ଆଡ଼କୁ ଆମେ କେବେହେଲେ ମନ ବି କରୁନାହିଁ । ଇଏ ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ସଂକ୍ରମଣ, ଏକ ବଡ଼ ବିକୃତ ଓ ତାଚ୍ଛଲ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂକ୍ରମଣ । ଏହା ଏକ ଅପସଂକ୍ରମଣ । ଏହାରି ପାଇଁ ଭିତରେ ନିଆଁ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମଣିଷ ତଥାପି ଶୀତଳ ହୋଇ ବସିବାର ଚତୁର ବାଟ ଧରେ । ଏଇଥିପାଇଁ ଧର୍ମ ମଉଳିଯାଏ, ସଂସାରର ନାନା ସମ୍ପର୍କରେ କେତେ କେତେ ବିଡ଼ମ୍ବନା ଆସି ପଶିଯାଏ । ଜୀବନ ନାଆଁରେ ପ୍ରହସନ ଚାଲେ । ହୃଦୟଟା ନିଳଠା ହୋଇଯାଏ ।

ତାମିଲନାଡୁର ମଦୁରାଇ ଜିଲ୍ଲାର କଲେକ୍ଟର ସାହେବ ଏବେ ଗୋଟାଏ ସରକାରୀ ଯାଞ୍ଚପାଇଁ ହୁକୁମ ଦେଇଚନ୍ତି । ୧୯୨୧ ମସିହାରେ ଗାନ୍ଧୀ ତାମିଲ-ନାଡୁରେ ପଦଯାତ୍ରା କଲାବେଳେ ଯେଉଁ ଘରେ ବସି କମିଜ, ଧୋତି ଓ ପଗଡ଼ି ଛାଡ଼ି ଅଣ ଓସାରିଆ ଲୁଗା ଓ ଚଦର ବ୍ୟବହାର କରିବାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଇଥିଲେ, କୁଆଡ଼େ ଠିକ୍ ସେଇଘରେ କେହି ଏବେ ଗୋଟିଏ ମଦଦୋକାନ ଖୋଲିଚି । ଏଭଳି ଏକ ଅଭିଯୋଗ ପରେ କଲେକ୍ଟର ପ୍ରକୃତ କଥା ଯାଞ୍ଚ କରି ଜାଣିବାଲାଗି ଆଦେଶ ଦେଇଛନ୍ତି । କଲେକ୍ଟର କୁଆଡ଼େ ଏକଥା ବି କହି ସାରିଲେଣି ଯେ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ପୋଷାକ ବଦଳାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ସହିତ ଯଦି ସମ୍ପୃକ୍ତ ଘରଟିର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ଥିବ, ତେବେ ସେଠୁ ମଦଦୋକାନଟିକୁ ଅବଶ୍ୟ ଉଠାଇ ଦିଆଯିବ । କିନ୍ତୁ

ଶୁଣାଯାଉଚ ଯେ ୧୯୬୧ ପରେ ସେହ୍ନ ଘରଟି କୁଆଡ଼େ ଦୁଇଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଯାଇଚ । ହୁଏତ ଗାନ୍ଧିଜୀ ଯୋଉ ଭାଗଟିରେ ତାଙ୍କର ବିଶ୍ରାନ୍ତି ନେଇଥିଲେ, ମଦଦୋକାନଟି ସେହ୍ନ ଭାଗଟିରେ ଖୋଲିନାହିଁ, ସେହ୍ନ ଘରେ ହେଲେମଧ୍ୟ ଘରର ଅନ୍ୟ ଭାଗଟିରେ ଖୋଲିଚ । ତେଣୁ କଲେକ୍ଟର ସାହେବଙ୍କୁ ଭାବିଚନ୍ତି ଯାହା କରିବାର କଥା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଆଇନ ଅନୁସାରେ ଯେତିକି କରିବା ସମ୍ଭବ, ତାହା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

କଲେକ୍ଟର କଦାପି ଗାନ୍ଧିବାଦୀ ହୋଇନଥିବେ, ହୁଏତ ସେ ନିଶାବାଦୀ ବି ହୋଇ ନଥିବେ । କିନ୍ତୁ ଏକ ନିଶାବାଦୀ ସରକାରଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି ହିସାବରେ ସେ ନିଶା ଦୋକାନ ଖୋଲିବା ଲାଗି ପରମିଟ୍ କାଟୁଥିବେ, ଠିକାଦାର ମାନଙ୍କଠାରୁ ମାହାସୁଲ ବି ଆଦାୟ କରୁଥିବେ । ଏକ ଭୃତ୍ୟତନ୍ତ୍ର ଭିତରେ କାମ କରୁଥିବା ଜଣେ ବଡ଼ ଭୃତ୍ୟ ହିମାବରେ ତାଙ୍କୁ ଏକଥା କରିବାକୁ ପଡୁଥିବ । ତେଣୁ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କୁ ସେ ନିଜେ କପରି ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖନ୍ତି ବା ନ'ଦେଖନ୍ତି, ନିଶାକୁ ବି କପରି ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖନ୍ତି, ବା ନ ଦେଖନ୍ତି, ଏଠି ତାହାର ପ୍ରଶ୍ନହିଁ ଉଠୁନାହିଁ । ଆଜି ଆମଦେଶର ଶିକ୍ଷା, ସମାଜ ଯୋଜନା, ଜନକଲ୍ୟାଣ ଓ ନେତାଗୁଡିର ଅନେକ କାମ ଏହିପରି ଭୃତ୍ୟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଚାଲିଚ । ସେଥିଲାଗି ଏ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଚାଲୁ ହେଉଚ ଓ ଅନେକ ହୁକୁମ ତାମିଲ୍ ହେଉଚ ସତ, ମାତ୍ର ସେଠି କୌଣସି ହୃଦୟ ନାହିଁ । ହୃଦୟ ଦେଇ କାମ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବା ମଣିଷ ହୁଏତ କାହାର ଭୃତ୍ୟହୋଇ ରହିବାକୁ କେବେ ମନ ବି ବଳାଏ ନାହିଁ ।

ଶତବାର୍ଷିକୀର ଉତ୍ସବ ପାଳନ ଦିନରୁ ଗାନ୍ଧୀ ମଧ୍ୟ ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହିପରି ଭୃତ୍ୟମାନଙ୍କର କବଳରେ ପଡ଼ି ଯାଇଛନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ଦିନେ ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଅନୁଚର ବୋଲିଉଥିଲେ ଓ ପରେ ସ୍ୱାଧୀନ ଦେଶରେ ମହାଭୃତ୍ୟ ହେବାର ବେଉସା ଧରିଲେ, ସେମାନଙ୍କର କବଳରେ ବି ପଡ଼ିଯାଇଚନ୍ତି । ଗାନ୍ଧୀ ଭିତରର ମଣିଷକୁ କେବେହେଲେ କାହାର ଭୃତ୍ୟ କରି ରଖିବାର ଚକ୍ରାନ୍ତ କରି ନଥିଲା, ତାହା ମଣିଷକୁ ହିଁ ସବୁଠି ଆପନସ୍ଥ ରୂପେ ଦେଖିବାର ଦମ୍ଭ କରିଥିଲା । ଆମ୍ଭେ ଗାନ୍ଧୀପରେ ମଣିଷ ହେବାକୁ ଭୟ କଲେ, ତେଣୁ ଅସଲ ଗାନ୍ଧୀକୁ ମଧ୍ୟ ଭୟ କଲେଁ । ତା'ର ପୂଜା ଭିତରେ ତାର ଭିତରକୁ ବାଉଳାକରି ରଖିବାର ଚକ୍ରାନ୍ତ ବି କଲେ । ନିଶା ଖାଇଲେ, ନିଶାବିକାରୁ ପଇସା କମାଇ ସରକାରଙ୍କର ଖଜଣାଖାନା ବଢ଼ାଇଲେ; ଅର୍ଥାତ୍ ଯୋଉ ସରକାରର ମେସିନ୍‌ଟାକୁ ଆମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଚତୁରତାର ସହିତ କରଗତ କରି ରଖିଚେ, ତାହାର ଖଜଣାଖାନା ବଢ଼ାଇଲେ । ଏ ତାମସା ଆଉ କେତେଦିନ ଚାଲିଥିବ ? ଗାନ୍ଧୀକୁ ପୋଷାହାତୀ କରି ରଖିବାର ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ଆମ୍ଭେ ଆଉ କେତେଦିନ ଯାଏ ଦେଖାଇବାରେ ଲାଗିଥିବା ?

॥ ସତେଇଶ ॥

ଗଲା ବର୍ଷର ଠିକ୍ ଶେଷଦିନ ଜାତିସଂଘର ପୁରୁଣା ସେକ୍ରେଟାରୀ ବିଦା ହୋଇ ଗଲେ, ୧୯୬୨ ଆରମ୍ଭରୁ ଜାତିସଂଘକୁ ଜଣେ ନୂଆ ସେକ୍ରେଟାରୀ ଆସିଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କର ରାଜିନାମା ଅନୁସାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ସମସ୍ତଙ୍କର ମତକୁ ପାଇଲାଭଳି ଜଣେ ନୂଆ ସେକ୍ରେଟାରୀ ସେଥିଲାଗି ବଛାହେଲେ । ଜାତିସଂଘର ନଉକାକୁ ଆଗାମୀ କେଇବର୍ଷ ଲାଗି ସେଇ ବୁହାଇବେ ।

ଜାତିସଂଘରେ ପ୍ରସ୍ତାବ ପାସ୍ ହୋଇଗଲା ଡିସେମ୍ବର ମାସ ପହିଲାଠାରୁ ସେକ୍ରେଟାରୀଙ୍କର ବେତନ ପ୍ରାୟ ଦୁଇଗୁଣକୁ ବଢ଼ାଇ ଦିଆଗଲା । ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ପଦଲାଗି ଆଜିଯାଏ ଯେତେ ପାରିଶ୍ରମିକ ଦିଆ ହୋଇ ଆସୁଥିଲା, ଏଣିକି ତା'ଠାରୁ ବାର୍ଷିକ ନବେ ହଜାର ଟଙ୍କା ଅଧିକ ଦିଆଯିବ । ନିୟମ ଅନୁସାରେ କୌଣସି ସେକ୍ରେଟାରୀ ଅବସର ଗ୍ରହଣ କରିବା ପରେ ବେତନ ପରିମାଣର ଅଧେ ଟଙ୍କା ପେନଶନ୍ ରୂପେ ପାଇବା କଥା । ବିଦାୟୀ ସେକ୍ରେଟାରୀ ଉ ଥାଣ୍ଟ୍ ବିଦା ହୋଇ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ବେତନ ବଢ଼ାଇବାର ପ୍ରସ୍ତାବଟି କୁଆଡ଼େ ଜାତିସଂଘର ଅଧିବେଶନରେ ମଞ୍ଜୁର କରାଇ ନିଆଗଲା, ଯେପରିକି ସିଏ ସ୍ୱୟଂ ଅଧିକା ପେନ୍‌ସନ୍‌ର ସୁବିଧାଟି ପାଇ ପାରିବେ । ହିସାବ କରି କୁହାଯାଉଛି ଯେ ଅବସର-ପ୍ରାପ୍ତ ଜୀବନକାଳରେ ଉ ଥାଣ୍ଟ ବର୍ଷକୁ ପ୍ରାୟ ଦୁଇଲକ୍ଷ ପଚିଶି ହଜାର ଟଙ୍କା ପାଇବେ, ଅର୍ଥାତ୍ ମାସକୁ ପ୍ରାୟ ଊଣେଇଶି ହଜାର ଟଙ୍କା ପାଇବେ । ତାଙ୍କ ଦେଶରେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ବେତନ ପାଉଥିବା କର୍ମଚାରୀ ଯେତେ ପାଉଛନ୍ତି, ତା' ଅପେକ୍ଷା ପେନ୍‌ସନ୍ ହିସାବରେ ସେ ଅଧିକ ଟଙ୍କା ପାଇବେ ।

ଏଣେ ଯେଉଁ ତହବିଲରୁ ସେ ଏତେ ଟଙ୍କା ପେନ୍‌ସନ୍ ପାଇବେ, ତାହାର ଅବସ୍ଥାଟିକୁ ଟିକିଏ ତନଖି କରି ଦେଖାଯାଉ । ଜାତିସଙ୍ଘର ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନରେ ଥାଟରାଜ ଉ ଥାଣ୍ଟ ସେଥର ନିଜେ ବିବରଣ ଦେଇ କହିଥିଲେ ଯେ ଜାତିସଂଘ ପ୍ରାୟ ଦେବାଳିଆ ହୋଇ ବସିଲାଣି । ଅର୍ଥାତ୍ ଖରଚ କରିବାକୁ ଆଉ ଟଙ୍କା ନାହିଁ । ଖରଚ ମେଣ୍ଟାଇବା ଲାଗି ଋଣ କରି ଜାତିସଂଘର ଋଣଭାର ଏତେ ହେଲାଣି ଯେ ଆଉ ଋଣ କରିବାକୁ ବି ବାଟ ନାହିଁ । ସଭ୍ୟମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଦେୟ ଦେଉନାହାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ମୋଟ ଯେତକ ଋଣ ପରିଶୋଧ କରିବାକୁ ଅଛି, ଖାତାରେ ଖାଲି ବାକୀ ଗଡ଼ି ଗଡ଼ି ଯାଉଛି । ପ୍ରଦତ୍ତ ହିସାବରୁ ଜଣାଯାଉଛି ଯେ ଜାତିସଂଘକୁ ସଦସ୍ୟ ଦେଶମାନଙ୍କ ଉପରେ ତାହାର ପ୍ରାୟ ଆଠଗୁଣ ଅର୍ଥାତ୍ ଦୁଇଶହ ସତୁରୀ କୋଟି ଟଙ୍କା ବାକୀ ପଡ଼ିଛି । ଏହିପରି ଏକ ଦେବାଳିଆ ଘରେ ଯେତେ କାମ ନାହିଁ, ତା'ଠାରୁ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ କେତେ କର୍ମଚାରୀ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ହୁଏତ

ଜଣକ କାମକୁ ଦଶଜଣ ଲଟରପଟର ହୋଇ କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ବିଶ୍ୱର କ୍ଷମତାଶୀଳ ଭିତରେ ଜାତିସଂଘଟାକୁ ଲଟରପଟର କରି ରଖିଛନ୍ତି । ଅନ୍ଧାରରେ ବାଡ଼ି ବୁଲାଉ ବୁଲାଉ ବାଡ଼ି ଭାଙ୍ଗିଯାଉଛି ପଛକେ, ମାତ୍ର ଅନ୍ଧାର ଯାଉନାହିଁ । ସଂସାରର ମଣିଷ ଲାଗି ଆଗକୁ ବାଟ ଦିଶୁନାହିଁ ।

ପୃଥିବୀରେ ଶାନ୍ତିପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଗି ଜାତିସଂଘର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଥିଲା । ଶାନ୍ତି କହିଲେ କ୍ଷମତାଶୀଳମାନେ ସାଧାରଣତଃ ଯେଉଁ ଅବସ୍ଥାଟି ରହିଛି, ତାହାକୁ ହିଁ ଯେ-କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବଜାୟ ରଖିବାକୁ ବୁଝନ୍ତି । ଆମ ଜାତିସଂଘରେ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ସରକାର ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ଷମତାସୀନମାନେ ପଠାଇଥିବା ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ଯାଇ ବସନ୍ତି । ତେଣୁ ଶାନ୍ତିପ୍ରତିଷ୍ଠା କହିଲେ ଜାତିସଂଘର ସାଧାରଣ ସ୍ୱୀକୃତାର୍ଥରେ ପ୍ରାପ୍ତ ତାହାକୁ ହିଁ ବୁଝାଇଥାଏ । ଏହି ଅସୁନ୍ଦର ପୃଥିବୀକୁ ଭାଙ୍ଗି ମଣିଷଲାଗି ଏକ ନୂଆ ପୃଥିବୀ ବସାଇବାର ସ୍ୱପ୍ନ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ରହିଥିବ, ସେମାନେ ଏଭଳି ଏକ ସରକାରୀଆ ବିଶ୍ୱସଭାରୁ ଆଦୌ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ପ୍ରେରଣା ପାଉ ନ ଥିବେ ।

ଶାନ୍ତି ନାମରେ ଦେଶରେ ଅରାଜକତା ଚାଲିଥାଉ ପଛକେ, ତଥାପି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶରେ ଏଭଳି ଥୋକେ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କଥା କହି ମନ ଭୁଲାଇ ପଇସା ଗୁଣିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ସେହିପରି ଆମ ପୃଥିବୀରେ ଶାନ୍ତି ନାମରେ ଅରାଜକତା ଲାଗି ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅର୍ଥାତ୍ ମଣିଷ ଓ ତା'ର ବିବେକ ଉପରେ ଉପ୍ସାଳ୍ପ କ୍ଷମତା ଓ ବିଦ୍ୱେଷୀ ପଇସାର ରାଜତ୍ୱ ଚାଲିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଜାତିସଂଘର ଚଉହଦିରେ ଏପରି ଥୋକେ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କଥା କହି ଅଫିମ ଗିଳାଇ ଆପଣା ଲାଗି ଅର୍ଥ ଅର୍ଜିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଇଏ ଏକ ବିଚିତ୍ର ସଂକ୍ରମଣର ରୀତି । ମନେହୁଏ, ଏମାନେ "ଆତ୍ମାର୍ଥେ ପୃଥିବୀଂ ତ୍ୟଜେତ୍"ର ସାଧୁବାଣୀଟିକୁ ଯୁଗାଚରିତ ଅର୍ଥରେ ସାର୍ଥକ କରିଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ଆତ୍ମା ଏଇଠି ମୋଟ ଭିତରେ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ସହିତ ଏକାଠି ଘର କରି ରହିବାର ବାସନା ରଖିଥାଏ । ଏଠାରେ ସେହି ଆତ୍ମା କଥା କୁହା ଯାଇନାହିଁ । ଆତ୍ମାର୍ଥେ କହିଲେ ଏଠାରେ କେବଳ "ଆପଣା" ଅର୍ଥରେ ବୁଝାଉଛି । ଏହି ସଂକ୍ରମଣର କବଳରେ ପଡ଼ି ଆମ ମାଷ୍ଟର ଓ ଥାବାଦାର ମାନଙ୍କ-ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସେଠି ଜାତିସଂଘ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁମାନେ ଆପଣା ଅର୍ଥରେ ଆଉ ସବୁକିଛୁ ଭୁଲିବାକୁ ଓ ବିକିଦେବାକୁ ଲଣ୍ଡଭଣ୍ଡ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି, ଏମାନେ ଯେଉଁ ପୃଥିବୀଟିକୁ ଶାନ୍ତ କରି ରଖିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି, ସେ ପୃଥିବୀ ଆମର ନୁହେଁ । ଆମ ପୃଥିବୀ ଆସୁଚି —ଏଇ ଆପଣାବଶ ମାନଙ୍କର ଆଖିକୁ ଜଳକା କରିଦେବାକୁ ତାହା ଅଚିରେ ଆସୁଚି ।

['ପ୍ରବୋଧନ', ୧୫ । ୨ । ୭୨]

॥ ଅଠେଇଶ ॥

ଏଥର ମୁଁ ଇଂଲଣ୍ଡର ଗୋଟିଏ ହାଇସ୍କୁଲର କାହାଣୀରୁ ଆଜକାର କଥାଟି ଆରମ୍ଭ କରିବି । ରାଜଧାନୀ ଲଣ୍ଡନ ସହରର ଏକ ବସ୍ତି ଅଞ୍ଚଳରେ ୧୯୬୦ ମସିହାର ଯେଉଁ ସ୍କୁଲଟି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା, ମୁଁ ତାହାରି କଥା କହିବି । ସ୍କୁଲଟି ସେତେବେଳେ ଥିଲା, ମାତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ନାହିଁ । ତଥାପି ଅତି ଅଳ୍ପ ଦିନର ଏହି ପ୍ରୟୋଗଟି ବିଲାତର ହଜାର ହଜାର ସ୍କୁଲ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଧରଣର ମହତ୍ତ୍ୱ ରଖିପାରିଚି । କେତେ ମହଲରେ ଚହଲ ପକାଇଚି, କେତେ ନୂଆ ସାହସର ଦ୍ୟୋତନା ଦେଇଛି ।

ସ୍କୁଲଟିର ନାଁ ହେଉଛି ରାଇଜିଙ୍ଗ୍ ହିଲ୍ । ବାରବର୍ଷ ତଳେ ଲଣ୍ଡନର ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହି ସ୍କୁଲଟି ବସା ଯାଇଥିଲା, ସେଠାରେ ଜୀବନ କହିଲେ କେବଳ ଆବର୍ଜନାକୁ ହିଁ ବୁଝାଉଥିଲା । ଦରିଦ୍ର ବସ୍ତି, ଅପରିଚ୍ଛନ୍ନ ବସତି; ମଣିଷ ସହିତ ମଣିଷର ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ, କେବଳ ଗୁଣ୍ଡାଙ୍କ ସହିତ ଗୁଣ୍ଡାଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧ, ମଦପିଆ ଓ ମାତାଲମି ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉପରେ ପୋଲିସ୍‌ର ରାଜତ୍ୱ । ପୋଲିସ ହିଁ ସେଠି ଚବିଶ ଘଣ୍ଟା ଏକ ଚଳନ୍ତ ଆତଙ୍କ ପରି ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରି ରହିଥାଏ, ଟିକିଏ ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ଜେଲ ଭିତରେ ଆଣି ଠୁଳି ଦେଉଥାଏ । ନ୍ୟାୟ କି ଅନ୍ୟାୟ ବିଚାରିବାକୁ ମୁଣ୍ଡ ନ ଥାଏ କି ଆବଶ୍ୟକତା ମଧ୍ୟ ନ ଥାଏ । କେବଳ ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା ହିଁ ଚାଲିଥାଏ ।

ଏହିପରି ଗୋଟାଏ ଅଶାନ୍ତ ଓ ଅମାନୁଷିକ ବସ୍ତିରେ ରାଇଜିଙ୍ଗ୍ ହିଲ୍ ସ୍କୁଲର ଥାପନା ହେଲା ଏବଂ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାଇକେଲ୍ ଡୁଆନ ସେହି ସ୍କୁଲର ସର୍ବପ୍ରଥମ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ହୋଇ ଆସିଲେ । ଗୋଟିଏ ହାଇସ୍କୁଲର ନାୟକ ହେବାଲାଗି ଡୁଆନଙ୍କ ପାଖରେ ଆବଶ୍ୟକ ଡିଗ୍ରୀ ନିଶ୍ଚୟ ଥିଲା; ମାତ୍ର ତାହାଠାରୁ ଆହୁରି ଅଧିକ କିଛିଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡର ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷା-ଇତିହାସରେ ସଦାସ୍ମରଣୀୟ ନିଲ୍‌ଙ୍କର ସେ ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ଥିଲେ, ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମେରିକାରେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ବିଦ୍ୟାଳୟଗୁଡ଼ିକର ଜନ୍ମଦାତା ଜନ୍‌ଡୁଇଙ୍ଗଠାରୁ ସେ ଅନେକ ପ୍ରେରଣା ପାଇଥିଲେ ଏବଂ ନିଜକୁ ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କର ଜୀବନ ବିଗ୍ରହର ଗୁଡ଼ିକର ଜଣେ ଶିଷ୍ୟବୋଲି ମାନୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ସର୍ବୋପରି ସେ ଅଧିକ କିଛି କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ ଏବଂ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ବୃହତ୍ତର ସମାଜର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ବୋଲି ମାନୁଥିଲେ । ସ୍କୁଲ୍ କହିଲେ ସେ ଆଗ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ବୁଝୁଥିଲେ ଏବଂ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କର ସୁବିଧା, ବିଭାଗୀୟ ଶାସକ ମାନଙ୍କର ଆଇନ ଓ ଆପଣାର ଭବିଷ୍ୟତଠାରୁ ପିଲାମାନଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥ ଓ ଭଲକୁ ଅଗ୍ରାଧିକାର ଦେଉଥିଲେ ।

ଲମ୍ବା ଚଉଡ଼ା ଏଡ଼େବଡ଼ ଜଣେ ମଣିଷ, ଗୋରା ଟକଟକ ଦେହ; ଅନ୍ୟର କଥା ଶୁଣିବାଲାଗି ସବୁବେଳେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଥଚ ନିଜେ ଯାହାକୁ ଠିକ୍ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛନ୍ତି, ତାହା କରିବାକୁ ବଦ୍ଧପରିକର ।

ଯେଉଁ ଅଞ୍ଚଳରେ ମାଡ଼ ମାରି ସାଧି କରିବା ହିଁ ଏକମାତ୍ର ଚଳନ୍ତି ପ୍ରଥାହୋଇ ରହିଥିଲା, ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଡୁଆନ ସେଠାରେ ନିଜ ସ୍କୁଲରେ ଗୋଟିଏ ଅଭିଲ କଥା କରି ବସିଲେ । ପୋଲିସ୍ ଲୋକଙ୍କୁ ବାଡ଼େଇଥିଲା, ଘରେ ବାପମାନେ ମାଆଙ୍କୁ ବାଡ଼େଇଥିଲେ, ବଜାରର ସବୁ ବିବାଦ ମାଡ଼ଦ୍ୱାରା ହିଁ ମେଣ୍ଟୁଥିଲା । ଡୁଆନ ନିୟମ କରିଦେଲେ ଯେ ରାଇଜିଙ୍ଗ ହିଲ୍‌ରେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ମାଡ଼ ଦିଆଯିବ ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଶାରୀରିକ ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯିବ ନାହିଁ । ପିଲାମାନେ ଯେତେ-ବେଳେ ଆପଣା ଭିତରେ କଜିଆ କଲେ କିମ୍ବା ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ସହିତ ଦୁର୍ବ୍ୟବହାର କଲେ, ସେତେବେଳେ ଡୁଆନ୍ ସେମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଡାକିଲେ, ସେମାନଙ୍କ କଥା ଶୁଣିଲେ,-ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଧୈର୍ଯ୍ୟର ସହିତ ଆଲୋଚନା କଲେ । ସେ କାହାରି ଭୁଲକୁ କଦାପି ସମର୍ଥନ କରୁ ନ ଥିଲେ କି ମାନିନେଉ ନ ଥିଲେ; ମାତ୍ର ଯାବତୀୟ କଥାବାର୍ତ୍ତାରୁ ପିଲାଏ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ, ସତେ ଯେପରି ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅଛନ୍ତି, ସେ ସେଇମାନଙ୍କ କଥା ହିଁ ଭାବୁଛନ୍ତି; ଆପଣାର କିମ୍ବା କୌଣସି ଶିକ୍ଷକର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱଟାକୁ ଜାରି କରିବା ଲାଗି କୌଣସି ଚେଷ୍ଟା କରୁନାହାନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ଯେ କୁହୁକ ଜଲପରି ଚଟକେ ସବୁ ବଦଳିଗଲା, ତାହା ନୁହେଁ; ମାତ୍ର ତଥାପି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଲା । ବସ୍ତୀରେ ଝଗଡ଼ା କମିଲା, ମାଡ଼ ମରାମରି କମିଲା; ଘୃଣା କମିଲା ଅର୍ଥାତ୍ ଦ୍ୱେଷ ଓ ଭୟ ଅନେକ ପରିମାଣରେ କମିଗଲା ।

ମାତ୍ର ଖୋଦ୍ ଡୁଆନ୍‌ଙ୍କର ସହକର୍ମୀ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ଏଇଟା ଆଦୌ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ଏତେ ବେଶୀକୁ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ନ ଥିଲା । ବିଲାତରେ ପ୍ରାୟ ସବୁ ସ୍କୁଲରେ ପିଲାଙ୍କୁ ମାଡ଼ ଦିଆହେଉଛି, ତେଣୁ ଏଠାରେ ବି ତାହା ହିଁ ହେବା ଉଚିତ ବୋଲି ସେମାନେ ଜିଦ୍ ଧରି ବସିଲେ । ସେମାନେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକଙ୍କୁ ପିଲାଙ୍କ ପକ୍ଷକୁ ଆଉଜି ପଡ଼ିଥିବାର ଅଭିଯୋଗ କଲେ । ଲଣ୍ଡନ ଶିକ୍ଷା-ଅଫିସର ହାକିମ ଓ ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟରମାନେ ବି ଶିକ୍ଷକ ମାନଙ୍କର ପକ୍ଷ ନେଲେ । କର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କ ସାମନାରେ ଠିଆହେବାକୁ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କର ବା ବଳ କୁଆଡ଼ୁ ଆସନ୍ତା ? କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ୧୯୬୫ ମସିହାରେ ସ୍କୁଲଟିକୁ ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । ଡୁଆନ୍ ବିଦା ହୋଇଗଲେ । ସ୍କୁଲ ରହୁବୋଲି ପିଲାଙ୍କର ଅଭିଭାବକମାନେ କେତେ ପ୍ରତିବାଦ କଲେ, ମାତ୍ର ତଥାପି ସ୍କୁଲ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ।

ଗ୍ରିଜିଙ୍ଗ୍‌ ହିଲ୍‌ର ଇତିହାସ ଏହିପରି ଏକ ବିଫଳତାର ଇତିହାସ । କିନ୍ତୁ ଆମ ଜଗତର ଯାବତୀୟ ସଫଳତା ପଛରେ ଏହିପରି ଯେ କେତେ କେତେ ବିଫଳତାର କାହାଣୀ ଖୁଣ୍ଟପରି ହୋଇ ରହିଛି, ସେ କଥା କିଏ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ପାରିବ ? ବାହାରର ସବୁ ବିଫଳତା ସତ୍ତ୍ୱେ ସାହସ ତଥାପି ସାହସକୁ ସଂକ୍ରାମିତ କରୁଛି, ପ୍ରେମ ତଥାପି ପ୍ରେମକୁ ସଂକ୍ରାମିତ କରୁଛି ଏବଂ ସଂକ୍ରମଣର ସୂତ୍ରଟି ଦେଇ ଦେଖିଲେ ପ୍ରକୃତରେ ଏଠି କିଛି ହେଲେ ବିଫଳ ଯାଉନାହିଁ । ଜଣେ ଜୁଆନ୍‌ ଗୋଟାଏ ଆହ୍ୱାନରେ ବ୍ୟର୍ଥ-ମନୋରଥ ହୋଇ ବାହୁଡ଼ି ଯାଉଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କ ପଛରେ ଆହୁରି ଅନେକଙ୍କୁ ସଂକ୍ରାମିତ କରି ଯାଉଛନ୍ତି; ଗୋଟାଏ ଅଣ୍ଟା ଭାଙ୍ଗି ଯାଉଛି ଓ ଆହୁରି ପାଞ୍ଚଟା ଅଣ୍ଟାକୁ ସିଧାହୋଇ ଠିଆହେବାର ବାସନା ଦେଇଯାଉଛି ।

['ସର୍ବୋଦୟ,' ୧୫ । ୨ । ୭୨]

ନୂଆ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରେରଣା

ନୂଆ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରେରଣା ହେଉଛି ନୂଆ ଜୀବନର ପ୍ରେରଣା । ଅନେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଭାବିଥାନ୍ତି ଯେ ଜୀବନ ଯାହା ହେବାର କଥା, ତାହା ହୋଇ ସାରିଛି । କିଏ କହେ, ଯାହା ଭାଗ୍ୟରେ ଯାହା ଥିଲା, ସିଏ ତାହା ପାଇ ସାରିଛି, ଆଉ କିଏ କହେ, ମଣିଷର ଯାହା ହେବାର କଥା, ତା'ର ଜନ୍ମ ହେବା ଆଗରୁ ହିଁ ତାହାର ସେହି ଗଣାପୋଛିଟି ହୋଇ ସାରିଛି, ଯୋଉ ମଣିଷ ଯାହା ହେବାର କଥା, ଭଗବାନ ତାକୁ ଆଗରୁ ସେହିଭଳି ତିଆରି କରି ଏହି ସଂସାରକୁ ପଠାଇଥାନ୍ତି ବୋଲି କେହି କେହି ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ କରୁଥାଏ । ଆମେ ସବୁ କୁଆଡେ ଏଠି କେବଳ ପୂର୍ବଜନ୍ମର ହିଁ ଫଳ ଗୁଡାକୁ ଭୋଗ କରିବାରେ ଲାଗିଥାଉ । ତେଣୁ ଆଉ କିଛି କରିବାର ନ ଥାଏ । ଜଣେ ଆଜୀବନ କଏଦୀ ଯେମିତି ତା'ପାଇଁ 'ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିଥିବା କୋଠରୀଟିରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ଦିନଗୁଡ଼ାକୁ ଗଣିବାକୁ ହିଁ ଜୀବନ ବୋଲି ଧରି ନେଇଥାଏ, ମଣିଷର କୁଆଡେ଼ ଏହି ସଂସାରରୁ ପାରି ହୋଇଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦିନ ଗଣିବା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଛି କରିବାର ନଥାଏ ।

କେତେକ ବିଜ୍ଞାନୀ ଓ ମନୋବିଜ୍ଞାନୀ ମଧ୍ୟ ରହିଛନ୍ତି, ଯୋଉମାନେ ମଣିଷକୁ ଅଳ୍ପ ବହୁତ ପ୍ରାୟ ଏହିପରି ହିଁ ବିଚାର କରିଥାନ୍ତି । ସେମାନେ କହନ୍ତି;—ମଣିଷର ବଂଶ, ମଣିଷର ରକ୍ତ, ମଣିଷର ଶରୀର, ଶରୀରର କେତେଟା ପେଶୀ ବା କେତେଟା ଗ୍ରନ୍ଥି

ମଣିଷ ଯାହା ହେବାର କଥା ତାହାକୁ ଅଳ୍ପବହୁତ ପ୍ରାୟ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରି ଦେଇଥାନ୍ତି । ଆଉ କିଏ କହେ ମଣିଷ ଯୋଉ ଜାତିରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଛି, ସେହି ଜାତିଟାହିଁ ସବୁ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ଦିଏ । କିଏ କହେ, ଆମେ ଯେଉଁଭଳି ଜଳ-ବାୟୁରେ ଆତଯାତ ହେଉଛୁ, ତାହାହିଁ ଆମ ଜୀବନର ବିସ୍ତାର ଓ ବିକୃତି ଗୁଡ଼ାକୁ ନିରୂପଣ କରି ଦେଇଥାଏ । କେତେକ ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରୟୋଗଶାଳାରେ ମୂଷା ଓ ମାଙ୍କଡ଼ଙ୍କୁ ଦେଖି ମଣିଷର ସ୍ୱଭାବ ଅର୍ଥାତ ଆଚରଣ ଗୁଡ଼ାକର ବ୍ୟାକରଣ ବାହାର କରିବାକୁ ସାହସୀ ହୋଇଥାନ୍ତି ଆଉ କିଏ କହେ ଯେ ମଣିଷଜୀବନର ପ୍ରଥମ ପାଞ୍ଚଟା ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ତାହାର ଭବିତବ୍ୟ ମାନଚିତ୍ରଟିର ଦିକ୍‌ରେଖା ଗୁଡ଼ିକ ଟଣାହୋଇ ସାରିଥାଏ । ବିଜ୍ଞାନୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଗୋଟାଏ କର୍ମବାଦକୁହିଁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଆଧୁନିକ କଥାଟିର ଅଲଙ୍କାର ପିନ୍ଧାଇ ତାହାରି ଜରିଆରେ ଜୀବନର ମୀମାଂସା କରିବାକୁ ଚିନ୍ତା କରୁଥାନ୍ତି । ଏମାନେ କେତେଟା ପୁରୁଣା ସୂତ୍ରଦେଇ ମଣିଷକୁ ଦେଖନ୍ତି ଏବଂ ଆପଣାର ଦୃଷ୍ଟିରିତା କେତେଟା କୁସଂସ୍କାର ହେତୁ ମଣିଷକୁ ତଥାପି ଦେଖି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଆଉ କିଏ କହେ, ଯୋଉ ମଣିଷ ଯୋଉ ସମାଜରେ ପରିପାଳିତ ହେଉଛି, ସେହି ମଣିଷ ହେଉଛି କେବଳ ସେହି ସମାଜର ହିଁ ଗୋଟାଏ ଜୀବ । ଅତିରଞ୍ଜନର ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ଏହିପରି ଲୋକମାନେ ହିଁ ଅନେକ ସମୟରେ ସମାଜକୁ ନେଇ ସଂସ୍କୃତି ସହିତ ବେଶ୍ ମହଣି ଚକଟି ଦେଇଥାନ୍ତି । ମଣିଷର ସମାଜକୁ ମାନୁ, ଅର୍ଥାତ୍ ସମାଜରେ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଥିବା ପୋଥିଗୁଡ଼ାକୁ ମାନୁ, ସମାଜରେ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଥିବା ମହାଜନ ମାନଙ୍କର ପନ୍ଥାଟିକୁ ହିଁ ଅନୁସରଣ କରୁ, ଅସଲ ଶିକ୍ଷା କହିଲେ ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ସେଇଟାକୁ ହିଁ ବୁଝନ୍ତି । ସମାଜଗୁଡ଼ାକ ସତେଅବା ପାଚେଶିଘେରି ହୋଇ ତିଆରି ହୋଇଛି ସେମାନେ ବଡ଼ ଉତ୍ସାହର ସହିତ ସେହିପରି କଳ୍ପନା କରିଥାନ୍ତି । ଭଗବାନ କୁଆଡ଼େ ସିଆଡ଼ୁ ଗୋଟାଏ ଜାତିକୁ ଆଉ ଗୋଟାଏ ଜାତିଠାରୁ ଅଲଗା କରି ତିଆରି କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାତିକୁ ଅଲଗା ଅଲଗା କାର୍ଯ୍ୟ ଲାଗି ସଂସାରକୁ ପଠାଇଛନ୍ତି, ତେଣୁ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନରେ ହିଁ ଉଇ ବା ପିମ୍ପୁଡ଼ିଙ୍କ ପରି ଲାଗିଯିବା ବ୍ୟତୀତ ଆମ ମଣିଷଙ୍କର ଆଉ କିଛିହେଲେ କରିବାର ନାହିଁ, ସମାଜ-ତତ୍ତ୍ୱ ହିସାବରେ ସେମାନେ ବେଳେ ବେଳେ ସେହିପରି ଗୋଟାଏ ଅବିବେକୀ ଘୋଷଣା କରି ମଧ୍ୟ ବାହାରିଥାନ୍ତି । ଏମାନେ ଶିକ୍ଷା କହିଲେ ସତେଅବା ଗୋଟାଏ କାରଖାନାର କାମକୁ ହିଁ ବୁଝନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁ ହେବା ହେଉଛି ପ୍ରତ୍ୟେକ ହିନ୍ଦୁର ଧର୍ମ, ଓଡ଼ିଆ ହେବା ହେଉଛି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆର ପବିତ୍ର ଧର୍ମ ଏବଂ ତେଣୁ ଆଉ ସବୁକିଛି କେବଳ ଅଧର୍ମ; ସେମାନଙ୍କର ଯାବତୀୟ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ଦର୍ଶନରେ ଏହି କଥାଟା ହିଁ ମଞ୍ଜି ହୋଇ ରହିଥାଏ ।

ଆମଭିତରୁ କିଏ ଓଡ଼ିଆ ହେବେ, କିଏ ଇଂଲିଶମ୍ୟାନ ହେବେ ଅଥବା ଆଉ କିଏ ଆଫଗାନ୍ ହେବେ, ମାତ୍ର ତା' ପୂର୍ବରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ଏ ସବୁ ହୋଇ ପାରିବାଲାଗି ଆମ୍ଭ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆଗ ମଣିଷ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ମଣିଷର ଆଖିରେ ଆପଣାକୁ ଓ ଅନ୍ୟ ମଣିଷଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ହେବ, ଏଗୁଡ଼ାକୁ ସେମାନେ ଅନେକ ସମୟରେ ଅବାସ୍ତବ ଅକଥା ବୋଲି କହି ଉଡ଼ାଇ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି, ଅନେକ ସମୟରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାର ଦୁର୍ବଳତା ବୋଲି କହୁଥାନ୍ତି । ଆଉ ଏମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ସ୍କୁଲମାନଙ୍କରେ ସବୁ ପ୍ରଥମା ପାଣି ପାଆନ୍ତି ସତ, ମାତ୍ର ସ୍ୱୟଂ ମଣିଷ ଅପଚରି ହୋଇ ରହିଯାଏ ।

କେତେ କେତେ ସରକାର ମଣିଷକୁ କେବଳ ନାଗରିକ ବୋଲି ଦେଖନ୍ତି, ମଣିଷ ବୋଲି ଆଦୌ ଦେଖି ପାରନ୍ତିନାହିଁ । ହୁଏତ ନାଗରିକ ହେବାକୁ ହିଁ ଏମାନେ ମଣିଷ ହେବାର ଯାବତୀୟ ପ୍ରସ୍ତୁତିରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିନିଅନ୍ତି । ଚଣ୍ଡାଶୋକଙ୍କର ଅମଳ-ଠାରୁ ଆମର ଏହି ଅମଳଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେତେଯିଏ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ହେବାକୁ ବସିଛୁ, ସିଏ ଆପଣା ମାଟିରୁ ଅଙ୍କୁରଟିଏ ହୋଇ ବାହାରିବା ଠାରୁ ସଂସାରଯାକର ମାଟି ଉପରେ ମଇ ହୋଇ ମାଡିଯିବାକୁ ହିଁ ଅଧିକ ସ୍ପୃହଣୀୟ ଆଗ୍ରହ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଛୁ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଏହିପରି ବିଗ୍ରହ କରିଛନ୍ତି । ଏମାନେ ରାଷ୍ଟ୍ରଧର୍ମକୁ ହିଁ ପରମଧର୍ମ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି, ଏମାନେ ସ୍କୁଲ କଲେଜ କେତେକ'ଣ ବସାଇଛନ୍ତି । ଗୁଡ଼ିକେ ଯାଗାରେ ଡଜନଗୁଣ ବସାଇଛନ୍ତି, ଜାତୀୟ ଶିକ୍ଷାବୋଲି ଗୋଟାଏ ନୂଆ ନୀତିଶାସ୍ତ୍ର ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ମଣିଷକୁ ମଣ କରି ବାହାରିଛନ୍ତି । ଏମାନେ ମଣିଷକୁ ତାର ସାନ ଗାଆଁ ଓ ସାନ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଟି ମଧ୍ୟରୁ ବାହାର କରି ଆଣିଛନ୍ତି ସତ, କିନ୍ତୁ ଦେଶ ବା ରାଷ୍ଟ୍ରରୂପକ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ଗ ଭିତରେ ଆଣି ବନ୍ଦ କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ପୃଥିବୀର ଗୋଟିଏ ଆକାଶକୁ ଏମାନେ ଅନେକ ଖଣ୍ଡ କରି ପକାଇଛନ୍ତି, ଜୀବନର ଗୋଟିଏ ଆସ୍ପୃହାକୁ ଭାଗ ଭାଗ କରି ବିକୃତ କରି ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଜର୍ମାନୀରେ ହିଟଲର ଓ ଇଟାଲିରେ ମୁସୋଲିନୀ ମଣିଷ ପଲଙ୍କୁ ନେଇ ଦିନେ ଏହିପରି ସ୍ୱପ୍ନମାନ ଦେଖିଥିଲେ । ସେହି ସ୍ୱପ୍ନଗୁଡ଼ିକ ଅନୁସାରେ ସେମାନେ ମଣିଷକୁ ମଣ କରିବାର ସ୍କୁଲ କଲେଜମାନ ବି ବସାଇଥିଲେ । ଜର୍ମାନୀର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ସେତେବେଳେ ପାଂନୁଷ ବନ୍ଧା ହୋଇ କେତେ କେତେ ମହାପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ପଘାରେ ଛନ୍ଦାଯାଇ ଶିକ୍ଷା ନାମରେ ଏହିସବୁ ଅପଲୀଳା ହିଁ ଚାଲିଥିଲା ଏବଂ ଏହାଦ୍ୱାରା ମଣିଷ ଉପରେ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ବଡ ଆଘାତଟି କରାଯାଇଥିଲା, ମଣିଷକୁ ଅଫିମ ଖୁଆଇ ଗୋଟାଏ ଦିଗରେ ଅତୀନ୍ତ ବଶ ଓ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ତେଜିତ କରି ରଖାଯାଇଥିଲା । ଆଧୁନିକ ଜ୍ଞାନ ଓ ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନକୁ

ସେତେବେଳେ ଭାରି ପାରଙ୍ଗମ ଭାବରେ ଅଫିମ ପରି ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଥିଲା । ସ୍ୱୟଂ ଧର୍ମ ଓ ଧର୍ମସ୍ଥାନଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟ ଆସି ଉପ୍ରେସନ ସାଙ୍ଗ ମଥୁରାକଣ୍ଟକରେ ସେବା ଖଟିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ଆଧୁନିକ ଅନେକ ରାଷ୍ଟ୍ରରେ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଏହି ରାଜଗୁଡ଼ିକ ହିଁ ଶିକ୍ଷାର ଅନୁଶାସନ ଗୁଡ଼ିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି, ଅଳ୍ପ ବହୁତ ପରିମାଣରେ ଶିକ୍ଷାଦର୍ଶର ଏହି ମାର୍କାଟି ହିଁ ଆଜି ପୃଥିବୀରେ ଶାସକମାନଙ୍କର ମଡ଼େଲ୍ ହୋଇ ରହିଛି । ଆମଭିତରୁ ଯାହାକୁ ଯେତେ ଭଲ ଲାଗୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏଗୁଡ଼ାକ ହେଉଛି ତଥାପି ସେହି ପୁରୁଣା ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରେରଣା । ଆଧୁନିକ ସଂସାରରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଅପପ୍ରେରଣ । ଆମେ ଯେଉଁମାନେ ନାନା ପ୍ରକାର ପ୍ରଲୁବ୍ଧତା ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼ି ଏଗୁଡ଼ିକୁ ତଥାପି ପ୍ରେରଣା ବୋଲି ଭାବୁଛୁ ବା ପ୍ରଚାର କରୁଛୁ, ଆମେ ଜାଣତରେ ହେଉ ଅଥବା ଅଜାଣତରେ ହେଉ, ହେଉ ଯୁଗର ଅସଲ ଆହ୍ୱାନଟିକୁ ହିଁ କବାଟ କିଳିଦେଇ ବସିଛୁ, ମୁହୂର୍ତ୍ତଟିର ଅସଲ ଆମନ୍ତ୍ରଣଟିକୁ ହିଁ ଆମେ ଶୁଣିବାଲାଗି ଅସମର୍ଥ ହୋଇ ରହିଛୁ । ଆମ ଭିତରେ ଶିକ୍ଷକ ଅଛନ୍ତି, ଅଧ୍ୟାପକ ଅଛନ୍ତି, କ୍ଷମତାପନ୍ନ ରାଷ୍ଟ୍ରଚାଳକମାନେ ମଧ୍ୟ ରହିଛନ୍ତି । ପୁରାତନର ନାନା ଅଭ୍ୟସ୍ତତା ଆମକୁ ଯେଉଁସବୁ ମିଛ ନିରାପତ୍ତାର ଭ୍ରାନ୍ତି ଭିତରେ ଗୁରାଇ ତୁରାଇ ରଖିଛି, ଆମକୁ ଆମର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୀମାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ବାହାରକୁ ଆଖି ଲମ୍ବାଇ ଭାବିବାକୁ ଅନୁମତି ହିଁ ଦେଉ ନାହିଁ, ସେହିଗୁଡ଼ିକ ହିଁ ଆମର ଶିକ୍ଷା ଓ ଶିକ୍ଷାଗତ ପ୍ରେରଣା-ଗୁଡ଼ିକୁ ବଡ଼ ବିକୃତ କରି ରଖିଛି । ଶିକ୍ଷା ଲାଗି କେତେ ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଛି; କେତେ ନୂଆ ହାକିମ ଓ ହାକିମୀର ସର୍ଜନା ହେଉଛି । ଆଗେ ଯାହା ଉଠିଥିଲା, ସେଗୁଡ଼ାକ ଠିକ୍ ସେଇଆ ହୋଇ ରହିଛି । ଆମର ସିଆଣିଆ ପଣ ଗୁଡ଼ାକ ଅଢ଼ରକ୍ତ ପରିମାଣରେ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମର ଅସଲ ଆଗ୍ରହ ଓ ଅନ୍ୱୀକ୍ଷାଗୁଡ଼ିକ ଭାରି ଅଶିକ୍ଷିତ ହୋଇ ରହିଛି ।

ନୂଆ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରେରଣା ହେଉଛି ନୂଆ ଜୀବନର ପ୍ରେରଣା । ଜୀବନକୁ ନୂଆ ପ୍ରକାରେ ଅନୁଭବ କରିବାର ଓ ନୂଆ ପ୍ରକାରେ ଖୋଜି ବାହାରିବାର ପ୍ରେରଣା । ଜୀବନର ଅନାବିଷ୍କୃତ ନାନା ପ୍ରସ୍ଥର ଆବିଷ୍କାର କରି ବାହାରିବାର ପ୍ରେରଣା । ଏହି ପ୍ରେରଣା ଜୀବନକୁ ଖଣ୍ଡିଆ କରି ଦେଖେ ନାହିଁ, ମଣିଷକୁ କେବଳ ଗୋଟାଏ ସମାଜର ଅଥବା ଗୋଟାଏ ଦେଶର ହିଁ ସମ୍ପତ୍ତି ପରି ଦେଖେ ନାହିଁ । ତାହା ଜୀବନକୁ ସକଳାଙ୍ଗ କରି ଦେଖିବା ଲାଗି ଉଦ୍ୟମ କରେ, ମଣିଷକୁ ତାର ଯାବତୀୟ ଭୂମି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରି ଦେଖିବାକୁ ଆକାଂକ୍ଷା ରଖିଥାଏ । ଶରୀର-ଠାରୁ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଯାଏ କୌଣସିଟି ଭୂମି ଏଥିରେ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇ ରହେ ନାହିଁ । କୌଣସିଟିକୁ ଛାଡ଼ି ଦିଆଯାଏ ନାହିଁ ।

ଆମେ ଯଦି ଏହି ନୂତନ ଜୀବନର ପ୍ରେରଣାଟିକୁ ଅନୁଭବ କରୁଥିବା, ତେବେ ଆମେ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷାର ଆବଶ୍ୟକତାଟିକୁ ଅନୁଭବ କରିବା, ତାହାହିଁ ନୂତନ ଶିକ୍ଷା ହେବ । ମାତ୍ର ଜୀବନର ସେହି ପୁରୁଣା ଅପପ୍ରେରଣା ଗୁଡ଼ାକ ଆମକୁ କାମୁଡ଼ି ଧରିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ଯେତେ ଯାହା ନୂଆ ଢୋଲ ଧରି ଢାଉଁ ଢାଉଁ ବାଡ଼େଇ ବାହାରିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଆମ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ନୂତନ ଶିକ୍ଷା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ନୂଆ ପଦ୍ଧତି, ନୂଆ ପ୍ରଗତି ଓ ନୂଆ ମୂଲ୍ୟାଙ୍କନ ବିଷୟରେ ତୁହାକୁ ତୁହା ଚର୍ଚ୍ଚା ହେଉଥିବ ସତ, ମାତ୍ର ମସ୍ତିରେ ରହିଥିବା ରୋଗଗୁଡ଼ାକ ତଥାପି ସ୍ଥୂଳଠାରୁ ସୂକ୍ଷ୍ମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁ କିଛିକୁ କେବଳ ରୁଗ୍ଣ ହିଁ କରି ରଖିଥିବ । ସେହି ରୋଗଗୁଡ଼ାକ ନାନା ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଆମର ଯାବତୀୟ ବୃତ୍ତିକୁ ମଧ୍ୟ ରୁଗ୍ଣ କରି ରଖିଥିବ ।

ପୁରୁଣା ଭିତରେ ରହି ମଧ୍ୟ ସିଏ ତଥାପି ଏକ ନୂତନ ସମ୍ଭାବନାର ସ୍ପର୍ଶ ପାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଏକ ନୂତନ ଜୀବନର ପ୍ରେରଣା ପାଏ, ସେଇ ନୂତନ ଶିକ୍ଷା ଲାଗି ପ୍ରଥମ ସୈନିକ ହୋଇ ବାହାରି ଆସେ । ସିଏ ଆମ ପୁରୁଣା ଫର୍ମୁଲା ଗୁଡ଼ାକରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇ ରହେ ନାହିଁ, ଆମର ପୁରୁଣା ହାକିମିଗୁଡ଼ାକୁ ଅପେକ୍ଷା ରଖେ ନାହିଁ । ଶିକ୍ଷାର ଇତିହାସରେ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ତାହାହିଁ ହୋଇ ଆସିଛି । ନୂତନ ଜୀବନର ପ୍ରେରଣା ହିଁ ପୁରୁଣା ଶିକ୍ଷାକୁ ନୂଆ କରି ଗଢ଼ିଛି ।

[ଦୈନିକ 'ଧରିତ୍ରୀ' ପୂଜା ସଂଖ୍ୟା ୧୯୭୫]

ବିଦ୍ୟା ଓ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ

॥ ଏକ ॥

ବିଦ୍ୟା ମୁକ୍ତିଦିଏ । ବିଦ୍ୟା ଗ୍ରନ୍ଥି ଖୋଲିଦିଏ, ଆଖି ଖୋଲିଦିଏ, ହୃଦୟର ସକଳ ଦ୍ୱାରକୁ ମଧ୍ୟ ଖୋଲିଦିଏ । ଗୋଟାଏ ଆଖିକୁ ତାହା ସହସ୍ର ଆଖିର ପ୍ରେରଣା ଦିଏ । ଗୋଟିଏ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଅନେକ ଆଖିରେ ଦେଖିବାର ଉଦାରତା ଆଣିଦିଏ, ଅନେକକୁ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଆଖିରେ ଦେଖି ପାରିବାର ବଳ ଦିଏ । ବିଦ୍ୟା ଅଳପ ଭିତରୁ ବହୁତକୁ ବାଟ ଦେଖାଇଦିଏ । ଅନ୍ଧାରକୁ ଆଲୋକାଭିଳାଷୀ କରେ, ଅଜ୍ଞାନକୁ ଜ୍ଞାନାଭିଳାଷୀ କରେ, ମର୍ତ୍ତ୍ୟକୁ ଅମୃତାଭିଳାଷୀ କରେ । ବିଦ୍ୟା ମୋହ ଭାଙ୍ଗେ, ପ୍ରାଚୀର ଭାଙ୍ଗେ, ଅଭିମାନ ଭାଙ୍ଗେ, ଆମର ଏଇଠି କେତେକେତେ କ୍ଷୁଦ୍ର ନାନା ଅଳ୍ପସଞ୍ଚୟର ସଂସାରଗୁଡ଼ାକୁ ପରସ୍ପରଠାରୁ ନାନା ପ୍ରକାରେ ବିଭକ୍ତ ଓ ବହିଷ୍କୃତ କରି ରଖିଥିବା ଯାବତୀୟ ବନ୍ଧକୁ ଭାଙ୍ଗିଦେଇ ଆମ ଭିତରେ ଏକ ବୃହତ୍ତର ସଂସାର ବାସନା ଦେଇଯାଏ । ଏକ ବୃହତ୍ତର ସମ୍ବନ୍ଧଲାଗି ହୃଦବିସ୍ତାର ଦେଇଯାଏ । ଆମକୁ ଏହି ସବୁଟି ସହିତ ସମ୍ମିଳିତ କରିଦିଏ; ଆମର କ୍ଷୁଦ୍ର ଜାଣିବା, କ୍ଷୁଦ୍ର ସଂଗ୍ରହ କରିବା ତଥା କ୍ଷୁଦ୍ର ଭଲପାଇବା ଗୁଡ଼ିକୁ ଏକ ବୃହତ୍ତର ସମ୍ଭାବନାର ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦେଇଯାଏ । ସା ବିଦ୍ୟା ଯା ବିମୁକ୍ତୟେ ।

ମୁକ୍ତି କହିଲେ ଅନେକ ସମୟରେ ଅନେକେ ଏଠୁ ଯାବତୀୟ ବନ୍ଧନ ଭିତରୁ ବାହାରି ଆଉ କେଉଁଠିକୁ ପଳାଇଯିବା ବୋଲି ଭାବନ୍ତି । ଏହି ପାପପଙ୍କିଳ ଦେହଟାକୁ

ଛାଡ଼ି କଳ୍ପିତ ଆଉ କେଉଁ ଅମର ଏବଂ ଅପାପ ଧାମକୁ ପ୍ରୟାଣ କରିବାକୁ ବୁଝନ୍ତି । ଏଠାରେ ଯାହା କିଛି ଅଛି, ସେତେବେଳେ ତାହାକୁ କେବଳ ଅସତ୍ ବୋଲି କୁହାଯାଏ, କେବଳ ମିଥ୍ୟା ଓ କେବଳ ସ୍ଖଳନ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଏତେ ଚୈତନ୍ୟରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଆମର ଏହି ଜୀବନକୁ କେବଳ ଏକ ବିସ୍ମରଣ ବୋଲି କୁହାଯାଏ, ଏତେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ସମ୍ଭାରରେ ପରିସ୍ପନ୍ଦିତ ହୋଇ ରହିଥିବା ଆମର ଏହି ଜଗତ୍‌ସଂସାରକୁ ତୁଚ୍ଛା ମାୟା ବୋଲି କୁହାଯାଏ । କେବଳ 'ନିର୍ବାପିତ ହୋଇଯିବା' ଅର୍ଥରେ ହିଁ ନିର୍ବାଣର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଏ ଏବଂ ତେଣୁ ବୈରାଗ୍ୟକୁ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ବିଦ୍ୟାବୋଲି କୁହାଯାଏ । ବୈରାଗ୍ୟ କହିଲେ ସମସ୍ତେ ସଂସାରକୁ ତୁଚ୍ଛମଣି ତାହାକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବାକୁ ବୁଝନ୍ତି, ଜୀବନକୁ ତୁଚ୍ଛମଣି ଜୀବନର ନିର୍ବାପନକୁ ହିଁ ସର୍ବପରମ ଲକ୍ଷ୍ୟବୋଲି ବୁଝନ୍ତି । ପରମାର୍ଥ ବୋଲି ବୁଝନ୍ତି । ଏହି ଯୁକ୍ତିଟି ଅନୁସାରେ ବୈରାଗୀ ସତେ ଅବା ଏଠୁ ଆପଣାକୁ ବିତାଡ଼ିତ କରି ନେଲାପରି ଏଠାରୁ ହିମାଳୟକୁ ପଳାଏ, ଏଠୁ ଯାବତୀୟ କାଞ୍ଚନର ବନ୍ଧନକୁ ଛିନ୍ନ କରି କେବଳ ନିକାଞ୍ଚନକୁ ପଳାଏ ଓ ଚରମ ମୁକ୍ତି ଲାଗି ଅପେକ୍ଷା କରି ରହେ ।

ସଂସାରକୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯିବାର ବୈରାଗ୍ୟ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଏକ ବୈରାଗ୍ୟ ମଧ୍ୟ ରହିଛି, ଯେଉଁଥିରେ କି ସଂସାର-ବର୍ଜନର ଆଦୌ କୌଣସି ଅପପ୍ରଲୋଭନ ନଥାଏ । ଶାସ୍ତ୍ରରେ ବୈରାଗ୍ୟ ପଛକୁ 'ନିତ୍ୟାନିତ୍ୟ ବସ୍ତୁବିବେକ' ବୋଲି ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇଛି । ବିଦ୍ୟାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଜାଣିବାକୁ ହେଲେ ବୈରାଗ୍ୟ ସହିତ ବିବେକ ମଧ୍ୟ ଦରକାର । ବୈରାଗ୍ୟ ବିବେକମୁଖୀ ହେବା ଦରକାର; ଅର୍ଥାତ୍ ବୈରାଗ୍ୟର ସକଳ ବାସନା ବିବେକରୂପୀ ମହତ୍ତ୍ୱଲାଭରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲାଭ କରିବା ଦରକାର । କେଉଁ ବସ୍ତୁ ନିତ୍ୟ ଓ କେଉଁ ବସ୍ତୁ ଅନିତ୍ୟ— ତାହାର ସମ୍ୟକ୍ ଉପଲବ୍ଧି ହେଉଛି ବିବେକ । କ୍ଷୁଦ୍ରତରର ମୋହକୁ ଛାଡ଼ି ବୃହତ୍ତରର ଅନୁଶୀଳନ କରିବା ବିବେକ, କ୍ଷଣିକର ପାଶ ଭିତରୁ ବାହାରି କ୍ଷଣାତୀତ ଭିତରେ କ୍ଷଣର ଅନୁଭୂତି ଲାଭ କରିବା ବିବେକ, ମୁହୂର୍ତ୍ତ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ଏହି ଭଙ୍ଗୁର ବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ାକ ଭିତରୁ ବାହାରି ଏକ ଚିରନ୍ତନ ଜୀବନର ଆସ୍ପୃହା ଭିତରେ ସକଳ ବୃତ୍ତିକୁ ଅନୁପୂରକ ରୂପେ ଦେଖିବା ହେଉଛି ବିବେକ । ଗୋଟିଏ କଥାରେ କହିଲେ ଅଳ୍ପକୁ ଛାଡ଼ି ଭୂମାର କର୍ଷଣ କରିବା ହେଉଛି ବିବେକ । ଆମର ବିଦ୍ୟା ଆମକୁ ଏହି ବିବେକଲାଗି ପିପାସୀ କରି ରଖିବା ଏବଂ ଏହି ପିପାସାରୁ ହିଁ ବିନୟ ଜାତ ହେବ । ଅଳପକୁ ବହୁତ ମଣି ଯିଏ ସ୍ୱୟଂ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିଯାଏ, ସକଳ ପ୍ରକାର ବିନୟରୁ ସେ ଚିରନ୍ତନ ବହିଷ୍କୃତ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଆପେ ଯେତିକି ଦେଖିଛି, ଆପେ କେବଳ ଯେତିକି

ଭୁଞ୍ଜିଛି ବା କେବଳ ସେତିକିମାତ୍ର ଅନୁଭବ କରିଚି, ସିଏ-ସେତିକିକୁ ହିଁ ସମସ୍ତ ଦେଖିବା, ସମସ୍ତ ଭୁଞ୍ଜିବା ଓ ସମସ୍ତ ଅନୁଭବ କରିବା ବୋଲି କହୁଥାଏ, ବିନୟ ବଦଳରେ ସେ କେବଳ ଅନେକ ଅହଙ୍କାରର ହିଁ ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ବିନୟରୁ ବଣାହୋଇ ରହିଥାଏ ।

ବିଦ୍ୟାର ପଥହେଉଚି ଏକ ଆରୋହଣ-ପଥ, ଏକ ସତତ-ଆରୋହଣର ପଥ । ଏଠି ସିଏ ଯେତେ ଉପରକୁ ଉଠିପାରେ, ସିଏ ସେତିକି ସମଗ୍ର ଭାବରେ ଦେଖିବାର ଓ ବୁଝିବାର ତୃଷ୍ଣାଲାଗି ସମର୍ଥ ହୁଏ । ସିଏ ସେତିକି କମ୍ ବର୍ଜନ କରେ ଓ ସେତିକି ଅଧିକ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ସମର୍ଥ ହୁଏ । ଏହି ଆରୋହଣ-ପଥରେ ଯେତିକି ଯେତିକି ଦୁଆର ଖୋଲି ଯାଉଥାଏ, ଆଗକୁ ଆହୁରି ସେତିକି ଦୁଆର ଅନୁଦ୍‌ଘାଟିତ ହୋଇ ରହିବାର ଅନୁଭୂତ ହେଉଥାଏ । ଦୁଆର ଖୋଲିବା ପରେ ନାହିଁ କି ଅନୁଦ୍‌ଘାଟିତ ଆହୁରି ଅନେକ ଦ୍ୱାରର ବାସନାରେ କେବେହେଲେ କୌଣସି କ୍ଷୀଣତା ଆସେ ନାହିଁ । ଅନ୍ତର ଭିତରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଜାଣିବାଲାଗି ଓ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ହେବାଲାଗି ଏକ ଅଦମ୍ୟ ଓ ଅତର୍ପଣୀୟ ଦିବ୍ୟ ଅସନ୍ତୋଷ—ଏହାହିଁ ହେଉଚି ବିଦ୍ୟାର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଉତ୍-ପ୍ରେରକ ଏବଂ ଅନ୍ତର ଭିତରେ ଆପଣା ବଞ୍ଚିବାର ଓ ଆପଣା ହେବାର ମୂଳପ୍ରେରଣା ଗୁଡ଼ିକୁ ଯୋଗାଇ ଦେଉଥିବା ଏକ ଅଦମ୍ୟ ଓ ଅନମନୀୟ ଶ୍ରଦ୍ଧା—ଏହାହିଁ ହେଉଚି ବିଦ୍ୟାଧିକାରୀର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭୂଷଣ । ଅଳ୍ପବିଦ୍ୟା ଭିତରେ ସେହି ଦିବ୍ୟ ଅସନ୍ତୋଷ କେବେହେଲେ ନଥାଏ ଏବଂ ବିଦ୍ୟାର ଅଯଥାର୍ଥ ଅଧିକାରୀ ଭିତରେ ସେହି ଶ୍ରଦ୍ଧା ବି କେବେହେଲେ ନଥାଏ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଈର୍ଷା ଭରପୁର ହୋଇ ରହିଥାଏ, ଭିତରର ହୀନମନ୍ୟତା ଓ ନିରର୍ଥକତା ଗୁଡ଼ାକ ବାହାରେ ନାନା ଉଗ୍ରତା ହୋଇ ରଡ଼ି କରୁଥାଏ । ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଥାଏ, ପରିପକ୍ୱତା ନଥାଏ; କ୍ଷମତାର ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ପ୍ରଦର୍ଶନମାନ ଭଲି ଭଲି ହୋଇ ରହିଥାଏ, ମାତ୍ର ଶକ୍ତି ନଥାଏ । ଯେଉଁଶକ୍ତି ମଣିଷ ଭିତରେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ୱୀପ ହୋଇ ଜଳୁଥାଏ, ଯେଉଁ ଶକ୍ତି ସନ୍ଦୀପିତ କରେ. ଯେଉଁ ଶକ୍ତିରୁ ଶକ୍ତିର ସଂକ୍ରମଣ ହୁଏ ଓ ଶକ୍ତିର ହିଁ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ମିଳେ, ସେହି ଶକ୍ତି ସେଠାରେ ଆଦୌ ନଥାଏ ।

ବୈରାଗୀର ଜାତି ନାହିଁ, ଅର୍ଥାତ୍ ବିବେକୀର ଜାତି ନାହିଁ, ବିଦ୍ୟାବନ୍ତର ଜାତିନାହିଁ । ସକଳ ପ୍ରକାର ସୀମାର ବାହାରୁ ଆପଣାକୁ ମୁକ୍ତ କରି ରଖିବା, ଗୋଟିଏ ସୀମାରେ ଆସି ଉପନୀତ ହେବା ମାତ୍ରକେ ବୃହତ୍ତର ଏକ ସୀମାଲାଗି ମନ ବଳାଇବା—ଏହା ହିଁ ଯଥାର୍ଥ ବିଦ୍ୟାର ଆଶୀର୍ବାଦ । ତେଣୁ ବିଦ୍ୟାର କ୍ଷେତ୍ରରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସଙ୍କୁଚିତତା ଲାଗି କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ, କାର୍ପଣ୍ୟ ଲାଗି ବି

କୌଣସି ସ୍ଥାନନାହିଁ । ଯିଏ କୃପଣ, କେବଳ ସେଇ ଭୟାକ୍ରାନ୍ତ ହୁଏ; ସିଏ ଧରା ପଡ଼ିଯିବ ବୋଲି ଭୟ କରୁଥାଏ । ବିଦ୍ୱାନ୍ ଭୟ କରେନାହିଁ; କୃପଣ ପରି ଯେତକ ପାଖରେ ଅଛି, କେବଳ ସେତକକୁ କାମୁଡ଼ି ଧରି ରହିବାର ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧି ବି କରେନାହିଁ । ଆପଣାକୁ ସିଏ ସମ୍ପ୍ରସାରିତ କରି ଧରି ରଖେ, ଆପଣାର ଗ୍ରହଣ ପାତ୍ରଟିକୁ ନିରନ୍ତର ପ୍ରସାରି ରଖିଥାଏ । ସେ କାହାର ବାଟ ଓଗାଳେ ନାହିଁ କାହାରିକୁ ଲୁଚେନାହିଁ । ବିଦ୍ୟାକୁ ଶ୍ରଦ୍ଧାକରି ଶିଖିଲେ ଅହଂଟା ଆପେ ଆପେ ଭୁଲି ହୋଇଯାଏ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଜ୍ଞାନକୁ ଆପଣାର କରି ପାରିଥିବା ବିଜ୍ଞାନୀ ମଣିଷ ଭିତରୁ ସବୁପ୍ରକାର ଅହଂସଚେତତା କୁଆଡ଼େ ପାସୋରି ଯାଏ । ଅହଂର ବିଲୁପ୍ତି ଘଟେନାହିଁ, ଏକ ବୃହତ୍ତର ଆତ୍ମୀୟତା ଭିତରକୁ ତାହା ଆପେ ଆପେ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଯାଏ । ଗୋଟିଏ ଘଟରେ ସର୍ବଘଟର ଅନୁଭୂତି ମିଳେ, ଗୋଟିଏ ଗ୍ରହଣଶୀଳତା ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବଗ୍ରାହିତାର ସଞ୍ଚରଣ ହୁଏ । ସେତେବେଳେ ଏହି ସଂସାରରେ ଆଉ କଦାପି ଏକୁଟିଆ ମନେ ହୁଏନାହିଁ । ଆଉ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ରହିଥିବା ପରି ଲାଗେନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ଜୀବନ ସର୍ବଜୀବନ ସହିତ ଯେପରି ଏକସୂତ୍ରରେ ଗଅଁଠାଇଁ ହୋଇ ରହେ । ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟା ସବୁରି ସହିତ ଛିଅ ଯୋଡ଼ିଦେଇ ପାରୁଛି, ତାହା ପୁଣି ଭୟ କରିବାକୁ ଯିବ କାହିଁକି ?

ସମର୍ପଣ ଦ୍ୱାରାହିଁ ବିଦ୍ୟା ଆପଣକୁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରେ । ସଂଗ୍ରହ ହେଉଛି ବିଦ୍ୟାର ପ୍ରଥମ ପାଦ, ସମର୍ପଣ ଦ୍ୱିତୀୟ ପାଦ । ବିଦ୍ୟା ବିକାଯାଏ ନାହିଁ; ଠିକ୍ ଯେପରି କିଣାଯାଏ ନାହିଁ, ସେହିପରି ବିକା ମଧ୍ୟ ଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ବିଦ୍ୟା ଏକ ପଣ୍ୟ ନୁହେଁ ଯେ ଆମେ ପଇସା ଦେଇ ତାକୁ କୌଣସି ବଜାରରେ ଯାଇ କିଣି ପାରିବା । ବିଦ୍ୟାର ଭାଜନ ହେବାକୁ ହୁଏ, ତେବେ ଯାଇ ବିଦ୍ୟାମିଳେ ଅର୍ଥାତ୍ ନିର୍ଭୟ ହେବାକୁ ହୁଏ, ଅନୁରୂପ ବାସନାର ଅଧିକାରୀ ହେବାକୁ ହୁଏ, ଶ୍ରଦ୍ଧାଶୀଳ ହେବାକୁ ହୁଏ, ଆପଣାକୁ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରି ରଖିବାକୁ ପଡ଼େ । ହୃଦ୍‌ଗୁହାର ସବୁଯାକ ଦ୍ୱାରକୁ ଖୋଲିଦେଇ ବିଦ୍ୟାକୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଆଣିବାକୁ ପଡ଼େ । ଠିକ୍ ସେହିପରି ସମର୍ପଣର ବି ଯୋଗ୍ୟ ହେବାକୁ ପଡ଼େ, ତେବେ ଯାଇ ଲବ୍ଧ ବିଦ୍ୟା ସାର୍ଥକ ହୁଏ । ଆମର ଏହି ଆଧୁନିକ ସଂସାରରେ ତଥାକଥିତ ବିଦ୍ୱାନ ଅନେକ ରହିଛନ୍ତି, ବିଦ୍ୟାବିତ୍ତର ଭଣ୍ଡାର ଗୁଡ଼ାକ ଅସୁମାରି ପଡ଼ିରହିଛି; ମାତ୍ର ସେସବୁ ମଣିଷର ଉପକାରରେ ଲାଗି ପାରୁନାହିଁ । ଜ୍ଞାନ ଓ ବିଜ୍ଞାନ ଦ୍ୱାରା ଏଠି ମଣିଷର ଯେତେଦୂର କଲ୍ୟାଣ ହେବାକଥା, ତାହା ଆଦୌ ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ । ଜ୍ଞାନ ଓ ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷମତାର ହାତରେ ସଂପତ୍ତି ହୋଇ ରହିଛି, ତେଣୁ ତାହା ଆଉ 'ପ୍ରଭବସଂଯୁକ୍ତ' ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ । ତେଣୁ ଏହି ସଂସାରରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସଂସାରର ମଣିଷ ଲକ୍ଷ୍ମୀହୀନ ଓ ନାରଖାର ହୋଇ ରହିଛି ।

ଯେତେବେଳେ ଜ୍ଞାନ ଆପଣାକୁ ସର୍ବଜନର କଲ୍ୟାଣରେ ନିୟୋଜିତ କରି ପାରିବାକୁ ସାହସ କରେ, କେବଳ ସେତିକିବେଳେ ଯାଇ ତାହା ବିଦ୍ୟା ବୋଲାଇବାର ସ୍ବୀକୃତି ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଏ । ମାତ୍ର ଧନ ବିନିମୟରେ ବିକା ହେଉଥିବା ଜ୍ଞାନ କେବଳ ଧନିକ ଓ ଧନକ୍ଷମତା ହାତରେ ଏକ ମତିହୀନ ଯନ୍ତ୍ର ମାତ୍ର ହୋଇ ରହିଯାଏ । ସେତେବେଳେ ତାହାଦ୍ୱାରା ସଂସାରରେ ଧର୍ଷଣ ବଢ଼େ, ଅନ୍ୟାୟ ବଢ଼େ, ଅବିବେକିତା ଗୁଡ଼ାକ ବିବେକର ମୁଖା ଲଗାଇ ବାହାରନ୍ତି, ଯୁଗ ତଥା ଯୁଗଧର୍ମକୁ ବିଡ଼ମ୍ବିତ କରି ରଖନ୍ତି । ସେତେବେଳେ କ୍ଷମତା ହିଁ ମଣିଷକୁ ଗିଳି ପକାଇବାକୁ ଆସେ, କ୍ଷମତାର ବଳଟାକୁ ହିଁ ପ୍ରବଳତମ ବୋଲି ଦାବି କରାଯାଏ । ଅପର ପକ୍ଷରେ ସମର୍ପଣବୃତ୍ତି ହିଁ ବିଦ୍ୟାର ବିନୟ ନାମକୁ ସାର୍ଥକ କରେ । ନିଜକୁ ସମର୍ପଣ କରିଦେବା ଦ୍ୱାରା ହିଁ ବିଦ୍ୱାନ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଖକୁ ନଇଁଆସେ । ନିଜକୁ ସଭିଁଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ ଲାଗି ଉତ୍ସର୍ଗ କରି ରଖି ତାହା ସଭିଁଙ୍କ ସହିତ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ରହେ । ସଭିଁଙ୍କଲାଗି ସମର୍ଥ ହୋଇ ରହେ ।

ବିଦ୍ୟାର ନିରନ୍ତର ଆଗ୍ରହକୁ ହିଁ ଆମେ ଯଥାର୍ଥରେ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ବୋଲି କହିବା । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଆଖିରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ହୋଇ ଦିଶିବାକୁ ଯିଏ ପାଠ ପଢ଼ୁଛି, ଯିଏ ପାଠକୁ ବିକି ପ୍ରଚୁର ଧନ କମାଇ ପାରିବ ବୋଲି ପାଠ ପଢ଼ୁଛି, ସିଏ ପାଠକୁ ଅଳଙ୍କାର କରି ପିନ୍ଧି ପାରିବ ସତ, କିନ୍ତୁ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ତା'ର ହୃଦୟରେ ବିଦ୍ୟା କୌଣସି ଦ୍ୱାରର ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରିପାରିବ ନାହିଁ, ତା'ର ପାଠ ତାକୁ ଆପଣାକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିବା ଲାଗି ହିଁ କେତେଟା ସୁବେଶ ମୁଖାପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିବ ଏବଂ ସକଳ ମୁଖା ସତ୍ତ୍ୱେ ଆପଣାର ଅନ୍ତର୍ଜୀବନ ପଥରେ ସିଏ ତଥାପି ମୂଳତଃ ଏକ ପଶୁପରି ହିଁ ବିଚରଣ କରୁଥିବ । ବିଦ୍ୟାର ବାସନା, ଅର୍ଥାତ୍ ଜଣେ ଆରୋହଣକାରୀର ବାସନା, ସୋପାନ ପରେ ସୋପାନ ଆରୋହଣ କରିଯିବାର ବାସନା, ଖିଅ ପରେ ଖିଅ ଲଗାଇ ପାରିବାର ବାସନା । ନିଜର ଭିତରେ ତଥା ବାହାରେ ଅନେକ ଗିରି ଲଂଘି ପାରିବାର ବାସନା, ଆଖିକୁ ବଳୀୟାନ୍ କରି ଅନେକ ଦୂରଯାଏ ଅନାଇ ପାରିବାର ବାସନା । ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ କୌଣସି ସମାଜଲାଗି ମରି ହୁଏ ନାହିଁ, କୌଣସି ଭେକରେ ମରି ହୁଏ ନାହିଁ ବା କୌଣସି ବାଦ କିମ୍ବା କ୍ଷୁଦ୍ରାଦର୍ଶର ଗ୍ରୁଞ୍ଚରେ ପଡ଼ିବାଲାଗି ମରି ହୁଏନାହିଁ । ସେ ବିଦ୍ୟାଲାଗି ହିଁ ଯୋଗ୍ୟ ହୁଏ, ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବିଦ୍ୟା ଲାଗି ଅଧିକାର ଅର୍ଜନ କରିବାରେ ଲାଗିଥାଏ ଏବଂ ବିଦ୍ୟାର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ସେ ତାର ନୂତନ ଅର୍ଜନ ଦ୍ୱାରା ଆପଣାକୁ ବଦଳାଏ । ଆପଣାର ପରିପାର୍ଶ୍ୱ ବା ଏହି ଜଗତକୁ ବି ବଦଳାଏ; ସେ ଆପଣାକୁ ସୁନ୍ଦର କରେ, ପରିପାର୍ଶ୍ୱକୁ ବି ସୁନ୍ଦର କରେ । ପୁଣି ଆବଶ୍ୟକ

ପଢ଼ିଲେ ଆପଣା ବିଦ୍ୟା ସମ୍ମାନ ରକ୍ଷିବାକୁ ଯାଇ ସେ ସମଗ୍ର ସଂସାରର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏକା ଠିଆ ହେବାଲାଗି ମଧ୍ୟ ସାହସ ରଖିଥାଏ,' ଏକା ଠିଆହେବା ଓ ଏକା ବାଟ ଚାଲିବାଲାଗି ନିଜ ଭିତରେ ଅନୁରୂପ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ ରଖିଥାଏ । ଅତୀତର ଏକ ଯୁଗରେ ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟ ସେହିପରି ସାହସ ଦେଖାଇଥିଲେ; ଗ୍ରୀସ୍‌ଦେଶରେ ସକ୍ରେଟିସ୍ ମଧ୍ୟ ସେହିଭଳି ସାହସ ଦେଖାଇଥିଲେ, ସେଇଭଳି ବିଶ୍ୱାସର ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ ।

ଯେଉଁମାନେ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କରେ ଅଧ୍ୟାପନା କରନ୍ତି, ଆମର ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ପରିଭାଷାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଧ୍ୟାପକ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଆଗେ ଏମାନଙ୍କୁ ବିଦ୍ୟାଦାତା ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା, ଅନେକ ସମୟରେ ଗୁରୁ କୁହାଯାଉଥିଲା, ଗାରୁବିତ୍ତି କୁହା ଯାଉଥିଲା । ଯିଏ ସ୍ୱୟଂ ବିଦ୍ୟାର ସତତ ଅନୁଶୀଳନ କରୁଥିବ, ସତତ ବିଦ୍ୟାରେ ହିଁ ବିଚରଣ କରୁଥିବ, କେବଳ ସେଇ କୌଣସି ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀକୁ ବିଦ୍ୟାଦାନ କରି ପାରିବ । ବାଟୋଇ ହୋଇ ପାରିଲେ ଯାଇ ବାଟ ଚାଲିବାର ବାସନା ଧରି ଆସିଥିବା ଆଉ ଜଣକୁ ବାଟର ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରେରଣା ଦେବା ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ । ମାତ୍ର ଯାହାର ବିଦ୍ୟାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛେଦ ପଡି ସାରିଲାଣି, ଅର୍ଥାତ୍ ଏକଦା ଗଚ୍ଛିତ ବିଦ୍ୟାକୁ ବିକି ଭାଙ୍ଗି ପେଟ ପୋଷିବା ଛଡ଼ା ଯାହାର ସବୁ ଧନ୍ଦା ବନ୍ଦ ହୋଇ ଗଲାଣି, ସିଏ ଆପଣାର ଅଧିକାରକୁ ମଧ୍ୟ ହରାଇ ସାରିଲାଣି ବୋଲି କହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବାଟରେ ଅଟକି ଯାଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି କେବେହେଲେ ଶିଖରର ସନ୍ଧାନ ଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ ଏବଂ ସିଏ ଯଦି ତଥାପି ଗୁରୁ ହୋଇ ବସିବ ଅର୍ଥାତ୍ ବିଦ୍ୟାସ୍ଥାନର ଅଧିକାରକୁ ମାଡ଼ିବସି ରହିଥିବ, ତେବେ ସିଏ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀର ଆଦୌ କୌଣସି ସନ୍ତାପ ହରଣ କରି ପାରିବ ନାହିଁ, କେବଳ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀର ବିତ୍ତକୁ ହିଁ ଅପହରଣ କରି ପାରୁଥିବ । ଗୁରବୋ ବହବଃ ସନ୍ତି ଶିଷ୍ୟବିତ୍ତାପହାରକାଃ, ଦୁର୍ଲଭୋଽୟଂ ଗୁରୁ ଦେବି ଶିଷ୍ୟସନ୍ତାପହାରକାଃ— ତନ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ରରେ ଏପରି ଏକ କଥାର ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି । ଆପଣାର ଅଳ୍ପବିଦ୍ୟାକୁ ନେଇ ସିଏ ଅଭିମାନ କରେ, କାର୍ପଣ୍ୟ କରେ, ସିଏ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀକୁ ନାନା ପ୍ରମାଦରେ ପକାଏ । ସିଏ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀକୁ ଈର୍ଷା କରେ, ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀକୁ ଭୟକରେ । ତେଣୁ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ପାଖରୁ ନିଜକୁ ସର୍ବଦା ଲୁଚାଇ ରଖିବାର ଚେଷ୍ଟା ବି କରୁଥାଏ । ବିଦ୍ୟାସୁଲଭ ସକଳ ନିର୍ଭୟତାକୁ ସିଏ ହରାଇ ବସିଥାଏ, ତେଣୁ କେବଳ ନିରାପତ୍ତା ହିଁ ଖୋଜି ବୁଲୁଥାଏ । ସିଏ ସାହସ କରି ପାରେ ନାହିଁ, ତେଣୁ ସାହସ ଦେଇ ମଧ୍ୟ ପାରେ ନାହିଁ । ସିଏ କୌଣସି ନୂତନର ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଜାଗ୍ରତ କରାଏ ନାହିଁ,

ଶୀତଳ ମାଦଳ ପଥରଖଣ୍ଡ ପର କେବଳ ଦୁଆର ପାଖରୁ ଫେରାଇ ଦେବାର ଦୁରଭିଳାଷ ହିଁ ରଖିଥାଏ । ବିଦ୍ୟାଭିଳାଷୀ ସକାଶେ ସିଏ ଏକ ପ୍ରମାଦ ପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ, ରତ୍ନ ବୋଲି କହି ଖୋଜିବାବାଲାର ହାତରେ ନକଲି ପଥର ନେଇ ଧରାଇଦିଏ, ତା'ର ଅସଲ ଆଖିଟିକୁ ଅପହରଣ କରନିଏ, ତା'ର ଅସଲ ବାଟଟିକୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇଯାଏ । ଆମର ଏହି ସଂସାରରେ ଏଭଳି ମିଛ ଗୁରୁ ଅନେକ ସଂଖ୍ୟାରେ ଅଛନ୍ତି, ହୁଏତ ଅଧିକତର ସଂଖ୍ୟାରେ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ଆଗେ ଥିଲେ, ଏଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ତଥାପି ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀକୁ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ହୋଇ ବାହାରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ତଥାପି ବିଦ୍ୟାକୁ ବିଦ୍ୟା ବୋଲି ଚିହ୍ନିବାକୁ ହେବ, କଣ୍ଠିର ସୁନାକୁ କଣ୍ଠିରେ ହିଁ ରଖିବାକୁ ହେବ । ସନ୍ତାପହାରୀ ଅର୍ଥାତ୍ ମୁକ୍ତିଦାୟୀ ବିଦ୍ୟାର ଅନ୍ୱେଷଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଏଗୁଡ଼ାକ ଖାଲି ତଥାକଥିତ ଧର୍ମର କଥା ନୁହେଁ, ଏଗୁଡ଼ାକ ହେଉଚି ଅସଲ ଜ୍ଞାନର କଥା, ଅସଲ ବିଜ୍ଞାନର କଥା; ଜ୍ଞାନ ଓ ବିଜ୍ଞାନକୁ ଯଥାର୍ଥ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦେଇ ସ୍ୱୀକାର କରିନେବାର କଥା ।

ଆଦିମ ମଣିଷର ସ୍ତରରୁ କୃତବିଦ୍ୟ ମଣିଷର ସ୍ତରଯାଏ ଆମର ଯାତ୍ରା— ଏହାହିଁ ହେଉଚି, ଆମ ବିଦ୍ୟାର ଇତିହାସ । ଏହି ଇତିହାସରେ ପଛକୁ ଫେରିଯିବା ଲାଗି କୌଣସି ଅବକାଶ ନାହିଁ । କେବଳ ଆଗକୁ ହିଁ ସାହସ କରିବାର ଆହ୍ୱାନ ରହିଚି, ଆହୁରି ଅଧିକ ପାଇଁ ବାସନା ରଖିବାର ସ୍ୱାଧୀନତା ରହିଚି, ପରସ୍ତ ପରେ ପରସ୍ତ ଖୋଲିଦେଇ ପୂର୍ଣ୍ଣରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣତର ହୋଇ ଫୁଟି ଉଠିବାର ଏକ ନିୟତ ସନ୍ଦୀପନହିଁ ରହିଚି ।

୪।୭।୭୨

['ଶରଣଦ', ୮ମ ବର୍ଷ, ୨ୟ ସଂଖ୍ୟା]

॥ ଦୁଇ ॥

ପ୍ରାୟ ଶହେ ବର୍ଷରୁ ଅଧିକ ହେବ, ଡେନ୍‌ମାର୍କ୍‌ର ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ କହିଥିଲେ, ଯେଉଁଠାରେ ଶିକ୍ଷକର ଦେବାର୍ ଆଗ୍ରହ ଛାତ୍ରର ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଆଗ୍ରହଟି ସହିତ

ଏକାଠି ଆସି ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇଯାଏ, ସେହି ଅବସରଟିକୁ ହିଁ ଶିକ୍ଷା କୁହାଯାଏ । ସିଏ ଏହି ମହାବାକ୍ୟଟି କହୁଥିଲେ, ତାଙ୍କ ଭିତରେ ଦେବାର ଆଗ୍ରହଟି ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ରହିଥିଲା । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ଯୁଗରେ ତାଙ୍କ ଦେଶର ଶିକ୍ଷାରେ ସେ ନୂତନ ଓ ସାହସିକ କେତେ କଅଣ ସମ୍ଭବ କରି ପାରିଥିଲେ । ଶିକ୍ଷାକୁ ଏକ ନୂତନ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଆଣି ଦେଇଥିଲେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଶିକ୍ଷାର ଯଥାର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଆଡ଼କୁ ଯୁଗର ଦୃଷ୍ଟି ଫେରାଇ ନେଇଥିଲେ ।

ସେ ଜଣେ ଭିନ୍ନ ଧରଣର ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କ କାଳର ଶିକ୍ଷକମାନେ ତାଙ୍କର ବକ୍ତୃତାକୁ ଓ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତକୁ ନାକ ଟେକୁଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ଅନ୍ତେ ତାଙ୍କର ଗୁଣ ଗାଇଲେ । ସବୁ ଶିକ୍ଷକ ସମାନ ଭାବରେ ଦେଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ହିସାବରେ ଆପଣାକୁ ପ୍ରକୃତରେ କ'ଣ ଯେ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଅଥବା ଆଦୌ କିଛିହେଲେ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ କି ନାହିଁ—ସେକଥା ଅନେକ ଶିକ୍ଷକ ଭଲ କରି ଜାଣି ନଥାନ୍ତି । ହୁଏତ ନିଜକୁ କେବେହେଲେ ସେଭଳି କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି ନ ଥାନ୍ତି । କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ନ ପଚାରି ଯଦି ଏଡ଼େ ସୁରୁଖୁରୁରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ ହୋଇ ପାରୁଚି ତେବେ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାରେ କି ଲୋଡ଼ା ରହିଛି ? ସେମାନେ ନିଜକୁ ଏହିପରି ଏକ ଦୈନ୍ୟଦର୍ଶନରେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଇ ରଖିଥାନ୍ତି । ସଂସାରରେ ବହୁସଂଖ୍ୟକମାନଙ୍କ (Majority) ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବାରୁ ଆପଣାକୁ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ମନେକରୁଥାନ୍ତି ।

ଶିକ୍ଷକ ପ୍ରକୃତରେ କ'ଣ ଦିଏ, ବା କ'ଣ ଦେବାର ଆଗ୍ରହ ରଖିଥାଏ ? ଶିକ୍ଷକ ପାଠ ପଢ଼ାଏ; ଅର୍ଥାତ୍ ନିତ୍ୟନୈମିତ୍ତିକ ଭାବରେ କହିଲେ—ସେ ସାହିତ୍ୟ ପଢ଼ାଏ, ଅଙ୍କ ପଢ଼ାଏ, ଭୂଗୋଳ ପଢ଼ାଏ ବା ଇତିହାସ ବି ପଢ଼ାଏ । ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଅଥବା ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ତାକୁ ଯାହା ପଢ଼ାଇବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଅନ୍ତି, ସେ ତାହା ପଢ଼ାଇବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଯାଏ ଓ ସେହି ଅନୁସାରେ ନିଜକୁ ମଣି କରିଦିଏ । ଖାଲି ଏତିକି ପାଠ ପଢ଼ାଇବା ସକାଶେ ଯେ ଦେବାର ଏକ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଆଗ୍ରହ ନିହାତି ରହିଥିବା ଆବଶ୍ୟକ, ସେ କଥା ସବୁ ସମୟରେ କଦାପି ଦୃଢ଼ତାର ସହିତ କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । କାରଣ ଦେବାର ଆଦୌ କୌଣସି ଆଗ୍ରହ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ବଡ଼ ଚମତ୍କାର ଭାବରେ ପାଠ ପଢ଼ାଇପାରେ । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷକ ମୂଳତଃ ଦେବାର ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ଆଗ୍ରହ ନେଇ ଶିକ୍ଷକର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥାଏ, ସିଏ ବି ପାଠ ପଢ଼ାଏ; ଅର୍ଥାତ୍ ଭୂଗୋଳ, ଇତିହାସ, ସାହିତ୍ୟ ଓ ଗଣିତ ସବୁ ପଢ଼ାଏ, ତଥାପି ତାଠାରୁ ଅନେକ ଅଧିକ କରେ । ସେ ଦୁଆର ଖୋଲିଦିଏ, ସିଏ ସଂକ୍ରମିତ

କହିଦିଏ, ସଙ୍କୋଚ ଭାଙ୍ଗି ଦିଏ, ହାତ ଧରି ଭିତରକୁ ଡାକିନେଇ ଗଲା ପରି ଲାଗେ, ପଡରରେ ନେଇ ବସାଇଦେଲା ପରି ଲାଗେ । ଜ୍ଞାନର ଘରକୁ ଡାକିନେଇ ଗଲାପରି ଲାଗେ, ଆପଣାର ଘରକୁ ଡାକିନେଇ ଗଲା ପରି ଲାଗେ । ସେତେବେଳେ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀକୁ ଭୂଗୋଳ ଭଲ ଲାଗେ, ଗଣିତ ଭଲ ଲାଗେ, ସାହିତ୍ୟ ଭଲ ଲାଗେ ଓ ଇତିହାସ ବି ଭଲ ଲାଗେ । ଆଗ୍ରହୀ ଶିକ୍ଷକ ପାଖରେ ସବୁ ଭଲ ଲାଗେ । ଆପଣାର ବାଟରେ ସତେ ଅବା ଜଣେ ସାଥୀ ପାଇବା ପରି ଲାଗେ । ଆମର ଭକ୍ତିଶାସ୍ତ୍ରରେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ସଖ୍ୟ-ଭାବରେ ଲୋଡ଼ିବାର ଏକ ରୀତି ରହିଛି । ଶିକ୍ଷାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଗ୍ରହୀ ଗୁରୁଙ୍କୁ ସତେଅବା ସେହିପରି ଜଣେ ସାଥୀ ଭାବରେ ଲୋଡ଼ିବାକୁ ବାସନା ହୁଏ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଗୁରୁଙ୍କର ମହିମା ଆଦୌ କ୍ଷୁଣ୍ଣ ହୁଏ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ତଥାପି ସେ ଆମର ଅଧିକ ସମୀପ-ବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଆସନ୍ତି ।

ଆଗ୍ରହୀ ଶିକ୍ଷକ କେବଳ ପାଠ ଦିଏ ନାହିଁ, ସିଏ ଆପଣାକୁ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଦେଇଦେବାକୁ ଗରାହକ ଖୋଜି ବୁଲୁଥାଏ । ସେ ତା'ର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛାତ୍ରକୁ ଜଣେ ଜଣେ ଗରାହକ ବୋଲି ଭାବେ ଓ ସେହି ଅନୁସାରେ ଆପଣାର ସବୁକିଛି ନେଇ ତା' ପାଖରେ ପହଞ୍ଚେ । ଆଗ୍ରହ ଆଗ୍ରହର ଉଦ୍ଦୀପନ କରାଏ, ଦେବାର ଆଗ୍ରହ ନେବାର ଆଗ୍ରହକୁ ଉଦ୍ଦୀପିତ କରାଏ । ଉତ୍ସାହ ସଂକ୍ରାମିତ ହୋଇଯାଏ । ଗୋଟିଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଶିକ୍ଷାକୁ ଆମେ ସବାଆଗ ଉତ୍ସାହର ଏହି ସଂକ୍ରମଣ ବୋଲି କହିପାରିବା । ରୋଗର ସଂକ୍ରମଣ ପରି ଉତ୍ସାହର ସଂକ୍ରମଣ ବି ଯେ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ, କେବଳ ଉତ୍ସାହୀ ମଣିଷହିଁ ସେହି ଗୁପ୍ତ କଥାକୁ ଜାଣିଥାଏ । ସେହି ଉତ୍ସାହୀ ମଣିଷ ଶିକ୍ଷକ ହୋଇ ଆସିଲେ ଶିକ୍ଷା ଲାଗି ଆଉ କିଛି ହେଲେ ଭାବିବାକୁ ବି ନ ଥାଏ ଏବଂ ଉତ୍ସାହ ନ ଥାଇ ସିଏ ଶିକ୍ଷକ ବୋଲାଏ, ସିଏ ପାଠ ପଢ଼ାଇବାକୁ କେବଳ ଏକ ଧନ୍ଦା ବୋଲି ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଆଦରି ଥାଏ; ଧର୍ମ ବୋଲି ଆଦରି ପାରି ନ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଉତ୍ସାହହୀନ କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟଠାରେ ପ୍ରକୃତରେ ଆଦୌ କୌଣସି ଧର୍ମ ଥାଏ କି ?

ପୁଣି ନେବାର ଆଗ୍ରହ ହେଉଛି ଛାତ୍ରର ଆଗ୍ରହ, ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀର ଆଗ୍ରହ । ଏହି ନେବାର ଆଗ୍ରହକୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି କେହି ଏଠି ଜନ୍ମ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତି । କୌଣସି ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଜାତିରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କଲେ ଯେ ଏହି ଆଗ୍ରହଟି ସମ୍ଭବ ହୁଏ, ସେକଥା ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ଏହି ଆଗ୍ରହଟିକୁ ଜାଗ୍ରତ କରିବାକୁ ହୁଏ ଏବଂ ସେଥିଲାଗି ଏକ ଉଚିତ ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ହୁଏ । ଆପଣା ଭିତରେ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ହୁଏ, ଆପଣାର ବାହାରେ ମଧ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ହୁଏ । ଉପଯୁକ୍ତ ଘର ପିଲାଙ୍କ ମନରେ ଏହି ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ ଆଗ୍ରହଶୀଳ ବାପମାଆ ନିଜ ପିଲାଙ୍କର ଜୀବନରେ

ଏହି ଆଗ୍ରହଟି ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି । ଉପଯୁକ୍ତ ବିଦ୍ୟାଳୟ ବି ଛାତ୍ରର ଆଗ୍ରହକୁ ଉଦ୍ଦୀପିତ କରିବା ଲାଗି ଉପଯୁକ୍ତ ପରିବେଶଟି ଯୋଗାଇ ଦେଇପାରେ । କୌଣସି ସମାଜ କିମ୍ବା କୌଣସି ସଂସ୍କୃତି ମଧ୍ୟ ଏହି ଆଗ୍ରହଟି ଲାଗି ଅନୁକୂଳ ହୋଇ ପାରନ୍ତି, ପ୍ରତିକୂଳ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ପାରନ୍ତି । ଜୀବନରେ ଖାଲି ଟଙ୍କାକୁ ଆଦର ବଡ଼ ହୋଇଥିବା ବାପା ମାଆ ଆପଣାର ପିଲାଙ୍କ ମନରେ ଟଙ୍କା କମାଇବାର ଦୁରାଗ୍ରହ ଲାଗି ଆବଶ୍ୟକ ପ୍ରରୋଚନା ଦେଇପାରନ୍ତି ସତ, କିନ୍ତୁ ଜୀବନର ଯଥାର୍ଥ ଆଗ୍ରହଟିକୁ ସମ୍ଭବ କରାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷକ ଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ କେବଳ ଏକ ଚାକିରି ବୋଲି ଭାବୁଥାଏ, ସିଏ ଅସଲ ଆଗ୍ରହଟି ଲାଗି ଛାତ୍ରର ମନରେ ଆଦୌ କୌଣସି ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦେଇ ପାରେ ନାହିଁ । କୌଣସି ସମାଜରେ ଯେତେବେଳେ ମଣିଷ ମଣିଷ ସହିତ ଛକାପଞ୍ଝା ଖେଳ ଖେଳୁଥାଏ, ଯେଉଁଠି ଅନ୍ୟର ମାଂସ ଭକ୍ଷଣ କରିବାକୁ ହିଁ ଜୀବନ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥାଏ, ସେଠି ଦେବାର ବା ନେବାର ଆଗ୍ରହ ଲାଗି ଆଦୌ କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ରହେନାହିଁ । ସେଠି ସଫଳ ମଣିଷର ପୂଜା ହୁଏ, ବାବୁମାନଙ୍କର ବଡ଼ତି ଓ ପ୍ରଶସ୍ତି ହୁଏ, ଆଗ୍ରହୀମାନଙ୍କୁ ବୋକା ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ତେଣୁ ଆଗ୍ରହ-ଗୁଡ଼ାକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିବାକୁ ହିଁ ନିରାପଦ ମନେ କରାଯାଏ । ବିଦ୍ୟାଳୟର ବିଦ୍ୟାଦାତା ବାବୁ ହୋଇ ଦିଶିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ଓ ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀମାନେ ବଡ଼ମାନଙ୍କର ଅନୁକରଣ କରନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍, ଭିତରଟାକୁ ତୁଚ୍ଛା ଶୂନ୍ୟତାଦ୍ୱାରା ଫୁଲାଇ ଉପରକୁ କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯାନ୍ତି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମର ବିଦ୍ୟାସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ବିଦ୍ୟା ଯେତେ ନାହିଁ, ବିଦ୍ୟାର ଆଗ୍ରହ ଯେତେ ନାହିଁ, ଅଶାନ୍ତିଟା ତା'ଠାରୁ ଅନେକ ଗୁଣରେ ଅଧିକ ହୋଇ ରହିଛି । ଶିକ୍ଷକର ମନରେ ଅଶାନ୍ତି ରହିଛି, ଛାତ୍ର ମନରେ ମଧ୍ୟ ଅଶାନ୍ତି ରହିଛି । ଏହି ଅଶାନ୍ତିର ନାନା କାରଣ ରହିଛି ବୋଲି ବିଜ୍ଞଜନମାନେ ସୂଚାଇବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । କିଏ କହୁଛି, ଚାଲ ପଛକୁ ଫେରିଯିବା; କିଏ କହୁଛି, ନୂଆକୁ ସାହସ ନକରି ସେହି ପୁରାତନ ଅଳିତାଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟକୁ ଲେଉଟିଯିବା । ମାତ୍ର ସବୁ ଅଶାନ୍ତିର ପଛରେ ହୁଏତ ଆଗ୍ରହହୀନ ହୋଇ ରହିବାର ଅଶାନ୍ତିଟା ହିଁ ଜନକରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାରେ ଲାଗିଛି । ଆଗ୍ରହହୀନକୁ ଆଜି କିଏ ଆଗ୍ରହ ଆଣି ଦେଇପାରିବ ? ମରଣର ଆଗ୍ରହ ଲାଗି ଔଷଧ ବଢ଼ାଇବା ଲାଗି କିଏ ଜୀବନର ଆଗ୍ରହ ଲାଗି ପକ୍ଷ ଲଢ଼ି ବାହାରିବ ? ହୁଏତ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏକଥା ପାରିବା । ଆପଣା ଭିତରର ବ୍ୟାଧିଟି ଲାଗି ଆପେ ଔଷଧ ବତାଇ ପାରିବା । ହୁଏତ ଆମେ ସମସ୍ତେ ସାହସ କରି ପାରିବା । ଶାନ୍ତ ହୋଇ ଆପଣାର ଅଶାନ୍ତି ଗୁଡ଼ିକୁ ବୁଝିବାର ସାହସ କଲେ ହୁଏତ ଆମେ ଏହି ଯୁଗର ନାନା ଅଶାନ୍ତିର ପ୍ରଶମନ ଲାଗି କିଛି ନା କିଛି ସହଯୋଗ

କରିପାରିବା । ଅଭିନୟକୁ ଅଭିନୟ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିପାରିଲେ ଓ ଅଭିନୟ ଗୁଡ଼ାକର ଲୋଭ ଛାଡ଼ିପାରିଲେ ଜୀବନ ଲାଗି ଅଧିକ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇପାରିବା । ଅଭିନେତା ବିଦ୍ୟା ଦେଇ ପାରେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ବିଦ୍ୟାର୍ଥୀ ହୋଇ ପାରେନାହିଁ । ଅଭିନେତା ଜୀବନକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରେ ଏବଂ ବିଦ୍ୟା ଏକ ବିପୁଳତର ଜୀବନ ଲାଗି ଦୁଆର ଖୋଲିଦିଏ, ବାଟ ବତାଇଦିଏ ।

['ଶରଣଦ', ୮ମ ବର୍ଷ, ୨ୟ ସଂଖ୍ୟା]